ΣΤΟΣΙΛΙΟΩΝ

Arhimandritul
Sofronie

Cuviosul Isilvan Athonitul

Erosimion

Arhimandritul Sofronie

Cuviosul Siluan Athonitul

© 2009 World copyright of Arhimandrite Sophrony's text Стрец Силуан, Paris (1952) and Преподобный Силуан Афонский, Tolleshunt Knights (1990).
STAVROPEGIC MONASTERY OF ST. JOHN THE BAPTIST, ESSEX, G.B.

No translations to be made from the original or translations of the original without written permission from the Monastery.

© 2009 pentru ediția de față
Editura Reîntregirea, Alba Iulia, România.

Traducere de Ierom. Rafail Noica.

© 2009 pentru prezenta traducere
STAVROPEGIC MONASTERY OF ST. JOHN THE BAPTIST, TOLLESHUNT KNIGHTS, by MALDON ESSEX, CM9 8EZ G.B.

SOFRONIE SAHAROV, Arhimandrit
Cuviosul Siluan Athonitul /Arhimandritul Sofronie;
trad. din lb. rusă de Ierom. Rafail (Noica) – Alba Iulia,
Reîntregirea, 2009.
Bibliogr.
ISBN 978-606-509-087-3
I. Rafail Noica, Ierom. (trad.)
235.3 Siluan Athonitul

Descoperirea lui Dumnezeu spune: «Dumnezeu dragoste este» (1 Io. 4: 8), «Dumnezeu lumină este, şi nici un întunerec întru El este» (1 Io. 1: 5).

Cât ne este de greu nouă, oamenilor, a ne învoi cu aceasta. Greu, pentru că şi viaţa noastră personală, precum şi viaţa întregii lumi ce ne înconjoară poartă mărturie mai degrabă împotrivă.

De fapt, unde este acea LUMINĂ A DRAGOSTEI TATĂLUI, dacă noi toţi, ajungând la sfârşitul vieţii noastre, ne vedem nevoiţi, împreună cu Iov, din amarul inimii a mărturisi: «Zilele mele degrab au trecut, rumptu-s'au [cele mai înalte doriri] ale inimii mele... Iadul va fi casa mea... Unde dar încă mai este mie nădejde?» (Cf. Iov 17: 11-15).

Însuşi Hristos poartă mărturie că Dumnezeu cu luare-aminte rânduieşte cele pentru întreaga făptură, că nici cea mai mică pasăre nu este de El uitată, că El se grijeşte până şi de podoaba ierbii câmpului, iar pentru oameni purtarea Lui de grijă este încă neasemuit mai mare, încât «vouă şi perii capului număraţi sânt toţi» (Mt. 10: 30).

Unde dară este această pronie grijulie până şi la cel mai de pe urmă amănunt? Toţi sântem covârşiţi de priveliştea nesfârşitei dezlănţuiri a răului în lume. Milioane de vieţi, adesea de abia începute, înainte chiar de a putea ajunge la conştientizarea vieţii, sânt secerate cu o sălbăticie de neînchipuit.

Atunci la ce bun ne este dată această viaţă fără noimă?

Şi iată, însetat caută sufletul a se întâlni cu Dumnezeu, spre a-I zice: La ce bun mi-ai dat viaţa?... Urâtu-mi-s'a de suferinţă; întunerecul mă împresoară; pentru ce Te ascunzi de mine?... Ştiu că eşti bun, dar cum de eşti aşa de nepăsător la suferinţa mea?

Cum de eşti aşa de... crunt şi de neînduplecat către mine?

Nu Te pot înţelege.

Vieţuit-a pe pământ un om, bărbat de uriaşă putere a duhului, numele lui – Simeon. Îndelungă vreme se ruga el cu nestăvilit plâns: «Miluieşte-mă»; dar nu-l auzea Dumnezeu.

Luni de zile a petrecut într'o astfel de rugăciune, iar puterile sufletului i s'au sleit; a ajuns până la deznădejde, şi a izbucnit în strigăt: «Eşti de neînduplecat!» Iar când, cu aceste cuvinte, în sufletul său istovit de deznădejde încă ceva s'a sfâşiat, dintr'o dată, pentru o clipită, a văzut pe Hristos cel Viu; o flacără i-a umplut inima şi întreg trupul cu atâta putere, încât dacă vedenia s'ar fi prelungit încă o clipă, ar fi murit. De atunci el niciodată nu a mai putut uita acea negrăit de blândă, nemărginit de iubitoare privire a lui Hristos, plină de bucurie şi de o covârşitoare pace, şi următorii îndelungaţi ani ai vieţii sale a purtat necontenit mărturia faptului că Dumnezeu dragoste este, dragoste nemărginită, de necuprins.

Despre dânsul, despre acest martur al Dumnezeieştii iubiri ne este cuvântul.

Din zilele Sfântului Ioan de-Dumnezeu-cuvântătorul, de-a lungul celor nouăsprezece veacuri, au trecut nenumărate cete de astfel de marturi, însă acesta din urmă ne este deosebit de preţios, căci a vieţuit în zilele noastre. Adesea se întâlneşte la creştini dorinţa – dorinţă deplin firească – de a vedea semne deslusite ale credinţei noastre, căci altminteri ar neputinţă în aşteptarea lor, iar povestirile despre cele minunate ale zilelor demult trecute se prefac în conştiinţa lor în mit. Iată de ce este atât de importantă ivirea din nou a unor astfel de mărturii, iată de ce ne este atât de preţios acest nou martur, în persoana căruia este cu putinţă a vedea cele mai de preţ întruchipări ale credinţei noastre. Ştim că puţini vor fi cei ce vor crede şi acestuia, precum puţini au crezut în mărturia părinţilor dinainte; şi nu pentru că

mărturia este mincinoasă, ci pentru că a crede îndeamnă la nevoință.

Spuneam că de-a lungul a nouăsprezece veacuri de istorie a creştinismului au trecut nenumărate cete ale unor astfel de mărturii ale iubirii lui Hristos – dar totuşi, în neţărmuritul noian al omenirii ei sânt atât de puțini, atât de rari.

Rari asemenea marturi, pentru că nu este nevoință mai grea, mai dureroasă, decât nevoința pentru dragoste; pentru că nu este mărturie mai înfricoşată decât mărturia pentru dragoste; pentru că nu este propovăduire mai smintitoare decât propovăduirea iubirii.

Aruncați o privire asupra vieții lui Hristos. El a venit în lume să împărtăşească oamenilor bunăvestirea vecinicei vieți dumnezeieşti, pe care ne-a propovăduit-o în cuvinte simple, omeneşti, în cele două porunci ale Sale pentru dragostea de Dumnezeu şi de aproapele; şi din istorisirea Evangheliilor vedem cător ispite a fost supus El de către diavolul, care a făcut tot ce a putut ca să-L silească pe Hristos să încalce fie cât de puțin acele porunci, şi astfel să-I ia «dreptul» de a le da omului. Priviți la ce s'a petrecut în pustie (Mt. 4; Lc. 4). După răspunsurile lui Hristos vedem că lupta acolo era pentru prima poruncă, adică pentru dragostea de Dumnezeu. Pe biruitorul în acea luptă, pe Hristos, odată ieşit la propovăduire, diavolul L-a împresurat cu atmosfera unei vrăjmăşii ucigaşe de neîmpăciuit, urmărindu-L în toate căile Sale; însă nici acì nu-şi atinge țelul. Ultimele lovituri asupra lui Hristos: vânzarea de către ucenicul-apostol, obştească lepădare şi sălbaticele strigăte ale unei gloate ce primise atâtea binefaceri: «Răstigneşte-l, răstigneşte pre El!»; însă şi acì biruieşte tot dragostea lui Hristos, pentru care şi Însuşi dă mărturie: «Îndrăzniți, Eu am biruit lumea»; şi iarăşi: «Vine stăpânitoriul lumii cesteia, şi întru Mine nu află nimic».

Astfel diavolul nu a putut să-I ia dreptul de a da lumii porunca cea nouă. Domnul a biruit, iar biruința Sa în veac rămâne, iar de acum niciodată, şi nimeni, şi nimic nu va mai înmicşora această biruință.

Iisus Hristos fără de măsură a iubit lumea; iar această dragoste a fost dată în chip lucrător a o trăi Stareţul[1] Siluan, care însuşi, drept răspuns, a iubit pe Hristos, şi ani îndelungaţi a petrecut într'o deosebită nevoinţă, pentru ca nimeni şi nimic să nu-i răpească darul, iar către sfârşitul vieţii putea, asemenea marelui Pavel, să zică: «Cine pre noi va despărţi de dragostea lui Hristos? Necaz, au strâmtorare, au prigoană, au foamete, au golătate, au primejdie, au sabie? ... Pentru că încredinţat sânt că nici moarte, nici viaţă, nici îngeri, nici începătorii, nici puteri, nici cele de acum, nici cele viitoare, nici înălţime, nici adâncime, nici altă oarecarea zidire putea-va pre noi să desparţă de dragostea lui Dumnezeu, întru Hristos Iisus, Domnul nostru» (Rom. 8: 35-39).

Oprindu-ne asupra cuvintelor Apostolului Pavel, înţelegem că nu ar fi putut grăi astfel decât trecând el însuşi toate aceste încercări. Şi tot cel ce va urma lui Hristos, precum a arătat experienţa veacurilor, va trece prin mulţime de încercări. Prin aceleaşi a trecut şi Stareţul Siluan.

Fericitul Stareţ, Shimonahul Siluan, s'a nevoit în Muntele Athos de-a lungul a patruzeci şi şase de ani, în Mănăstirea ruscască a Marelui Mucenic Panteleimon. În aceeaşi mănăstire mi-a fost dat să trăiesc în jur de patrusprezece ani. În ultimii ani ai vieţii Stareţului, din anul 1931 până în ziua săvârşirii sale (11/24 Septemvrie, 1938), s'a întâmplat să-i fiu omul cel mai apropiat. Cum s'a întâmplat, nu mă voi încumeta a lămuri; dacă

[1] În cartea de faţă folosim cuvântul „Stareţ" în sensul originar rusesc, adică „Bătrân îmbunătăţit în duh" (ca şi Gheron în limba greacă). (N. tr.)

voiți, am putea-o numi o ironie a sorții. Despre legătura mea cu Starețul știau unii dintre cei care-l cinsteau, și stăruitoarele lor rugăminți m'au determinat să-i scriu **viața**. Sarcină care, pentru omul ce nu are nici darul, nici experiența de a «scrie», nu este ușoară; cu toate acestea m'am hotărât să o fac, adânc și sincer convins de faptul că asupra mea zace răspunderea de a face cunoscut lumii cele despre acest om cu adevărat mare.

Cartea de față, prin cuprinsul său, **este destinată unui cerc restrâns de oameni**, ale căror năzuințe se apleacă stăruitor asupra nevoinței creștine: drept aceea, grija de căpetenie va fi nu arta literară, ci un cât mai adevărat «portret duhovnicesc» al Starețului.

Întreaga mea luare-aminte în legătura cu dânsul se mărginea la chipul său duhovnicesc, singurul meu țel fiind propria-mi «zidire». Niciodată nu m'am gândit a-i scrie biografia, și drept aceea multe din cele ce în chip firesc ar fi interesat pe un biograf mi-au rămas necunoscute. Despre multe sânt nevoit să tac, deoarece sânt legate de oameni încă în viață. Voi înfățișa acì doar un număr redus de întâmplări din viața Starețului, povestite de dânsul cu felurite prilejuri în vremea deselor noastre convorbiri sau auzite de mine de la alți nevoitori din Sfântul Munte, prieteni de-ai Starețului. Presupun că puținătatea mărturiilor privind viața sa din afară nu va constitui vreun neajuns esențial al trudei noastre. Aș fi deplin mulțumit dacă mi s'ar da, fie și în parte, a-mi împlini o sarcină mai însemnată, și anume, a contura chipul duhovnicesc al Starețului pentru cei ce nu au avut fericirea nemijlocitei, viei părtășii cu dânsul. Pe cât îmi este cu putință a judeca, și în măsura în care mi-a fost dat să întâlnesc oameni, acesta a fost singurul om nepătimaș ce mi s'a dat a întâlni în calea vieții mele. Acum, că nu mai este printre noi, el îmi apare cumva ca un neobișnuit uriaș al duhului.

Când Domnul trăia pe pământ, smeritul Său chip trupesc ascundea privirii celor dimprejur adevărata Sa măreție Dumneze-

iască, şi de-abia după Înălţarea Domnului şi Pogorârea Sfântului Duh s'a descoperit vederii minţii ucenicilor şi apostolilor Dumnezeirea lui Hristos. Ceva asemănător s'a petrecut cu mine în privinţa Stareţului Siluan. În timpul vieţii el era atât de simplu şi de deschis, că în ciuda a toată cinstirea ce i-o purtam, în ciuda conştiinţei sfinţeniei acestui bărbat, nu am putut simţi deplin măreţia lui; şi de-abia acum, când de-a lungul unui întreg şir de ani nu mai întâlnesc în calea mea nimic pe măsura sa, cu întârziere încep să înţeleg adevărata măreţie a celui pe care, prin neînţeleasa pronie Dumnezeiască, mi s'a dat atât de îndeaproape a-l cunoaşte.

PARTEA ÎNTÂI

VIAȚA
ȘI ÎNVĂȚĂTURA
STAREȚULUI

I

COPILĂRIA ŞI ANII TINEREŢII

Viaţa fericitului Stareţ Siluan, văzută din afară, s'a scurs fără multă însemnătate. Până la vârsta înrolării în armată a dus viaţa unui sărac ţăran rus, apoi obişnuita slujire militară în gradele inferioare, iar apoi ani îndelungaţi, patruzeci şi şase de ani, monotona viaţă mănăstirească de simplu monah.

Registrul mănăstirii spune despre el următoarele: «Părintele Shimonah Siluan; numele laic: Simeon Ivanovici Antonov, ţăran din gubernia Tambov, judeţul Lebedinsk, satul Şovsk. Născut în anul 1866; ajuns la Athos în anul 1892; tuns în mantie în anul 1896; în shimă, 1911. A trecut prin ascultările: la moară, la metohul Kalamareia (o proprietate a Mănăstirii din afara Athosului), la Vechiul Russikon din munte, la Iconomat. S'a săvârşit la 11/24 Septemvrie, 1938».

Între «născut» şi «săvârşit» totul este neînsemnat, nimic vrednic de povestit; a se atinge însă de viaţa lăuntrică a omului înaintea lui Dumnezeu – este lucru nu neînsemnat, ba chiar îndrăzneţ. A descoperi înaintea întregii lumi inima «adâncă» a creştinului este aproape o pângărire a celor sfinte; însă întăriţi de faptul că de acum, odată ieşit din lume biruitor asupra lumii, pe Stareţ nimic nu-l mai primejduieşte, nimic nu mai poate dăuna vecinicei sale odihne în Dumnezeu, îndrăznesc să încerc a povesti câte ceva despre deosebit de bogata sa viaţă, împărătesc de înaltă, având în vedere pe cei puţini care înşişi năzuiesc către aceeaşi viaţă dumnezeiască.

Câmpul de luptă duhovnicească al fiecărui om este mai nainte de toate propria inimă; iar cel ce iubește a pătrunde în inima sa va prețui zisa Proorocului David: «apropia-se-va omul și inima **adâncă**» (Ps. 63: 7). Adevărata viață creștină se desfășoară acolo, în inima adâncă, ascunsă nu numai de privirile străine ci, în deplinătatea sa, chiar și de însuși purtătorul acelei inimi. Cel ce s'a pogorât în această cămară de taină, fără îndoială va fi încercat o uimire de nedezvăluit în fața tainei ființării. Cel ce s'a adâncit cu mintea curată într'o încordată contemplare a omului său lăuntric, acela va înțelege neputința de a urmări deplin curgerea vieții sale, fie și pentru un scurt răstimp, va cunoaște neputința de a surprinde desfășurările vieții duhovnicești a inimii, care în adâncul lor ating acea ființare unde de acum nu mai există desfășurări. Și totuși, în lucrarea de față, înaintea mea se află anume această sarcină: a schița desfășurarea lăuntrică a devenirii duhovnicești a marelui nevoitor.

Nu, nu-mi voi asuma o sarcină de neîmplinit. Voi atinge doar în parte acele etape ale vieții lui care îmi sânt cele mai cunoscute. Într'o și mai mare măsură socotesc nelalocul ei încercarea unei psihanalize științifice, căci acolo unde lucrează Dumnezeu știința nu mai poate fi aplicată.

Din îndelungata viață a Starețului, cel mai limpede reținanumite întâmplări ce dezvăluie câte ceva din viața sa lăuntrică și care, în același timp, fac parte din «istoria» sa. Prima, cronologic, este din frageda sa copilărie, când avea nu mai mult de patru ani. Tatălui său, asemenea multor țărani ruși, îi plăcea să primească străini. Odată, într'o zi de praznic, cu deosebită bunăvoire a îmbiat în casa sa pe un oarecare vânzător de cărți, nă-

dăjduind să afle de la el, ca de la un om «cu carte», ceva nou şi interesant, căci suferea din pricina «întunerecului» său şi tindea însetat spre cunoaştere şi luminare. În casă, oaspetelui i s'a oferit ceai şi mâncare. Micuţul Simeon, cu pruncească curiozitate îl privea şi asculta cu luare aminte convorbirea. Vânzătorul de cărţi a dovedit tatălui că Hristos nu este Dumnezeu şi că Dumnezeu nici nu există. Băieţaşul Simeon a fost izbit în chip deosebit de cuvintele: «Unde-i El, acel Dumnezeu?», şi s'a gândit: «Când voi creşte mare, voi cutreiera întreg pământul să-l caut pe Dumnezeu». Când a plecat oaspetele, micul Simeon a zis tatălui: «Tu mă înveţi să mă rog, iar el zice că Dumnezeu nu există». La care tatăl a răspuns: «Credeam că este un om înţelept, dar s'a arătat a fi un prost. Nu asculta de el». Însă răspunsul tatălui nu a şters îndoiala din sufletul băieţaşului.

Mulţi ani au trecut de atunci. Simeon a crescut, s'a făcut un flăcău mare şi voinic, şi lucra nu departe de satul lor, pe moşia Cneazului Trubeţkoi, unde fratele său mai mare se tocmise la zidirea unei case. Lucrau amândoi în artel[1]; Simeon – ca tâmplar. Artelul avea ca bucătăreasă o ţărancă din sat. Într'o zi ea s'a dus în pelerinaj şi, între altele, s'a închinat la mormântul vestitului nevoitor Ioan din Sezionov, zăvorâtul (1791-1839). La întoarcere povestea despre viaţa sfântă a zăvorâtului şi că la mormântul său se făceau minuni. Câţiva dintre bătrânii ce erau de faţă întăriră povestirile despre minuni, şi toţi ziceau că Ioan fusese un om sfânt.

Auzind convorbirea, Simeon gândi: «Dacă el este sfânt, înseamnă că Dumnezeu este cu noi, şi nu am de ce să cutreier tot pământul ca să-L caut»; şi de la acest gând tânăra sa inimă s'a aprins de dragoste pentru Dumnezeu.

Uimitor este faptul că, de la vârsta de patru ani până la

---

[1] Artel: grup de muncitori care locuiau împreună, aveau masa comună şi împărţeau plata lucrării la care luau toţi parte – formă de organizare specifică Rusiei. (N. tr.)

nouăsprezece ani, gândul ce căzuse în sufletul copilului atunci când îl ascultase pe vânzătorul de cărți, a rămas; gând care vădit îl împovărase, şi rămăsese nedezlegat undeva, în adâncuri, şi care s'a dezlegat într'un chip atât de straniu şi aparent naiv.

După ce Simeon a simțit în sine că își regăsise credința, mintea i s'a alipit de pomenirea lui Dumnezeu, şi mult se ruga cu plâns. Tot atunci a simțit în sine o schimbare lăuntrică şi o atragere către monahism, şi, precum spunea însuşi Stareţul, începuse să privească la frumoasele tinere fiice ale cneazului cu dragoste, dar fără dorire, ca şi la nişte surori, pe când înainte vederea lor îl tulbura. În acel răstimp a cerut chiar tatălui său să-l slobozească a merge la Lavra Peşterilor din Kiev, dar tatăl a răspuns hotărât: «Întâi să-ți termini armata, iar apoi eşti slobod să te duci».

Trei luni a petrecut Simeon în acea stare neobişnuită; apoi l-a părăsit, şi din nou a început prieteşugurile cu cei de o vârstă cu el, să iasă cu fetele satului, să bea vodcă, să cânte la acordeon, şi să trăiască îndeobşte ca şi ceilalți flăcăi din sat.

Tânăr, frumos, puternic şi, la acea vreme, deja înstărit, Simeon se îndulcea de viață. În sat era iubit pentru firea sa bună, paşnică şi veselă, iar fetele îl priveau ca pe un soț de dorit. Iar el s'a lăsat atras de una dintre ele şi, fără să fi fost încă vorba de căsătorie, într'o seară târziu s'a petrecut cu ei «obişnuitul».

Este de însemnat în această privință că a doua zi, de dimineață, când lucra cu tatăl său, acesta îi spuse liniştit:

«Fiule, unde erai aseară? Mă durea inima».

Blândele cuvinte ale tatălui se înfipseră în sufletul lui Simeon, şi mai târziu, amintindu-şi de dânsul, Stareţul spunea:

«Eu la măsura tatălui meu nu am ajuns. Era cu totul neştiutor de carte, şi până şi „Tatăl nostru" îl rostea cu o mică greşală, căci îl învățase în biserică, după ureche; însă era un om blând şi

înțelept».

Familia lui era numeroasă: tatăl, mama, cinci fii şi două fiice. Trăiau împreună şi în armonie. Fraţii mai mari lucrau cu tatăl. Într'o zi, în vremea secerişului, lui Simeon îi venise rândul să gătească prânzul pentru câmp. Era vineri. Uitând că era vineri el a fiert carne de porc, şi toţi au mâncat. Trecu de atunci o jumătate de an şi, iarnă fiind, la un oarecare praznic tatăl îi spuse lui Simeon cu un uşor surâs:

- Fiule, îţi aminteşti că la câmp mi-ai dat carne de porc? Şi doar era vineri; ştii, atunci am mâncat-o ca pe un stârv.

- Dar de ce nu mi-ai spus atunci?

- Fiule, nu am vrut să te tulbur!

Povestind astfel de întâmplări din viaţa sa în casa tatălui, Stareţul adăuga:

«Iată, aşa un stareţ mi-aş dori să am: el niciodată nu se mânia, totdeauna era cumpătat şi blând. Gândiţi-vă, o jumătate de an a aşteptat clipa potrivită, şi ca să mă îndrepteze, şi ca să nu mă tulbure».

Stareţul Siluan era un om de o deosebită putere a trupului. Mărturie pentru aceasta o poartă, între altele, şi următoarele întâmplări din viaţa sa.

Era încă foarte tânăr, înainte de armată, când, într'o zi de Paşti, după o bogată masă cu carne, fraţii lui s'au dus prin sat iar el a rămas acasă; mama l-a îmbiat cu un «scrob», şi el a primit. Atunci mama i-a gătit un întreg ceaun cu scrob din cincizeci de ouă, iar el a mâncat tot.

În acei ani lucra cu fraţii lui pe moşia cneazului Trubeţkoi şi, de praznice, mergea uneori la cârciumă; câteodată se întâmpla ca într'o singură seară să bea trei litri de vodcă fără să se îmbete.

Odată, pe un ger cumplit, venit după un dezgheţ, se afla la un

han. Unul dintre oaspeții ce înnoptase voia să se întoarcă acasă; mergând să-și înhame calul, s'a întors degrabă, zicând:

- Ce pacoste! Trebuie să plec, și nu pot: gheața a prins într'un sloi gros copitele calului, și, de durere, nu mă lasă să o sparg.

Simeon îi spuse:

- Hai că te ajut eu.

În grajd, prinse subsuoară gâtul calului și zise țăranului: «Sparge!». Calul a stat neclintit tot timpul; țăranul a spart gheața din jurul copitelor, l-a înhămat și a plecat.

Simeon, cu mâinile goale, putea să ridice un ceaun cu ciorbă fierbinte de pe plită și să-l aducă la masa la care mâncau cei din artel. Cu o lovitură de pumn putea sparge o scândură destul de groasă. Ridica greutăți mari și avea o rară rezistență și la cald, și la frig; putea mânca mult, și mult să și muncească.

Dar acea putere, care mai târziu i-a slujit întru săvârșirea multor nevoințe deosebit de mari, i-a fost în acea vreme pricina celui mai mare păcat, pentru care avea să aducă o pocăință fără seamăn.

Odată, în ziua hramului din sat, când mai toți sătenii stăteau de vorbă veseli în jurul caselor lor, Simeon se plimba cu tovarășii săi pe uliță, cântând la acordeon. L-au întâmpinat doi frați, cizmarii satului. Cel mai mare, om de o statură și putere uriașă, mare scandalagiu, era mai «chefuit». Când s'au întâlnit, cizmarul a încercat batjocoritor să-i smulgă acordeonul lui Simeon; dar acesta a reușit să-l înmâneze tovarășului său. Stând în fața cizmarului, Simeon îl îndupleca «să-și vază de drum»; dar el, vrând pe semne a se arăta mai presus de toți flăcăii satului, într'o astfel de zi când toate fetele erau pe uliță și căutau asupra privelиștii râzând, a năvălit asupra lui Simeon. Iată cum povestea despre aceasta însuși Starețul:

«La început am încercat să dau înapoi, dar dintr'o dată mi s'a făcut rușine că fetele aveau să râdă și l-am lovit puternic în piept, ceea ce l-a aruncat departe de mine, căzând greoi pe spate

în mijlocul drumului; din gura lui curgea spumă şi sânge. Toţi s'au înspăimântat; m'am înspăimântat şi eu. M'am gândit: L-am omorât. Şi stăteam aşa. Atunci fratele lui mai mic a luat de jos un bolovan mare şi l-a aruncat asupra mea. Am reuşit să mă întorc, piatra m'a lovit în spate. Atunci i-am zis: „Ce, vrei să păţeşti şi tu la fel?", şi m'am îndreptat către el, dar el a fugit. Îndelung a zăcut cizmarul în drum; mai mulţi au alergat să-i vină în ajutor, l-au spălat cu apă rece. A trecut nu mai puţin de jumătate de ceas până când a putut să se ridice, şi cu greu l-au dus acasă. Două luni a bolit dar, din fericire, a rămas în viaţă; însă după aceea multă vreme a trebuit să fiu cu luare aminte: fraţii lui şi tovarăşii lor mă pândeau seara pe la răspântii cu bâte şi cuţite, dar Dumnezeu m'a păzit».

Astfel, în zarva vieţii tinereşti, începuse deja să se stingă în sufletul lui Simeon prima chemare a lui Dumnezeu către viaţa monahală, dar Dumnezeu, Cel ce îl alesese, din nou l-a chemat, de-acum printr'o vedenie.

Odată, după un răstimp petrecut nu în curăţie, a aţipit, şi într'o stare de somn uşor a văzut că un şarpe a pătruns pe gură înlăuntrul său. A simţit o mare scârbă şi s'a trezit. În acea clipă aude cuvintele:

«Tu ai înghiţit şarpele în somn şi te-ai îngreţoşat; aşa şi mie mi-este neplăcut a privi cele ce faci».

Simeon pe nimeni n'a văzut; a auzit doar glasul ce rostea acele cuvinte, care glas, prin duioşia şi frumuseţea lui, era cu totul neobişnuit. Cu toată liniştea şi duioşia, înrâurirea asupra sa a fost cutremurătoare. După adânca şi neîndoielnica încredinţare a Starețului – acela fusese glasul Însăşi de-Dumnezeu-Născătoarei. Până în sfârşitul zilelor sale el mulţămea Maicii Domnului că nu se scârbise de el, ci Ea Însăşi binevoise a-l cerceta şi a-l ridica din cădere. Spunea:

«Acum văd câtă îndurerare are Domnul şi Maica Domnului pentru norod. Închipuiți-vă, Maica Domnului a venit din ceruri să mă povățuiască pe mine, tânărul căzut în păcate».

Faptul că nu se învrednicise a vedea pe Stăpâna îl punea pe seama necurăției în care petrecea în acea clipă.

Această a doua chemare ce i s'a făcut nu cu mult înainte de armată a avut de acum o însemnătate hotărâtoare în alegerea căii pe care avea să o urmeze. Prima urmare a fost o hotărâtă schimbare a vieții sale care luase o întorsătură nu bună. Simeon a simțit o adâncă ruşine pentru trecutul său şi a început fierbinte a se căi înaintea lui Dumnezeu. Hotărârea de a intra în mănăstire după săvârşirea armatei i-a revenit cu sporită putere. În el se trezise un ascuțit simțământ al păcătoşeniei, în vârtutea căruia i s'a schimbat atitudinea față de tot ce vedea în viață. Această schimbare s'a răsfrânt nu numai în faptele şi purtarea sa personală, ci şi în cât se poate de interesantele convorbiri cu cei dimprejur, din care, din păcate, nu pot povesti decât câteva care mi s'au întipărit mai adânc în amintire.

Într'un praznic, când era horă în sat, Simeon se uita cum un țăran de vârstă mijlocie, consătean cu el, cânta la acordeon şi juca. Chemându-l deoparte, l-a întrebat:

- Cum poți, Stepane, să cânți şi să joci – doară tu ai omorât un om?

Îl omorâse într'o încăierare, când era beat. Atunci acela îl duce pe Simeon încă şi mai departe şi-i zice:

- Ştii, când eram în închisoare mult m'am rugat lui Dumnezeu să mă ierte, iar Dumnezeu m'a iertat; de-aia pot acum cânta liniştit.

Simeon, care nu demult el însuşi aproape că ucisese un om, a înțeles că poți cere lui Dumnezeu iertarea greşalelor, a înțeles şi liniştea consăteanului său, a ucigaşului iertat. Această întâmpla-

re înfăţişează limpede şi ascuţimea conştiinţei păcatului, şi puternicul simţământ al pocăinţei, şi adânca intuiţie religioasă a ţăranilor ruşi.

Un alt consătean al lui Simeon se întâlnea cu o fată din satul vecin, care a rămas însărcinată cu el. Simeon, văzând că flăcăul se purta foarte nepăsător faţă de acea pricină, îl îndemna să se însoare cu ea, zicându-i că «altfel va fi cu păcat». Multă vreme flăcăul nu se învoi că ar fi un păcat, şi nu voia să se însoare, dar Simeon totuşi l-a înduplecat, iar el l-a ascultat.

Când am auzit din gura Stareţului povestea de mai sus l-am întrebat de ce nu s'a însurat el însuşi cu fata pe care o cunoscuse; la care Stareţul a răspuns:

«Când am dorit să devin monah, mult l-am rugat pe Dumnezeu să rânduiască astfel încât să pot pleca liniştit, iar Dumnezeu aşa de bine le-a rânduit pe toate. M'am dus în armată, şi în acel răstimp un negustor de grâne a venit în satul nostru să cumpere grâu; văzându-o pe fată la horă, cât era de frumoasă, bine legată, cât de frumos cânta şi cât era de veselă, a îndrăgit-o şi a luat-o. Au trăit fericiţi şi au avut mulţi copii».

Stareţul fierbinte mulţămea lui Dumnezeu Care i-a auzit rugăciunile, dar fărădelegea sa nu a uitat-o.

RĂSTIMPUL ARMATEI

Serviciul militar Simeon şi l-a făcut la Petersburg, la batalionul de geniu al Gărzii Imperiale. Plecând în armată cu credinţă vie şi cu un adânc simţământ de pocăinţă, el nu înceta să pomenească pe Dumnezeu.

În armată era foarte iubit, fiind socotit un soldat întotdeauna sârguincios, liniştit, cu o bună purtare, iar de către camarazii săi ca un prieten credincios şi plăcut; de altfel acesta era un lucru obişnuit în Rusia, unde soldaţii trăiau cât se poate de frăţeşte.

Odată, la un praznic, a mers în oraş cu alţi trei soldaţi din acelaşi batalion de gardă. Au intrat într'o cârciumă mare a ca-

pitalei unde era multă lumină şi se cânta foarte tare; au cerut o cină cu vodcă şi vorbeau cu veselie. Simeon mai mult tăcea. Unul dintre ei îl întrebă:

- Simeon, tu tot mereu taci; la ce te gândeşti?

- Mă gândesc că noi şedem acum în cârciumă, mâncăm, bem vodcă, ascultăm muzică şi ne veselim, în timp ce la Athos acum săvârşesc priveghere şi toată noaptea se vor ruga; aşa că, la Judecata de Apoi, care dintre noi va da un răspuns mai vrednic, ei sau noi?

Atunci celălalt a zis:

- Ce om şi Simeon ăsta! Noi ascultăm muzică şi ne veselim, iar el stă cu mintea la Athos şi la Judecata de Apoi.

Cuvintele soldatului despre Simeon, «iar el stă cu mintea la Athos şi la Judecata de Apoi», pot fi luate nu numai pentru acea clipă când ei şedeau în cârciumă, ci pentru întregul răstimp al petrecerii sale în armată. Gândul său privitor la Athos, între altele, se răsfrângea şi în faptul că de câteva ori trimisese acolo bani. Odată a mers din tabăra Ustijorsk, unde vara se afla batalionul lui, până la poşta din satul Kolpino ca să trimită bani la Athos. La întoarcere, încă nu departe de Kolpino, pe cale, s'a năpustit asupra lui un câine mare, turbat; când era de-acum aproape şi gata să se năpustească asupra lui, de frică a îngânat: «Doamne miluieşte!» De-abia a rostit acea scurtă rugăciune, şi îndată o putere a aruncat câinele în laturi, ca şi cum s'ar fi împiedecat de ceva; ocolind pe Simeon, a alergat în sat, unde a făcut mult prăpăd şi oamenilor, şi vitelor.

Acea întâmplare a lăsat o adâncă întipărire asupra lui Simeon. El simţise pe viu apropierea lui Dumnezeu Care ne păzeşte şi s'a alipit şi mai mult de pomenirea Lui.

În timpul armatei s'a arătat din nou puterea sfatului său şi a bunei sale înrâuriri. Într'o zi în clădirea batalionului vede un

soldat care-şi terminase stagiul şezând mâhnit pe patul său, cu capul plecat. Simeon s'a apropiat de el şi i-a zis:

- Cum şezi acì mâhnit, şi nu te bucuri ca şi ceilalţi că ţi-ai încheiat armata şi acum te duci acasă?

- Am primit o scrisoare de la ai mei, zise soldatul; spun că între timp soţia mea a născut. După puţină tăcere, clătinând din cap şi cu o voce stinsă, în care se simţea şi durerea, şi obida, şi jignirea, a zis: Nu ştiu ce voi face cu ea... Of, mi-e frică... aşa că nu-mi vine să mă duc acasă.

Simeon l-a întrebat liniştit:

- Dar tu, în vremea asta, de câte ori ai mers la femei?

- Da, s'a mai întâmplat, răspunse soldatul, ca amintindu-şi de ceva.

- Deci tu nu ai putut răbda, îi zise Simeon, dar ei crezi că i-a fost uşor?... Ţie ţi-e bine: tu eşti bărbat; dar ea dintr'o singură dată poate să zămislească... Gândeşte-te **pe unde** ai umblat!... Tu eşti mai vinovat faţă de ea, decât ea faţă de tine... Să o ierţi... Când ajungi acasă primeşte pruncul ca pe al tău, şi vei vedea că totul va fi bine...

Trecură câteva luni. Simeon a primit o scrisoare de mulţămire de la acel soldat, în care povestea cum, ajungând acasă, tatăl şi mama l-au întâmpinat trişti, iar femeia, şovăielnică şi ruşinată, stătea pe lângă casă cu pruncul în braţe. Lui însă, din clipa când Simeon vorbise cu el în cazarmă, sufletul îi era uşor; cu veselie i-a îmbrăţişat pe părinţi, cu veselie s'a dus către soţie, a sărutat-o, pe prunc l-a luat în braţe şi l-a sărutat şi pe el. Toţi s'au înveselit, au intrat în casă, iar apoi au cutreierat satul, vestind rudelor şi cunoscuţilor; iar peste tot el era cu pruncul în braţe. Tuturor le-a fost bine sufleteşte, iar după aceea au trăit în pace.

Mult a mulţumit soldatul în scrisoare prietenului său Simeon pentru bunul sfat. Şi nu putem să nu încuviinţăm că sfatul era nu numai cu adevărat bun, dar şi înţelept. Astfel, încă din anii tinereţii Stareţul Siluan minunat a înţeles că pentru pacea între

oameni condiția de neocolit este conștiința fiecăruia pentru propria vină.

Terminându-și slujirea în Garda Imperială, Simeon, nu mult înainte de liberarea soldaților de vârsta lui, s'a dus împreună cu secretarul companiei la Părintele Ioan din Kronstadt să-i ceară rugăciunile și binecuvântarea. Pe Părintele Ioan nu l-au găsit la Kronstadt și s'au hotărât să-i lase o scrisoare. Secretarul a început să compună, cu o frumoasă caligrafie, o scrisoare sofisticată, dar Simeon n'a însemnat decât câteva cuvinte:

«Batiuşka, voiesc să mă fac monah; rugați-vă să nu mă țină lumea».

S'au întors înapoi la Petersburg în cazarmă și, după cuvintele Stareţului, chiar din ziua următoare a început să simtă că împrejurul lui «vuieşte văpaia iadului».

Părăsind Petersburgul, Simeon a ajuns acasă, unde a petrecut nu mai mult de o săptămână. Repede i-au adunat pânzeturi și alte daruri pentru mănăstire. Și-a luat rămas bun de la toți și a plecat la Athos. Însă din ziua când s'a rugat pentru el Părintele Ioan din Kronstadt, «văpaia iadului vuia» împrejurul lui neîncetat, orișiunde se afla: în tren, la Odessa, pe vapor, și până și la Athos, în mănăstire, în biserică, pretutindenea.

SOSIREA LA SFÂNTUL MUNTE

La Sfântul Munte Simeon a ajuns în toamna anului 1892 și a intrat în mănăstirea rusească închinată Sfântului Mare Mucenic Panteleimon. O nouă viață de nevoință începea.

După obiceiurile athonite, noului începător, «fratelui Simeon», i s'a rânduit să petreacă mai multe zile în deplină liniștire, spre a-și aminti păcatele săvârșite de-a lungul întregii vieți și a le așterne în scris, pentru a le spovedi duhovnicului. Experiența muncilor iadului născuse în el o fierbinte căință de nestăvilit. În

taina pocăinţei voia să-şi slobozească sufletul de tot ce îl îngreuia; şi deci cu tragere de inimă şi multă frică, întru nimic îndreptăţindu-se, şi-a mărturisit toate faptele vieţii sale.

Duhovnicul spuse fratelui Simeon:

«Ţi-ai mărturisit păcatele înaintea lui Dumnezeu, şi să ştii că toate îţi sânt iertate... De acum pune început unei noi vieţi... Mergi în pace şi te bucură că Domnul te-a adus la acest liman al mântuirii».

Sufletul simplu şi credincios al fratelui Simeon, auzind de la starețul-duhovnic că păcatele sale toate erau iertate, pentru cuvintele lui – «Mergi în pace şi te bucură» – s'a dat bucuriei. Necercat şi naiv, încă nu ştia că nevoitorul are trebuinţă de înfrânare şi în bucurie, şi, prin urmare, a pierdut de îndată acea încordare în care petrecuse sufletul său după vizita la Kronstadt. În destinderea ce a urmat a fost supus năvalei poftei curviei şi s'a oprit asupra chipurilor smintitoare pe care i le zugrăvea patima. Gândul îi spunea: «Du-te în lume şi te însoară».

Ce a răbdat tânărul începător rămânând singur – nu ştim. Când s'a dus să se spovedească, duhovnicul i-a spus:

«Gândurile, niciodată să nu le primeşti, ci de cum vin, îndată goneşte-le».

Neaşteptata prăbuşire pe care a suferit-o fratele Simeon i-a zdruncinat puternic sufletul. Simţind cumplita putere a păcatului, s'a văzut din nou în flacăra iadului şi s'a hotărât neîntrerupt să se roage, până când Dumnezeu avea să-l miluiască.

După ce trăise muncile iadului, după acea bucurie pe care o cercase primind iertarea în taina spovedaniei, poticnirea cu gândul, conştient fiind că din nou a întristat pe Maica Domnului, a fost o împrejurare ce i-a cutremurat sufletul. Se crezuse în limanul mântuirii, şi dintr'o dată văzu putinţa pierzaniei până şi acì.

«Căderea» prin gând l-a trezvit pe fratele Simeon pentru întreaga viaţă. Măsura acestei trezvii se poate judeca după faptul că din ziua când duhovnicul i-a spus: «Gândurile, niciodată să

nu le primești», vremea celor patruzeci și șase de ani ai călugăriei sale el nu a mai primit nici un gând de curvie. Ceea ce multora, ani îndelungați, nu le este dat să învețe, el și-a însușit dintr'o dată, trăgând învățătură dintru început, după cuvântul vechilor Ellini: «De două ori a greși, nu este a bărbatului înțelept».

Puternica durere a pocăinței i-a slujit ca pricină a unei noi lupte. Gândul îl îndemna:

«Mergi la pustie, îmbracă-te în zdrențe, și acolo te vei mântui».

«Bine, a răspuns Simeon, mă duc la Igumen să-i cer blagoslovenia».

«Nu te du, Igumenul nu va blagoslovi», îi zice gândul.

«Nu demult tu mă goneai din mănăstire în lume, răspunse Simeon, iar acum mă goneşti la pustie... Dacă Igumenul nu blagoslovește, înseamnă că nu la bine mă îndemni». Și, în adâncul sufletului, zise hotărât: «Muri-voi acì pentru păcatele mele».

Povățuitu-s'a fratele Simeon în nevoința duhovnicească prin orânduiala cea de veacuri a vieții monahale athonite, adăpată de necurmata pomenire a lui Dumnezeu: rugăciunea singur în chilie; lungile slujbe în biserică; posturi și privegheri; deasa spovedanie și împărtășanie; citire, muncă, ascultare. Simplu, neispitit de mulțimea de întrebări ce se observă la intelectualii moderni, el, asemenea celorlalți monahi, își însușea noua viață mai curând printr'o contopire organică cu mediul înconjurător, decât prin învățături teoretice. Poveţele prin viu grai ale Igumenului, ale duhovnicilor și Stareților, sânt în cele mai multe cazuri în puține cuvinte și iau forma unor sfaturi pozitive – ce și cum trebuie să faci.

Unul din aceste sfaturi pentru începător constă în învățătura că rugăciunea de chilie se săvârșește mai ales cu mătăniile, ros-

tind «rugăciunea lui Iisus». Nenumărata chemare a preasfântului Nume al lui Iisus îndulcea sufletul fratelui Simeon. S'a bucurat să afle că este primit să te rogi cu această rugăciune în toată vremea şi pretutindeni, în orice lucru ai săvârşi şi în toate împrejurările, că şi în vremea slujbelor bisericeşti este bine să o «păzeşti», iar când nu este cu putinţă să mergi la biserică, tot cu ea se înlocuiesc dumnezeieştile slujbe. Se ruga fierbinte şi mult, sufletul lui petrecând într'o greoaie apăsare, şi deci puternic tânjind către Cel ce putea să mântuiască.

Trecu astfel nu multă vreme, cel mult trei săptămâni, şi odată seara, rugându-se în faţa chipului Maicii Domnului, rugăciunea pătrunse în inima lui şi începu de la sine să se rostească acolo zi şi noapte; însă atunci el încă nu înţelegea măreţia şi raritatea darului ce-l primise de la Maica Domnului.

Fratele Simeon era răbdător, fără răutate, ascultător; în Mănăstire era iubit şi lăudat pentru munca sa conştiincioasă şi buna sa fire; şi aceasta îi era plăcut. Au început atunci să-i vină gânduri: «Trăieşti în sfinţenie; te-ai pocăit; păcatele îţi sânt iertate, te rogi neîncetat, ascultarea ţi-o împlineşti bine».

Rugându-se mult şi cu stăruinţă, sufletul său cerca uneori o oarecare odihnă; atunci gândurile îi şopteau: «Tu te rogi, şi poate te vei mântui; dar dacă în Rai nu vei afla nici pe tată, nici pe mamă, nici pe cei pe care-i iubeşti, atunci nici acolo nu vei afla vreo bucurie».

Mintea începătorului se clătina la astfel de gânduri şi îngrijorarea îi răscolea inima, dar necercat fiind, nu înţelegea ce anume se petrece cu el.

Într'o noapte chilia i s'a umplut de o stranie lumină care îi pătrundea până şi trupul, astfel încât îşi vedea şi măruntaiele. Gândul îl îndemna: «Primeşte, este harul», însă sufletul începătorului se tulbura, şi el rămase într'o mare nedumerire. Rugăciu-

nea, şi după acestea, rămânea cu el lucrătoare, dar duhul zdrobirii inimii se îndepărtase într'atâta, încât îi veni să râdă în vremea rugăciunii; atunci cu putere îşi lovi fruntea cu pumnul; râsul s'a îndepărtat, duhul pocăinței însă nu i-a revenit şi rugăciunea se rostea mai departe fără zdrobirea inimii. Atunci a înțeles că ceva neîngăduit se petrecuse cu el.

După vederea acelei stranii lumini au început să i se arate draci, iar el, naiv, vorbea cu ei «ca şi cu oamenii». Treptat năvălirile lor s'au înteţit; uneori îi ziceau: «Acum eşti sfânt»; iar alteori: «Tu nu te vei mântui». Fratele Simeon a întrebat odată pe drac: «De ce voi vorbiți felurit: ba că sânt sfânt, ba că nu mă voi mântui?» Dracul i-a răspuns batjocoritor: «Noi niciodată nu spunem adevărul!»

Nestatornicia imboldurilor drăceşti, ba ridicându-l la «cer» prin mândrie, ba aruncându-l în vecinica pierzanie, chinuia sufletul tânărului începător, ducându-l până la deznădejde, iar el se ruga cu o încordare fără seamăn. Dormea puțin şi pe apucate. Puternic trupeşte, un adevărat voinic, în pat nu se culca, ci toată noaptea şi-o petrecea în rugăciune, fie stând în picioare, fie şezând pe un scăunel fără spătar; când ajungea la istovire, ațipea şezând vreo 15-20 de minute, iar apoi din nou se ridica la rugăciune. Şi aşa de mai multe ori. Cu totul, în douăzeci şi patru de ore, dormea între un ceas şi jumătate şi două ceasuri.

Prima sa «ascultare» a fost la moară. Era vremea înfloririi monahismului rus la Athos. Mănăstirea se mărea şi devenise aproape ca o cetate în mijlocul pustiei. Numărul fraților atinsese aproape două mii, iar oaspeți şi închinători veneau cu sutele din Rusia, şi adeseori rămâneau timp îndelungat în marile arhondarice ale Mănăstirii. Astfel încât munca la moară nu era una neînsemnată. Şi iată, fratele Simeon, în ciuda unui somn atât de scurt, a unei cât se poate de aspre înfrânări la mâncare, a unei neîntrerupte şi fierbinți rugăciuni, a multului şi adâncului plâns, uneori până la deznădejde, îşi împlinea conştiincios greaua trudă, unde zilnic trebuia să mânuiască şi să care mulțime de

saci mari cu făină.

Trecea lună după lună, dar chinuitoarele năvale ale dracilor creşteau tot mai mult. Puterile sufleteşti ale tânărului frate începeau să scadă şi bărbăţia lui a ajunge la istovire; frica pierzaniei şi descumpănirea creşteau; groaza deznădăjduirii, din ce în ce mai des, stăpânea întreaga sa făptură. Cel ce a trăit ceva asemănător ştie că nici o bărbăţie omenească, nici o putere omenească nu poate face faţă într'o astfel de luptă duhovnicească. Şi fratele Simeon a ajuns la capătul puterilor, la ultima deznădejde, şi în timp ce şedea în chilie, înainte de Vecernie, gândea: «Pe Dumnezeu a-l înduplecа este cu neputinţă». La acest gând, a simţit deplina părăsire, şi sufletul i s'a afundat în întunerecul zbuciumului şi strâmtorării iadului. În acea stare a petrecut în jur de un ceas.

În aceeaşi zi, în timpul Vecerniei din biserica Sfântului Proroc Ilie ce se află la moară, în dreapta porţilor împărăteşti, unde se află icoana Mântuitorului, a văzut pe Hristos cel Viu.

Domnul, în chip neînţeles, S'a arătat tânărului începător, şi întreaga sa făptură, până şi trupul însuşi i s'a umplut de focul harului Sfântului Duh, acel foc pe care Domnul l-a pogorât pe pământ cu venirea Sa (vezi Lc. 12: 49).

Vedenia l-a istovit cu totul pe Simeon, şi Domnul S'a ascuns.

Cu neputinţă este a descrie starea în care se afla el în acel ceas. Ştim din gura şi din scrierile Fericitului Siluan că o mare lumină Dumnezeiască îl luminase atunci; că fusese răpit din lumea aceasta şi dus în duh la cer, unde a auzit negrăite graiuri; că în acea clipă primise ca o nouă naştere de sus (Io. 1: 13; 3: 3). Blânda privire a lui Hristos, Cel atotiertător, nesfârşit de iubitor şi plin de bucurie, a tras către sine întreaga făptură a lui

Simeon; apoi ascunzându-Se, cu îndulcirea dragostei lui Dumnezeu i-a răpit duhul într'o vedenie a Dumnezeirii, de acum în afara chipurilor lumii.

De mare însemnătate în arătarea lui Hristos fratelui Simeon – om simplu, cât se poate de firesc – este şi faptul că el «dintr'o dată a cunoscut» şi pe Hristos Ce i se arătase, şi pe Duhul Sfânt Care lucra în el. În scrierile sale repetă mereu că pe Domnul L-a cunoscut în Duhul Sfânt, că pe Dumnezeu L-a văzut în Duhul Sfânt. Susținea de asemenea că atunci când Însuşi Domnul Se arată sufletului, acesta nu poate să nu recunoască în El pe Făcătorul şi Dumnezeul său.

Se poate spune cu încredințare că văpaia şi muncile iadului, trăite de fratele Simeon înainte de a i se arăta Hristos, cât şi Dumnezeiasca lumină ce l-a luminat, sânt pentru cei mai mulți lucruri necunoscute, de neînțeles. Ceea ce vede omul duhovnicesc, trăirile şi întreaga sa experiență, omului neduhovnicesc adesea îi pot părea nebunie, rodul unei stări sufleteşti bolnăvicioase. Lipsit de experiența lumii duhovniceşti adevărate, el neagă tot ce nu a cunoscut. Potențial, tot omul este chemat la deplinătatea vieții duhovniceşti, dar necontenita înclinare a voii către lumea materialnică şi către trăirile trupeşti şi sufleteşti duce la faptul că mulți devin nesimțitori, până la neputința de a percepe cele duhovniceşti. În viața noastră de zi cu zi aceasta se poate asemui celui ce, având un radio, prinde undele ce umplu atmosfera, pe când cel ce nu are un astfel de aparat nici nu le simte prezența.

Stranie şi neînțeleasă este viața duhovnicească a nevoitorului creştin; în ea se observă împletirea unor izbitoare contradicții: pe de-o parte năpădiri drăceşti, părăsirea de către Dumnezeu, întunerecul morții şi muncile iadului; iar pe de alta – Dumnezeiasca arătare şi lumina ființării fără-de-început.

Şi nu este cu putință în cuvânt a o arăta.

Fiecare om este o ivire de nerepetat şi osebită; calea fiecărui nevoitor, de asemenea, este una osebită şi de nerepetat. Totuşi oamenii, în năzuinţa lor de a clasifica fenomenele după anumite criterii, o fac şi în cazul de faţă.

De-a lungul veacurilor creştine experienţa Părinţilor observă trei feluri sau chipuri în ce priveşte rânduiala vieţii duhovniceşti creştine.

Întâiului chip îi aparţine covârşitoarea majoritate a oamenilor. Ei sânt atraşi către credinţă de un har mic, iar viaţa şi-o petrec într'o nevoinţă mijlocie a pazei poruncilor, şi de-abia către sfârşitul vieţii, în vârtutea suferinţelor trăite, ajung să cunoască harul într'o măsură mai mare. Cu toate acestea unii dintre ei, nevoindu-se mai osârduitor, către sfârşitul vieţii primesc marele har. Astfel se petrece cu mulţi monahi.

Al doilea chip – când cineva, apropiindu-se printr'un har relativ mic, totuşi se nevoieşte râvnitor în rugăciune şi luptă cu patimile, şi în această nevoinţă mai dureroasă, la jumătatea căii sale cunoaşte un mare har: petrecându-şi restul vieţii într'o nevoinţă şi mai mare, el atinge o înaltă măsură a desăvârşirii.

Al treilea chip, cel mai rar întâlnit – atunci când omul, de la începutul căii nevoinţei sale, pentru râvna sa fierbinte, sau mai bine zis, cunoscut fiind de către Dumnezeu, primeşte marele har, harul cel desăvârşit.

Acest ultim chip este nu numai cel mai rar, ci şi cel mai greu de purtat, căci nimeni, pe cât putem judeca din scrierile Sfinţilor Părinţi, din tradiţia orală a nevoitorilor ultimelor veacuri, şi întemeindu-ne pe experienţa celor contemporani, nu poate ţine în deplinătatea sa darul iubirii dumnezeieşti pe care îl primeşte, trăind apoi îndelungă vreme ridicarea harului şi părăsirea de către Dumnezeu. Obiectiv vorbind, nu este vorba de ridicarea deplină a harului, dar subiectiv, sufletul trăieşte până şi micşorarea lucrării harului ca pe o părăsire de către Dumnezeu.

Nevoitorii acestui ultim chip suferă mai mult decât toți, căci după cunoașterea harului și după contemplarea luminii dumnezeiești ei trăiesc întunerecul părăsirii de către Dumnezeu și apropierea patimilor mai adânc și mai ascuțit, în vârtutea contrastului dintre acestea: ei știu CE au pierdut. Pe lângă aceasta, harul trăit schimbă prin lucrarea sa întregul om și îl face neasemuit mai simțitor față de orice ivire duhovnicească.

Acest ultim chip suferă mai mult decât toți, pentru că dragostea lui Hristos în lumea aceasta este supusă la o deosebit de grea «aprindere întru ispită» (1 Pt. 4: 12), pentru că dragostea lui Hristos în lumea aceasta este neapărat una pătimitoare.

Fericitul Stareț Siluan aparținea acestui din urmă chip, și astfel se înțeleg cuvintele sale: «Voi nu puteți înțelege suferințele mele», sau: «Cine nu a cunoscut pe Domnul, acela nu poate cu plânset să Îl caute».

Atunci când el descrie durerea neostoită și plânsul lui Adam după izgonirea din rai, în realitate își descrie propriul plâns și durerea sufletului său după pierderea harului.

Deosebit de adâncul simțământ de pocăință al lui Simeon ridică o întrebare: **De ce** unii oameni se pocăiesc de păcatele lor atât de adânc și puternic, alții mai puțin adânc, iar cei de-al treilea cât se poate de slab, sau chiar nu se pocăiesc? **Cum** se explică deosebirea intensității conștiinței păcatului în oameni?

Noi nu sântem în măsură a răspunde la această întrebare: ni se vădește a fi cu neputință a pătrunde taina vieții duhovnicești a omului. Putem doar urmări anumite fenomene ce izvorăsc din viața lăuntrică a omului ce trăiește religios, atunci când primesc forma unei trăiri psihologice; putem urmări întrucâtva unele trăsături caracteristice ale acestor trăiri, însă fără putința de a determina ceva esențial, deoarece temeiul realităților religios-

psihologice creştine este absolut libera lucrare a Duhului lui Dumnezeu, ce nu se supune nici unui determinism.

«Duhul unde voieşte suflă, şi glasul lui auzi, ci nu ştii de unde vine şi unde se duce; aşa este tot cel născut din Duhul» (Io. 3: 8).

Al doilea factor care, tot astfel, nu se supune determinismului, este libertatea omului. Din aceşti doi factori – manifestarea libertăţii omului şi lucrarea dumnezeiescului har – se alcătuieşte viaţa duhovnicească creştină.

Şi credinţa noastră, şi pocăinţa, atârnă într'o oarecare măsură de libertatea noastră, şi totodată sânt şi darul dumnezeiescului har. Dumnezeu, în dragostea Sa, caută pe om spre a-i da nu numai viaţa, ci încă şi mai mult, un prisos de viaţă, precum grăieşte Hristos (Io. 10: 10), dar această viaţă se dă omului nu fără învoirea omului însuşi. Având în vedere această condiţie putem spune că de libertatea omului atârnă şi măsura darului lui Dumnezeu. Darurile lui Dumnezeu se împletesc cu o anume nevoinţă; iar când Dumnezeu mai-nainte-vede că omul va primi darul Său aşa cum se cuvine a se primi, atunci Îşi revarsă darul fără părtinire. Se poate spune că pricina mai-multului sau mai-puţinului dar este răspunsul omului, cel mai-nainte-ştiut de Dumnezeu, la lucrarea harului. Apostolul Pavel spune: «Pre carii Dumnezeu **mai nainte au cunoscut**, mai nainte i-au şi rânduit asemenea-chipuiţi chipului Fiului său» (Rom. 8: 29). Şi iarăşi: «Când bine au voit Dumnezeu, cela ce m'au ales din pântecele maicii mele şi m'au chemat prin harul Său, ca să descopere pre Fiul Său întru mine... îndată nu am luat sfat de la trup şi de la sânge» (Gal. 1: 15-16).

Mai nainte ştiut-a Dumnezeu că Simeon, mai pe urmă Shimonahul, nu avea să ia sfat de la trup şi de la sânge, ci avea să-şi petreacă viaţa într'o nevoinţă vrednică de cel mare dar, şi drept aceea l-a şi **chemat** la acea viaţă neobişnuită pe care o vedem la el.

Nicidecum mă încumet să exprim acì taina împletirii absolut

slobodei făuriri a Marelui Ziditor al lumii, a lui Dumnezeu, cu slobozenia zidită a omului; ci părtășia ce am avut cu Starețul, a cărui viață s'a desfășurat într'o deosebit de încordată nevoință a dragostei, în care cu precădere se face arătată slobozenia, mi-a înclinat gândul către mai-nainte-cunoașterea de către Dumnezeu a răspunsului liber al omului la chemarea dragostei Sale.

Socotesc că alegerea pentru mărturia iubirii este cât se poate de rară, pentru că ea se împletește cu neapărata dăruire a întregului sine jertfei.

Îmi vine gândul că, în persoana Starețului Siluan, pronia lui Dumnezeu dă lumii o nouă pildă și o nouă mărturie a nemărginitei iubiri a lui Dumnezeu, ca și prin el să se deștepte oamenii paralizați de deznădejde, precum grăiește și Apostolul Pavel: «Ci pentru aceasta am și fost miluit, ca întru mine întâi să arate Iisus Hristos toată îndelunga-răbdare, spre pildă celor ce vor crede întru El spre viață vecînică» (1 Tim. 1: 16).

Pentru Starețul Siluan porunca lui Hristos nu era o normă etică. El nu pogora creștinismul la nivelul unei învățături morale, precum fac reprezentanții culturii umaniste lipsiți de adevărata experiență religioasă, ajungând până la urmă a conștientiza inutilitatea religiei «pentru ei», nevăzând în ea decât un «principiu constrângător» pentru ignoranți. Nu, cuvântul lui Hristos el îl primea asemenea Apostolului Petru, drept «graiuri ale vieții vecinice» (Io. 6: 68), ca duh și viață, după cuvântul lui Hristos Însuși: «Graiurile carile Eu grăiesc vouă duh sânt, și viață sânt» (Io. 6: 63).

Pentru Starețul Siluan cuvântul lui Hristos era Duh de-viață-făcător, viața vecinică însăși, Dumnezeu în actul lucrării Sale.

Credința lui, după renașterea sa ce a urmat întâmplărilor povestite mai sus, dintr'o dată și-a însușit trăsătura adâncimii. El credea că Dumnezeu are să judece oamenii, că cei ce au săvârșit păcatul și nu s'au pocăit vor merge în muncă vecinică, iar cei ce au săvârșit cele bune, după poruncile lui Hristos, vor moșteni

vecinica Împărăţie Cerească. Potrivit cuvântului cât se poate de drept al Cuviosului Maxim Mărturisitorul: «Credinţa naşte frica» (*Capete despre dragoste* I, 2), iar nu frica credinţa – credinţa fierbinte a lui Simeon născuse în sufletul său marea teamă a osândirii pentru multele şi nu neînsemnatele păcate pe care le conştientiza.

Şi totuşi, nu putem să nu ne uimim în faţa deosebit de adâncului simţământ al păcatului la Simeon. Neîndoielnic, acesta fusese darul harului.

Ce este păcatul, în înţelegerea creştinului?

Păcatul, mai nainte de toate, este un fenomen duhovnicesc, metafizic. Rădăcinile păcatului se află în tainicele adâncuri ale firii duhovniceşti a omului. Esenţa păcatului nu constă în încălcarea unor norme etice, ci în înstrăinarea de la vecinica Dumnezeiască viaţă, cea pentru care omul a fost făcut şi către care este chemat în chip firesc sau, altfel spus, prin însăşi firea sa.

Săvârşeşte-se păcatul, mai nainte de toate, în tainic adâncul duhului omului, urmările lui însă lovesc omul întreg. Păcatul, odată săvârşit, se răsfrânge asupra stării sufleteşti a omului, precum şi a celei trupeşti; se răsfrânge asupra exteriorului său; se răsfrânge asupra sorţii însuşi celui ce l-a săvârşit; el negreşit va ieşi în afara hotarelor vieţii sale individuale şi va împovăra cu răul său viaţa întregii omeniri şi, prin urmare, se va răsfrânge asupra sorţii întregii lumi.

Nu numai păcatul Strămoşului Adam a avut consecinţe de însemnătate cosmică, ci şi fiecare păcat, fie vădit, fie tăinuit, al fiecăruia dintre noi, se răsfrânge asupra destinelor întregii lumi.

Omul trupesc, săvârşind păcatul, nu simte în sine urmările lui precum le simte cel duhovnicesc. Omul trupesc nu zăreşte în sine schimbările stării după săvârşirea păcatului, căci îşi petrece întreagă vremea în moarte duhovnicească, fiindcă nu a cunoscut

vecinica viață a duhului. Omul duhovnicesc, dimpotrivă, cu fiecare înclinare a voii sale spre păcat vede în sine o schimbare a stării, din pricina împuținării harului.

La Starețul Siluan, ceea ce uimește este pătrunderea sa fără de seamăn și deosebita intuiție duhovnicească. Chiar și înainte de a i se arăta Domnul – dar cu atât mai mult după arătare – de-a lungul întregii sale vieți ce a urmat el își trăia păcatul cât se poate de adânc și puternic; inima, din pricina păcatului, îl durea în chip de nerăbdat, drept care și pocăința îi era de o nestăvilită tânjire, cu plânset, nealinată, câtă vreme sufletul nu simțea că Dumnezeu iertase. Multora aceasta le va părea straniu, iar unora poate exagerat, dar pilda Starețului nu este pentru toți.

Căindu-se pentru păcat, el căuta nu doar dezvinuirea, care se poate primi ușor de la Dumnezeu, poate și pentru un singur suspin de părere de rău, ci căuta deplina iertare, astfel încât sufletul să vadă **simțit** într'însul harul. El căuta la Dumnezeu puterea de a nu repeta păcatul, de va fi cu putință, niciodată; se ruga lui Dumnezeu pentru izbăvirea de «legea păcatului» (Rom. 7: 23) ce lucrează în noi. Urmarea păcatului – pierderea harului – el o trăia atât de puternic și dureros, încât se temea de revenirea aceleiași stări. Abaterea de la duhul iubirii dumnezeiești și al păcii lui Hristos era pentru el mai cumplită decât orice. Conștiința că mâhnește pe Dumnezeu, pe un **astfel** de Dumnezeu, blând, smerit, era pentru el de nerăbdat. Cerca cele mai adânci cu putință suferințe ale cugetului ce greșise împotriva sfintei iubiri a lui Hristos. Cel ce, pe plan omenesc, însuși cunoaște dragostea, de va săvârși un păcat împotriva dragostei – de pildă, a părinților – acela știe cât de nerăbdat este chinul conștiinței; însă tot ce se săvârșește în lumea legăturilor sufletești nu este decât o slabă umbră a legăturilor duhovnicești cu Dumnezeu.

Aşadar, din veac a mai-nainte-cunoscut Dumnezeu pe Simeon-Siluan, şi în chip de neînţeles nouă i-a dat a cunoaşte esenţa păcatului atât de adânc şi de puternic, încât el adevărat trăia muncile iadului şi se ruga dintru acest «iad cel mai de jos», câtă vreme nu se pleca spre el Domnul şi nu i Se arăta, dându-i a cunoaşte învierea sufletului şi a vedea pe Fiul Omului în Împărăţia Sa, mai nainte de a cunoaşte moartea cea după trup (Mt. 16: 28).

II

NEVOINȚE MONAHALE

Arătarea lui Hristos fratelui Simeon a fost, neîndoielnic, cea mai însemnată împrejurare a vieții sale. Ea nu putea să nu se răsfrângă în chip esențial asupra întregii desfășurări ulterioare a vieții sale, nu putea să nu pricinuiască cele mai adânci schimbări în sufletul şi în conştiința sa. Cu toate acestea, în cele din afară, curgerea vieții prea puțin se schimbă: rămâne la aceeași ascultare – la moară – şi ziua continuă să se împartă ca şi mai nainte, adică după rânduiala de obşte a Mănăstirii: pravilă la chilie, îndelungile slujbe în biserică, multele trude zilnice, obişnuitele nevoi omeneşti – hrană, odihnă, somn. Rânduiala este îndeobşte pentru toți, însă viața fiecăruia este alta, «a sa». Iar dacă fiecare îşi are viața personală, cu atât mai mult o avea Simeon.

Din clipa când Dumnezeu i se arătase, întreaga sa ființă fusese încunoştințată că păcatele i se iertaseră. Pierise văpaia iadului ce vuia împrejurul său; încetase munca iadului pe care o cercase vreme de o jumătate de an. Acum îi era dat să trăiască acea anume bucurie şi marea odihnă a împăcării cu Dumnezeu; sufletul său gusta un nou simțământ al iubirii pentru Dumnezeu şi pentru oameni, pentru tot omul. Încetase rugăciunea pocăinței; se îndepărtase acea nestăvilită, fierbinte căutare a iertării ce nu-l lăsa să închidă ochii. Dar însemna oare că de acum putea liniştit a se da odihnei? Bineînțeles că nu.

Cunoscându-şi învierea şi văzând lumina adevăratei şi veci-

nicei ființări, sufletul lui Simeon, după arătarea Domnului, trăia prăznuirea biruinței pascale. Totul era bine: și lumea era minunată, și oamenii dragi, și întreaga zidire nespus de frumoasă, și trupul îi devenise altul, ușor, și puterile parcă i s'au înmulțit, și cuvântul lui Dumnezeu îmbucura sufletul; și privegherile de noapte în biserică și, îndeosebi, rugăciunile în chilie, în singurătate, îl îndulceau. Din prisosința bucuriei sufletul i se îndurera pentru oameni, și el se ruga pentru întreaga lume.

După câtăva vreme, într'o zi de praznic, după privegherea de toată noaptea în biserică, dimineața, când fratele Simion slujea în trapeză, a doua oară l-a cercetat harul asemenea primei dăți, însă cu ceva mai puțină putere, iar apoi, treptat, lucrarea lui simțită a început să slăbească. Amintirea celor trăite rămânea, dar pacea și bucuria din simțirea inimii se împuținau, iar în locul lor pătrundeau nedumerirea și frica pierderii harului.

Ce dară era de făcut spre a nu îngădui acea pierdere?

Nevoința privegherii, a postului și a rugăciunii rămâne neschimbat încordată, și totuși lumina și dragostea se împuținează, iar sufletul se zbuciumă și tânjește după Domnul ce se îndepărtează.

Începu o căutare cu luare aminte a răspunsului la crescânda nedumerire, în sfaturile duhovnicului și în scrierile Sfinților Părinți nevoitori. Tânărul monah conștientizează că se învrednicise de un dar deosebit de rar, dar nu înțelege de ce mintea lui, ce se umpluse de lumina cunoașterii lui Dumnezeu, în ciuda a toată nevoința de a păzi poruncile, se-ntunecă din nou cu vederea dracilor ce dispăruseră în cel dintâi răstimp de după arătarea Domnului.

Simeon, plin de nedumerire, s'a dus la Vechiul Russikon să se sfătuiască cu Starețul Anatolie. Acesta, auzind tot ce se petrecuse cu tânărul monah, îi zice:

- Tu, pe semne, mult te rogi?

- Mă rog neîncetat, răspunse Simeon.

- Socotesc că nu te rogi cum trebuie, și de aceea vezi draci atât de des.

- Nu știu ce înseamnă să te rogi cum trebuie sau cum nu trebuie, dar știu că trebuie tot mereu să te rogi, și de aceea mă rog tot timpul.

- În vremea rugăciunii păzește-ți mintea curată de orice închipuire și gând și închide-o în cuvintele rugăciunii – îi zise Starețul Anatolie și îi explică ce înseamnă minte «curată» și cum să o «închizi» în cuvintele rugăciunii.

Cu Starețul Anatolie, Simeon a petrecut vreme destul de îndelungată. Cuvântul său de învățătură și de folos, Părintele Anatolie l-a încheiat în cuvinte ce nu-i ascundeau uimirea:

«Dacă acuma ești așa, ce vei deveni la bătrânețe?»

Părintele Anatolie era un nevoitor răbdător și cercat; îndelunga sa viață, precum spunea despre el Starețul Siluan, și-a petrecut-o în nevoința postului și a pocăinței, dar de abia la bătrânețe, după patruzeci și cinci de ani de monahism, a avut experiența marii mile a lui Dumnezeu și a aflat cum lucrează harul. Era firesc să se uimească de viața tânărului monah dar, desigur, nu trebuia să-și arate uimirea – și în aceasta a constat greșala sa, deoarece dădea tânărului nevoitor un puternic prilej de slavă deșartă, cu care încă nu știa să lupte.

Greșala Starețul Anatolie era nu numai una pedagogică, ci și împotriva harului. Harul lui Dumnezeu nu îngăduie adevăratului nevoitor a grăi laudă fratelui său, lucru pe care până și cei desăvârșiți adesea nu-l pot purta fără daună. Laudele nu se grăiesc decât atunci când cineva ajunge la istovire din pricina deznădejdii; însă a deschide ochii «stângii» spre a vedea ceea ce săvârșește cu noi dreapta lui Dumnezeu, defel nu se cuvine – sau cu cea mai mare dibăcie și luare-aminte.

Oricum ar fi, tânărul și încă necercatul monah Simeon a fost aruncat în cea mai anevoioasă, cea mai întortocheată, cea mai

subțire luptă cu slava deşartă. Mândria şi slava deşartă trag după sine toate nefericirile, năpastele şi căderile: harul se retrage, inima se răceşte, rugăciunea slăbeşte, mintea se risipeşte şi încep năvalele gândurilor pătimaşe. Sufletul care a văzut o altă viață, inima care a cercat îndulcirea Duhului Sfânt, mintea care a cunoscut curăția nu mai doresc a se învoi cu primirea gândurilor întunecate care năpădesc – dar cum să ajungi la aceasta?

Până la arătarea Domnului sufletul lui Simeon nu ştia să se lupte cu gândurile, şi el a căzut în deznădejde, în ciuda lucrării neîncetate a rugăciunii întru sine; după arătare, sufletul său cunoştea pacea harului Sfântului Duh şi viața îi era numai rugăciune şi cuvântare de slavă. Dar toate acestea din nou s'au îndepărtat, şi iarăşi a început lupta cu gândurile. Sufletul se zbuciumă, cere, se roagă, plânge, petrece în luptă spre a ține pe Cel de Neținut, dar lumina, chiar de se şi întoarce, acum nu pentru mult timp şi nu ca şi înainte, iar apoi din nou părăseşte. Începeau anii îndelungi ai schimbărilor harului şi părăsirii.

Nici ispitirea muncilor iadului, nici darul rugăciunii neîncetate, nici chiar vederea Domnului nu au dat tânărului monah deplina slobozenie de năpădirile drăceşti şi de lupta cu gândurile. Cu toată încordarea rugăciunii, mintea uneori i se întuneca prin vederea dracilor şi pierderea păcii. Întreaga sa deosebită experiență nu-i dădea totuşi cunoaşterea a cum să petreacă în starea pe care o cercase în vremea vedeniei, însă a primi liniştit îndepărtarea luminii era de acum cu neputință.

Sfatul Stareţului Anatolie de a-şi închide mintea în cuvintele rugăciunii îl ajuta întrucâtva pe Simeon să-şi curețe mintea, dar nu deplin, şi deci înaintea lui se înfățişa în toată puterea sa sarcina nevoinței «luptei cu gândul».

Pentru cel ce a păşit pe calea vieții duhovniceşti lupta gândurilor nu este o simplă cugetare lăuntrică pe diferite teme. For-

ma exterioară pe care o îmbracă gândul, de cele mai multe ori nu dă putința de a pricepe DE UNDE vine el. Adesea gândul vine liniștit și cu luare aminte, și prima sa formă cuvântătoare poate părea nu numai cât se poate de firească, ci și înțeleaptă, și chiar sfântă; cu toate acestea uneori destul este cea mai ușoară atingere a unui astfel de gând spre a stârni adânci schimbări în suflet. Judecata firii gândului se poate spune că niciodată nu trebuie să purceadă de la forma sa exterioară, și numai experiența duce la a cunoaște ce putere și în același timp ce subțirime pot atinge sugestiile drăcești. Acestea pot îmbrăca cele mai felurite chipuri. Chiar atunci când gândul este bun prin firea sa, i se poate adăugi ceva străin, și astfel i se schimbă radical cuprinsul și lucrarea duhovnicească.

Gândul este primul stadiu al păcatului. Ivirea sa pe tărâmul conștiinței omului nu i se socotește păcat: este numai îmbierea păcatului. Respingerea gândului înlătură dezvoltarea ulterioară a păcatului.

Dreptslăvitorul monah socotește ca lucrare a sa de căpetenie lăuntrica luare-aminte a minții, cu rugăciunea în inimă, ceea ce-i dă putința de **a vedea gândul** înainte de a pătrunde în inimă. Mintea ce se ține în liniștită luare-aminte în inimă vede cum se apropie gândul **din afară**, încercând să pătrundă în inimă, și cu rugăciunea îl izgonește. Această lucrare, numită «trezvia minții» sau «liniștirea minții», este ceea ce începu să învețe Simeon. Din ziua când, prin darul Maicii Domnului, începuse lucrarea rugăciunii lui Iisus în inima sa, și până în sfârșitul vieții, rugăciunea **niciodată** nu i-a încetat; însă, cu toate acestea, ea încă nu era desăvârșită, și nici nu putea fi, căci patimile rămăseseră încă nebiruite. Darul primit de Simeon fusese mare, și s'a dovedit a fi un puternic temei al vieții sale duhovnicești, dar nu avea să ducă nemijlocit la desăvârșire. Cu el s'a petrecut ceva, oarecum mai mult, dar totuși asemănător cu ceea ce se observă la mulți alții: prin fierbintea lor năzuință ei ating rugăciunea neîncetată dar, necurățiți de patimi prin lungă nevoință, în ciuda

lucrării rugăciunii, aceştia cad în păcate, din pricina patimilor. Nevoitorul nu se poate mulțumi cu o astfel de stare.

Fratele Simeon încă nu ştia «să-şi păzească mintea»; rugându-se, el nu oprea închipuirile prin care lucrează diavolii. Închipuirea, nelipsită tot celui ce-şi începe viața duhovnicească, aduce scâlcieri acestei vieți. În măsura în care ea este de nelipsit în răstimpul începutului, nu este socotită atunci ca «rătăcire»; totuşi începătorul se îndepărtează treptat de un astfel de chip al rugăciunii, îndreptându-se către un altul, care constă în a-şi «închide» mintea în cuvintele rugăciunii. Este un chip al rugăciunii mai anevoios şi mai sec, dar totuşi mai drept şi mai puțin primejdios.

Rugăciunea însoțită de închipuire a fratelui Simeon, deşi fierbinte tânjind către Dumnezeu, dar cât se poate de simplu şi naiv, foarte curând a luat o formă primejdioasă, dând putința dracilor să-l ispitească pe tânărul nevoitor. Iar strania lumină ce-i umpluse cândva chilia noaptea şi-i luminase până şi măruntaiele, şi hâdele chipuri ce-l împresurau noaptea, şi care îi apăreau şi stăteau de vorbă cu el chiar şi ziua – toate acestea erau pline de mari primejdii.

Desigur, aproape toți sfinții nevoitori au trecut prin lupta cu diavolii, şi în acest sens întâlnirea cu ei este un fenomen firesc în căile duhovniceştii desăvârşiri. Dar câți au fost cei ce au suferit de la ei; câți, până la sfârşitul vieții, au rămas bolnavi sufleteşte, şi-au ieşit din minți; câți n'au ajuns până la cumplita deznădejde şi pierzanie; câte sinucideri şi câte nelegiuiri de tot felul nu se săvârşesc în lume în urma duhovniciei demonice!

Cel ce a avut a se lupta cu ei ştie cât de deştepți se fac ei, şi adesea linguşitori cu cei ce îi primesc, şi cât de mânioşi atunci când sânt respinşi. De fiecare dată când cu nevoitorul se petrece ceea ce s'a întâmplat fratelui Simeon, părintele duhovnicesc îşi încordează atenția. Lupta cu diavolii nu trebuie să ducă la frică; frica este pe jumătate înfrângere: ivirea ei slăbeşte sufletul şi îl

face mai lesnicios silniciei diavoleşti.

Fratele Simeon era naiv, dar plin de bărbăție; totuşi este cu neputință a rămâne liniştit în astfel de împrejurări.

* * *

Din Viețile Sfinților, din scrierile Sfinților Părinți nevoitori, din convorbirile cu duhovnici şi alți nevoitori din Sfântul Munte, tânărul monah Siluan învață treptat o mai desăvârşită lucrare a nevoinței, petrecând neabătut în osteneli care celor mai mulți le-ar părea total cu neputință. Somnul, ca şi mai nainte, cu întreruperi: de câteva ori pe noapte câte cincisprezece-douăzeci de minute – nu mai mult de un ceas şi jumătate, până la două ceasuri cu totul în douăzeci şi patru de ore. Ca şi mai nainte, pe pat nu se întinde, ci doarme aşezat pe scăunel; petrece ziua în trude ca un muncitor; duce nevoința ascultării lăuntrice – tăierea voii proprii; se deprinde într'o cât mai deplină dăruire de sine voii lui Dumnezeu; se înfrânează în mâncare, în convorbiri, în mişcări; se roagă îndelung cu rugăciunea minții, rugăciunea lui Iisus – lucrare cât se poate de anevoioasă, care sleieşte întru totul puterile omeneşti; şi în ciuda atâtor osteneli lumina harului adesea îl părăseşte iar noapte îl împresoară hoarde de draci.

Schimbarea stărilor – când un oarecare har, când părăsire şi năpădiri drăceşti – nu trece fără roadă. Mulțămită acestor schimbări sufletul monahului Siluan petrece în neîntreruptă luare-aminte lăuntrică, în trezvie şi într'o sârguitoare căutare a unei ieşiri. Rugăciunea neîntreruptă şi trezvia minții, pe care le deprinsese cu răbdarea şi bărbăția ce-i erau caracteristice, i-au deschis noi zări ale cunoaşterii duhovniceşti şi l-au îmbogățit cu noi mijloace în lupta cu patimile. Mintea-i află din ce în ce mai des acel loc unde să se adune în inimă, loc care îi dădea putința de a observa ceea ce se săvârşeşte în lumea lăuntrică a sufletului. Cercarea feluritelor stări şi trăiri duce la o mai limpede

înțelegere a ceea ce se petrece cu el. Se înfiripă adevărata cunoaştere şi deosebire duhovnicească, se dobândeşte cunoaşterea felului cum se furişează gândurile feluritelor patimi, dar şi a felului cum lucrează harul. Siluan pătrunde în viața nevoinței înțelegătoare, conştientizând că înțelesul ei de căpetenie se cuprinde în dobândirea harului. Astfel, felul cum se dobândeşte harul, cum se păstrează, de ce şi pentru care pricini părăseşte sufletul, devine una din întrebările de temei şi de cea mai mare însemnătate ale întregii sale vieți.

În nevoința-i de a păzi harul, monahul Siluan atinge măsuri care oamenilor de un alt tip li s'ar părea neasemuit de aspre şi care ar putea da naştere gândului că o astfel de necruțare de sine este o scâlciere a creştinismului. Aceasta, bineînțeles, nu este aşa. Sufletul care a cunoscut pe Dumnezeu, care a fost dus până la vedenia vecinicei lumini, iar apoi a pierdut acel har, se află într'o stare pe care nu şi-o poate închipui cel ce nu a cunoscut toate acestea în aceeaşi măsură. Suferința şi durerea unui astfel de suflet sânt de nelămurit altora; el cearcă o anume durere metafizică. Pentru cel ce a văzut lumina ființării fără-de-început, care a cunoscut deplinătatea, bucuria şi negrăita dulceață a dragostei lui Dumnezeu, lumea aceasta nu mai are de acum nimic ce l-ar mai putea încânta. Într'un oarecare sens viața pământească îi devine împovărătoare, fără bucurie, iar el cu plânset caută din nou viața de care i-a fost dat să se atingă. Bărbatul ce şi-a pierdut soția, făptura adânc şi fierbinte iubită, sau mama ce şi-a pierdut iubitul fiu cel unul-născut, doar în parte pot înțelege durerea celui ce a pierdut harul, căci dragostea lui Dumnezeu, şi prin puterea sa, şi prin vrednicia sa, şi prin dulceața sa, şi prin neasemuita frumusețe şi stăpânie, nemăsurat întrece toată altă iubire omenească, şi de aceea Sfântul Ioan Scărarul spune despre cei ce au pierdut harul că suferința lor covârşeşte suferința celor osândiți morții sau a celor ce îşi plâng mortul.

Trăsătura deosebită a acelei pierderi şi suferința legată de ea sileşte şi la o deosebită nevoință; închipuiți-vă aşadar muncile sufletului dus până la istovire în nevoința sa şi care totuşi nu ajunge la cel dorit. Harul doar arareori şi pentru scurte clipite poartă mărturie apropierii sale, apoi din nou se ascunde. Sufletul greu suferă din pricina întunerecului părăsirii de către Dumnezeu; mintea, în ciuda silnicei nevoințe a neîntreruptei rugăciuni lăuntrice, se întunecă şi vede draci; în vremea nopții ei vin adesea şi necăjesc pe monah, încercând să-l smulgă de la rugăciune sau cel puțin să nu-l lasc să se roage curat. Multe sânt nelimpezi sufletului în accastă luptă şi nu pricepe, de ce şi de unde toate acestea? Din multele dureroase suferințe ale inimii monahul plânge; sufletul se zbuciumă şi caută pe Dumnezeu, iar împrejur numai draci întunecați, neruşinați, josnici, răi, respingători.

«Unde eşti Tu, Doamne... pentru ce m'ai părăsit?»

Marea şi neasemuita experiență a Părinților noştri din neam în neam a arătat că destul de mulți s'au învrednicit de cercetări ale harului la începutul întoarcerii lor către Dumnezeu; însă foarte puțini au stăruit în acea nevoință, de neapărată trebuință în cele ce urmează, pentru ca după părăsire să dobândească din nou, cu înțelegere, harul ce cunoscuseră. Acestor puțini trebuie să-l alăturăm pe monahul Siluan. Puținele cuvinte ce ne-am îngăduit să spunem mai sus despre suferințele sufletului părăsit de Dumnezeu, sânt neputincioase a înfățişa suferințele chiar şi ale unei singure nopți de luptă în care el a petrecut mulți ani. Îmi amintesc că Starețul, căruia îndeobşte nu-i plăcea să vorbească mult despre aceasta, spunea: «Dacă Domnul nu mi-ar fi dat la început să cunosc cât de mult iubeşte El pe om, nu aş fi putut răbda nici măcar una din astfel de nopți, iar ele au fost nenumărate».

Trecură cincisprezece ani din ziua când i s'a arătat Domnul. Şi iată că într'una din acele chinuitoare lupte de noapte cu dracii, când, în ciuda tuturor stăruințelor nu i se dădea a se ruga curat, Siluan se ridică de pe scăunel să facă mătănii, dar vede înaintea sa un uriaş chip de drac ce stătea în fața icoanei şi aştepta închinare sieşi; chilia era plină de draci. Părintele Siluan se aşează din nou pe scăunel şi, plecându-şi capul, din durerea inimii zice rugăciunea:

«Doamne, Tu vezi că vreau să mă rog Ție cu minte curată, dar dracii nu mă lasă. Învață-mă ce trebuie să fac ca să nu mă împiedice». Şi i s'a răspuns în suflet:

«Cei mândri totdeauna aşa suferă de la draci».

«Doamne, zice Siluan, învață-mă ce trebuie să fac ca să mi se smerească sufletul».

Şi iarăşi, în inimă, răspunsul de la Dumnezeu:

«**Ține-ți mintea în iad, şi nu deznădăjdui».**

Această scurtă convorbire cu Dumnezeu în rugăciune a fost un nou eveniment, cât se poate de însemnat, în viața Părintelui Siluan.

Mijlocul neobişnuit, neînțeles, ar putea părea aspru; el însă îl primeşte cu bucurie, cu mulțămită. Inima simțea că Domnul i se arăta milostiv şi că Însuşi îl povățuia. A se ține în iad, pentru el nu era ceva nou. Petrecuse în el înainte de a i se arăta Domnul. Ceea ce era nou în povața lui Dumnezeu era «şi nu deznădăjdui». Odinioară ajunsese la deznădejde; acum din nou, după mulți ani de luptă grea, de dese părăsiri de către Dumnezeu, trăise ceasuri dacă nu chiar de deznădejde, totuşi de o suferință apropiată ei. Amintirea Domnului, pe Care Îl văzuse, nu-l lăsa pradă deplinei deznădejdi, însă suferințele din pricina pierderii harului nu îi erau mai puțin grele. Mai bine zis, ceea ce trăia era tot o deznădejde, dar de un alt fel decât cea dintâi. De-a lungul

atâtor ani, în ciuda tuturor străduințelor la limita puterilor sale, el nu atinsese țelul dorit, și pierdea nădejdea de a-l atinge vreodată. Când, după o grea luptă pentru rugăciune, s'a ridicat de pe scăunel spre a face mătănii înaintea lui Dumnezeu și a văzut în fața sa un drac ce aștepta închinare sieși, sufletul puternic l-a durut. Și iată, Însuși Domnul i-a arătat calea către rugăciunea curată.

Sânt conștient că orice încercare de a exprima în cuvânt un act duhovnicesc este o încercare de a lucra cu mijloace neîndestulate, dar neavând altele mai bune ne vom folosi de ceea ce ne este la îndemână.

Care este esența poveței lui Dumnezeu către Părintele Siluan?

Ea ține de faptul că de acum sufletului i s'a descoperit nu în chip abstract, intelectual, ci ființial, că rădăcina tuturor păcatelor, sămânța morții, este mândria; că Dumnezeu este Smerenie, drept care, cel ce dorește a dobândi pe Dumnezeu trebuie să dobândească smerenia. El a înțeles că acea negrăit de dulce, mare smerenie a lui Hristos ce i s'a dat s'o trăiască în vremea Arătării este trăsătura neînstrăinată a iubirii dumnezeiești, a ființării dumnezeiești. De acum știa că toată nevoința trebuie îndreptată spre a dobândi smerenia.

Acum sufletul monahului Siluan biruiește, biruiește într'un chip aparte, necunoscut lumii. Lui i-a fost dat să cunoască marea taină a **Ființei**, să o cunoască ființial. O, cât de milostiv este Domnul: unui smerit rob îi descoperă tainele Sale și îl învață căile vecinicei vieți. De acum Siluan se va ține din toate puterile sufletului de calea arătată de Însuși Domnul.

Începu o nouă etapă a vieții duhovnicești a monahului Siluan. Cea dintâi arătare a Domnului fusese plină de o lumină de neînțeles; îi adusese o bogăție de trăiri, o nesfârșită dragoste, bucuria învierii, adevăratul și credinciosul simțământ al trecerii de la moarte la viață, dar a dat naștere și unei neașteptate nedumeriri: Atunci de ce s'a depărtat lumina? Pentru ce acel dar nu fusese de neînstrăinat, după cuvântul Domnului: «Și bucuria voastră nimenea o va lua de la voi» (Io. 16: 22)? Oare darul însuși fusese nedesăvârșit, sau sufletul ce-l primise nu a putut să-l poarte?

Acum se descoperise și se conștientizase pricina pierderii: sufletul nu avusese nici înțelegerea, nici puterea de a purta darul. Acum însă lui Siluan i-a fost dată «lumina înțelegerii»; de acum el începe «să înțeleagă Scriptura»; vederii sale lăuntrice, limpede i se înfățișa calea către mântuire; multe taine i se descoperiseră din Viețile Sfinților și din scrierile Părinților.

În duh, el pătrunse în taina luptei Cuviosului Serafim din Sarov, care după ce i se arătase Domnul în biserică în vremea Liturghiei, trăind pierderea harului și părăsirea de către Dumnezeu, o mie de zile și o mie de nopți a stat în pustie pe o piatră, strigând: «Dumnezeule, milostiv fii mie, păcătosului».

I se deschise adevăratul înțeles și puterea răspunsului Cuviosului Pimen cel Mare către ucenicii săi: «Credeți-mă, fiilor, unde este satana, acolo și eu voi fi».

Înțelese că pe Cuviosul Antonie cel Mare îl trimisese Dumnezeu la curelarul din Alexandria spre a învăța lucrarea lui: de la curelar a învățat a cugeta: «Toți se vor mântui, eu unul voi pieri».

Îi era limpede că anume acest gând, adică: «Toți se vor mântui, eu unul voi pieri», era cel pe care îl avea în minte Cuviosul Sisoe cel Mare când spunea ucenicilor săi: «Cine poate purta gândul lui Antonie? Totuși eu știu un om care poate purta cel gând». Omul era însuși Sisoe.

Văzuse, știa acum ce gândea Cuviosul Macarie Eghipteanul

când zicea: «Intră în inima ta, şi acolo te luptă cu satana». Înțelegea sarcina ce şi-o însuşiseră nebunii întru Hristos, şi îndeobşte calea pe care merseseră marii Părinți nevoitori, Visarion, Gherasim de la Iordan, Arsenie cel Mare, şi ceilalți.

O, cât de milostiv este Domnul: smeritului Său rob Siluan îi dă să cunoască tainele Sale, îi descoperă căile Vieții; i le descoperă nu abstract, intelectual, ci prin «însuşi lucrul», adică **ființial**.

Cunoscuse prin însăşi experiența vieții că însăşi inima omului este câmpul de bătălie duhovnicească cu răul, cu răul cosmic. Văzuse în duh că cea mai adâncă rădăcină a păcatului este mândria, acest bici al omenirii ce a smuls pe oameni de la Dumnezeu şi a afundat lumea în nenumărate năpaste şi suferințe; ea este adevărata sămânță a morții care a învăluit omenirea în întunerecul deznădejdii. De acum Siluan, un adevărat uriaş al duhului, îşi va aduna toate puterile spre nevoința pentru smerenia lui Hristos, ce îi fusese dat să o cunoască în clipa întâii arătări, dar pe care nu o păstrase. Strămutat duhovniceşte întru viața Părinților, el văzuse că în Biserică dintotdeauna a fost cunoaşterea căii către viața vecinică dumnezeiască şi că prin lucrarea Duhului Sfânt ea se predaniseşte de-a lungul veacurilor din neam în neam.

Mulți, întâlnind monahi îndeobşte, şi îndeosebi pe Stareţul Siluan, nu văd în ei nimic aparte, şi deci rămân nemulțumiți, şi chiar dezamăgiți. Aceasta se întâmplă deoarece ei privesc monahul în chip greşit, cu cerințe şi căutări nepotrivite.

Monahul petrece într'o neîntreruptă nevoință, şi adesea într'o încordare peste măsură, dar monahul pravoslavnic nu este un fakir. Nu-l atrage nicidecum dobândirea, prin anume exerciții, a unor deosebite puteri psihice, atât de prețuite de către mulți căutători ignoranți ai vieții mistice. Monahul duce o luptă

puternică, stăruitoare, crâncenă; iar unii dintre ei, precum Starețul Siluan, duc o luptă uriașă, lumii necunoscută, pentru a ucide într'înșii fiara cea mândră, pentru a deveni om, om adevărat, după chipul adevăratului Om Hristos, adică blând și smerit.

Stranie și neînțeleasă lumii este viața creștină; în ea totul este paradoxal, toată rânduiala ei este parcă potrivnică rânduielilor lumești, și nu este cu putință a o lămuri în cuvânt. Singura cale spre a o înțelege este săvârșirea voii lui Dumnezeu, adică paza poruncilor lui Hristos: calea pe care El Însuși a arătat-o.

Monahul Siluan, după descoperirea dată lui de către Domnul, s'a ținut cu tărie pe calea duhovnicească. Din acea zi, «cântul său iubit», precum însuși spunea, devenise:

«Curând voi muri, și ocarnic sufletul meu se va pogorî în strâmtul iad negru, și acolo singur mă voi chinui în întunecata văpaie, și voi plânge după Domnul: Unde ești, lumina sufletului meu? Căci m'ai lăsat? Nu pot viia fără Tine».

Lucrarea i-a adus curând pacea sufletească și rugăciunea curată. Dar până și această cale de foc s'a arătat nu una scurtă.

De acum harul nu-l mai părăsește ca odinioară; el îl poartă **simțit** în inimă; simte prezența vie a lui Dumnezeu; este plin de uimire înaintea milosârdiei lui Dumnezeu; adânca pace a lui Hristos îl cercetează; Duhul Sfânt din nou îi dă puterea dragostei. Și deși nu mai era acel om neînțelegător de mai nainte, deși dintr'o lungă și grea luptă ieșise înțelepțit, deși devenise un mare luptător duhovnicesc, totuși suferea și acum de clătinări și schimbări ale firii omenești și continua să plângă cu negrăit plâns al inimii când se împuțina în el harul. Așa s'au scurs încă cincisprezece ani îndelungați, până să primească puterea de a respinge, printr'o singură mișcare a minții, nicicum exprimată în afară, ceea ce înainte îl dobora.

În măsura în care creşteau cercetările harului ca putere şi durată, creştea în sufletul lui Siluan mulțămita față de Dumnezeu:

«O, Doamne, cum Îți voi mulțămi pentru această nouă şi nemărturisită milă: nepriceputului şi păcătosului îi deschizi tainele Tale. Lumea piere în ferecăturile deznădejdii, iar mie, celui de pe urmă şi mai rău decât toți îmi descoperi vecinica viață. Doamne, nu rabd ca doar mie... dă lumii întregi a te cunoaşte».

Treptat în rugăciunea sa începe a se înfiripa durerea pentru lumea ce nu ştie pe Dumnezeu. «A te ruga pentru lume este a-ți vărsa sângele», zicea Stareţul, învățat fiind de Duhul Sfânt întru dragostea lui Hristos.

Dragostea lui Hristos este o fericire cu nimic asemănătoare în această lume, şi în acelaşi timp dragostea aceasta este o suferință mai mare decât toate suferințele.

A iubi cu dragostea lui Hristos înseamnă a bea paharul Lui, pahar care Însuşi Omul-Hristos s'a rugat Tatălui să «treacă».

Prin rugăciunea curată a minții nevoitorul învață marile taine ale duhului. Pogorându-se cu mintea în inimă, la început chiar în această inimă trupească, el începe să pătrundă în acele taine ale ei care de acum nici nu mai sânt trup. Îşi află inima **adâncă**, duhovnicească, metafizică, şi în ea vede că ființarea întregii omeniri nu îi este ceva străin, exterior, ci este nedespărțit legată de propria sa ființare.

«**Fratele nostru este viața noastră**», spunea Stareţul.

Prin dragostea lui Hristos toți oamenii sânt înțeleşi ca parte nedespărțită a propriei noastre ființări. Porunca de a iubi pe aproapele **ca** însuşi pe sine, el începe a o înțelege nu ca pe o normă etică: în cuvântul **ca**, el vede o îndrumare nu către măsura iubirii, ci către părtăşia ontologică a ființării.

«Tatăl nu judecă pre nimenea, ci toată judecata au dat Fiului... căci Fiul omului este» (Io. 5: 22, 27). Acest Fiu al

omului, Marele Judecător al lumii, va zice că «unul din aceşti mai mici» este El Însuşi; cu alte cuvinte, viața fiecărui om şi-o însuşeşte ca fiind a Sa, o cuprinde în propria Sa ființare. Fiul omului a luat asupră-şi întreaga omenire, «întreg Adamul», şi a suferit pentru întreg Adamul. Apostolul Pavel spune că şi noi trebuie să avem acelaşi chip al gândirii şi al simțămintelor, aceeaşi rânduială a vieții care este şi în Hristos (vezi Flps. 2: 5).

Duhul Sfânt, învățând pe Siluan dragostea lui Hristos, i-a dat adevărat a trăi acea dragoste, a lua asupră-şi viața întregii omeniri. O astfel de rugăciune de o încordare fără seamăn, cu adânc plâns pentru întreaga lume, l-a înrudit şi legat cu legături puternice cu întreg Adamul. Pentru el, care îşi trăise învierea sufletului, devenise firesc a socoti pe fiecare om ca pe vecinicul său frate. În viața pământească există o anume ordine ierarhică, dar în vecinicie toți sântem una; astfel, fiecare dintre noi trebuie să se îngrijească nu numai de sine, ci şi de această atot-unime.

După experiența suferințelor iadului, după învățătura lui Dumnezeu: «Ține-ți mintea în iad», Stareţului Siluan îi era cât se poate de firesc a se ruga pentru cei morți care se chinuie în iad, dar se ruga de asemenea şi pentru cei vii, şi pentru cei ce au să vină. În rugăciunea sa, care depăşea hotarele vremii, dispărea gândul despre fenomenele trecătoare ale vieții omeneşti, despre vrăjmaşi. Îi fusese dat, în durerea sa pentru lume, să împartă oamenii în cei ce Îl cunosc pe Dumnezeu şi în cei ce nu-L cunosc. Pentru el era de nesuportat a conştientiza că oamenii aveau să se chinuie în «întunerecul cel mai din afară».

Îmi amintesc de o convorbire cu un monah pustnic, care zicea:

- Dumnezeu va pedepsi pe toți atheii. Vor arde în vecinicul foc.

Vădit îi aducea o mulțumire faptul că ei aveau să fie pedepsiți în vecinicul foc. La care Stareţul Siluan, vădit răscolit sufleteşte, i-a zis:

- Spune-mi, rogu-te, dacă pe tine te vor pune în Rai, şi de

acolo vei vedea cum cineva arde în focul iadului, vei putea tu a fi liniștit?

- Da' ce să-i faci, ei înșiși sânt vinovați, răspunde acela.

Atunci Starețul, cu îndurerată față, a răspuns:

- Dragostea nu poate răbda aceasta... Trebuie să te rogi pentru toți.

Iar el cu adevărat se ruga pentru toți; a se ruga numai pentru sine îi devenise un lucru străin. Toți sânt supuși păcatului, toți lipsiți de slava lui Dumnezeu (vezi Rom. 3: 23). Pentru el, cel ce văzuse, în măsura dată lui, slava lui Dumnezeu, și trăise pierderea ei, singur gândul unei astfel de pierderi îi era de nerăbdat. Sufletul îi era chinuit de conștientizarea că oamenii trăiesc fără să cunoască pe Dumnezeu și dragostea Sa, și se ruga din răsputeri ca Domnul, pentru negrăită dragostea Sa, să le dea a-L cunoaște.

Până la sfârșitul vieții sale, în ciuda împuținării puterilor și a bolii, el și-a păstrat obiceiul de a dormi pe apucate. Îi rămânea astfel multă vreme pentru rugăciunea în însingurare; se ruga necontenit, schimbându-și chipul rugăciunii în funcție de împrejurări, dar mai cu seamă noaptea i se întețea rugăciunea, în preajma Utreniei.

Atunci se ruga el pentru vii și pentru morți, pentru prieteni și vrăjmași, pentru toți.

Ce oare gândea, ce trăia, ce spunea el lui Dumnezeu în lungile nopți de rugăciune pentru lume?

Chip al unor astfel de rugăciuni pot fi anumite scrieri ale Starețului; ele dau putința unei destul de mari apropieri către taina sufletului sfântului bărbat ce s'a mutat de la noi.

Cuvintele acestor rugăciuni se rostesc foarte rar, unul după altul. Fiecare cuvânt cuprinde cu putere, adânc, întreagă făptura omului. Întreg omul se adună întru una; se adună întreg până și

trupește. Suflul se schimbă, se strâmtorează, sau, ca să zicem așa, «se tăinuiește», spre a nu tulbura cu «îndrăzneala» sa avântul și încordarea duhului.

Întreaga minte, întreaga inimă, întreg trupul până la oase – totul se adună întru una. Mintea nevăzut gândește lumea; inima nevăzut trăiește suferința lumii, și suferința înlăuntrul ei atinge ultima limită. Inima, mai bine zis întreaga făptură, este cuprinsă de plâns, cufundată adânc în plâns.

Rugăciunile Starețului cuprindeau puține cuvinte, dar ele durau vreme îndelungată.

Adesea rugăciunea curge fără cuvinte. Mintea, într'un anume act de sinteză, gândește totul dintr'o dată. În astfel de stări sufletul se află la hotarul unde în fiece clipă își poate pierde orice simțire a lumii și a trupului său, unde mintea încetează a mai gândi în concepte diferite; unde duhul omului nevăzut va vedea numai pe Dumnezeu; atunci lumea se dă uitării, se curmă rugăciunea, și doar într'o tăcută uimire petrece în Dumnezeu.

«Când mintea este întreagă în Dumnezeu, atunci lumea este uitată cu desăvârșire», spunea Starețul.

Când însă, din pricini necunoscute omului, se sfârșește acea petrecere în Dumnezeu, nu mai este rugăciune, dar în suflet pace, dragoste și o adâncă liniște, și în același timp o subțire tristețe că S'a îndepărtat Domnul, căci sufletul ar fi dorit vecinic să petreacă întru Dânsul.

Atunci sufletul își trăiește rămășița vedeniei.

III

CHIPUL ŞI CONVORBIRILE STAREŢULUI

L-am cunoscut pe Stareţul Siluan în această perioadă a vieţii sale. Anii îndelungaţi de uriaşă luptă cu patimile trecuseră. În acea vreme, în duh, el era cu adevărat mare. Învăţat întru tainele lui Dumnezeu, povăţuit de sus în lupta duhovnicească, se înălţa de acum cu paşi siguri către nepătimire.

În cele din afară Stareţul se purta cât se poate de simplu. Era mai înalt decât statura mijlocie; vânjos, dar nu greoi. Trupeşte nu era uscăţiv, dar nu era nici gras. Trunchiul îi era puternic, grumazul tare, picioarele zdravene, bine proporţionate cu trunchiul, cu tălpi mari. Mâinile de muncitor, puternice, cu palme mari şi degete pe măsură. Faţa şi capul de proporţii cât se poate de armonioase. Fruntea frumoasă, rotunjită, potrivită ca măsură, puţin mai mare decât lungimea nasului. Falca de jos puternică, exprimând hotărâre, dar fără senzualitate sau asprime. Ochii de culoare închisă, nu foarte mari; privirea liniştită, blândă, uneori pătrunzătoare, încordată; adesea obosită de lungile privegheri şi lacrămi. Barba mare, stufoasă, uşor căruntă. Sprâncenele dese, neunite, joase şi drepte ca la gânditori. Părul capului închis la culoare, până la bătrâneţe potrivit de des. Fusese fotografiat de mai multe ori, dar niciodată nu ieşea reuşit. Trăsăturile puternice, bărbătoase ale feţei ieşeau uscăţive, aspre, grosolane, pe când în realitate dădea o impresie mai curând plăcută, cu faţa sa paşnică şi blajină care, de la puţinul somn, şi de la multa pos-

tire, şi de la umilinţă, era adesea palidă, caldă – şi nicidecum aspră.

Aşa era de felul său, dar uneori chipul i se schimba într'atât, încât devenea de nerecunoscut. Faţa palidă, curată, cu o anume expresie luminată era atât de izbitoare încât te simţeai neputincios a-l privi; ochii, văzându-l, se plecau în jos. Fără să vrei îţi amintea de Sfânta Scriptură, unde se vorbeşte de slava feţei lui Moisì la care norodul nu putea căuta.

Viaţa sa era potrivit de aspră, cu o desăvârşită nepurtare de grijă pentru cele din afară şi pentru trup. Ca şi cei mai mulţi nevoitori athoniţi, niciodată nu îşi spăla trupul. Se îmbrăca cu haine aspre ca şi monahii muncitori; purta multe haine, căci, după ani de nepurtare de grijă faţă de trup, adesea răcea, şi suferea de reumatism. În vremea şederii sale la Vechiul Russikon răcise tare la cap şi chinuitoarele dureri îl sileau să se întindă pe pat. În acea vreme îşi petrecea nopţile în afara zidurilor propriu-zise ale mănăstirii, în marea încăpere a depozitului de alimente de care se ocupa; făcea aceasta pentru a afla mai multă însingurare.

Iată deci care era chipul acestui om simplu şi neînsemnat. Dar dacă vom voi să vorbim despre felul său de a fi şi despre înfăţişarea sa lăuntrică, ne vom afla în faţa unei sarcini cât se poate de anevoioase.

De-a lungul anilor când mi s'a dat a fi în preajma lui avea înfăţişarea unei deosebite armonii între puterile trupeşti şi sufleteşti.

Avea puţină carte; în copilărie mersese la şcoala din sat numai «două ierni», dar citind şi auzind în biserică Sfânta Scriptură şi marile scrieri ale Sfinţilor Părinţi[1], mult s'a luminat, şi apărea ca un om citit în cele monastice. Din fire avea o minte vioaie şi ascuţită, iar îndelunga experienţă a luptei duhovniceşti

[1] La Athos, în vremea slujbelor de noapte, şi mai ales la privegherile ce pot dura 8-9 ore, şi mai mult, se citesc cu glas multe învăţături din scrierile Sfinţilor Părinţi.

și a rugăciunii lăuntrice a minții, experiența deosebitelor suferințe și a deosebitelor cercetări dumnezeiești l-au făcut înțelept și pătrunzător dincolo de măsura omului.

Starețul Siluan era un om cu o inimă uimitor de gingașă, o dragoste duioasă, o neobișnuită sensibilitate și compătimire față de orice durere și suferință, dar fără urmă de psihism efeminat, bolnăvicios. Necontenitul adânc plâns duhovnicesc niciodată nu aluneca într'un sentimentalism plângăcios. Neadormita încordare lăuntrică nu avea nici urmă de nervozitate.

Cu atât mai uimitor era faptul întregii-cugetări[1] a acestui om cu un trup așa de vânjos și puternic. Se păzea cu străşnicie de tot gândul neplăcut lui Dumnezeu, și cu toate acestea comunica și se purta cu oamenii cât se poate de slobod, cumpătat și firesc, cu dragoste și blândețe, fără a căuta la poziția lor sau la felul lor de viață. În el nu era nici umbră de scârbă față de cei ce trăiau o viață necurată, dar în adâncul sufletului căderile lor îl îndurerau, precum se îndurerează un tată sau o mamă iubitoare pentru căderile fiilor preaiubiți.

Ispitele le întâmpina și le răbda cu o mare bărbăție.

Era un om cu desăvârșire neînfricat și slobod, dar în același timp nu avea nici cea mai mică înclinare către îndrăzneală. Neînfricat, înaintea lui Dumnezeu el trăia cu frică: cu adevărat se temea să-L mâhnească fie și cu un gând rău.

De o mare bărbăție, era în același timp de o deosebită blândețe. Bărbăție și blândețe – rară împletire, de o neobișnuită frumusețe!

Starețul era un om de o adâncă și adevărată smerenie – smerenie și înaintea lui Dumnezeu, și înaintea oamenilor. Iubea să dea întâietate celorlalți, iubea să fie cel mai mic, cel dintâi să dea binețe, să primească binecuvântare de la cei din cinul preo-

[1] „Întreaga-cugetare" (gr. *sofrosini*, rus. *țelomudrie*) – termen specific nevoinței orthodoxe, adeseori slab tradus în românește prin „curăție". (N. tr.)

ţesc, cu precădere de la episcopi şi igumeni, dar fără urmă de slugărnicie sau ploconeală. Cu sinceritate cinstea pe cei din dregătorii sau ranguri însemnate, dar niciodată nu avea nici invidie, nici vreun complex, poate pentru că adânc conştientiza vremelnicia a tot rangul sau a toată puterea lumească, a bogăţiei sau chiar a cunoştinţelor ştiinţifice. Ştia «cât de mult iubeşte Domnul norodul Său» şi, din dragoste pentru Dumnezeu şi oameni, el adevărat preţuia şi cinstea fiece om.

În afară purtarea acestui bărbat era cât se poate de simplă, şi în acelaşi timp calitatea ei neîndoielnică era o noblețe lăuntrică sau, dacă vreţi, un aristocratism în sensul cel mai înalt al cuvântului. În legăturile cu el, în cele mai felurite împrejurări, chiar şi un om cu cea mai subţire intuiţie n'ar fi putut zări la dânsul vreo mişcare grosolană a inimii: respingere, lipsă de cinstire, neluare-aminte, afectare şi altele asemenea. Era cu adevărat un bărbat nobil, cum numai un creştin poate fi.

Stareţul niciodată nu râdea cu glas; niciodată nu vorbea cu două înţelesuri, nu-şi bătea joc, şi nici măcar nu glumea pe seama cuiva. Pe chipul său, de obicei serios şi liniştit, uneori apărea un zâmbet abia zărit, fără a-şi deschide buzele atunci când nu rostea şi vreun cuvânt.

În el nu era mânie ca patimă; dar, cu toată uimitoarea sa blândeţe şi rara sa îngăduinţă şi ascultare, avea o mare tărie în a se împotrivi la tot ce este mincinos, viclean, josnic; nu se alipea de el osândirea, mojicia, îngustimea şi altele asemenea. Acì se arăta hotărâta sa neînduplecare, însă în aşa fel încât să nu rănească pe cel ce prilejuia o asemenea pricină, să nu-l rănească, nu numai în afară dar, ceea ce este şi mai însemnat, nici cu vreo mişcare a inimii, căci un om mai subţire ar simţi-o şi pe aceasta – lucru dobândit prin rugăciunea lăuntrică, prin care rămânea liniştit şi neprimitor a tot răul.

O rară putere a voinţei, dar fără încăpăţânare; simplitatea, slobozenia, neînfricarea şi bărbăţia, împreună cu blândeţea şi îngăduinţa; smerenia şi ascultarea fără slugărnicie sau dorire de

a plăcea oamenilor – iată un adevărat om, chip și asemănare a lui Dumnezeu.

Minunată este lumea, facerea marelui Dumnezeu, dar nu este ceva mai minunat decât omul, decât omul adevărat – fiul lui Dumnezeu.

Nu m'am interesat niciodată de împrejurările vieții de zi cu zi ale fericitului Stareț. Poate a fost o greșală din partea mea, dar acum nu mai este cu putință a o îndrepta. Când mă întâlneam cu Starețul atenția îmi era desăvârșit absorbită de dorirea de a nu scăpa ceva din povățuirea sa duhovnicească; de a înțelege cu mintea, de a pătrunde cu inima, de a păstra în suflet și a-mi însuși cuvântul său, sau mai degrabă așezarea sa lăuntrică, duhul său.

Uneori mi se părea că Starețului îi fusese dată puterea de a înrâuri prin rugăciune asupra celor cu care vorbea. Aceasta era cu atât mai de trebuință, cu cât cuvântul său, în cele din afară, era cât se poate de simplu, ca și cum nimic «deosebit» nu cuprindea – pe când, în esență, el exprima o stare mai presus de fire, și era nevoie să împărtășească prin rugăciune celui cu care vorbea acea stare din care purcedea acel cuvânt, altfel totul ar fi fost zadarnic: cuvântul ar fi rămas neînțeles, neînsușit, ascuns.

Convorbirea cu Starețul purta o trăsătură aparte, fără seamăn: o desăvârșită simplitate și lipsă de constrângere, o deplină slobozenie de orice stinghereală sau frică de a greși cu ceva; o adâncă încredere că nimic, nici o faptă sau cuvânt, fie el stângaci sau chiar nepotrivit, nu va duce la o ruptură, nu va strica pacea, nici nu se va izbi, drept răspuns, de vreo mustrare sau de vreo aspră respingere. În prezența sa nu se apropia de inimă nici o frică, și în același timp o lăuntrică coardă a sufletului se încorda din răsputeri cu rugăciune, spre a se învrednici să respire acel duh de care el era plin.

Dacă intraţi într'o încăpere plină de bună mireasmă, pieptul fără să vrea vi se deschide spre a o primi în străfundurile sale. Aceeaşi mişcare a sufletului se făcea simţită în întâlnirile cu Stareţul. O liniştită, paşnică, dar şi foarte puternică, adâncă dorire de a primi mireasma sferei duhului lui Hristos, în care-i fusese dat Stareţului să trăiască, punea stăpânire pe suflet.

Ce rară îndulcire, fără seamăn şi desăvârşit aparte, îţi dă întâlnirea cu un astfel de om!

Stareţul putea vorbi simplu, fără urmă de slavă deşartă, despre cele ce depăşesc hotarele măsurilor omeneşti. Dacă ascultătorul avea încredere în el, atunci prin această aparent simplă convorbire el primea, în măsura putinţelor sale, starea mai presus de fire în care se afla însuşi Stareţul.

Îmi amintesc ce povestea el despre un minunat nevoitor rus, Părintele Stratonic, care venise din Caucaz ca să cerceteze Athosul. Părintele Stratonic avea un rar dar al cuvântului şi al rugăciunii cu lacrimi; pe mulţi pustnici şi monahi din Caucaz îi ridicase din istoveală şi din negrijanie[1] la o nouă nevoinţă, descoperindu-le căile luptei duhovniceşti. Părintele Stratonic era primit cu multă dragoste şi la Athos, în cercul nevoitorilor, şi cuvântul său însuflat se întipărea adânc în sufletele multora. Bogăţia discernământului, frumuseţea şi puterea minţii, cuprinzătoarea experienţă, darul unei adevărate rugăciuni – toate acestea făceau din el o figură centrală în cercul nevoitorilor. Petrecuse cam două luni în Sfântul Munte şi începea să se mâh-

---

[1] „Negrijanie" sau „acedie": termen ce exprimă o trăire caracteristică mai ales nevoinţei de a dobândi rugăciunea lăuntrică. Nevoitorul este ispitit de o „istovire" faţă de tot ce este duhovnicesc, ceea ce duce sau la un soi de lehamite pentru toate, sau dimpotrivă, la o deosebită energie, şi chiar inspiraţie pentru orice împlinire pământească, materialnică, prin pierderea *grijii* pentru cele vecinice. (N. tr.)

nească de-acum pentru că în zadar se trudise cu lunga călătorie pentru «zidirea» sa; din întâlnirile cu monahii athoniți el însuși nu primise nimic nou. Ducându-se la duhovnicul Mănăstirii Ruseşti Sfântul Panteleimon, Starețul Agathodor, și împărtășindu-i durerea sa, îl rugă să-i arate pe cineva dintre părinți cu care ar fi putut vorbi despre ascultare și celelalte lucrări ale monahului. Părintele Agathodor l-a trimis ca oaspete la Vechiul Russikon, unde în acea vreme (înainte de războiul din 1914) se adunaseră mai mulți minunați nevoitori din frăția Mănăstirii.

Vechiul Russikon este așezat în munți, la o înălțime cam de 250 m deasupra mării, la răsărit de Mănăstire, cale de un ceas și zece minute de mers pe jos. Acolo se statornicise rânduiala unei mai mari nevoințe decât în Mănăstire. Locul este pustiu, liniștit, și deci acolo trăgeau monahii doritori de o mai mare însingurare pentru a lucra rugăciunea minții. În acea vreme locuia acolo și Părintele Siluan.

La Vechiul Russikon l-au primit pe Părintele Stratonic cu multă bunăvoire. Mult a vorbit acolo cu părinții Russikonului, fie cu câte unul în parte, fie în grupuri. Într'una din zilele de praznic Părintele Shimonah Dosithei l-a invitat la sine în chilie împreună cu alți câțiva monahi, între care părinții Veniamin din Kaliagra, Onisifor și Siluan. Convorbirea fusese foarte cuprinzătoare. Toți fuseseră încântați de ceea ce spusese Părintele Stratonic, căruia nu numai ca oaspete i se dăduse întâietate, ci întrecea pe ceilalți și prin darul cuvântului. Părintele Siluan era cel mai tânăr între cei de față și deci, firește, ședea în colțul chiliei și tăcea, ascultând cu luare-aminte fiece cuvânt al nevoitorului caucazian. După convorbire Părintele Stratonic, care nu-l cercetase îndeosebi pe Părintele Siluan, și-a arătat dorința de a-l cerceta în „coliba" pe care și-o zidise la cinci-șase minute depărtare către sud-est de clădirea principală, pentru mai multă însingurare. S'au învoit pentru ziua următoare la ora trei. În noaptea aceea Părintele Siluan mult s'a rugat ca Domnul să binecuvinteze întâlnirea și convorbirea lor.

Părintele Stratonic a venit la vremea hotărâtă. Cuvântul între cei doi nevoitori a început cu uşurinţă şi curând a luat cursul dorit. Şi unul şi altul râvnea cu duhul necontenit către acelaşi ţel, şi mintea lor neîncetat trăia aceleaşi căutări, singurele care pentru ei erau cu adevărat însemnate.

Siluan, care cu o zi înainte ascultase cu luare-aminte pe Părintele Stratonic, observase că acesta vorbea «din mintea sa», şi că cuvântul său despre întâlnirea voii omeneşti cu voia lui Dumnezeu şi despre ascultare era «nelimpede».

Şi-a început convorbirea cu trei întrebări la care dorea răspuns:

«Cum grăiesc cei desăvârşiţi?»

«Ce înseamnă a se da voii lui Dumnezeu?»

«În ce constă esenţa ascultării?»

Pe semne că uimitoarea atmosferă a duhului unde petrecea Siluan îl înrâurise dintr'o dată pe Părintele Stratonic care, simţind însemnătatea şi adâncul întrebărilor, căzu pe gânduri. După o scurtă tăcere zise:

- Aceasta nu o ştiu... Spune-mi-o tu.

Siluan răspunse:

- Ei de la sine nimic grăiesc... Grăiesc numai ceea ce le dă Duhul.

În acea clipă Părintele Stratonic vădit trăia starea despre care vorbea Siluan. I se descoperise o nouă taină a vieţii duhovniceşti, necunoscută lui până atunci. Şi-a simţit propriile neajunsuri din trecut, a înţeles cât era de departe încă de desăvârşirea pe care se gândea că o dobândise după atâtea întâlniri cu monahii, când vădit era mai presus de ceilalţi – şi doară întâlnise mulţi nevoitori minunaţi. Cu recunoştinţă căută către Părintele Siluan.

Odată lămurită întâia întrebare în adâncul sufletului său, din însăşi trăirea acelei stări date lui prin rugăciunea Părintelui Siluan, de acum celelalte două îi erau uşor de însuşit.

Mai departe convorbirea s'a purtat asupra rugăciunii. Părin-

tele Stratonic spunea că dacă rugăciunea se săvârşeşte fără lacrimi înseamnă că ea nu şi-a găsit adevăratul loc, şi deci rămâne fără roadă. La care Siluan a răspuns că lacrimile în rugăciune, ca şi toată altă putere a trupului, se pot slei, dar atunci mintea, subțiată de plâns, trece într'un anume subțire simțământ al lui Dumnezeu şi, curată de tot gândul, în liniştire contemplă pe Dumnezeu. Iar aceasta poate fi mai presus chiar şi decât plânsul.

Părintele Stratonic a plecat mulțumit. După aceea a mai venit încă de câteva ori la Siluan şi până la sfârşitul şederii sale în Sfântul Munte între ei s'a păstrat o caldă iubire. Într'una din următoarele sale cercetări el a întărit cuvântul lui Siluan pentru rugăciune. Vădit Dumnezeu îi dăduse să trăiască şi această stare.

Curând după convorbire Părintele Stratonic, părăsind Vechiul Russikon, s'a dus la Părintele Veniamin pustnicul. Acesta era un om de o rară noblețe, isteț, citit, cu un bogat discernământ; în toată înfățişarea sa, în privirea şi în statura sa subțire, înaltă, uscățivă, se oglindea o nedesluşită tragedie. Zeci de ani se liniştise în Kaliagra, şi cât aş dori să povestesc despre acest minunat nevoitor; totuşi nu socotesc că mi se cuvine acì o astfel de abatere, spre a nu lungi povestea temei de căpetenie. Părintele Stratonic îl cercetase adeseori şi înainte pe Părintele Veniamin şi mult au vorbit împreună, însă de astă dată, în chip neobişnuit, el rămânea tăcut şi îngândurat. Părintele Veniamin îl întrebă despre una – drept răspuns: tăcere; întrebă despre alta: aşijderea. În sfârşit, uimit, deschizându-şi brațele cu o grație întrucâtva teatrală, caracteristică lui, îl întrebă:

- Părinte Stratonic, ce ți s'a întâmplat? Nu te recunosc. Întotdeauna erai atât de vioi, iar acum şezi întristat şi buzele-ți însuflate s'au închis... Ce ți s'a întâmplat?

- Ce să îți răspund eu la întrebări?, răspunse Părintele Stra-

tonic. Nu mi-e mie a vorbi despre acestea. Îl aveţi pe Părintele Siluan, întreabă-l pe el.

Părintele Veniamin a rămas uimit; pe Siluan îl cunoştea de multă vreme, îl iubea şi îl cinstea, dar nu îl socotea atât de mare încât să-i ceară sfaturi.

Nu este cu neputinţă ca Părintele Stratonic să fi trăit în acea vreme deosebita stare a multor nedesluşite frământări. Pe de-o parte, venise la Muntele Athos căutând sieşi «zidire»; pe de altă parte, din multele întâlniri de mai nainte se obişnuise de-acum cu întâietatea. Deosebita sa putinţă de a răbda în nevoinţe şi rarul dar al lacrimilor în rugăciune puteau da pricină gândului că ar fi atins desăvârşirea: şi deodată atât de limpede şi puternic i s'a dezvăluit neajunsul, prin întâlnirea cu un monah simplu şi care nu părea să aibă strălucitele dăruiri cu care el atâta se îmbogăţise. Poate că tăcea şi fiindcă se mâhnea că nu păstrase starea pe care o cunoscuse în vremea convorbirii cu Părintele Siluan.

Odată Părintele Veniamin din Kaliagra, plimbându-se într'o zi de praznic prin pădurea Mănăstirii cu Părintele Siluan, l-a îmbiat pe acesta să meargă împreună la un minunat părinte, Stareţul Amvrosie, duhovnicul mănăstirii bulgăreşti Zografu, foarte vestit la Athos în vremea aceea. Siluan s'a învoit îndată. Au plecat... Pe Părintele Veniamin l-a ajuns curiozitatea de a afla ce anume avea să-l întrebe Siluan pe Stareţul Amvrosie.

- Nu am de gând să-l întreb nimic pe Stareţ, a răspuns Siluan. Deocamdată nu am nici o nedumerire.

- Atunci de ce mergi la el?

- Merg pentru că tu vrei aşa.

- Dar totuşi, omul merge la Stareţi căutând folos.

- Eu îmi tai voia înaintea ta, şi iată-mi folosul, mai mare decât orice sfat de la vreun Stareţ.

S'a minunat Părintele Veniamin de acest cuvânt, dar nici de

astă dată nu l-a înțeles pe Siluan.

Nu mult înainte de sfârșitul său Părintele Veniamin a venit din pustie la Mănăstirea Sfântului Panteleimon. Se îmbolnăvise de idropică și zăcea în bolnița pe care o avea Mănăstirea pentru pustnici și îndeobște pentru cei fără adăpost. Bolnița cu pricina se numea «Odihna». Ea se afla într'una din marile clădiri de piatră cu mai multe etaje, chiar pe țărmul mării, în afara porților mănăstirii. Lângă clădire se află alta mai mică, unde sânt cămările cu alimente de care se ocupa Părintele Siluan. Apropierea cămărilor de „Odihnă" i-a îngăduit lui Siluan să cerceteze adesea pe Părintele Veniamin și să-i ajute. Dar și însuși Părintele Veniamin putea la început să umble, deși cu greutate, și adesea îl cerceta și el pe prietenul său.

Curând după venirea sa la bolniță Părintele Veniamin s'a dus la Părintele Siluan și au avut o lungă și însemnată convorbire. Mi s'a întâmplat să-l văd pe Părintele Veniamin la bolniță în ziua următoare. Era deplin sub înrâurirea acelei convorbiri cu Părintele Siluan, și de multe ori, cu un netăinuit simțământ de uimire și recunoștință, repeta:

- Ce prieten mi-a dat mie Domnul!... Dacă ai ști cum mi-a dezvăluit toate cele din lăuntrul meu... Apoi mi-a dat trei povețe; mi le-a repetat de câteva ori, ca să nu le uit și, drept încheiere, a adăugat grav și apăsat, ca și cum ar fi bătut un cui mare: «Dacă nu vei face așa cum îți spun, nu te vei mântui».

Era vădit că întâlnirea cu Siluan fusese pentru Părintele Veniamin o mare descoperire. Ea avusese loc în lunea din prima zi a Postului Sfinților Apostoli Petru și Pavel. În ciuda faptului că, după pravila mănăstirii, nu se îngăduie a gusta nimic până seara, Părintele Siluan i-a dat să bea ceai, și a băut și el. Și acest amănunt neînsemnat nu a fost trecut cu vederea de Părintele Veniamin, ca arătând libertatea Părintelui Siluan față de tipare; libertate, dar nu defăimare, ci depășire – căci îi cunoștea marea înfrânare.

Am rămas cu Părintele Veniamin în jur de un ceas; în tot

acel răstimp el era foarte adâncit în sine şi nu putea vorbi sau gândi altceva, repetând de multe ori:

«Ce prieten mi-a dat mie Domnul!»

Astfel, de-abia către sfârşitul vieţii a înţeles cine fusese Siluan. Mai nainte se purta faţă de dânsul prietenos, însă cu un oarecare pogorământ, ca şi cu un monah bun, totuşi mai tânăr. Asemenea s'a petrecut şi cu alţi părinţi din Sfântul Munte, care de-abia după moartea Părintelui Siluan au ajuns să-l preţuiască.[1]

Mănăstirea Sfântul Panteleimon este foarte mare şi nu uşor de ocârmuit. Feluritele ramuri ale gospodăriei au fiecare maimarele său, numit iconom. Iconomii, în vârtutea răspunderii lor, uneori nu pot urma rânduielii de obşte a Mănăstirii şi de aceea în marea trapeză obştească îşi au o masă aparte, „a iconomilor", la care fiecare şade după cum îi îngăduie lucrul. În ultimii mulţi ani Părintele Siluan devenise iconom şi mânca în zilele de rând la această masă.

Printre iconomi se afla şi un monah, Părintele P., ce se deosebea în chip izbitor de ceilalţi fraţi prin capacităţile sale, dar cumva, în chip curios, lucrurile «nu-i prea ieşeau». Bogata iniţiativă a Părintelui P., în majoritatea cazurilor nu afla încuviinţarea celorlalţi părinţi şi nimic din tot ce săvârşea nu avea sorţi de izbândă. Cândva, cu prilejul unei obişnuite năruiri a iniţiativelor sale, fapta sa a fost supusă unei aspre critici în trapeză, la masa iconomilor. Părintele Siluan şedea împreună cu ceilalţi dar nu lua parte defel la «judecată». Atunci unul dintre iconomi, Părintele M., întorcându-se către el, zice:

- Tu taci, Părinte Siluan; înseamnă că eşti de partea Părintelui P. Nu-ţi sânt la inimă interesele aşezământului nostru... Ce

---

[1] Vezi convorbirea Părintelui Sofronie cu Părintele Trofim, cap. XIV. (N. tr.)

pagubă a pricinuit el Mănăstirii!

Părintele Siluan tăcea; curând își sfârși masa, iar apoi, ducându-se la Părintele M. care deja ieșise din trapeză, îi zise:

- Părinte M., de câți ani ești în Mănăstire?
- De treizeci și cinci de ani.
- M'ai auzit vreodată să fi osândit pe cineva?
- Nu, nu te-am auzit.
- Și-atunci cum de vrei să încep acum să-l înjosesc pe Părintele P.?

Părintele M. s'a tulburat și i-a răspuns rușinat:

- Iartă-mă.
- Ierte Dumnezeu.

Când Părintele Siluan a fost numit iconom pentru prima oară, revenind de la Igumen la chilia sa se ruga fierbinte ca Domnul să-l ajute să-și împlinească ascultarea plină de răspunderi. După o îndelungată rugăciune a primit răspuns în suflet: «Păstrează harul ce ți s'a dat». Atunci a înțeles că a păstra harul este mai însemnat și mai de preț decât toate celelalte lucruri, și deci, intrând în noua sa ascultare, veghea cu trezvie pentru a nu i se întrerupe rugăciunea.

Avea sub ascultarea sa până la două sute de muncitori. Dimineața, trecând pe la toate atelierele, dădea maiștrilor îndrumări generale, iar apoi se întorcea la chilia sa ca să plângă pentru «norodul lui Dumnezeu». Inima îl durea de mâhnire pentru muncitori; plângea pentru fiecare.

«Iată Mihail, și-a lăsat femeia și copiii în sat și muncește acì pentru câțiva bănuți. Cum îi este lui să fie atât de departe de casă, să nu-și vadă soția, nici pe dragii săi copii... Iată Nichita, de-abia însurat, și-a părăsit tânăra nevastă însărcinată, și pe bătrâna sa mamă... cum le-a fost lor să-l lase să plece pe acest încă tânăr iubit fiu și soț... Iată Grigorie, el și-a părăsit părinții bă-

trâni, soţia tânără şi doi pruncuşori, şi a venit acì să muncească pentru o bucată de pâine... Şi ce poate câştiga el acì? Ce sărăcie la ei, ca să se hotărască să-şi părăsească întreaga familie... şi ce durere trebuie să poarte ei toţi... Şi, în sfârşit, în ce cumplită sărăcie trăieşte tot acest norod... Iată şi Nikolka, este încă copil... Cu câtă durere l-au lăsat părinţii să plece atât de departe printre străini, pentru un câştig de cerşetor; cum trebuie să-i doară inima pe părinţi... O, în ce sărăcie şi suferinţe trăieşte norodul... Şi ei toţi ca nişte oi părăsite, nimeni nu le poartă de grijă, să-i povăţuiască, să-i înveţe ceva... Iar ei învaţă toate răutăţile, se sălbăticesc, se bădărănesc... »

Aşa grăia fericitul Stareţ, şi îl durea sufletul pentru toţi aceşti sărmani; suferea, fără îndoială, mai mult decât ei înşişi, căci vedea în viaţa lor chiar şi cele pe care ei înşişi nu le vedeau, din pricina neştiinţei lor.

«Inima, inimii vesteşte», spune o zicală a norodului. Stareţul tainic se ruga pentru «norodul lui Dumnezeu», muncitorii însă simţeau, şi îl iubeau. El niciodată nu stătea pe capul lor în timpul lucrului, nu-i zorea, însă ei, mângâiaţi fiind, munceau mai cu veselie şi mai cu spor decât pentru ceilalţi. Iconomii ceilalţi «păzeau interesele Mănăstirii»; dar cine nu ştie că atunci când grija pentru «interese» are întâietate, omul este uitat? Interesul, adevăratul interes al Mănăstirii, Stareţul îl vedea în faptul de a se păzi porunca lui Hristos.

«Pe Domnul Îl doare pentru toţi», zicea el; dar nu numai că zicea, ci pe el însuşi, plin fiind de Duhul lui Hristos, îl durea pentru toţi. Văzând viaţa ce-l înconjura, amintindu-şi de cele din trecut, şi având o cât se poate de adâncă experienţă personală, el trăia suferinţele norodului, ale lumii întregi, şi nu era sfârşit rugăciunii sale. Se ruga cu **marea** rugăciune pentru lumea întreagă. Se uita pe sine însuşi, voia să sufere pentru norod din durere pentru el; pentru pacea şi mântuirea acestuia dorea să-şi verse sângele, şi şi-l vărsa în rugăciuni.

«A te ruga pentru lume înseamnă a-ţi vărsa sângele», spunea

Starețul.

Mai este oare nevoie să spunem ce fel de încordare a rugăciunii şi cât plâns arată aceste cuvinte?

Într'o zi l-am întrebat pe Stareț: «Oare ascultarea iconomatului, plină de griji şi de neapărata trebuință de a vorbi cu o mulțime de oameni nu dăunează liniştirii monahale?» La aceasta Starețul a răspuns:

«Ce este liniştirea? Liniştirea este neîncetata rugăciune şi petrecerea cu mintea în Dumnezeu. Părintele Ioan din Kronstadt totdeauna era înconjurat de lume, dar el era mai mult în Dumnezeu decât mulți pustnici. Am primit iconomatul ca ascultare şi, pentru binecuvântarea Igumenului, mi-a fost mai uşor să mă rog în această ascultare decât la Vechiul Russikon, unde am cerut din voia mea să merg pentru liniştire... Dacă sufletul iubeşte norodul şi îl doare pentru el, atunci rugăciunea nu mai poate înceta».

Nu este cu putință să nu înfățişăm o uimitoare trăsătură a caracterului Starețului, şi anume, felul lui de a fi cu tot cel ce nu se învoia cu dânsul sau era de altă părere. Cea mai sinceră şi adâncă dorire a sa era aceea de a înțelege un astfel de om şi a nu înjosi în el ceea ce pentru el este sfânt. El însuşi rămânea mereu acelaşi; era cât se poate de încredințat că „mântuirea este în smerenia lui Hristos", şi în vârtutea acestei smerenii căuta din tot sufletul să înțeleagă pe fiecare în cel mai bun chip. În fiecare om el percepea cu subțirime însuflețirea, putința lui de a iubi pe Hristos.

Am cunoştință de o convorbire a Starețului cu un Arhimandrit ce se ocupa cu misiunea printre neorthodocşi. Arhimandritul cu pricina îl cinstea foarte mult pe Stareț şi adesea, când era la Sfântul Munte, venea să vorbească cu dânsul. Starețul l-a întrebat cum propovăduieşte. Arhimandritul, încă tânăr şi fără

experienţă, gesticulând cu mâinile şi mişcându-şi întreg trupul, a răspuns agitat:

- Le spun: Credinţa voastră este rătăcită; la voi totul este scâlciat, nimic nu este drept, şi nu veţi afla mântuirea dacă nu vă pocăiţi.

Stareţul a ascultat şi l-a întrebat:

- Dar spuneţi-mi, Părinte Arhimandrit, cred ei oare în Domnul Iisus Hristos, că El este adevăratul Dumnezeu?

- Asta o cred.

- Dar pe Maica Domnului o cinstesc?

- O cinstesc, dar învăţătura despre ea este greşită.

- Şi pe Sfinţi îi cinstesc?

- Da, îi cinstesc, dar de când s'au despărţit de Biserică, ce Sfinţi mai pot avea ei?

- Oare săvârşesc dumnezeieştile slujbe în biserici, citesc cuvântul lui Dumnezeu?

- Da, au şi biserici, şi slujbe, dar de aţi vedea cum sânt slujbele lor, faţă de ale noastre; ce răceală şi lipsă de duh!

- Aşadar, Părinte Arhimandrit, sufletul lor ştie că bine fac crezând în Iisus Hristos, cinstind pe Maica Domnului şi pe Sfinţi, chemându-i în rugăciuni – aşa că atunci când le spuneţi de credinţa lor că este rătăcită, ei nu vă vor asculta... Dar vedeţi, dacă le veţi zice că bine fac crezând în Dumnezeu, bine fac că cinstesc pe Maica Domnului şi pe Sfinţi; bine fac că merg la biserică, la slujbe, şi că se roagă acasă, că citesc cuvântul lui Dumnezeu şi celelalte – dar că greşesc în asta şi în asta, şi greşala trebuie îndreptată, atunci totul va fi bine, şi Domnul se va bucura de ei; şi astfel toţi ne vom mântui, prin mila lui Dumnezeu... Dumnezeu dragoste este, şi astfel propovăduirea trebuie totdeauna să purceadă din dragoste; atunci se va folosi şi cel ce propovăduieşte, şi cel ce ascultă; dar dacă tot mereu îi prihăniţi, sufletul norodului nu vă va asculta, şi nu va ieşi nici un folos.

Odată Starețul vorbea cu un student ce venise la Athos și spunea multe despre libertate. Ca întotdeauna Starețul cu bunătate lua aminte la gândurile și trăirile tânărului – vioi, simpatic, dar naiv. Bineînțeles, închipuirea lui despre libertate se reducea, pe de-o parte, la a căuta libertatea politică, iar pe de alta, la putința de a proceda după propriile imbolduri și dorințe.

Drept răspuns, Starețul i-a înfățișat părerile și căutările sale. I-a zis:

«Cine nu voiește libertatea? Toți o doresc, dar trebuie să înțelegi ce înseamnă libertatea și cum să o afli... Pentru a deveni slobod trebuie mai nainte de toate să te „legi" pe sineți. Cu cât te vei lega mai mult pe sineți, cu atât mai multă libertate va afla duhul tău... Trebuie să legi în sineți patimile, ca nu ele să te stăpânească; trebuie să te legi, ca să nu dăunezi aproapelui... De obicei oamenii caută libertatea ca să-și facă de cap. Dar asta nu este libertate, ci stăpânirea păcatului asupra ta. Libertatea de a curvi, sau de a mânca fără înfrânare, sau de a se îmbăta, sau a pomeni răul, sau a silnici și omorî, sau altele ca acestea – nicicum nu sânt libertate, ci precum Domnul au zis: „Tot cel ce săvârșește păcatul, rob este păcatului". Trebuie mult să te rogi ca să te izbăvești de astă robie.

Noi credem că adevărata libertate este a nu păcătui, a iubi din toată inima și din toate puterile pe Dumnezeu și pe aproapele.

Adevărata libertate este necontenita petrecere în Dumnezeu».

În ciuda faptului că, prin adâncul lor, cele spuse de Stareț depășeau măsura înțelegerii tânărului student, și în ciuda faptului că în cele din afară cuvântul Starețului era atât de simplu, studentul a plecat deosebit de puternic mișcat.

Am păstrat o însemnare după o convorbire a Stareţului cu un monah care îl cercetase; convorbirea a avut loc în prezenţa mea, pe data de 18/31 Martie, 1932.

Stareţul spunea că în experienţa Sfinţilor Părinţi se pot vedea felurite mijloace de a lupta cu gândul, dar cel mai bun este acela de a nu intra defel în dialog cu el.

Mintea care a intrat în dialog cu gândul întâmpină neîntrerupta dezvoltare a lui şi, atrasă de dialog, este smulsă de la pomenirea lui Dumnezeu – ceea ce şi este ţelul diavolilor care, într'un fel sau altul, vor răpăci gândul smuls de la Dumnezeu, iar din dialogul cu gândul mintea nu va ieşi curată...

Pustnicul Ştefan, care hrănise din mâna sa un leopard, din obiceiul de a „contrazice" gândurile a intrat în luptă cu ele înaintea sfârşitului său, şi astfel s'a aflat în stare de luptă cu dracii (*Scara*, Cuv. 7, 50).

Cuviosul Marcu al Thrakiei, din pricina faptului că înaintea ieşirii sale şi-a mângâiat sufletul amintindu-şi de trudele sale, a fost ţinut în văzduh un ceas; iar acest «un ceas» înseamnă că se primejduia aşa să şi rămână...

Alţi Părinţi au fost mai înţelepţiţi în lupta duhovnicească.

Cuviosul Macarie cel Mare, trecând prin întinderile văzduhurilor, nu înceta să se smerească, iar când dracii, de-acum de departe, i-au strigat că le-a scăpat, el a răspuns că încă nu scăpase. A răspuns astfel fiindcă se obişnuise a-şi ţine mintea în iad, şi prin aceasta cu adevărat a scăpat de draci.

Cuviosul Pimen cel Mare, deprins fiind printr'o îndelungă cercare a luptei cu dracii, ştiind că cel mai primejdios şi puternic vrăjmaş este mândria, toată viaţa s'a trudit să-şi agonisească smerenia, şi de aceea spunea ucenicilor săi: «Credeţi-mă, fiilor, unde este satana, acolo şi eu voi fi»; însă ştiind în adâncul sufletului cât de bun şi milostiv este Domnul, nădăjduia cu tărie că El îl va mântui.

Astfel, a se smeri este cel mai bun mijloc de a păstra mintea curată de tot gândul pătimaş. Totuşi mulţi nevoitori nu înţeleg

aceasta şi nu pot gândi astfel, ci deznădăjduiesc, nefiind în stare a-şi ține mintea în iad, şi în acelaşi timp a nădăjdui la mila lui Dumnezeu.

Fără a intra defel în dialog cu gândul, trebuie cu toată mintea şi cu toată puterea să te alipeşti de Dumnezeu şi să zici: «Doamne, păcătos sânt şi nevrednic de mila Ta, dar Tu, pentru singură milosârdia Ta, mântuieşte-mă...»

Sufletul, adesea pentru un singur gând de îndoială în milosârdia lui Dumnezeu – «Oare nu cumva Domnul nu mă va ierta...» –, pierde mult. Deznădejdea însă este mai rea decât toate, este hulă împotriva lui Dumnezeu, ca şi când El nu ar fi în putere a mântui, sau cum că măsura păcatelor noastre ar putea covârşi măsura milosârdiei lui Dumnezeu... El păcatele întregii lumi le-a luat în întregime asupra Sa... Dacă o mamă iartă toate copilului său, fiindcă este neînțelegător, cu cât mai mult va ierta Domnul dacă ne smerim şi ne căim...

Lupta duhovnicească se aseamănă într'o mare măsură războiului obişnuit; şi în această luptă a noastră trebuie să ai şi bărbăție. Duhovnicească bărbăție se află în nădejdea cea tare în mila lui Dumnezeu. Nevoitorul cu bărbăție, chiar de va cădea în păcat, sau va cădea în înşelare şi se va abate de la calea cea bună, sau chiar de va aduce închinăciune vreunui drac, nu se va pierde, ci îndată, cu deplină nădejde, se întoarce către Dumnezeu cu pocăință, şi astfel biruieşte pe vrăjmaşi; dar sufletul fără bărbăție se tulbură, deznădăjduieşte, şi astfel cade...

Când cineva se abate de la calea cea bună şi cade în înşelare, trebuie neapărat, mai nainte de toate, să aducă pocăință înaintea duhovnicului, povestindu-i toate. După o astfel de spovedanie lucrarea înşelării slăbeşte, chiar dacă nu îndată, dar va urma şi deplina îndreptare.

Mulți se poticnesc dar, din păcate, nu mulți se îndreaptă.

Mulți la început primesc har, dar foarte puțini revin la el după ce l-au pierdut.

Monahul a întrebat:

- De ce Ioan Colov a început să se roage să i se întoarcă patimile?

La aceasta Stareţul a răspuns:

- Cuviosul Ioan Colov, cu fierbintea sa pocăinţă degrab biruise patimile, însă dragoste şi rugăciune pentru lume nu primise; iar când a simţit linişte din partea patimilor a început a se ruga să i se întoarcă patimile, căci luptându-se cu ele petrecea într'o neîncetată fierbinte rugăciune. Dar dacă după biruirea patimilor ar fi dobândit şi rugăciunea pentru lume, nu ar fi avut nevoie să i se întoarcă ispitele, căci atunci când omul se luptă cu patimile nu poate contempla curat pe Dumnezeu sau a se ruga fierbinte pentru lume... Eu aşa cred.

Monahul a întrebat:

- De ce Bătrânul, pe care-l întrebase Cuviosul Pimen cel Mare, i-a spus să lase gândul să pătrundă în inimă, şi de-abia după aceea să se lupte cu el, iar celuilalt frate mai puţin cercat i-a spus dimpotrivă, să taie gândul dintru bun început?

Stareţul Siluan a răspuns:

- Din sfat se vădeşte că unii Părinţi aveau acel mijloc de luptă duhovnicească, adică să lase la început gândul în inimă, şi de-abia apoi să se lupte cu el. Dar acì sânt cu putinţă două stări: Una, când omul nu ştie a-şi păzi mintea, iar atunci gândurile pătrund în inimă, şi de-abia după aceea începe lupta cu ele. Este un fel de joc în care poţi şi să pierzi. Cealaltă, când monahul nu din neputinţa sa, ci conştient, lasă gândul să pătrundă în inimă, spre a-i observa toată lucrarea; dar şi acest mijloc nu te lasă totuşi să petreci în vedenie, şi deci mai bine să nu laşi nicicum gândul, ci să te rogi cu mintea curată. Iar fratele necercat, pe care Bătrânul l-a sfătuit să taie gândul dintru bun început şi să nu intre nicidecum cu el în dialog, a primit acel sfat fiindcă era slab şi nu se putea împotrivi gândului pătimaş; dar în ciuda sfatului Bătrânului, el tot nu putea încă să-l stăpânească cum se cuvine, iar prin porunca Bătrânului de-abia a început a se învăţa anevoioasa ştiinţă – lupta cu gândul. Deci Cuviosul Pimen era

mai puternic şi mai cercat în lupta duhovnicească decât celălalt frate; dar totuşi, este mai bine întotdeauna să-ţi păstrezi mintea curată de tot gândul, şi din toată puterea sufletului să te rogi, pentru că mintea care se roagă curat se luminează de către Domnul.

- Cum este cu putinţă să-ţi păstrezi mintea curată?, a întrebat monahul.

- Sfinţii Părinţi ne-au lăsat învăţătura despre rugăciunea minţii în inimă; prin ea se păzeşte mintea. Iar eu nu văd altă cale care să dea o mai bună putinţă de a păzi poruncile lui Dumnezeu.

Întrebat de câteva ori de către tineri ce cale să-şi aleagă în viaţă, Starețul răspundea felurit. Pe unii îi sfătuia să înveţe theologia, pentru o slujire preoţească în Biserică; pe alţii îi «binecuvânta» să înveţe, dar în aşa fel încât învăţătura să se îmbine cu rugăciunea şi cu o înfrânare monahală; iar pe alţii îi sfătuia să nu năzuiască spre cultură, ci toată puterea să şi-o dea rugăciunii şi nevoinţei duhovniceşti. Sfatul cel de pe urmă îl dădea cel mai rar, căci Starețul Siluan socotea că venise vremea, pe care o prezisese Părintele Stratonic, când mulţi «învăţaţi» vor fi monahi în lume; el găsea că, îndeobşte, condiţiile pentru un monahism aşa cum fusese în vechime devin neprielnice, dar năzuinţa şi chemarea pentru monahism vor rămâne întotdeauna.

Am observat la Stareţ o puternică încredinţare că viaţa duhovnicească, adică a rugăciunii cu nevoinţă, pornită dintr'o credinţă adâncă, este mai presus decât orice altă formă de viaţă, şi deci, cel căruia îi este dată, trebuie să se depărteze de orice altceva pentru ea, până şi de „carte", ca pentru un mărgăritar de mult preţ.

Socotea că dacă un om duhovnicesc se va întoarce către ştiinţă, părăsind viaţa nevoinţei, el va dovedi un potenţial mai mare pentru ştiinţă decât cel care este mai puţin dăruit duhov-

niceşte; sau, cu alte cuvinte, omul înzestrat din punct de vedere mistic, care trăieşte duhovniceşte, trăieşte într'un plan mai înalt şi de o mai mare vrednicie decât cel al ştiinţei, al sferei gândirii logice; şi având o formă de viețuire mai înaltă, pogorându-se pe un plan mai jos, în acel plan va dovedi o mai mare înzestrare decât omul neduhovnicesc, chiar dacă nu dintru început. El spunea că «fiii veacului cestuia mai înţelepţi sânt decât fiii luminii» (Lc. 16: 8), nu pentru că ei «în realitate» sânt mai înţelepţi, ci pentru că «omul duhovnicesc se grijeşte de Dumnezeu, şi puţin îl preocupă lucrurile lumii».

În convorbirile cu mine Stareţul trecea adesea la o formă abstractă, dar în cele cu monahii îşi exprima foarte simplu părerile în legătură cu întâmplări concrete, spre a se face înţeles.

«Ce este de mirare că omul neduhovnicesc îşi rânduieşte treburile lumeşti mai bine decât cel duhovnicesc? El se gândeşte la acele treburi, pe când celălalt încearcă să petreacă cu mintea în Dumnezeu. Aceasta şi printre mireni adesea se întâmplă: un negustor iscusit îşi râde de omul învăţat că nu se pricepe la marfă, dar asta nu înseamnă defel că negustorul este mai înţelept...»

Vom arăta acì o convorbire caracteristică Stareţului.

Curând după Primul Război Mondial, din anii 1914-1918, în Mănăstire a început să se pregătească exploatarea pădurii mănăstireşti; s'a cumpărat atunci o maşină cu abur pentru un gater. Iconomul, Părintele Th., un rus destoinic şi înzestrat din fire, după instalarea maşinii şi punerea ei în funcţie, mulţumit de felul cum mergea, a început să laude geniul nemţilor (maşina era de fabricaţie nemţească); lăudând pe nemţi, defăima ignoranţa şi incapacitatea ruşilor. Părintele Siluan care, atunci când avea liber de la munca sa la depozit mergea la gater «să ajute», asculta tăcut pe Părintele Th.; de-abia către seară, când monahii ce lucraseră şedeau la cină, el a întrebat pe Părintele Th.:

- Cum gândeşti, Părinte Th., de ce nemţii ştiu mai bine decât ruşii să construiască maşini şi alte lucruri?

Drept răspuns Părintele Th. a început din nou să-i laude pe

nemți ca fiind un popor mai capabil, mai deștept, mai înzestrat, pe când «noi, ruşii, sântem pe nicăieri».

La aceasta Părintele Siluan a răspuns:

- Iar eu cred că acì pricina este cu totul alta, şi nu că ruşii sânt neputincioşi. Eu cred că aceasta se întâmplă fiindcă primul gând, prima putere, poporul rus le dă lui Dumnezeu, şi puțin se gândeşte la cele pământeşti; dar dacă, asemeni altor popoare, şi-ar întoarce cu totul privirea către pământ şi ar începe a se îndeletnici numai cu acestea, curând i-ar întrece, căci este un lucru mai lesnicios.

Câțiva din monahii de față, ştiind că nu este nimic mai greu pe lume decât rugăciunea, s'au învoit cu Părintele Siluan.

Mănăstirea Sfântul Panteleimon este una dintre cele mai mari şi mai bine chivernisite din Sfântul Munte. Are o minunată bibliotecă, ce numără până la douăzeci de mii de volume, printre care nu puține manuscrise vechi, greceşti şi slavone, multe cărți vechi foarte valoroase, adevărate rarități bibliografice, bogate secțiuni theologice, istorice şi altele. În odăile mari şi bine amenajate ale arhondaricului Mănăstirii sânt primiți adeseori oaspeți, cu precădere străini. Părintele V., om cu formare theologică, care ştia multe limbi străine, era rânduit să vorbească cu ei.

În 1932 venise la Mănăstire un doctor în theologie, catolic, Păr. Ch. B. Acesta a vorbit mult cu Părintele V. despre diferite probleme legate de viața Sfântului Munte şi, între altele, a întrebat:

- Ce cărți citesc monahii voştri?

- Ioan Scărarul, Avva Dorothei, Theodor Studitul, Ioan Cassian Romanul, Efrem Sirul, Varsanufie şi Ioan, Macarie cel Mare, Isaac Sirul, Simeon Noul Theolog, Nichita Stithatul, Grigorie Sinaitul, Grigorie Palama, Maxim Mărturisitorul, Isihie,

Diadoh, Nil şi alţi Părinţi cuprinşi în *Filocalie* – a răspuns Părintele V.

- Monahii voştri citesc astfel de cărţi!... La noi numai profesorii le citesc, a spus doctorul, neascunzându-şi mirarea.

- La noi ele sânt cărţile de căpătâi ale fiecărui monah, a răspuns Părintele V. Citesc şi alte scrieri ale Sfinţilor Părinţi ai Bisericii, şi cele ale scriitorilor asceţi mai târzii, ca de pildă Episcopul Ignatie Briancianinov, Episcopul Theofan Zăvorâtul, Cuviosul Nil Sorski, Paisie Velicikovski, Ioan din Kronstadt şi alţii.

Părintele V. a povestit despre această convorbire Stareţului Siluan, pe care adânc îl cinstea. Stareţul a răspuns:

- Ai fi putut spune doctorului aceluia că monahii noştri nu numai că citesc aceste cărţi, dar ei înşişi ar putea scrie altele la fel... Monahii nu scriu fiindcă de-acum sânt multe cărţi minunate, iar ei se mulţumesc cu ele; dar de ar fi ca ele să se piardă, atunci monahii ar scrie altele noi.

În răstimpul îndelungii sale vieţi la Athos Stareţul s'a întâlnit cu mulţi mari nevoitori; unii dintre ei cunoşteau din cercare stările despre care scriu marii nevoitori precum Isaac Sirul, Macarie cel Mare şi alţii; deci cuvântul Stareţului mi s'a părut cât se poate de firesc.

Mulţi ani la rând, de marea croitorie a Mănăstirii răspundea Părintele Diadoh, monah întru toate pilduitor, meticulos până la tipicărie; iubitor al dumnezeieştilor slujbe, citit, liniştit din fire şi nobil în purtarea cu ceilalţi, el se bucura de cinstirea tuturor. Odată, de ziua numelui său, mergând la el l-am aflat în tovărăşia prietenilor săi duhovniceşti: unul din bătrânii duhovnici, Părintele Trofim şi Stareţul Siluan. Ce se întâmplase până la venirea mea nu ştiu, dar am auzit următoarele:

Duhovnicul povestea ceva ce citise într'un ziar şi, întorcân-

du-se către Stareţul Siluan, l-a întrebat:

- Părinte Siluan, ce spui?

- Mie, Batiuşka, nu-mi plac ziarele şi veştile din ziare, a răspuns el.

- De ce asta?

- Pentru că citirea ziarelor întunecă mintea şi împiedică rugăciunea curată.

- Curios, răspunse duhovnicul. După mine, dimpotrivă, ziarele ajută a te ruga. Noi trăim acì în pustie, nimic nu vedem, şi astfel sufletul uită de lume, se închide în sine, şi atunci rugăciunea slăbeşte... Eu când citesc ziarele văd cum trăieşte lumea şi cum suferă oamenii, şi de acolo mi se naşte dorinţa de a mă ruga. Atunci, fie că slujesc Liturghia, fie că mă rog în chilie, eu din suflet rog pe Dumnezeu pentru oameni şi pentru lume.

- Sufletul, când se roagă pentru lume, ştie mai bine, fără ziare, cum suferă întreg pământul, ştie şi care sânt nevoile oamenilor, şi îl doare pentru ei.

- Cum poate sufletul să ştie de la sine ce se întâmplă în lume?, a întrebat duhovnicul.

- Ziarele scriu nu despre oameni, ci despre întâmplări, şi nici aia adevărat; ele aduc tulburare minţii şi adevărul tot nu-l vei afla din ele; dar rugăciunea curăţă mintea şi ea vede mai bine totul.

- Nu mi-e limpede: ce vrei să zici?, a întrebat din nou duhovnicul.

Toţi aşteptau răspunsul Stareţului Siluan, dar el şedea tăcut, cu capul plecat, şi nu-şi îngăduia înaintea duhovnicului şi a monahilor mai în vârstă să lămurească în ce chip sufletul, departe de toate, rugându-se pentru lume poate cunoaşte în duh viaţa lumii şi nevoile şi suferinţele oamenilor.

Învrednicit fiind de o cunoaştere de care abia câte unul într'o generaţie se învredniceşte, în convorbiri el parcă se ruşina să treacă dincolo de o subţire aluzie, fapt pentru care marea sa înţelepciune şi cercare fără seamăn rămâneau adeseori ascunse

de la cei cu care vorbea. De obicei Stareţul, văzând că primele sale cuvinte nu erau primite, nu nădăjduia ca prin «lămuriri» să dea a se înţelege ceea ce se înţelege cu precădere prin cercare, iar a şi-o vădi pe a sa nu cuteza, din pricina duhovniceştii sale întregi-cugetări. Astfel, de-a lungul vieţii sale el a rămas «nevădit». Fără îndoială, aceasta nu era doar voia lui Dumnezeu pentru el, ci şi propria sa dorinţă, pe care Dumnezeu a primit-o şi i-a împlinit-o, ascunzându-l chiar şi de părinţii din Sfântul Munte. Cu toate acestea nu de tot, nu până în sfârşit a rămas necunoscut. Unii monahi şi nemonahi, persoane ce veniseră la Athos, sau care purtaseră corespondenţă cu dânsul, l-au preţuit, şi adânc l-au iubit. Printre ei erau şi episcopi, şi preoţi cu o înaltă formare theologică, şi mireni binecinstitori.

Îmi amintesc următoarea întâmplare. În Mănăstire fusese ca oaspete o vreme mai îndelungată un orthodox străin, căruia întâlnirea cu Stareţul îi lăsase o adâncă impresie. Ajunsese să-l iubească pe Stareţ şi adesea mergea la el; monahii au aflat. Odată, unul dintre cei mai de vază din sfatul bătrânilor, Ieromonahul N., un om cu carte şi cu mintea vioaie, întâlnindu-l pe un coridor al Mănăstirii, a zis:

- Nu pot înţelege de ce dumneavoastră, academicieni culţi, mergeţi la Părintele Siluan, un ţăran fără carte? Oare nu se găseşte unul mai deştept decât el?

- Pentru a-l înţelege pe Părintele Siluan trebuie să fii «academician», a răspuns oaspetele, nu fără durere în suflet.

Acelaşi Ieromonah N., neînţelegând în continuare de ce pe Stareţul Siluan îl cinstesc şi îl cercetează oameni «cu carte», vorbind cu Părintele Methodie, monah ce se ocupase mulţi ani de librăria Mănăstirii, observă:

- Mă mir de ce se duc ei la dânsul. El, vezi bine, nimic nu citeşte.

- El nimic nu citeşte, dar toate săvârşeşte, iar ceilalţi multe citesc, dar nimic săvârşesc – a răspuns Părintele Methodie.

IV

ÎNVĂȚĂTURA STAREȚULUI

Pe lângă cele povestite mai sus, cititorul poate, din scrierile Stareţului însuşi, să pătrundă înţelesul unor întâmplări din viaţa sa pe care le destăinuieşte; eu însă îmi voi îngădui acum să aştern câte ceva din învăţăturile Stareţului. Propriu-zis, el nu a avut nici o învăţătură, în înţelesul obişnuit al cuvântului. Ceea ce îmi propun acì este o încercare de a înfăţişa în esenţă cele ce am auzit în anii petrecuţi lângă dânsul. Socotesc cu neputinţă a lămuri cum şi de ce mi s'a născut încrederea în Stareţ, dar poate nu va fi de prisos a spune câte ceva despre atitudinea ce am avut faţă de el.

Temele convorbirilor cu Stareţul izvorau foarte adesea din propriile mele nevoi, din întrebările ce mă aduceau la el. Multe din cele vorbite împreună nu se află în scrierile Stareţului. Fie întrebându-l, fie doar ascultându-l, eram conştient că ceea ce spune purcede din propria-i cercare dată de sus şi, într'o oarecare măsură, o primeam cum primeşte tot creştinul Sfânta Scriptură care ne vesteşte adevărurile ca pe nişte fapte cunoscute şi ncîndoielnice. Ceea ce grăia Stareţul nu era rodul scornirilor minţii «sale». Nu, demersul său lăuntric era cu totul altul: adevărata experienţă şi cunoaşterea netăgăduită premergeau cuvintelor sale, drept pentru care ele poartă trăsătura unei adevărate mărturii despre realităţile fiinţării duhovniceşti. Îi era străină căutarea unei întemeieri logice pornind de jos în sus, ca fiind ceva de prisos şi nefiresc, asemenea Sfintei Scripturi. Pre-

cum spunea şi Ioan de-Dumnezeu-cuvântătorul: «Noi ştim» (1 Io. 3: 14 ş. a.). Să luăm o astfel de pildă din scrierile Stareţului:

«Noi ştim că, cu cât mai mare dragostea, cu atât mai mare suferinţa sufletului; cu cât mai deplină dragostea, cu atât mai deplină cunoaşterea; cu cât mai fierbinte dragostea, cu atât mai înflăcărată rugăciunea; cu cât mai desăvârşită dragostea, cu atât mai sfântă viaţa». (pp. 393-394)

Fiecare din aceste patru definiţii ar putea fi preţioasa încununare a celor mai adânci şi complexe cercetări filosofice, psihologice sau theologice, dar Stareţul însuşi nu are nevoie de asemenea cercetări şi nici nu se pogoară până la ele.

Am spus mai nainte că legătura cu Stareţul avea un caracter cu totul aparte. Pare-mi-se că prin convorbirile sale, simple în înfăţişarea lor exterioară, şi prin puterea rugăciunilor sale, avea darul de a-l trece pe cel cu care vorbea într'o lume aparte. Însă faptul cel mai însemnat era că îl strămuta în acea lume nu în chip abstract, ci împărtăşindu-i experienţa sa lăuntrică. Este adevărat că, după câte ştiu, abia dacă se găsea vreunul care să rămână mai departe în starea primită şi să înfăptuiască apoi în propria viaţă cele cunoscute din convorbirea cu dânsul. Fără îndoială, aceasta avea să le fie un nesecat izvor de dureri de-a lungul întregii lor vieţi, căci nu poate să nu se îndurereze sufletul ce a văzut lumina şi mai pe urmă a pierdut-o; şi totuşi, parcă este şi mai dureros, şi mai deznădăjduitor, a nu cunoaşte defel acea lumină, ba chiar, ceea ce adesea se observă, nici măcar a bănui existenţa ei. Din cele auzite despre Părintele Stratonic de la nevoitorii Sfântului Munte care-l cunoscuseră, am un oarecare temei de a presupune că tocmai pentru aceea rămăsese şi recunoscător Stareţului pentru descoperirea ce primise de la el, dar în acelaşi timp şi îndurerat de a se recunoaşte ca nefiind în putere a păstra starea cercată. Ştiu sigur că mulţi alergau la început la Stareţ pentru povăţuire, dar apoi se îndepărtau, neputând să trăiască după cuvântul său. Cuvântul său era simplu, liniştit, bun, însă pentru a-l urma trebuie aceeaşi necruţare de si-

ne pe care o avea însuşi Starețul; trebuie aceeaşi hotărâre pe care o cere Domnul de la următorii Săi, adică până la ura de sine (vezi Lc. 14: 26).

PENTRU CUNOAŞTEREA VOII LUI DUMNEZEU

Spunea Starețul: «Bine este întotdeauna şi în toate a căuta de la Dumnezeu povățuire, ce şi cum trebuie să facem sau să grăim». Cu alte cuvinte, în fiece împrejurare în parte trebuie căutată cunoaşterea voii lui Dumnezeu şi căile spre a o înfăptui.

Căutarea voii lui Dumnezeu este cea mai însemnată lucrare a vieții noastre, căci ajungând pe calea ei omul se află cuprins în vecinica dumnezeiască viață.

Cunoaşterea voii lui Dumnezeu este cu putință pe felurite căi. Una dintre ele este cuvântul lui Dumnezeu, poruncile lui Hristos. Dar în poruncile Evangheliei, în ciuda desăvârşirii lor – sau, mai bine zis, în vârtutea desăvârşirii lor – voia lui Dumnezeu se exprimă în înțelesul ei ultim, obştesc, pe când omul, de-a lungul vieții sale, întâlnindu-se cu o nesfârşită felurime de împrejurări, foarte adesea nu înțelege cum anume să facă pentru ca lucrarea sa să se afle în şuvoiul voii lui Dumnezeu.

Pentru ca lucrarea, înfăptuirea, să aibă sfârşit bun nu este destul a cunoaşte doar expresia obştească a voii lui Dumnezeu în porunci, adică a iubi pe Dumnezeu din toată inima, din toată mintea, din toată puterea, şi pe aproapele ca însuşi pe sine. Trebuie încă a primi luminare de la Dumnezeu asupra mijlocului împlinirii în viață a poruncilor; ba mai mult, pentru aceasta ne este de neapărată trebuință şi **putere de sus**.

Cel ce a agonisit dragostea lui Dumnezeu în inima sa, mişcat de acea dragoste, lucrează după imbolduri apropiate voii lui Dumnezeu; totuşi – apropiate, iar nu desăvârşite. Faptul de a nu putea ajunge la deplina desăvârşire duce la neapărata trebuință ca fiecare necontenit să caute cu rugăciune înțelepțire şi ajutor de la Dumnezeu.

Nu numai desăvârşirea dragostei este de neajuns omului, ci încă şi desăvârşirea atotcunoaşterii. Lucrul ce purcede, după cum se pare, din cea mai bună pornire, are adesea urmări nedorite, şi chiar rele. Aceasta pentru că mijloacele sau chipul înfăptuirii fuseseră nu bune, sau pur şi simplu nepotrivite pentru împrejurarea dată. Adesea se întâmplă să auzim pe cineva îndreptățindu-se că a avut intenții bune, dar aceasta nu este de ajuns. Iar viața omenească este plină de astfel de greşeli. Iată de ce, cela ce iubeşte pe Dumnezeu caută totdeauna povățuire de sus, neîncetat tinzând în lăuntrul său să audă glasul lui Dumnezeu.

Practic, aceasta se săvârşeşte astfel: Fiecare creştin, şi mai cu seamă episcopul sau preotul ce se află în fața neapăratei nevoi de a afla într'un anume caz o hotărâre în armonie cu voia lui Dumnezeu, lăuntric se leapădă de toate cunoaşterile sale, de gândurile sale preconcepute, de doriri, de planuri, şi slobod de tot ce este «al său», se roagă lui Dumnezeu, luând aminte la inimă, şi ceea ce întâi se naşte în suflet după o astfel de rugăciune se primeşte ca fiind o îndrumare de sus.

O astfel de căutare a cunoaşterii voii lui Dumnezeu printr'o nemijlocită rugăciune, mai cu seamă în nevoie şi necaz, face ca omul, precum spunea Stareţul, «să audă în sufletul său răspunsul de la Dumnezeu şi să se înveţe a înţelege povăţuirea lui Dumnezeu... Astfel noi toţi nevoie avem să ne învăţăm a cunoaşte voia lui Dumnezeu; dar de nu ne vom învăța, atunci niciodată nu vom cunoaşte această cale».

Facerea aceasta, în forma ei mai desăvârşită, presupune deprinderea neîncetatei rugăciuni, cu luarea-aminte în inimă. Însă spre a auzi mai neîndoielnic în sine glasul lui Dumnezeu, omul trebuie să îşi lepede voia şi să fie gata de orice jertfă, asemenea lui Hristos Însuşi, Care «ascultătoriu S'au făcut până la moarte» (Flps. 2: 8).

Cel ce a păşit pe această cale va reuşi numai dacă va fi cunoscut prin cercare cum lucrează harul Sfântului Duh în om, şi

dacă în inima lui s'a înrădăcinat o neînduplecată lepădare de sine, adică hotărâta respingere a măruntei sale voi «individuale», pentru dobândirea și săvârșirea sfintei voi a lui Dumnezeu. Unuia ca acestuia i se va descoperi adevăratul înțeles al întrebării Starețului Siluan către Părintele Stratonic: «Cum grăiesc cei desăvârșiți?»; aceluia îi vor deveni firești cuvintele Sfinților Părinți: «Părutu-s'au Duhului Sfânt și nouă»; el mai limpede va înțelege locurile din Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Legământ, unde se vorbește despre o asemenea nemijlocită convorbire a sufletului cu Dumnezeu; se va apropia de adevărata pătrundere a felului cum vorbeau Apostolii și Prorocii.

Omul este zidit după chipul și asemănarea lui Dumnezeu și chemat la plinătatea nemijlocitei împărtășiri cu El – și iată pricina pentru care toți oamenii fără osebire sânt datori să înainteze pe această cale; însă în experiența vieții ea se dovedește a fi de departe «nu pentru toți». Aceasta pentru că cei mai mulți nu aud în inima lor glasul lui Dumnezeu, nu îl înțeleg, și urmează glasul patimilor care trăiesc în suflet și care înăbușă cu zarva lor blândul glas al lui Dumnezeu.

În Biserică există o ieșire din această jalnică stare, există o altă cale, și anume, a întreba duhovnicul și a-i face ascultare. Însuși Starețul iubea această cale, îndruma către ea și a scris despre ea.[1] Smerita cale a ascultării o socotea dintre toate cea mai sigură. Credea cu tărie că, pentru credința celui ce întreabă, răspunsul duhovnicului va fi întotdeauna bun, folositor, plăcut lui Dumnezeu. Credința sa în puterea tainei Bisericii și în harul preoției s'a întărit mai ales după ce a văzut la Vechiul Russikon, în timpul Marelui Post, la Vecernie, pe Bătrânul Avraamie, duhovnicul, preschimbat «după chipul lui Hristos», «strălucind negrăit».

Plin de credința harului, trăia aievea tainele Bisericii; însă, amintesc, el socotea că și «omenește», adică în plan psihologic,

[1] Vezi minunatele sale capete despre „Povățuitori și duhovnici".

nu este greu a vedea în ce fel precumpăneşte ascultarea către părintele duhovnicesc. Spunea că duhovnicul, săvârşindu-şi slujirea, răspunde la întrebare fiind în acea clipă slobod de lucrarea patimii sub înrâurirea căreia se află cel ce întreabă: în vârtutea acestui fapt el vede mai limpede lucrurile, şi mai lesne este atins de lucrarea harului lui Dumnezeu.

Răspunsul duhovnicului, în cele mai multe cazuri, va purta pecetea unei oarecari nedesăvârşiri; aceasta însă nu pentru că duhovnicul ar fi lipsit de harul cunoaşterii[1], ci fiindcă desăvârşita lucrare depăşeşte puterile celui ce întreabă şi nu îi este pe măsură. În ciuda nedesăvârşirii sfatului duhovnicului, odată primit cu credință şi împlinit în faptă, va duce totdeauna la o creştere în bine. Însă această cale se deformează de obicei atunci când cel ce întreabă, văzând înaintea sa doar «un om», se clatină în credință şi, ca urmare, nu primeşte **întâiul** cuvânt al duhovnicului, punându-i împotrivă propriile păreri şi îndoieli.

Despre acest însemnat subiect Starețul Siluan vorbise cu Igumenul, Arhimandritul Misail († 22 Ian. 1940), bărbat duhovnicesc, către care binevoia şi pe care vădit îl ocrotea Dumnezeu.

Părintele Siluan l-a întrebat pe Igumen:

- Cum poate şti monahul voia lui Dumnezeu?

- Cel dintâi al meu cuvânt el trebuie să-l primească drept voia lui Dumnezeu. Cine va face astfel, peste acela va odihni harul lui Dumnezeu; dar dacă cineva mi se împotriveşte, eu, ca om, mă dau la o parte.

Cuvântul Igumenului Misail se înțelege precum urmează:

Duhovnicul, odată întrebat, caută prin rugăciune îndrumare de la Dumnezeu dar, om fiind, răspunde în măsura propriei credințe, după cuvântul apostolului Pavel: «Noi credem, pentru aceea şi grăim» (2 Cor. 4: 13), însă «în parte cunoaştem, şi în

[1] „Harul cunoaşterii", precum zice Sfântul Serafim din Sarov, nu înseamnă că omul ar cunoaşte el însuşi, ci el face ascultare cuvântului ce i se naşte lăuntric, iar Dumnezeu este Cel care cunoaşte cu adevărat. (N. tr.)

parte prorocim» (1 Cor. 13: 9). În năzuința sa de a nu greși, el însuși, sfătuind sau dând povață, se știe a fi sub judecata lui Dumnezeu, și deci de cum întâlnește împotrivire, sau măcar o lăuntrică mișcare de neprimire din partea celui ce întreabă, nu îndrăznește a stărui asupra cuvântului său, nu cutează a-l întări ca fiind expresia voii lui Dumnezeu, ci «ca om, se dă la o parte».

O astfel de conștiință era foarte vădită în viața Igumenului Misail. Odată l-a chemat la sine pe un monah începător, Părintele S.[1], și i-a încredințat o ascultare grea și anevoioasă. Începătorul a primit-o fără pregetare și, făcând metania cuvenită, se îndrepta către ușă. Dintr'o dată Igumenul îl chemă înapoi. Începătorul se opri. Cu capul înclinat în piept, Igumenul îi spuse liniștit, dar apăsat:

- Părinte S., nu uita: Dumnezeu de două ori nu judecă; așadar, câtă vreme vei face ceva în ascultare mie, eu sânt cel care voi fi judecat de Dumnezeu, iar tu ești slobod de povara răspunderii.

Dacă cineva se împotrivea fie și într'o mică măsură la ceea ce-i încredința ori povățuia Igumenul Misail, acest nevoitor plin de bărbăție, lăsând la o parte însemnătatea dregătoriei sale administrative, de obicei răspundea: «Fie, faceți cum voiți», și nu-și mai repeta cuvântul. Și Starețul Siluan așijderea, dacă întâmpina împotrivire, de îndată tăcea.

De ce așa? Pentru că, pe de-o parte, Duhul lui Dumnezeu nu rabdă nici silnicie, nici pricire; pe de altă parte, voia lui Dumnezeu este un lucru mult prea măreț. În cuvântul duhovnicului, care totdeauna poartă pecetea relativismului, ea nu poate încăpea, nu își poate primi desăvârșita expresie, și numai cel ce primește cuvântul ca fiind plăcut lui Dumnezeu, fără a-l supune propriei judecăți, sau, cum adesea se zice, «fără împotrivire»,

[1] Este vorba de însuși autorul, căruia i se cerea să învețe limba greacă. (N. tr.)

acela a aflat adevărata cale, căci el cu adevărat crede că «la Dumnezeu toate sânt cu putință» (Mt. 19: 26).

Iată calea credinței, știută și întărită de experiența de veacuri a Bisericii.

A vorbi despre astfel de teme, care sânt netainica taină a vieții creștine și care totuși depășesc hotarele delăsătoarei, și de obicei prea puțin înduhovnicitei trăiri de zi cu zi, nu este niciodată fără primejdie; căci mulți pot răstălmăci cuvântul, și a-l pune în lucrare în chip greșit – iar atunci, în locul folosului este cu putință dauna, mai cu seamă dacă omul se apropie de nevoință cu o înfumurată încredere în sine.

Când cineva căuta sfat de la Stareț, lui niciodată nu-i plăcea să dea sfat din «propria minte». Își amintea de cuvântul Cuviosului Serafim din Sarov: «Când vorbeam din mintea mea, se întâmpla să greșesc», și adăuga că greșelile pot fi mici, dar ele pot fi și mari.

Starea despre care-i vorbea Părintelui Stratonic, că «desăvârșiții de la sine nimic nu grăiesc... ei grăiesc doar ceea ce le dă Duhul», nu se dă întotdeauna nici măcar celor ce s'au apropiat de desăvârșire, după cum și Apostolii și ceilalți Sfinți nu făceau întotdeauna minuni, și Duhul proorociei nu lucra în același chip în Proroci, ci uneori cu mare putere, iar alteori se depărta de la ei.

Starețul limpede deosebea «cuvântul din cercare» de nemijlocita însuflare de sus, adică de cuvântul pe care «îl dă Duhul». Și cel dintâi este de preț, dar cel de-al doilea este mai înalt și mai de încredere (vezi 1 Cor. 7: 25). Uneori, cu încredere și hotărât spunea celui ce-l întreba, că voia lui Dumnezeu este ca acela să facă într'un anume fel, iar alteori răspundea că nu știe voia lui Dumnezeu pentru el. Spunea că uneori Domnul nu Își descoperă voia nici măcar Sfinților, fiindcă cel ce întreabă o

face cu o inimă necredincioasă și vicleană (vezi Iez. 14: 1-3).

După cuvântul Stareţului, cel ce se roagă osârduitor cunoaşte multe schimbări în rugăciune: lupta cu vrăjmaşul, lupta cu oamenii, lupta cu sine însuşi, cu patimile, cu închipuirea; şi în astfel de împrejurări mintea nu este curată şi nimica limpede. Dar când vine rugăciunea curată, când mintea împreunată cu inima stă în liniştire înaintea lui Dumnezeu, când sufletul în chip simţit are în sine harul şi s'a dăruit voii lui Dumnezeu, slobod de lucrarea patimilor şi a închipuirilor ce întunecă, atunci cel ce se roagă aude însuflarea harului.

Când cineva se apropie de această lucrare de căutare a voii lui Dumnezeu prin rugăciune, neavând îndeajunsă cercare şi neputând cu încredinţare să deosebească «după gust» lucrarea harului de cea a patimilor, mai cu seamă a mândriei – acela trebuie neapărat a se socoti cu părintele duhovnicesc; iar el însuşi, întâlnind orice arătare sau imbold duhovnicesc, trebuie ca, până la primirea hotărârii povăţuitorului, să se ţină cu îndârjire de pravila nevoinţei: «**a nu primi, şi a nu lepăda**».

«Neprimind», creştinul se fereşte de primejdia lucrării diavoleşti, sau de a primi imboldul drăcesc ca fiind dumnezeiesc, şi de a se învăţa astfel «a lua aminte la duhurile înşelăciunii şi dăscăliile dracilor» (1 Tim. 4: 1), şi de a da dumnezeiasca închinăciune diavolilor.

«Nelepădând», omul scapă de altă primejdie: a pune dumnezeiasca lucrare pe seama diavolului, şi astfel a cădea în păcatul «hulei împotriva Duhului Sfânt», precum fariseii puneau pe seama «puterii lui Velzevul, domnul dracilor» faptul că Hristos izgonea dracii.

Cea de-a doua primejdie este mai cumplită decât cea dintâi, datorită faptului că sufletul se poate obişnui să lepede harul şi să îl urască, şi într'atâta să-şi însuşească starea împotrivirii faţă de Dumnezeu, încât să se determine astfel şi în planul vecinic şi, prin urmare, acest păcat «să nu se ierte lui nici în veacul de acum, nici în cel viitor» (vezi Mt. 12: 22-32); pe când în cazul

primei rătăciri, sufletul mai curând îşi poate cunoaşte înşelarea şi, prin pocăinţă, să-şi dobândească mântuirea, căci nu este păcat de neiertat, fără numai păcatul nepocăit.

Despre această cât se poate de însemnată pravilă a nevoinţei – «a nu primi, şi a nu lepăda» – şi despre cum se trăieşte ea în viaţa nevoitorului ar fi multe de spus, dar fiindcă în scrierea de faţă sarcina îmi este a înfăţişa doar aspectele esenţiale, şi nu amănuntele, mă voi întoarce la tema de mai nainte.

În forma sa mai desăvârşită, cunoaşterea voii lui Dumnezeu prin rugăciune este un fenomen rar întâlnit, cu putinţă doar după o îndelungă trudă, după multă cercare în lupta cu patimile, după multe şi grele ispitiri de la diavoli, pe de-o parte, şi după multe întâmpinări din partea lui Dumnezeu. Însă a se ruga osârduitor pentru ajutor este o faptă bună şi tuturor de neapărată trebuinţă: şi povăţuitorilor, şi celor supuşi, şi celor bătrâni, şi celor tineri, şi celor ce învaţă, şi celor ce sânt învăţaţi, părinţilor şi copiilor. Stareţul stăruia ca toţi, fără abatere, neatârnând de rang, de stare sau vârstă, totdeauna şi pentru toate fiecare precum poate să ceară lui Dumnezeu îndrumare, pentru ca astfel treptat să-şi apropie calea de căile sfintei voi a lui Dumnezeu, câtă vreme nu a atins desăvârşirea.

PENTRU ASCULTARE

De tema cunoaşterii voii lui Dumnezeu şi a dăruirii de sine voii lui Dumnezeu se leagă cât se poate de strâns tema ascultării, căreia Stareţul îi dădea cea mai mare însemnătate, nu numai în viaţa personală a fiecărui monah şi creştin, dar şi în viaţa «întregului trup al Bisericii», a întregii sale «pliniri».

Stareţul Siluan nu avea ucenici în înţelesul obişnuit al cuvântului, nici nu şedea la catedra învăţătorului; şi nici el nu fusese ucenicul vreunui anume Stareţ, ci se formase asemenea celor mai mulţi monahi athoniţi, în şuvoiul predaniei obşteşti: nelipsita prezenţă în biserică la dumnezeieştile slujbe, ascultarea şi

citirea cuvântului lui Dumnezeu şi a scrierilor Sfinților Părinți, convorbirile cu alți nevoitori din Sfântul Munte, paza neabătută a posturilor rânduite, ascultarea față de Igumen, de duhovnic şi de mai-marele la ascultare.

O însemnătate cu totul deosebită dădea ascultării duhovniceşti lăuntrice față de Igumen şi de duhovnic, socotindu-o o **Taină a Bisericii** şi un dar al harului. Ducându-se către duhovnic el se ruga Domnului ca prin slujitorul Său să îl miluiască, să-i descopere voia Sa şi calea către mântuire; şi ştiind că primul gând ce se naşte în suflet după rugăciune este îndrumarea cea de sus, el prindea **primul cuvânt** al duhovnicului, primul **semn**, şi nu ducea convorbirea mai departe. În aceasta şi constă înțelepciunea şi taina adevăratei ascultări, al cărei țel este cunoaşterea şi împlinirea voii lui Dumnezeu, şi nu a omului. O astfel de ascultare duhovnicească fără încontrări şi împotriviri, nu numai exprimate, ci şi lăuntrice, nevădite, este **singurul** temei pentru a-şi însuşi predania vie.

Via predanie a Bisericii, curgând de-a lungul veacurilor din neam în neam, este una din laturile absolut esențiale şi în acelaşi timp subțiri ale vieții Ei. Acolo unde din partea ucenicului nu este nici o împotrivire față de povățuitor, sufletul acestuia, ca răspuns încrederii şi smereniei lui, se deschide uşor, şi poate chiar până la capăt. Dar de cum se iveşte fie şi cea mai mică împotrivire duhovnicului, numaidecât se taie firul curatei predanii şi sufletul povățuitorului se închide.

În zadar gândesc unii că duhovnicul este «tot aşa, un om nedesăvârşit», că «trebuie să-i explici totul în amănunt, altfel nu va înțelege», că el «poate uşor să greşească» şi deci trebuie să-l «îndreptezi». Cel ce se împotriveşte şi îşi îndreptează duhovnicul se pune deasupra acestuia, şi de-acum nici nu mai este ucenic. Da, nimenea nu este desăvârşit, şi nu este om care ar îndrăzni să învețe ca Hristos, Care învăța «ca unul ce avea stăpânire», căci tema învățăturii «nu este de la om», şi «nu este dupre om» (Gal. 1: 11-12), ci neprețuita comoară a darurilor

Duhului Sfânt în «vase de lut» se păstrează; nu numai neprețuită dar, prin caracterul său, şi **de nedescoperit**; şi numai cel ce urmează calea nemincinoasei şi deplinei ascultări pătrunde în această taină.

Cel ce se spovedeşte cu bună înțelegere se poartă față de duhovnic astfel: îşi spune gândul nu în multe cuvinte, sau îşi descrie esențialul stării, iar apoi lasă duhovnicului libertate. Acesta, rugându-se din prima clipă a convorbirii, aşteaptă îndrumare de la Dumnezeu, iar dacă simte în sufletul său vreo «încunoştințare», îşi dă răspunsul, după care convorbirea urmează a se opri, căci dacă «primul cuvânt» al duhovnicului este scăpat, se slăbeşte şi lucrarea tainei iar spovedania se poate preface într'un simplu dialog omenesc.

Dacă ucenicul şi duhovnicul păstrează dreapta atitudine față de taină, atunci încunoştințarea de la Dumnezeu se dă curând; dacă însă, pentru vreo oarecare pricină, încunoştințarea nu vine, atunci duhovnicul poate cere mai departe lămuriri, şi numai în acest caz ele sânt îndreptățite. Dar dacă cel ce se spovedeşte nu dă atenția cuvenită primului cuvânt al duhovnicului şi îl împovărează cu lămuririle sale, prin însăşi aceasta el îşi vădeşte neputința credinței şi a înțelegerii, şi urmăreşte o dorință ascunsă de a-l înclina pe duhovnic către propriul său gând. Într'o astfel de împrejurare începe o luptă psihologică despre care Apostolul Pavel a zis că «nu este de folos» (Evr. 13: 17).

Credința în puterea tainei, credința că Domnul iubeşte omul, şi că niciodată nu-l va părăsi pe cel ce s'a lepădat de propria voie şi judecată pentru Numele Lui şi sfântă voia Lui, face pe ucenic neclătinat şi nepătimaş. Odată ce a primit de la duhovnicul său poruncă, sau doar o simplă îndrumare, ucenicul, în avântul său de a o împlini, disprețuieşte şi însăşi moartea; iar eu cred că aceasta este pentru că el «a trecut de la moarte la viață».

Stareţul Siluan, din primele zile ale călugăriei sale, a fost un astfel de ucenic desăvârşit, drept care pentru el tot duhovnicul era un bun povățuitor. El spunea că dacă monahii şi, îndeobşte,

credincioșii vor asculta de duhovnicii și păstorii lor fără a-i judeca, fără critică și fără împotrivire lăuntrică, atunci și ei vor dobândi mântuirea, și întreaga Biserică va trăi viața deplină.

Calea Starețului era una pe care, de va merge cineva, degrab și ușor va primi darul marii milostiviri a lui Dumnezeu; însă cei ce-și urmează propria voie și propria minte, oricât ar fi de învățați și isteți, chiar de se vor omorî cu aspre nevoințe ascetice sau științifico-theologice, abia de vor ajunge a se hrăni cu fărâmiturile ce cad de la Scaunul Milosârdiei; dar în cea mai mare parte își vor petrece viața închipuindu-și a poseda bogății, când în realitate nu va fi așa (vezi Apoc. 3: 14-22).

Starețul spunea: «Una este a crede în Dumnezeu, și alta – a cunoaște pe Dumnezeu».

În marele noian al vieții bisericești, adevărata și curata predanie a Duhului curge asemenea unui pârâu subțire, și cine va voi să ajungă în acest subțire pârâu, acela va fi nevoit să se lepede de «a sa» judecată. Acolo unde se iveşte judecata «sa» proprie, neapărat dispare curăția, căci înțelepciunii și dreptății lui Dumnezeu i se opun înțelepciunea și dreptatea omului. Celor ce se încred în propria minte, aceasta li se va părea nesuferit de greu, și chiar o nebunie, dar cel ce nu s'a înfricoșat a deveni «nebun» (1 Cor. 3: 18-19), acela a cunoscut adevărata viață și adevărata înțelepciune.

SFÂNTA PREDANIE ȘI SCRIPTURA

Felul Starețului de a vedea ascultarea ca fiind de neapărată trebuință spre a învăța viața duhovnicească era strâns legat de felul cum privea Sfânta Predanie și Cuvântul lui Dumnezeu.

Viața Bisericii o înțelegea ca viața în Duhul Sfânt, iar Sfânta Predanie ca neîntrerupta lucrare a Duhului Sfânt în Biserică. Predania, ca vecinică și neschimbată petrecere a Duhului Sfânt în Biserică, este cel mai adânc temei al ființării Ei, drept pentru care Predania cuprinde în sine întreagă viața Bisericii, până

într'acolo încât şi însăşi Sfânta Scriptură nu este decât unul din chipurile ei. De acì urmează că:

Dacă Biserica s'ar lipsi de Predania Ei, ar înceta a fi ceea ce este, căci slujirea Noului Legământ este slujirea Duhului, «scrisă nu cu cerneală, ci cu Duhul lui Dumnezeu celui viu, nu întru lespezi de piatră, ci întru lespezile cele de carne ale inimii» (2 Cor. 3: 3-6).

Aşadar, de ar fi ca Biserica să se lipsească de toate cărțile ei pentru vreo oarecare pricină, adică de Vechiul şi Noul Legământ, de scrierile Sfinților Părinți şi de cărțile de slujbe bisericeşti, atunci Predania ar realcătui Scriptura, fie şi nu cuvânt cu cuvânt, fie şi în altă limbă, dar în esența sa, şi această nouă Scriptură ar fi înfățişarea aceleiaşi «credințe carea o dată s'a predanisit sfinților» (Iuda 1: 3), arătarea aceluiaşi Duh Unul Care neschimbat lucrează în Biserică, arătându-se a fi temeiul Ei, esența Ei.

Sfânta Scriptură nu este mai adâncă şi nu este mai însemnată decât Sfânta Predanie ci, precum s'a spus mai sus, unul din chipurile ei. Acest chip este cât se poate de prețios, şi prin uşurința lui de a se păstra, şi prin uşurința de a se folosi; scoasă însă din şuvoiul sfintei Predanii, Scriptura nu poate fi înțeleasă precum se cuvine de nici un fel de cercetare ştiințifică.

Dacă Apostolul Pavel avea «mintea lui Hristos», atunci cu atât mai mult Sfânta Biserică, ce-l cuprinde şi pe Pavel, are mintea lui Hristos. Iar dacă scrierile lui Pavel şi ale celorlalți apostoli se numesc Sfânta Scriptură, atunci şi noua Scriptură a Bisericii, adică cea de după pierderea cărților vechi, ar fi tot atât de sfântă, căci, după făgăduința Domnului, Dumnezeu – Sfânta Treime – neschimbat petrece în Biserică.

Greşit socotesc cei care, despărțindu-se de Predania Bisericii, merg, precum cred, la izvoarele ei, adică la Sfânta Scriptură. Nu Sfânta Scriptură este izvorul Bisericii, ci Sfânta Predanie. De-a lungul celor dintâi zeci de ani ai istoriei sale Biserica nu avea Scripturile Noului Legământ şi trăia numai după

Predanie, pe care Apostolul Pavel în Epistolele sale îi îndemna pe credincioşi să o păzească (2 Thes. 2: 15).

Este îndeobşte cunoscut că toţi ereziarhii s'au întemeiat pe Sfânta Scriptură, cu singura deosebire că ei «o înţelegeau după sine». Despre o astfel de stâlcire a înţelesului Sfintei Scripturi prin răstălmăcirea ei după propria lor înţelegere vorbea deja Apostolul Petru (2 Pt. 3: 16).

Osebitele mădulare ale Bisericii, fără a-i exclude nici pe cei mai buni fii şi învăţători ai Ei, nu ajung a cuprinde în sine toată plinătatea darurilor Sfântului Duh, drept pentru care în învăţăturile şi scrierile lor se găsesc unele nedesăvârşiri şi uneori chiar greşeli; însă în întregul ei învăţătura Bisericii, care cuprinde plinătatea darurilor şi a cunoaşterii, rămâne în veci adevărată.

Neclătita credinţă în adevărul învăţăturii Sobornicestii Biserici în întregul Ei şi adânca încredere în tot ce Ea a primit şi a întărit în experienţa Sa se află la temeiul vieţii monahului athonit, scutindu-l de orice amatorism netradiţional şi de căutări orbecăinde. O astfel de intrare prin credinţă în viaţa Bisericii îl face pe monah un împreună-deţinător al nemărginitelor Ei bogăţii, împărtăşind de îndată experienţei sale personale o hotărâtă trăsătură de temeinicie.

Învăţându-se din Sfintele Scripturi, din scrierile Sfinţilor Părinţi şi din cărţile liturgice, nedeşertate comori de cuprins dogmatic şi de rugăciune, monahul se întâlneşte cu o bogăţie negrăit de măreaţă; drept aceea, nu găseşte în sine înclinarea de a scrie şi el despre acestea, neputând adăuga ceva esenţial nou. Dar când în viaţa Bisericii se iveşte o adevărată nevoie, atunci se scriu noi cărţi.

Fiecare nouă carte ce pretinde a se alătura învăţăturii Bisericii sau a o înfăţişa, se supune judecăţii Bisericii care, fie şi încet, cearcă şi ispiteşte toate laturile, şi mai cu seamă înrâurirea învăţăturii ei asupra vieţii. Acest criteriu al înrâuririi învăţăturii asupra vieţii are o deosebită însemnătate, în vârtutea strânsei legături între conştiinţa dogmatică şi viaţă; şi Biserica respinge

tot ce se dovedeşte a fi potrivnic sau necorespunzător duhului iubirii lui Hristos prin care Ea trăieşte.

Fiecare fiu şi mădular al Bisericii, călătorind către această iubire, se poticneşte, cade, săvârşeşte nelegiuiri; Biserica însă, în adâncul său, cunoaşte în Duhul Sfânt adevărul dragostei lui Hristos, iar când se iveşte fie şi cuvântul iubire, dar cu alt cuprins, Biserica nu se lasă ademenită de nici o filosofie, de nici o altă strălucită învățătură. Biserica nu se înşală.

Socotesc că Fericitul Siluan, credincios fiu al Bisericii, în scrierile sale îndrumă către cel de pe urmă şi mai temeinic criteriu al adevărului în Biserică.

Criteriul acesta este **dragostea lui Hristos pentru vrăjmaşi şi smerenia lui Hristos**.

Stareţul scria:

«Nimenea poate cunoaşte de la sine ce este dragostea lui Dumnezeu, dacă nu-l va învăța Duhul Sfânt; dar în Biserica noastră dragostea lui Dumnezeu este cunoscută în Duhul Sfânt, şi de aceea vorbim despre ea».

«Domnul este bun şi milostiv, dară noi a grăi despre iubirea Sa nimic am putea în afara Scripturii, de nu ne-ar fi învățat Duhul Sfânt».

«Noi nu putem judeca decât în măsura în care am cunoscut harul Sfântului Duh...»

«Sfinţii grăiesc despre ceea ce cu adevărat au văzut şi cunosc. Ei nu vorbesc despre ceea ce nu au văzut...» (vezi Col. 2: 18).

«Sfinţii nimic nu grăiesc din mintea lor».

De-Dumnezeu-însuflata Scriptură este un cuvânt cât se poate de credincios (2 Pt. 1: 19), folositor pentru învățătura şi îndrumarea către buna înfăptuire plăcută lui Dumnezeu (2 Tim. 3: 16-17), însă cunoaşterea de Dumnezeu culeasă dintr'însa nu

poate atinge căutata desăvârșire de nu ne va învăța și Însuși Domnul prin Duhul Sfânt.

Cu toată adevărata sa smerenie și blândețe, Stareţul zicea, cu o anume încredințare și neclătită lăuntrică întemeiere, că omul cu mintea sa nu poate ajunge la cele dumnezeiești, care nu sânt cunoscute «decât în Duhul Sfânt»; de-aceea nici la Sfânta Scriptură, «scrisă în Duhul Sfânt», nu se poate ajunge prin mijlocirea cercetării științifice, ce ajunge doar la unele laturi exterioare și amănunte, dar nicidecum la esență.

Câtă vreme omului nu-i va fi dat de sus «să înțeleagă Scripturile» și «să cunoască tainele Împărăției lui Dumnezeu», câtă vreme nu se va fi smerit printr'o lungă luptă cu patimile și nu va fi cunoscut prin cercare învierea sufletului său, și toate cele ce se află pe această tainică și măreață cale, neapărat va trebui să se țină cu tărie de predania și de învățătura Bisericii, și să nu îndrăznească a învăța de la sine, oricât ar fi el de învățat «omenește», căci până și cele mai strălucite scorniri omenești, de departe nu ajung la adevărata viață a Duhului.

Duhul Sfânt, Duhul Adevărului, într'o anume măsură trăiește în fiecare om, și cu atât mai mult în creștini, dar nu se cuvine a exagera această mică experiență a harului și cu îndrăzneală a se întemeia pe ea.

Duhul Sfânt, pururea și cu adevărat petrecând în Biserică, răbdător și blând caută și așteaptă fiecare suflet, dar însuși omul nu Îi dă slobozenia de a lucra în sine și, drept urmare, rămâne în afara Luminii și a cunoașterii tainelor duhovnicești vieți.

Prea adesea se întâmplă că omul, după o oarecare cercare a harului, nu revine la el, ci îl pierde; iar viața sa religioasă se concentrează în minte, ca înțelegere abstractă. Rămânând într'o astfel de stare, adesea el se socotește ca unul ce deține cunoaștere duhovnicească, nepricepând că o asemenea înțelegere abstractă, chiar de purcede de la o oarecare cercare a harului, este propria-i deformare a cuvântului lui Dumnezeu, iar Sfânta Scriptură, în esență, îi rămâne o carte pecetluită cu șapte peceți

(Apoc. 5: 1).

Sfânta Scriptură este cuvântul pe care «l-au grăit sfinți oameni ai lui Dumnezeu, purtându-se de Duhul Sfânt» (2 Pt. 1: 21). Dar cele grăite de Sfinți nu sânt ceva total neatârnat de nivelul intelectual şi starea duhovnicească a celor cărora le grăiesc; nu, acelea au fost cuvinte vii, către persoane concrete, şi deci neapărat va greşi interpretarea ştiințifică (istorică, arheologică, filologică ş.a.m.d) a Scripturii.

În toată Sfânta Scriptură se ascunde statornicitul ultim țel, însă către acest unic şi neschimbat țel, Sfinții Proroci, apostolii şi ceilalți Dascăli ai Bisericii povățuiau pe acei oameni vii care-i înconjurau, pogorându-se la nivelul şi înțelegerea lor.

Cât se poate de strălucită în această privință este pilda Sfântului Apostol Pavel care, bineînțeles, niciodată îndepărtându-se de la cea una a sa vedere a lui Dumnezeu şi de la cunoaşterea Lui, totuşi se făcea «tuturor toate, ca oricum pre vreunii să mântuiască» (vezi 1 Cor. 9: 19-22). Cu alte cuvinte, Pavel cu fiecare vorbea felurit; şi dacă vom cerceta Epistolele sale numai cu o analiză ştiințifică, esența «sistemului său theologic» negreşit va rămâne de neînțeles.

Starețul mult cinstea ştiința theologică şi pe cei ce se îndeletniceau cu ea, dar atribuia rolul ei pozitiv şi meritul ei numai condițiilor istorice ale vieții Bisericii, şi nicicum adevăratei vecinice vieți a Duhului.

Cuvântul omenesc poartă în sine o oarecare nestatornicie şi lipsă de precizie de neocolit. Şi această trăsătură a sa rămâne până şi în Sfânta Scriptură, astfel că numai în anumite limite este cu putință a exprima adevărul dumnezeiesc în cuvânt omenesc. Aceasta nu înseamnă că se înjoseşte cuvântul dumnezeiesc până la nivelul relativismului omenesc. Nu. Gândul Starețului se întemeia pe faptul că dobândirea Cuvântului lui Dumnezeu se face pe căile împlinirii poruncilor lui Hristos, iar nu pe căile cercetării ştiințifice. Tot astfel învăța Însuşi Hristos:

«Şi se mirau Iudeii, zicând: Cum acesta carte ştie, fără a fi

învățat? Răspuns-au lor Iisus şi au zis: A Mea învățătură nu este a Mea, ci a Celuia ce au trimis pre Mine. De voieşte cineva voia Lui a face, cunoaşte-va pentru învățătura ceasta, oare de la Dumnezeu este, sau Eu de la Mine grăiesc» (Io. 7: 15-17). Domnul a adunat întreaga Sfântă Scriptură într'un cuvânt scurt: iubiți pe Dumnezeu şi pe aproapele (vezi Mt. 22: 40). Însă cuvântul lui Hristos – iubire – va rămâne întru toți vecii o taină pentru toți filologii. Cuvântul acesta este numele lui Dumnezeu Însuşi, iar înțelesul său adevărat se descoperă nu altfel decât numai prin lucrarea lui Dumnezeu Însuşi.

DESPRE NUMELE LUI DUMNEZEU

Starețul cel mai adesea Îl numea pe Dumnezeu cu numele de «Domnul». Prin acest nume înțelegea uneori Sfânta Treime, alteori pe Dumnezeu-Tatăl, alteori pe Dumnezeu-Fiul, şi foarte rar pe Duhul Sfânt, al Cărui nume îl chema foarte des, şi acolo unde ar fi părut cu putință a folosi un pronume el neostoit folosea întreg numele: Duhul Sfânt. Fără îndoială, făcea aceasta pentru că numele «Duhul Sfânt», precum şi numele «Domnul», ca şi celelalte nume dumnezeieşti, neschimbat stârneau în sufletul său o vie răsfrângere, un simțământ de bucurie şi de dragoste.

Această trăire, adică bucuria şi simțământul luminii şi dragostei în inimă la chemarea Numelui lui Dumnezeu a fost pricina unor îndelungi neînțelegeri theologice despre natura Numelor lui Dumnezeu. Începute la Athos, în legătură cu cartea pustnicului caucazian, Shimonahul Ilarion, *În munții Caucazului*, neînțelegerile cu pricina au împânzit apoi Rusia, şi între anii 1912-1916 au răscolit adânc gândirea theologică rusă şi ierarhia Bisericii, ducând, din punct de vedere dogmatic, la un rezultat deplin mulțămitor.

Neînțelegerea pe seama Numelor Dumnezeieşti a coincis cu perioada vieții duhovniceşti a Starețului când el petrecea într'o

încrâncenată luptă cu tot felul de răbufniri ale patimilor slavei deşarte şi mândriei, pricini de căpetenie ale grelelor sale suferințe. Purtând în inima sa necontenit preadulcele nume al lui Hristos, deoarece rugăciunea lui Iisus nu îşi curma lucrarea înlăuntrul său, el totuşi s'a ținut departe de toată tulburarea legată de natura acestui Nume. Ştia că prin rugăciunea lui Iisus vine în inimă harul Sfântului Duh, că a chema Dumnezeiescul Nume al lui Iisus luminează întreg omul, arzând patimile din el, însă se ținea de-o parte față de interpretările dogmatice ale experienței pe care o trăia, temându-se de «a greşi în judecata minții sale». Astfel de greşeli au fost nu puține şi de o parte şi de alta, până ce s'a aflat dreapta înțelegere dogmatică.

Neînțelegerile au căpătat un caracter cât se poate de necuviincios şi de furtunos, şi aceasta întrista sufletul lui Siluan, care îşi petrecea nopțile în «tânguirea lui Adam».

GÂNDURILE STAREȚULUI DESPRE PLANTE ŞI ANIMALE

Fericitul Stareț mi-a fost un mare dar de sus şi o deosebită experiență. Era chipul adevăratului creştin, ce mă izbea prin desăvârşirea lui; zăream în el o uimitor de armonioasă îmbinare a ceea ce ar părea a fi extremități de neîmpăcat. Astfel, pe de-o parte, vedeam în el o neobişnuită compătimire față de tot ce este viu, față de toată făptura, atingând măsuri unde, în chip firesc, s'ar naşte gândul că ar fi vorba de o sensibilitate patologică, neobişnuită oamenilor de o asemenea bărbăție; şi totodată întâmpinai acì o altă latură a vieții sale ce vădea faptul că cea dintâi nu fusese un fenomen patologic, ci cu adevărat o măreție mai presus de fire şi o milostivire a harului.

Stareţul se purta cu multă grijă până şi față de plante: chiar şi față de ele orice grosolănie ce putea să le aducă daună o socotea potrivnică învățăturii harului. Îmi amintesc cum odată mergeam

cu el pe poteca ce ducea de la Mănăstire la coliba[1] unde am petrecut un an. Coliba se află la un kilometru de Mănăstire. Starețul venea să vadă sălașul meu. Purtam în mână toiege, lucru obișnuit în locuri muntoase. De amândouă părțile potecii creșteau smocuri rare de ierburi sălbatice înalte. Cu gândul de a nu lăsa iarba să crească peste potecă am lovit cu toiagul una din tulpinile acelea lângă vârf, spre a împiedeca semințele să se coacă. Această mișcare Starețului i-a părut sălbatecă și, mirat, a clătinat ușor din cap. Am înțeles ce însemna, și m'am rușinat.

Starețul spunea că Duhul lui Dumnezeu învață să te doară pentru întreaga făptură, astfel încât «fără a fi nevoie» nici frunzei din pom nu-ți vine să-i faci rău.

«Iată o frunză în pomul înverzit, iar tu ai rupt-o fără a fi nevoie. Măcar că nu este un păcat, dar parcă te doare și pentru frunzuliță; pentru toată făptura te doare inima, dacă a învățat să iubească». (p. 404)

Însă mila pentru frunza verde din pom sau pentru floarea câmpului de sub picior se împreunau la el cu cea mai firească purtare față de tot ce este în lume. Creștin fiind, știa că toată făptura este zidită spre a sluji omului, drept care, când este «nevoie», omul se poate folosi de toate. El însuși cosea fânul, tăia pădurea, spărgea lemne pentru iarnă, mânca pește.[2]

Luați aminte, în scrierile Starețului, la gândurile și simțirile sale în privința vietăților. Este uimitoare acì, pe de-o parte mila sa față de fiece făptură, în privința căreia ne putem face o idee din povestirea lui despre cum îndelung și-a plâns «cruzimea față de făpturi», când «fără a fi nevoie» a omorât o muscă, sau când a opărit un liliac ce se așezase pe balconul magaziei sale, sau

---

[1] Colibă la Athos se numește o căsuță separată, pentru un pustnic.

[2] La Athos monahii din chinovii, ca și pustnicii, nu mănâncă defel carne, după cuvântul Apostolului: «Dacă mâncarea smintește pre fratele meu, nu voi mânca în veac carne» (1 Cor. 8: 13).

cum «i s'a făcut milă de întreaga făptură şi de toată zidirea ce suferă» când a văzut pe drum un şarpe omorât şi tăiat în bucăți; şi, pe de altă parte, desprinderea sa față de toată făptura în fierbintele său avânt către Dumnezeu.

Despre animale, despre fiare, gândul lui era că sânt «pământ», de care nu trebuie a se alipi omul, că el pe Dumnezeu trebuie să-l iubească din toată mintea, din toată inima, din toată puterea, adică din tot deplinul său, uitând de pământ.

Adesea observata alipire a oamenilor față de animale, ducând uneori până la «prietenia» cu ele, Stareţul o socotea ca pe o stricare a rânduielii statornicite de Dumnezeu şi potrivnice stării fireşti a omului (vezi Fac. 2: 20). A mângâia pisica zicând «Pisi, pisi!», sau a te juca şi a vorbi cu câinele, părăsind gândul la Dumnezeu, sau, din grijă față de animale a uita de suferința aproapelui, sau din pricina lor a intra în ceartă cu oamenii – toate acestea pentru Stareț erau o încălcare a poruncilor lui Dumnezeu, a căror pază credincioasă desăvârşeşte omul. În tot Noul Legământ nu găsim nici un singur loc unde s'ar arăta că Domnul şi-a oprit atenția asupra animalelor, iar El, desigur, a iubit întreaga făptură. Atingerea acestei desăvârşiri omeneşti, după chipul Omului-Hristos, este o sarcină corespunzătoare firii noastre zidite după chipul lui Dumnezeu, şi de aceea legătura sufletească şi împătimirea față de animale Stareţul o socotea o înjosire a chipului omenesc al fiinţării. Despre aceasta el scrie astfel:

«Unii se alipesc de animale, dar astfel mâhnesc pe Făcătorul, căci omul este chemat spre a trăi vecinic cu Domnul, a împărăți cu El şi a iubi pe Singur Dumnezeu. Către animale nu se cade să avem împătimire, ci trebuie doar să avem o inimă ce se milostiveşte de fiece făptură».

El spunea că totul este zidit spre a sluji omului şi, drept aceea, când este neapărată nevoie, ne putem folosi de tot ce este în zidire; dar în acelaşi timp asupra omului cade îndatorirea de a se griji de toată zidirea, şi deci toată dauna adusă fără nevoie

animalului sau chiar plantei este potrivnică legii harului. Dar şi toată împătimirea faţă de animale este aşijderea potrivnică poruncii lui Dumnezeu, căci se slăbeşte dragostea de Dumnezeu şi de aproapele.

Cela ce cu adevărat iubeşte omul, şi în rugăciunile sale plânge pentru întreaga lume, acela nu se poate alipi de animale.

PENTRU FRUMUSEȚEA LUMII

Sufletul Stareţului se încânta de frumuseţea lumii văzute. Acea încântare nu o arăta nici prin ţinuta trupului, nici prin mişcări; ea nu putea fi surprinsă decât prin expresia feţei şi curgerea glasului. În această înfrânată nevădire de sine se simţea cu atât mai puternic adevăratul adânc al trăirii. Totdeauna adunat în omul său lăuntric, el prea puţin căuta asupra lumii din afară; dar atunci când îşi îndrepta privirea către frumuseţea văzută a lumii, aceasta i se făcea o nouă pricină de a vedea slava lui Dumnezeu şi de a-şi întoarce din nou inima către Dumnezeu.

În această privinţă era asemenea copiilor: pe el toate îl uimeau. Cât se poate de drept pomeneşte în scrierile sale că cel ce a pierdut harul nu simte cum trebuie frumuseţea şi de nimic nu se minunează. Toată negrăit de măreaţă facerea lui Dumnezeu nu îl atinge. Şi dimpotrivă, când harul lui Dumnezeu este cu omul, atunci tot ce este în lume încântă sufletul cu necuprinsa sa minunăţie, şi sufletul, din contemplarea văzutei frumuseţi, ajunge la simţirea lui Dumnezeu, viu şi minunat întru toate.

Stareţul, cu o puternică trăire a frumuseţii, privea asupra norilor, mării, munţilor, pădurilor, câmpiilor, asupra câte unui copac aparte. Spunea că slava Făcătorului este măreaţă şi în astă lume văzută, dar a vedea slava Domnului Însuşi în Duhul Sfânt este o vedenie care în chip nemărginit covârşeşte tot gândul omenesc.

Odată, privind mişcarea norilor pe cerul attic smăräldiu-albăstriu, a zis:

- Îmi vine gândul: Cât de măreţ este Domnul nostru. Câtă frumuseţe a zidit El întru slava Sa, pentru binele norodului Său, pentru ca noroadele în bucurie să-şi slăvească Făcătorul... O, Stăpână, învredniceşte norodul să vază slava Domnului.

Astfel, oprindu-se o clipă asupra frumuseţii văzute şi a slavei lui Dumnezeu din ea, el iarăşi s'a întors către rugăciunea pentru norod.

PENTRU SLUJBELE BISERICEŞTI

Stareţul mult iubea îndelungile dumnezeieşti slujbe în biserică, nesfârşit de bogate în cuprinsul lor duhovnicesc, şi înalt preţuia trudele cântăreţilor şi citeţilor, rugându-se mult pentru ei şi cerând asupra lor ajutorul de la Dumnezeu, mai cu seamă în vremea privegherilor de toată noaptea.[1] Dar, cu toată dragostea sa pentru măreţia, frumuseţea şi cântarea dumnezeieştilor slujbe, spunea totuşi că acestea, deşi sânt aşezate după darul harului Sfântului Duh, nu sânt o formă de rugăciune desăvârşită, ci sânt date «norodului credincios» ca fiind după puterile şi pentru folosul tuturor.

«Domnul ne-au dat slujbele bisericeşti cu cântare ca unor copii neputincioşi; noi încă nu ştim a ne ruga cum se cuvine, pe când cântarea este de folos tuturor, de vor cânta întru smerenie. Însă mai bine este când inima noastră se face biserică Domnului iar mintea scaunul Său», scria el. Şi iarăşi:

«Domnul este slăvit în sfintele biserici, dar monahii pustnici slăvesc pe Dumnezeu în inimile lor. Inima pustnicului este biserică, iar mintea îi slujeşte de prestol, căci Domnul iubeşte a locui în inima şi în mintea omului».

Mai spunea şi că atunci când neîncetata rugăciune se întăreşte în adâncul inimii, întreaga lume se preface în biserică a lui Dumnezeu.

---

[1] De-a lungul anului, după tipicul Mănăstirii, se săvârşesc 66 de privegheri de toată noaptea.

PENTRU ASEMĂNAREA OMULUI CU HRISTOS

Stareţul adesea spunea şi scria că cei ce păzesc poruncile Domnului sânt asemenea lui Hristos. Asemănarea cu Hristos poate fi şi mai mare, şi mai mică, dar hotare acestei asemănări nu sânt puse. Atât de neajuns de mare este chemarea omului: el cu adevărat devine asemănător lui Dumnezeu.

Stareţul spunea:

«Atâta a iubit Domnul zidirea Sa: omul este asemănător lui Dumnezeu».

La acestea el pomenea cuvintele Sfântului Ioan de-Dumnezeu-cuvântătorul: «asemenea Lui vom fi, căci vom vedea pre El precum este» (1 Io. 3: 2).

Stareţul nesfârşit iubea cuvintele lui Hristos:

«Părinte, pre carii ai dat Mie, voiesc ca unde sânt Eu, şi aceia să fie cu Mine; ca să vază slava Mea» (Io. 17: 24).

A vedea acea slavă fără a-i fi părtaş este cu neputinţă. Drept aceea cuvintele «să vază slava Mea» înseamnă să fie şi lor dată aceeaşi slavă.

Dumnezeu dragoste este, şi ca dragoste nesfârşită El voieşte pe de-a-ntregul a Se da omului.

«Slava carea ai dat Mie am dat lor» (Io. 17: 22).

Iar dacă o astfel de slavă va fi dată oamenilor, atunci chiar de rămâne omul făptură după esenţă, dar după har devine dumnezeu, adică primeşte chipul dumnezeieştii fiinţări. Precum Hristos, purtând chipul dumnezeieştii fiinţări, a primit în întruparea Sa chipul fiinţării omeneşti, aşa şi omul ce poartă chipul unei fiinţări de rob, primeşte în Hristos chipul dumnezeieştii fiinţări (vezi Flps. 2: 6-7).

Nici Sfintei Scripturi, în înţeleapta sa cumpătare, nu-i place să vorbească despre aceasta.

De ce?... Poate datorită faptului că cei ce aud vor fi ispitiţi să

dea frâu liber închipuirilor lor şi, în visătoria lor, să se avânte către înălțimile de dincolo de nouri, uitând sau neştiind că Dumnezeu este Smerenie.

Cunoscând pe Domnul ca pe cel mai apropiat, cel mai drag, cel mai adevărat Tată, Stareţul spunea: «Înruditu-ne-au Duhul Sfânt».

Duhul Sfânt, prin venirea Sa în suflet, în chip firesc înrudeşte omul cu Dumnezeu, astfel încât sufletul dintr'un puternic şi neîndoielnic simțământ grăieşte Domnului: PĂRINTE.

Sufletul Stareţului era pătruns de viziunea măreției Domnului suferind pentru păcatele oamenilor, pentru întreaga lume. Se pătrundea de uimire înaintea nemărginitei iubiri a lui Dumnezeu şi a smereniei lui Dumnezeu.

În sufletul său el cânta laudă Domnului pentru ale Sale răscumpărătoare patimi, şi ştia că harul Sfântului Duh îl învățase acest cântec, iar cântul acesta îi era mai dulce decât orice altceva.

Înțelegea slavoslovia cereştilor puteri ca pe o netăcută proslăvire a Domnului pentru a Sa smerenie şi suferință prin care a răscumpărat pe om din vecinica moarte.

Stareţul, în duh, tainic auzea aceste cânturi heruvimice pe care, precum spunea, «le aud toate cerurile» şi care «sânt dulci, căci se cântă în Duhul Sfânt».

PENTRU CĂUTAREA LUI DUMNEZEU

Stareţul avea un gând al său aparte, şi anume că nu putea căuta pe Dumnezeu decât cel ce L-a cunoscut, şi apoi L-a pierdut. Socotea că toată căutarea de Dumnezeu fusese preîntâmpinată cumva de o pregustare a lui Dumnezeu.

Dumnezeu nu săvârşeşte asupra omului nici o silnicie, ci răbdător stă lângă inima lui, şi smerit aşteaptă până când i se va deschide acea inimă.

Dumnezeu Însuşi caută pe om, mai nainte ca omul să-L caute; şi când, prinzând o clipă potrivită, Domnul se arată omului, de-abia atunci cunoaşte omul pe Dumnezeu în măsura dată lui, şi începe de-acum a-L căuta pe Dumnezeul Care se ascunde inimii. Stareţul spunea:

«Cum vei căuta ceea ce nu ai pierdut? Cum vei căuta ceea ce nicicum nu cunoşti? Dar sufletul cunoaşte pe Domnul, şi de aceea Îl caută».

PENTRU LEGĂTURA CU APROAPELE

Fiecare om vede în aproapele său ceea ce a cunoscut în sine însuşi în experienţa sa duhovnicească, astfel că legătura omului cu aproapele este o mărturie credincioasă despre treapta cunoaşterii de sine pe care a atins-o.

Cine a cunoscut în sine, pe de-o parte, ce adânc, ce putere pot atinge suferinţele duhului omului despărţit de lumina adevăratei fiinţări şi, pe de alta, CE este omul în Dumnezeu, acela ştie că fiece om este o netrecătoare, vecinică valoare, mai mare decât întreg restul lumii; el cunoaşte vrednicia omului, ştie că fiecare «dintre aceşti prea mici» (Mt. 25: 40) este preţios înaintea lui Dumnezeu; drept aceea niciodată nu va cugeta vreo ucidere, fie şi lăuntric, şi nu-şi va îngădui a dăuna aproapelui, sau măcar să-l mâhnească.

Cel ce «doar crede», cel ce a cercat asupră-şi de-abia o uşoară atingere a harului, şi încă nelimpede «presimte» vecinica viaţă, acela în măsura dragostei sale pentru Dumnezeu se va păzi de păcat, însă dragostea lui este de departe nedesăvârşită, şi el poate mâhni pe fratele.

Însă cel care fără milă, «pentru propriul câştig şi interes» dăunează altora, care cugetă sau săvârşeşte ucidere, acela sau

s'a asemănat fiarei, şi în sinea sa se conştientizează ca o fiinţă asemănătoare dobitoacelor, adică nu crede în vecinica viaţă, sau a păşit pe calea duhovniciei demonice.

Însuşi Stareţul, prin arătarea lui Hristos, s'a învăţat a trăi asemănarea omului cu Dumnezeu. Pe oameni, în orice caz, îi vedea ca pe fii ai lui Dumnezeu, ca pe purtători ai lui Dumnezeu, ca pe purtători ai Duhului Sfânt. Duhul Sfânt, ca Duh şi Lumină a Adevărului, într'o anume măsură viază în fiecare şi luminează pe fiecare om; cel ce petrece în har, îl vede şi în ceilalţi – pe când cel ce nu simte în sine harul, nici în ceilalţi nu-l vede. El spunea că după felul cum omul îl vede pe aproapele poţi socoti măsura harului pe care-l poartă: «Dacă omul vede în fratele său prezenţa Duhului Sfânt, înseamnă că şi el însuşi are mult har; dar dacă cineva îşi urăşte fratele, înseamnă că el însuşi este ţinut de un duh rău».

Acestea din urmă erau pentru Stareţ desăvârşit neîndoielnice; înţelegea cât se poate de bine că tot omul, oricine ar fi el, dacă îşi urăşte fratele, şi-a făcut inima sălaş duhului rău, şi prin aceasta s'a despărţit de Hristos.

PENTRU UNIMEA LUMII DUHOVNICEŞTI ŞI MĂREŢIA SFINŢILOR

Viaţa lumii duhovniceşti Stareţul o conştientiza ca fiind una şi, în vârtutea acestei unimi, fiecare manifestare duhovnicească neapărat se răsfrânge asupra stării întregii acestei lumi. Iar dacă manifestarea este una bună, atunci toată lumea duhurilor sfinte (toate cerurile) se bucură; şi dimpotrivă, dacă este rea, se întristează. Deşi fiecare manifestare duhovnicească neapărat îşi lasă urma în fiinţarea întregii lumi duhovniceşti, totuşi acea subţire pătrundere despre care vorbea Stareţul este caracteristică mai ales Sfinţilor. O astfel de cunoaştere ce depăşeşte mărginirea omenească o punea pe seama lucrării Duhului Sfânt. Sufletul în Duhul Sfânt «vede» întreaga lume şi o îmbrăţişează cu dra-

gostea sa.

Starețul era încredințat că Sfinții aud rugăciunile noastre. El spunea că aceasta se vădește în neîncetata experiență a legăturii prin rugăciune cu Sfinții. În Duhul Sfânt ei primesc încă de pe pământ darul acesta într'o anume măsură, însă după mutarea lor el crește.

Vorbind despre o astfel de trăsătură cu adevărat dumnezeiască a Sfinților, el se minuna de nemărginirea iubirii lui Dumnezeu pentru om:

«Atâta a iubit Dumnezeu omul, că i-a dat Duhul Sfânt, și în Duhul Sfânt omul s'a făcut asemănător cu Dumnezeu. Cei ce nu cred aceasta și nu se roagă Sfinților, nu au cunoscut cât de mult iubește Domnul omul și cât de mult l-a proslăvit».

PENTRU DUHOVNICEASCA VEDERE A LUMII

Starețul adesea spunea că «atunci când mintea este deplin în Dumnezeu, lumea este uitată»; și, în același timp, tot el scrie: «Omul duhovnicesc zboară precum vulturul în înălțimi, și cu sufletul simte pe Dumnezeu, și vede întreaga lume, măcar că se roagă în întunerecul nopții». (p. 517)

Se pune întrebarea: Nu este oare vorba de o contradicție? Și încă o întrebare: Oare această vedere a lumii nu este o închipuire?

Dar iată că tot el mai scrie: «Rare sufletele ce Te cunosc, și puțini cei cu carii se poate grăi despre Tine». (p. 308)

Între cei ce nu cunosc pe Dumnezeu și nu pot vorbi despre El, pe mine mai nainte de toți mă mărturisesc, și deci rog pe toți cei ce au cunoscut pe Dumnezeu să-mi facă pogorământ și să-mi ierte îndrăzneața și necugetata încercare de a întredeschide, fie doar într'o anume măsură, înțelesul cuvintelor fericitului Stareț.

Rugăciunea curată trage mintea înlăuntrul inimii și adună întru una întreg omul, până și trupul său. Mintea, adâncindu-se

în inimă, se depărtează de la chipurile lumii iar sufletul, îndreptat din toate puterile sale către Dumnezeu în rugăciunea lăuntrică, în lumina ce purcede de la Dumnezeu se vede pe sine într'un chip cu totul aparte. Astfel, el vede nu manifestările exterioare şi condiţiile vieţii, ci pe sine însuşi, dezbrăcat şi în curată esenţa sa, şi descoperit în tot adâncul său.

În ciuda absenţei oricărei vederi, a simplităţii şi a «concentrării» acestei viziuni îndreptate către izvoarele vieţii, către Dumnezeu, în ea se descoperă marginile între care se mişcă întreaga fiinţare a lumii făcute, duhovniceşti; iar sufletul, smuls de la toate şi nimica văzând, în Dumnezeu vede întreaga lume şi îşi recunoaşte propria unime cu ea, rugându-se pentru ea.

«Eu însă doresc un singur lucru: a mă ruga pentru toţi ca pentru sine», scrie Starețul.

Noi toţi, nu o dată, ne-am încântat văzând măreţia şi frumuseţea zidirii. Dar iată înaintea noastră o mică fotografie alb-negru, şi în locul întinderilor necuprinse şi neajunse ochiului vedem o bucăţică de hârtie, şi în locul negrăitei bogăţii a luminii, a mişcărilor, a culorilor şi formelor – un neînsemnat şir de pete mai negre sau mai cenuşii. Pe cât de mare este deosebirea între o fotografie moartă şi ceea ce se închipuieşte pe ea, tot atâta, şi chiar mai mare, este deosebirea între cuvintele de mai sus şi viaţa ce se ascunde îndărătul lor.

PENTRU CELE DOUĂ CHIPURI ALE CUNOAŞTERII LUMII

Starețul fusese înzestrat cu o minte vie, frumoasă şi neobişnuit de îndrăzneaţă. El scrie:

«Cu mintea nu putem cunoaşte nici măcar cum este făcut soarele. Şi când îi cerem lui Dumnezeu: „Spune-ne cum ai făcut Tu soarele", auzim limpede în suflet răspunsul: „Smereşte-te, şi vei cunoaşte nu numai soarele, ci şi pe Făcătorul lui". Dar când sufletul în Duhul Sfânt cunoaşte pe Domnul, atunci, de bucurie,

uită întreaga lume și părăsește grija cunoașterii pământești». (p. 301)

Acì, într'o formă aproape naivă a expresiei, se ascunde o învățătură despre două chipuri diferite ale cunoașterii ființării. Obișnuita și tuturor cunoscuta cale către cunoaștere este puterea duhului omului de a cunoaște atunci când, întorcându-se către cele din afară, întâlnește nenumărata felurime a fenomenelor, a înfățișărilor, a formelor, și nesfârșita fărâmițare a tot ce se petrece, drept care cunoașterea niciodată nu atinge nici deplinătatea, nici adevărata sa unime.

Prin acest chip al cunoașterii mintea, stăruitor căutând unimea, se folosește de sinteză, lucru care totdeauna și neapărat va fi artificial; iar unimea la care ajunge pe această cale nu este ceva real și existând obiectiv, ci doar forma caracteristică a gândirii sale abstracte.

Cealaltă cale spre a cunoaște ființarea este prin întoarcerea duhului omului înlăuntrul său iar apoi către Dumnezeu. Astfel se produce ceva contrar celor ce am văzut în primul chip al cunoașterii: mintea se îndepărtează de nesfârșita felurime și fărâmițare a lumii văzute, și din toată puterea se întoarce către Dumnezeu; și petrecând în Dumnezeu, se vede și pe sine, și întreaga lume.

Către acest chip al cunoașterii prin rugăciune năzuia sufletul Starețului, și deși nu își pierdea simțământul sănătos al realității acestei lumi, totuși până la sfârșitul vieții sale s'a ținut departe de lucrurile lumești, străin de curiozitate și de alipirea de ele. Duhul său necontenit se îndeletnicea numai cu Dumnezeu și cu omul.

PENTRU ÎNSEMNELE HARULUI ȘI ALE ÎNȘELĂRII

În dorința-mi de a ști de la Stareț de este cumva vreun însemn neîndoielnic care să dea putința a deosebi negreșalnic adevărata cale duhovnicească de «nălucile adevărului» ce se află în

abaterile de la acea cale, am avut cu dânsul o convorbire pe această temă iar cuvântul său mi-a fost nesfârşit de preţios. El spunea:

«Când Duhul Sfânt umple întreg omul cu îndulcirea dragostei Sale, lumea este desăvârşit uitată şi întreg sufletul într'o nespusă bucurie contemplă pe Dumnezeu; dar când sufletul îşi aminteşte din nou de lume, atunci din dragostea lui Dumnezeu şi din durere pentru om plânge şi se roagă pentru întreaga lume.

Dându-se plânsului şi rugăciunii pentru lume, născute din dragoste, sufletul, din îndulcirea Duhului Sfânt, poate uita din nou lumea şi din nou să odihnească în Dumnezeu; dar amintindu-şi de lume, iarăşi cu multă durere se roagă cu lacrimi, dorind tuturor mântuirea.

Şi aceasta este adevărata cale pe care o învaţă Duhul Sfânt.

Duhul Sfânt este dragoste, pace şi îndulcire. Duhul Sfânt învaţă să iubeşti pe Dumnezeu şi pe aproapele. Însă duhul înşelării este un duh mândru; el nu cruţă omul, nici restul făpturii, căci el nu a zidit nimic; lucrează ca un fur şi răpitor iar calea lui este plină de pustiire.

Duhul înşelării nu poate da adevărata îndulcire; el aduce numai turburata dulceaţă a slavei deşarte; în el nu găseşti nici smerenie, nici pace, nici dragoste, ci doar o rece nepăsare a mândriei.

Duhul Sfânt învaţă dragostea lui Dumnezeu, şi sufletul tânjeşte după Dumnezeu, şi dulce şi cu lacrimi Îl caută zi şi noapte, iar vrăjmaşul îşi aduce propriul zbucium apăsător şi întunecat care ucide sufletul.

După astfel de însemne poţi limpede osebi harul lui Dumnezeu de înşelăciunea vrăjmaşului».

I-am spus Stareţului că sânt oameni ce înţeleg nepătimirea nu ca dragoste pentru Dumnezeu, ci ca pe contemplarea fiinţării ce se află mai presus de osebirea binelui şi răului, şi că ei socotesc o astfel de contemplare ca fiind mai înaltă decât dragostea

creştină. La aceasta Starețul a răspuns:

- Este învățătura vrăjmaşului; Duhul Sfânt nu astfel învață.

Şi auzindu-l pe Stareț nu am putut să nu-mi amintesc de chipurile drăceşti ale «supraoamenilor» ce se înalță «dincolo de bine şi de rău».

Starețul a spus:

- Duhul Sfânt este dragoste, şi El dă sufletului puterea de a iubi pe vrăjmaşi. Şi cine nu iubeşte pe vrăjmaşi, acela nu-L cunoaşte pe Dumnezeu.

Acest ultim criteriu ocupa în sufletul Starețului un loc cât se poate de însemnat şi de netăgăduit. El spunea:

- Domnul este Ziditor milostiv, şi lui de toți Îi este milă. Domnului Îi este milă de toți păcătoşii aşa cum mamei îi este milă de copiii săi, chiar şi atunci când păşesc pe o cale nu bună; şi unde nu este dragoste pentru vrăjmaşi şi pentru păcătoşi, acolo nu se află Duhul Domnului.

GÂNDURI DESPRE LIBERTATE

Mai sus am înfățişat convorbirea Starețului cu un tânăr student, unde, într'o măsură, se pot vedea părerile sale asupra libertății; iar acì doresc să adaug şi alte gânduri ale sale, pe care le-am auzit de la dânsul, şi exprimate în parte în scris, însă într'un grai de neînțeles celor mai mulți.

Viața Starețului s'a desfăşurat cu precădere în rugăciune, iar mintea ce se roagă nu gândeşte, adică nu judecă, ci trăieşte. Lucrarea minții celui ce se roagă nu stă în a se îndeletnici cu concepte abstracte, ci este părtăşie întru ființă. Mintea celui ce cu adevărat se roagă are de-a face nu cu categoriile gândirii raționale, ci cu categorii calitativ altele, iar acest alt soi de categorii este însăşi ființa în lucrarea ei ce nu se poate cuprinde în îngustele cadre ale conceptelor abstracte.

Starețul nu a fost un filosof în obişnuitul înțeles al cuvântului, însă a fost cu adevărat un înțelept ce deținea cunoaşterea

celor ce depăşesc limitele filosofiei.

Să luăm drept pildă experienţa «pomenirii morţii». Sub acest nume, în scrierile Părinţilor nevoitori se înţelege nu obişnuita conştiinţă a omului în privinţa mortalităţii sale, nu simpla amintire a faptului că vom muri, ci un anume simţământ duhovnicesc. Începe pomenirea morţii cu conştientizarea scurtimii fiinţării noastre pământeşti; când slăbind, când întărindu-se, ea trece uneori într'un adânc simţământ al faptului că tot ce este pământesc este stricăcios şi trecător, schimbând astfel însăşi viziunea omului faţă de tot ce este în lume; tot ce nu dăinuie vecinic devine fără valoare în conştiinţa sa şi apare simţământul lipsei de noimă a tuturor agonisirilor pe pământ. Mintea îşi despoaie atenţia de lumea din afară ce o înconjoară, adunându-se înlăuntru, unde sufletul se confruntă cu adâncul de neajuns al întunerecului. Această viziune duce sufletul într'o groază ce naşte o rugăciune încordată, de nereţinut nici ziua nici noaptea. Vremea îşi pierdea întinderea – la început nu pentru că sufletul vede lumina vieţii vecinice, ci dimpotrivă, pentru că totul este înghiţit de simţământul vecinicei morţi. În sfârşit, trecând prin multe şi felurite stadii, sufletul, prin lucrarea harului, este dus în tărâmul luminii Dumnezeieşti fără-de-început. Iar aceasta nu este «trecerea dincolo» a filosofiei, ci viaţa în adevărata sa manifestare, ce nu are nevoie de «dovezi» dialectice. Ca adevărată viaţă, o astfel de cunoaştere de nedefinit, de nedemonstrat şi nevădită, în ciuda nedefinirii ei este neasemuit mai puternică şi lăuntric mai convingătoare decât cea mai impecabilă dialectică abstractă.

Stareţul se ruga:

«Doamne, oamenii au uitat de Tine, Făcătorul lor, şi îşi caută slobozenia, neînţelegând că Tu eşti milostiv şi iubeşti pe păcătoşii ce se pocăiesc, şi le dai harul Duhului Tău cel Sfânt». (p. 299)

Rugându-se Dumnezeului celui atoatecunoscător Stareţul nu grăieşte multe cuvinte şi nu îşi lămureşte gândurile. «Oamenii

îşi caută slobozenia», adică în afara lui Dumnezeu, în afara adevăratei vieți, acolo unde ea nu este şi nu poate fi, unde este «întunerecul cel mai din afară», căci slobozenia nu este decât acolo unde nu este moarte, unde este adevărata vecinică ființare, adică în Dumnezeu.

«Tu eşti milostiv, şi le dai harul Sfântului Duh». Dumnezeu dă darul Sfântului Duh, iar atunci omul devine slobod. «Unde este Duhul Domnului, acolo este slobozenia» (2 Cor. 3: 17). «Tot cel ce săvârşeşte păcatul, rob este păcatului. Şi robul nu rămâne în casă în veac. Deci de va slobozi pre voi Fiul, cu adevărat slobozi veți fi» (Io. 8: 34-36).

În rugăciunea născută din har, cunoaşterea ființială – sau din cercare, aşa cum spunea Stareţul – a slobozeniei omului este cât se poate de adâncă. El din tot sufletul recunoştea că adevărata robie este una singură – robia păcatului; că adevărata libertate este una singură – învierea în Dumnezeu.

Câtă vreme omul nu şi-a dobândit cea întru Hristos înviere, totul în el va rămâne scâlciat de frica morții şi, prin urmare, de robia păcatului. Iar dintre cei scâlciați, ce nu au cunoscut încă harul învierii, vor scăpa doar acei despre care s'a spus: «Fericiți cei ce nu au văzut, dar au crezut».

De neajuns şi de nedefinit în ceea ce priveşte izvoarele ei, în al său vecinic temei, simplă şi una în esența sa – nu ştiu ce nume să dau vieții duhovniceşti. S'ar putea ca unii să numească acest tărâm «supraconştientul» ... dar cuvântul nici nu dă ceva de înțeles, nici nu defineşte ceva mai mult decât relația între conştiința reflexivă şi lumea care îi depăşeşte hotarele.

Trecând din acest tărâm nedefinit în cel supus observației noastre lăuntrice, şi chiar unui anume control, viața duhovnicească ni se înfățişează sub două aspecte, şi anume: drept stare şi trăire duhovnicească, şi drept conştiință dogmatică. Cele două

aspecte deosebite, şi oarecum chiar despărțite în «întruparea», adică în expresia lor formală din viața noastră empirică, în esența lor sânt o singură viață nedespărțită. În vârtutea acesteia, fiecare lucrare a nevoinței, fiecare stare duhovnicească este nedespărțit legată de conştiința dogmatică corespunzătoare.

Având în vedere cele zise mai sus, am încercat întotdeauna să înțeleg cu ce conştiință dogmatică se lega marea rugăciune şi marele plâns pentru lume al Starețului.

Transpunând într'un limbaj mai pe înțelesul contemporanilor noştri cuvintele Starețului, greu de pătruns, în sfânta şi măreața lor simplitate, nădăjduiesc în cele ce urmează să mă apropii de expresia conştiinței sale dogmatice.

Starețul spunea şi scria că dragostea lui Hristos nu poate răbda pierzania nimănui şi, în grija ei pentru mântuirea tuturor, spre a-şi atinge țelul, urmează calea jertfei.

«Domnul dă monahului dragostea Sfântului Duh, şi din această dragoste inima monahului necontenit se întristează pentru norod, că nu toți se mântuiesc. Însuşi Domnul într'atâta se întrista pentru norod, că S'au dat pe Sine morții pe cruce. Şi Maica Domnului aceeaşi durere pentru oameni purta în inima Ei. Şi Ea, asemenea Fiului Său iubit, tuturor până în sfârşit le dorea mântuirea. Pe acelaşi Duh Sfânt L-au dat Domnul Apostolilor şi Sfinților noştri Părinți, şi păstorilor Bisericii». («Pentru monahi», p. 437)

Cu adevărat creştinește a mântui este cu putință numai prin iubire, adică atrăgând; nici o silnicie nu-şi are acì locul. Căutând mântuirea tuturor, dragostea este atrasă a merge până în sfârşit, drept care ea îmbrățişează nu numai lumea celor ce trăiesc acum pe pământ, dar şi pe cei ce au murit, şi însuşi iadul, şi pe cei ce încă au a se naşte, adică întregul Adam. Şi dacă dragostea dănțuieşte şi se bucură văzând mântuirea fraților, ea plânge şi se roagă văzând pierzania lor.

L-am întrebat pe Stareț: Cum poate cineva să iubească pe toți? Şi unde poți găsi o astfel de dragoste, ca să devii una cu toți?

Starețul a răspuns:

- Spre a deveni una cu toți, precum spune Domnul, «ca toți una să fie» (Io. 17: 21), nu avem nevoie să născocim nimic: toți avem una şi aceeaşi fire, şi deci firesc ne-ar fi să iubim pe toți; iar puterea de a iubi o dă Duhul Sfânt.

Puterea iubirii este mare şi biruitoare, dar nu până în sfârşit. În ființa omului este un anume domeniu unde până şi iubirii i se pune hotar, unde nici ea nu-şi atinge deplinătatea stăpânirii. Ce poate fi aceasta?

Libertatea.

Libertatea omului este cu adevărat reală, şi atât de mare, încât nici jertfa lui Hristos Însuşi, nici jertfa tuturor celor ce au păşit pe urmele lui Hristos nu poate duce neapărat la biruință.

Domnul a zis: «Şi Eu, de Mă voi înălța de pre pământ (adică răstignit pe cruce), pre toți voi trage la Mine» (Io. 12: 32-33). Astfel, dragostea lui Hristos nădăjduieşte să atragă pe toți la sine, drept care înaintează până la iadul cel mai de jos. Dar până şi acestei desăvârşite iubiri şi desăvârşite jertfe cineva – nu se ştie cine, şi de vor fi aceştia mulți sau puțini iarăşi nu se ştie – poate răspunde prin respingere până şi în planul veciniciei, şi poate spune: Eu însă – nu vreau.

Tocmai această înfricoşătoare posibilitate a libertății, cunoscută în experiența duhovnicească a Bisericii, a dus la respingerea ideii origeniste[1].

Nu este nici o îndoială că din conştiința origenistă nu se poate naşte o astfel de rugăciune precum vedem la Stareț.

Ceea ce a cunoscut Starețul când i S'a arătat Hristos a fost pentru el mai presus de orice îndoială sau clătinare. El **a ştiut** că Cel ce i se arătase era Domnul Atotțiitorul. A ştiut că smerenia lui Hristos pe care o cunoscuse, şi acea dragoste de care se um-

[1] Părintele Sofronie se referă la ideea apocatastazei, adică a mântuirii finale a tuturor sufletelor, una dintre ideile pentru care a fost osândit Orighen (185-283). (N. tr.)

pluse până la limita puterii de a mai purta este lucrarea Sfântului Duh – Dumnezeu. A cunoscut că Dumnezeu este nețărmurită dragoste şi nesfârşită milosârdie, şi totuşi cunoaşterea acestui adevăr nu l-a dus la a gândi că «oricum toţi se vor mântui». Conştiinţa putinţei vecinicei pierzanii a rămas adânc în duhul lui, iar aceasta pentru că, în starea harului, sufletului i se descoperă măsura libertăţii omului.

Esența absolutei libertăți constă în aceea ca singur întru toate, în afara oricărei dependențe sau constrângeri, în afara oricărei ţărmuriri, să îți determini ființa. Aceasta este libertatea lui Dumnezeu; omul nu are o astfel de libertate.

Ispita făpturii slobode, care este chipul lui Dumnezeu, este aceea de a-şi zidi singură ființa, singură a se determina întru toate, singură a se face dumnezeu – iar nu de a primi numai ceea ce i se dă, căci în aceasta se află un simțământ al dependenței.

Fericitul Stareț spunea că şi această ispită, precum şi toate celelalte, se biruieşte prin credința în Dumnezeu. Credința în Dumnezeul cel bun şi milostiv, credința că El este mai presus de toată desăvârşirea, atrage în suflet harul, iar atunci nu se mai află simțământul dependenței, şi sufletul iubeşte pe Dumnezeu ca fiind cel mai adevărat Tată şi trăieşte prin El.

Starețul era un om cu puțină carte, însă năzuința lui spre a cunoaşte adevărul nu era nicicum mai mică decât la oricare altul, dar calea sa spre a cunoaşte adevărul dorit era cu totul deosebită de metodele filosofiei speculative. Ştiind aceasta, am urmărit cu mult interes cum îi treceau prin minte, într'o atmosferă cu totul aparte şi într'o formă cât se poate de originală, cele

mai felurite probleme theologice, şi cum se turnau în conştiinţa sa spre a lua forma unei soluţii. Nu putea dezvolta vreo problemă în chip dialectic, nici să o exprime în sistemul conceptelor raţionale, căci se temea «a greşi în judecata minţii», dar principiile exprimate de el purtau pecetea unui deosebit adânc. Şi, fără să vreau, mi se ivea întrebarea: De unde această înţelepciune la el?

Cu toată fiinţa sa Stareţul purta mărturia faptului că cele mai înalte adevăruri duhovniceşti nu se pot cunoaşte decât pe calea pazei poruncilor Evangheliei, iar nu prin învăţătura «din afară». El trăia prin Dumnezeu şi primea de sus, de la Dumnezeu, luminare; iar cunoaşterea sa era nu o înţelegere abstractă, ci din însăşi viaţa.

La începerea acestui capitol îmi propusesem să înfăţişez învăţătura Stareţului dar, lucrând, am înclinat spre gândul că poate mai bine mi-aş atinge scopul înfăţişând în măsura putinţei mele experienţa sa duhovnicească: pe de-o parte, fiind lucrarea Marelui Dumnezeu, această experienţă aduce cu sine, în fiecare din manifestările ei istorice concrete, ceva vecinic nou; şi, pe de altă parte, gândurile Stareţului privitoare la cele mai adânci probleme duhovniceşti sânt urmarea nevoinţei rugăciunii sale şi a cercetărilor dumnezeiescului har.

Creştinismul este nu o filosofie, nu o «învăţătură» (doctrină), ci **viaţă**, şi toate convorbirile şi scrierile Stareţului sânt mărturia acestei vieţi.

PENTRU LEGĂTURA PERSONALĂ A OMULUI CU DUMNEZEUL PERSONAL

Domnul a spus lui Pontie Pilat: «Pentru aceasta am venit în lume, spre a da mărturie pentru adevăr». Pilat a răspuns sceptic: «Ce este adevărul?»; şi, încredinţat că la această întrebare nicicum nu există vreun răspuns, şi neaşteptându-l nici din partea lui Hristos, a ieşit către iudei.

Pilat avea dreptate: la întrebarea «CE este adevărul?», dacă avem în vedere adevărul ultim ce stă la temeiul întregii fiinţări a lumii, răspuns nu este.

Dar dacă Pilat, având în vedere Adevărul cel dintru început, sau de-sine-Adevărul, ar fi pus întrebarea precum s'ar fi cuvenit a o pune, anume: «CINE este adevărul?» – el ar fi primit răspunsul pe care, nu cu mult înainte Domnul, la Cina cea de Taină, prevăzând întrebarea lui Pilat, îl dăduse iubiţilor Săi ucenici, iar prin ei întregii lumi: «Eu sânt adevărul» (Io. 14: 6; 18: 37-38).

Ştiinţa şi filosofia îşi pun întrebarea «CE este adevărul?», pe când adevărata conştiinţă creştină duhovnicească se îndreaptă totdeauna către adevărul «CINE».

Reprezentanţii ştiinţei şi filosofiei nu arareori îi socotesc pe creştini nişte visători fără temei, iar pe sineşi ca stând pe un temei solid, drept pentru care se numesc «pozitivişti». În chip curios, ei nu înţeleg tot negativismul «CE-ului» lor; nu înţeleg că Adevărul autentic absolut nu poate fi decât «CINE», şi nicidecum «CE», căci Adevărul nu este o formulă abstractă sau o idee abstractă, ci **de-Sine-Viaţa** – «Eu Sânt».

De fapt, ce poate fi mai abstract şi mai negativ decât adevărul CE? Şi observăm acest mare paradox de-a lungul întregii căi istorice a omenirii din clipa căderii lui Adam în păcat. Vrăjită de propria-i raţiune, omenirea trăieşte într'o oarecare buimăceală, astfel încât nu numai ştiinţa şi filosofia «pozitivă» îşi pun, asemenea lui Pilat, întrebarea: «CE este adevărul?», dar până şi în viaţa religioasă a omenirii se observă aceeaşi mare înşelăciune, până şi acolo oamenii neîncetat umblă pe calea căutării adevărului «CE».

Raţiunea socoteşte că de va afla adevărul «CE» căutat de ea, va ajunge să dobândească puterea magică şi va deveni libera stăpânitore a fiinţei.

Purcezând pe calea căutării raţionale în viaţa religioasă omul

negreşit va cădea în concepția pantheistă a lumii. De fiecare dată când mintea theologhisitoare încearcă prin a sa putere a cunoaşte adevărul despre Dumnezeu, va cădea în chip fatal – fie că o înțelege, fie că nu – în una şi aceeaşi greşală în care s'au afundat şi ştiința, şi filosofia, şi pantheismul, anume: căutarea şi contemplarea adevărului «CE».

Adevărul «CINE» nicicum nu se poate cunoaşte rațional. Dumnezeul «CINE» se cunoaşte numai prin părtăşie în ființă, adică numai în Duhul Sfânt. Aceasta o sublinia neîncetat Starețul Siluan.

Însuşi Domnul grăieşte despre aceasta astfel:

«De Mă iubeşte cineva, cuvântul Meu va păzi, şi Tatăl Meu va iubi pre el, şi la el vom veni, şi lăcaş în el ne vom face» ... «Dară Mângâietoriul, Duhul cel Sfânt, pre Carele va trimite Tatăl întru numele Meu, acela pre voi va învăța toate» (Io. 14: 23 şi 26).

În experiența nevoinței dreptslăvitoare calea contemplărilor abstracte se respinge ca nefiind dreaptă. Cela ce în cugetările sale despre Dumnezeu se opreşte asupra contemplării abstracte a Binelui, Frumosului, Veciniciei, Dragostei ş.a.m.d., acela se află pe o cale mincinoasă. Cel ce doar se sustrage tuturor chipurilor şi conceptelor empirice, acela, aşijderea, nu va fi cunoscut adevărata cale.

Dreptslăvitoarea contemplare nu este contemplarea abstractă a Binelui, Dragostei ş.a.m.d., nici simpla despuiere a minții de toate chipurile şi conceptele empirice. Adevărata contemplare **este dată** de Dumnezeu prin venirea Lui în suflet, iar atunci sufletul contemplă pe Dumnezeu şi vede că El iubeşte, că El este bun, măreț, vecinic; Îl vede ca fiind mai presus de lume şi negrăit. Însă **nimic** nu se contemplă abstract.

Adevărata viață duhovnicească este străină închipuirilor, fiind întru toate şi până la capăt concretă şi pozitivă. Adevărata împărtăşire cu Dumnezeu este căutată de om nu altfel decât prin rugăciunea personală către Dumnezeul Personal. Adevărata ex-

perienţă creştină duhovnicească este împărtăşire cu Dumnezeul absolut liber, şi de aceea nu atârnă de singură străduania şi voia omului, aşa cum este cazul în experienţa necreştină (pantheistă).

Niciodată nu voi ajunge prin cuvintele mele stângace să redau cititorului ceea ce mă uimea în părtăşia mea cu Stareţul. Convorbirea vie cu el purta un caracter deosebit. În ciuda a toată simplitatea şi blândeţea convorbirii, cuvântul său era deosebit de lucrător, ca unul ce purcedea din adânca experienţă a fiinţării, ca un cuvânt cu adevărat purtător al Duhului vieţii.

Arătarea lui Hristos Stareţului Siluan fusese o întâlnire **personală**, în vârtutea căreia îndreptarea sa către Dumnezeu primise un caracter adânc personal. Rugându-se, el vorbea cu Dumnezeu *faţă către Faţă*. Simţământul Dumnezeului Personal curăţă rugăciunea de închipuiri şi de speculaţii abstracte, trecând totul într'un oarecare centru nevăzut al unui dialog lăuntric, viu. Adunându-se înlăuntru, rugăciunea încetează a fi o «chemare în văzduhuri», iar mintea devine întreagă luare-aminte şi auz. Chemând numele lui Dumnezeu – Părinte, Doamne, şi celelalte – el petrecea în starea despre care «nu este slobod omului a grăi» (2 Cor. 12: 4), însă cela ce însuşi a cercat venirea Dumnezeului Celui Viu, acela va înţelege.

Un minunat nevoitor din Mănăstire, Părintele Trofim, observase aceasta la Stareţul Siluan şi se umpluse de frică şi nedumerire, fapt pe care mi l-a povestit de-abia după săvârşitul Stareţului.

PENTRU IUBIREA DE VRĂJMAŞI

Precum fiecare concepţie raţionalistă a lumii îşi are propria desfăşurare logică, propria dialectică, tot astfel şi lumea duhovnicească îşi are – exprimându-mă, fireşte, convenţional – propria structură, propria dialectică. Însă dialectica experienţei duhovniceşti este cât se poate de originală şi nu coincide cu

demersul obișnuit al gândirii.

Astfel, raționaliștilor li s'ar putea părea straniu criteriul adevăratei credințe, adevăratei părtășii cu Dumnezeu, însemnul adevăratei lucrări a harului, pe care îl învață Fericitul Stareț – anume, iubirea de vrăjmași.

Acì, cu toată dorința mea de a vorbi cât mai pe scurt și de a ocoli tot ce este de prisos, socotesc de trebuință a spune câteva cuvinte de lămurire.

Omului îi este dată nădejdea că în veacul ce vine va primi darul marii asemănări cu Dumnezeu și deplinătatea fericirii, dar acì el nu cunoaște decât «arvuna» stării ce va să fie. În hotarele experienței pământești, omului îmbrăcat în trup îi este dat în vremea rugăciunii să împreune petrecerea în Dumnezeu cu pomenirea lumii; dar când petrecerea în Dumnezeu își atinge o mai mare deplinătate, atunci «lumea este uitată», la fel cum cel ce este deplin «lipit de pământ» uită de Dumnezeu.

Dar dacă în starea mai deplină a petrecerii în Dumnezeu lumea «este uitată», este oare cu putință a vorbi despre iubirea de vrăjmași ca fiind criteriul adevăratei părtășii cu Dumnezeu? Căci desigur, uitând lumea, omul nu se mai gândește nici la prieteni, nici la vrăjmași.

Dumnezeu, Care în esența Sa este mai presus de lume, dincolo de hotarele lumii (transcendent), prin lucrarea Sa petrece în lume (este imanent lumii). Deplinătatea și desăvârșirea stării mai-presus-de-lume a lui Dumnezeu nu se încalcă nicidecum prin neîncetata Sa lucrare în lume. Însă omul pe pământ, îmbrăcat în trup, nu are o astfel de desăvârșire; și deci, atunci când este deplin afundat în Dumnezeu, adică din toate puterile minții și inimii sale, nu mai are în conștiința sa nimic din lume. Totuși de acì nu trebuie înțeles că deplina petrecere în Dumnezeu nu are legătură cu iubirea de vrăjmași. Starețul, dimpotrivă, afirma cea mai strânsă legătură a uneia cu cealaltă.

Prin faptul că Domnul i S'a arătat i se dăduse acea stare a cunoaşterii ce nu mai lasă loc îndoielii sau clătinării. Întărea categoric că cel ce iubeşte pe Dumnezeu în Duhul Sfânt, iubeşte neapărat şi întreaga facere a lui Dumnezeu, şi mai întâi de toate omul. Această dragoste el o ştia ca darul Duhului Sfânt; o înţelegea ca lucrarea lui Dumnezeu ce se pogoară de sus. Şi dimpotrivă, el cerca deplina adâncire în Dumnezeu ca venind în vârtutea iubirii de aproapele după har.

Vorbind de vrăjmaşi, Starețul folosea limbajul mediului său, unde mult se vorbea şi scria despre vrăjmaşii credinței. El însuşi nu despărțea omenirea în vrăjmaşi şi prieteni, ci în cei ce cunosc pe Dumnezeu şi cei ce nu-L cunosc. Dacă împrejurările istorice ar fi fost altele, presupun că şi Starețul s'ar fi exprimat altfel, ceea ce se şi întâmpla adesea când vorbea despre dragostea pentru om în general, adică pentru toți oamenii, şi cei ce fac bine, şi cei ce fac rău. În aceasta vedea el asemănarea cu Hristos, Care «mâinile pre cruce Şi-a întins» pentru a aduna **pe toți**.

În ce constă puterea poruncii lui Hristos, «Iubiți pre vrăjmaşii voştri»? De ce spunea Domnul că cei ce vor păzi porunca Sa vor cunoaşte **de unde** vine această învățătură (vezi Io. 7: 17)? Cum o înțelegea Starețul?

Dumnezeu este dragoste, dragoste absolută ce îmbrățişează cu prisosință întreaga facere. Dumnezeu, ca dragoste, şi în iad este de față. Duhul Sfânt, dând omului cu adevărat a cunoaşte această dragoste în măsura putinței sale de a o purta, îi şi deschide calea către deplinătatea ființării.

Acolo unde există «vrăjmaş», există şi respingere. Respingând, omul numaidecât cade din deplinătatea Dumnezeiască şi nu se mai află în Dumnezeu. Cei ce au dobândit Împărăția Cerului şi petrec în Dumnezeu, văd în Duhul Sfânt toate străfundurile iadului, pentru că nu este în toată ființarea tărâm unde Dumnezeu să nu fie de față. «Tot cerul Sfinților viază în Duhul Sfânt, iar Duhului Sfânt nimic în întreaga lume Îi este ascuns»... «Dumnezeu este dragoste; şi în Sfinți, Duhul Sfânt este dra-

goste» (cap. XII, «Pentru Sfinți»). Petrecând în cer, Sfinții văd iadul, și îl îmbrățișează și pe acela în dragostea lor.

Cei ce urăsc și leapădă pe fratele sânt ciuntiți în ființarea lor și pe adevăratul Dumnezeu, Care este dragoste atotcuprinzătoare, nu L-au cunoscut, și calea către El nu au aflat.

Faptul că omul nicidecum nu poate deplin a petrece în același timp și în Dumnezeu și în lume face ca întrebarea: Oare va fi fost adevărată contemplarea sa, sau, dimpotrivă, o visătorie? – să fie cu putință de-abia «după întoarcerea» la pomenirea și simțământul lumii. Starețul spunea că dacă după o stare duhovnicească, luată drept contemplare a lui Dumnezeu și părtășie cu Dumnezeu, nu se trăia iubirea față de vrăjmași și, prin urmare, și față de întreaga facere, aceasta era un semn sigur că vedenia nu fusese adevărată, adică nu în Dumnezeul adevărat.

«Răpirea» în vedenie poate veni omului mai nainte ca el să-și dea seama. În însăși starea răpirii, chiar când ea nu este de la Dumnezeu, omul poate să nu înțeleagă ce s'a petrecut cu dânsul. Iar dacă rodul vedeniei «după întoarcere» s'a arătat a fi mândria și nepăsarea față de soarta lumii și a omului, atunci neapărat ea fusese mincinoasă. Astfel, adevărul sau minciuna contemplării se cunoaște după rodurile sale.

Amândouă poruncile lui Hristos, adică cea pentru iubirea lui Dumnezeu și iubirea aproapelui, alcătuiesc o viață-una. Așadar, cel ce socotește că trăiește în Dumnezeu și Îl iubește, iar pe fratele urăște, acela petrece în înșelare. Astfel, a doua poruncă ne dă putința de a cerca în ce măsură trăim cu adevărat în Dumnezeul cel adevărat.

DEOSEBIREA BINELUI ȘI A RĂULUI

Starețul socotea că așa cum pentru a cerceta adevărul căii noastre către Dumnezeu principiul călăuzitor de încredere este a doua poruncă, cea pentru iubirea aproapelui, tot astfel criteriul sigur spre a deosebi binele de rău este nu atât scopul în sine,

oricât de sfântă şi înaltă ar fi expresia sa exterioară, cât mijloacele alese pentru atingere acelui scop.

Singur Dumnezeu este absolut. Răul, neființând prin sine însuşi, ci fiind doar împotrivirea făpturii slobode față de Ființa cea dintru început, față de Dumnezeu, nu poate fi absolut, drept care răul **în stare pură** nu există şi nu poate exista. Tot răul săvârşit de către făpturile slobode trăieşte neapărat ca parazit pe trupul binelui; el neapărat trebuie să-şi afle o **îndreptățire**, să se înfățişeze învestmântat în haina binelui, şi nu arareori în cea a binelui celui mai înalt. Răul întotdeauna şi neapărat se va împleti într'o oarecare măsură cu o căutare aparent pozitivă, şi aceasta este latura sa care «ademeneşte» omul. El încearcă să înfățişeze aspectul său pozitiv omului ca pe o valoare atât de însemnată încât, pentru a fi atinsă, **toate mijloacele sânt îngăduite**.

În viața empirică a omului nu este cu putință a ajunge la binele absolut; în toată facerea omului este prezentă o oarecare nedesăvârşire. Prezența nedesăvârşirii în binele omenesc pe de-o parte şi, pe de altă parte, neapărata prezență a aparentului bine pe care şi-l atribuie răul, face ca deosebirea binelui de rău să fie cât se poate de anevoioasă.

Starețul socotea că răul întotdeauna lucrează ca «înşelare», ascunzându-se sub chipul binelui; pe când binele, spre a se înfăptui, nu are nevoie de împreună-lucrarea răului. Drept aceea, acolo unde se ivesc mijloace nu bune (viclenie, minciună, silnicie, şi altele asemenea), începe un tărâm străin duhului lui Hristos. Binele nu se atinge prin mijloace rele, iar scopul nu îndreptățeşte mijloacele. «Binele dobândit nu prin mijloace bune nu este un bine» – iată legământul lăsat nouă de către Apostoli şi Sfinții Părinți. Dacă binele nu arareori biruieşte, şi prin prezența sa îndreptează ceea ce fusese rău, ar fi nedrept a gândi că răul ar fi adus binele, că binele ar fi rezultatul răului. Aceasta este cu neputință. Însă puterea lui Dumnezeu face ca

acolo unde ea se iveşte totul să se tămăduiască fără urmă, căci Dumnezeu este plinătatea vieții şi făureşte viața dintru nimic.

CALEA BISERICII

«Bisericii noastre îi este dat în Duhul Sfânt a înțelege tainele lui Dumnezeu, şi puternică este Ea prin gândul Său cel sfânt şi răbdarea Sa»... (p. 301)

Taina lui Dumnezeu, pe care Biserica o înțelege în Duhul Sfânt, este dragostea lui Hristos.

Sfânta gândire a Bisericii este ca «toți să se mântuiască». Iar calea pe care merge Biserica spre acest sfânt țel este răbdarea, adică jertfa.

Propovăduind în lume dragostea lui Hristos, Biserica cheamă pe toți la plinătatea vieții dumnezeieşti, dar oamenii nu înțeleg chemarea şi o leapădă. Chemând pe toți spre a păzi porunca lui Hristos: «Iubiți pe vrăjmaşii voştri», Biserica se aşază între toate puterile ce vrăjmăşuiesc între ele, iar mânia de care sânt pline acele puteri, întâlnind Biserica în calea sa, năvăleşte asupra Ei. Biserica însă, înfăptuind lucrul lui Hristos pe pământ, adică mântuirea întregii lumi, conştient ia asupră-şi povara obşteştii mânii, precum şi Hristos a luat asupra Sa păcatele lumii. Şi dacă Hristos, în această lume a păcatului, a fost prigonit şi nevoit să sufere, atunci şi adevărata Biserică a lui Hristos va fi prigonită şi va suferi. Este legea duhovnicească a vieții în Hristos, despre care a vorbit Însuşi Hristos şi Apostolii; iar dumnezeiescul Pavel a exprimat-o hotărât în astfel de cuvinte: «Toți carii voiesc cu bunăcinstire a vieții întru Hristos Iisus, prigoni-se-vor» (2 Tim. 3: 12).

Iar aceasta totdeauna şi pretutindenea, în lumea întreagă, oriunde se află păcatul.

«Fericiți de-pace-făcătorii, că aceia fii lui Dumnezeu se vor chema». Domnul spune acì că aceia care propovăduiesc pacea lui Dumnezeu se aseamănă Lui, Celui Unul-Născut Fiul lui

Dumnezeu; şi se aseamănă întru toate, adică nu numai întru slava şi învierea Sa, ci şi în defăimare şi moarte. Despre aceasta mult se vorbeşte în Scripturi, şi de aceea cei ce propovăduiesc într'adevăr pacea lui Hristos să nu uite niciodată de Golgotha.

Şi toate acestea numai pentru cuvântul: Iubiți-vă vrăjmaşii. «Voi căutați să Mă omorâți, căci cuvântul Meu nu încape întru voi», grăieşte Hristos iudeilor (Io. 8: 37). Nici propovăduirea Bisericii, care este acelaşi cuvânt: «Iubiți-vă vrăjmaşii», nu încape în lume, şi de aceea lumea în toate veacurile a prigonit şi va prigoni adevărata Biserică, a ucis şi va ucide pe slujitorii Ei.

În toate convorbirile cu Fericitul Siluan niciodată nu am avut vreo umbră de îndoială că graiurile sale sânt «graiuri ale vieții vecinice» pe care le auzise de sus, şi că nu prin «basme meşteşugite» învățase acel adevăr căruia îi purta mărturie întreaga sa viață. Foarte mulți grăiesc cu uşurătate despre dragostea lui Hristos, dar faptele lor sânt sminteală lumii, drept care şi cuvintele lor sânt lipsite de putere de-viață-făcătoare.

Viața Starețului, pe care am văzut-o atât de îndeaproape de-a lungul mai multor ani, şi pe care acum, în nechibzuința mea, încerc să o înfățişez, era o uriaşă nevoință, şi atât de minunată, încât nu sânt în putere a afla cuvinte omeneşti ca să-mi exprim minunarea; şi, în acelaşi timp, era atât de simplă, atât de firească şi cu adevărat smerită, că tot cuvântul fălos şi oricât de puțin afectat nu va face decât să introducă un element străin, şi de aceea îmi este atât de greu să scriu despre ea.

Există oameni ce nu sânt în stare a vedea îndărătul unui cuvânt simplu adevăratul său cuprins, dar sânt şi unii al căror auz se scârbeşte de nefirescul cuvintelor pretențioase. Sfântul şi curatul cuvânt al Starețului fiind, din păcate, de neînțeles multora, în vârtutea simplității lui, am hotărât să-l însoțesc până la un punct cu cuvântul meu sec şi urât, presupunând – poate

greșit – că astfel voi putea să-i ajut să-l înțeleagă pe cei obișnuiți cu un alt chip al vieţuirii şi cu un alt grai.

Să luăm drept pildă scurta învățătură a Stareţului:

«Ce trebuie să faci spre a avea pace în suflet şi în trup?

Pentru aceasta trebuie pe toți să iubeşti ca însuți pe tine şi în fiecare ceas să fii gata de moarte».

De obicei, la gândul apropiatei morți sufletul oamenilor se turbură de frică, şi adesea şi de deznădejde, până la a se îmbolnăvi şi trupeşte din suferința sufletească. Şi atunci cum de zice Stareţul că a fi neîncetat gata de moarte şi a iubi pe toți umple de pace nu numai sufletul, ci şi trupul? Străină şi neînțeleasă învățătură!

Vorbind acì de pace în suflet şi în trup Stareţul are în vedere o asemenea stare când nu numai sufletului, ci şi trupului, în chip simțit i se împărtăşeşte lucrarea harului. Cu toate acestea, în cazul de față el vorbeşte de o măsură mai mică decât cea pe care o cercase în vremea arătării Domnului. Atunci harul, şi în suflet, şi în trup, prinsese atâta putere, încât şi trupul îşi simțea sfințirea, iar dulceața Duhului Sfânt insufla o atât de puternică dragoste de Hristos, încât însuşi trupul dorea să sufere pentru Domnul.

PENTRU DEOSEBIREA DINTRE IUBIREA CREŞTINĂ ŞI DREPTATEA OMENEASCĂ

Oamenii au cel mai adesea o înţelegere juridică asupra dreptății. A împovăra pe cineva cu răspunderea pentru vina altcuiva ei o resping ca pe o nedreptate. Aceasta nu îşi are locul în conştiința lor juridică. Dar alta grăieşte duhul iubirii lui Hristos. În duhul acestei iubiri, a împărtăşi răspunderea pentru vina celui iubit, ba chiar deplin a o purta, nu numai că nu este străin, ci întru totul firesc. Mai mult, prin faptul de a purta vina străină se vădeşte adevărul iubirii şi se ajunge la conştientizarea ei. Dacă este a ne folosi numai de latura îndulcirii iubirii, atunci unde

mai este latura noimei sale? Dar când se adaugă libera luare asupră-şi a vinei şi a suferinţelor celui iubit, atunci dragostea îşi atinge desăvârşirea atotcuprinzătoare.

Mulţi nu pot sau nu voiesc să ia asupra lor şi să poarte de bună voie urmările păcatului strămoşului Adam. Ei spun: «Adam şi Eva au mâncat din rodul oprit, dar ce mă priveşte pe mine? Sânt gata să răspund pentru păcatele mele, dar numai pentru ale mele personale, şi nicicum pentru cele străine». Şi nu înţelege omul că printr'o astfel de mişcare a inimii repetă în sine păcatul Strămoşului, care devine propriul său păcat şi propria cădere. Adam s'a lepădat de răspundere punând vina asupra Evei şi a lui Dumnezeu Care îi dăduse acea femeie, rupând astfel unimea Omului şi unirea sa cu Dumnezeu. Astfel, de fiecare dată când ne împotrivim a purta vina pentru răul obştesc, pentru faptele celor apropiaţi, noi repetăm acelaşi păcat şi rupem la rândul nostru unimea Omului. Domnul a întrebat pe Adam mai nainte de Eva. Şi trebuie înţeles că dacă el nu s'ar fi îndreptăţit, ci ar fi luat asupră-şi răspunderea pentru păcatul lor obştesc, alta ar fi fost soarta lumii, tot aşa cum ea se schimbă atunci când luăm asupră-ne povara vinei celor apropiaţi.

Fiecare om poate spune multe spre propria-i îndreptăţire în orice faptă, dar de va cerceta cu luare aminte în inima sa va vedea că, îndreptăţindu-se, nu scapă de viclenie. Se îndreptăţeşte omul mai întâi fiindcă nu voieşte să se recunoască fie şi în parte vinovat pentru răul din lume; se îndreptăţeşte fiindcă nu înţelege că este înzestrat cu o libertate asemănătoare cu cea a lui Dumnezeu, ci se vede doar ca un fenomen, ca un lucru al acestei lumi, şi deci ca atârnând de ea. Într'o astfel de conştiinţă iese la iveală mult din conştiinţa robului: drept aceea îndreptăţirea este proprie robului, iar nu fiilor lui Dumnezeu.

La fericitul Stareţ nu am văzut înclinarea de a se îndreptăţi. Dar în chip ciudat tocmai acest fel de a face, adică a lua asupră-şi vina şi a cere iertare, li se pare multora a fi o atitudine de rob. Iată cât de deosebită este înţelegerea fiilor Duhului lui Hristos şi

a celor neduhovniceşti. Celui neduhovnicesc îi pare de necrezut că întreagă lumea oamenilor poate fi resimțită ca un tot ce este cuprins în ființa proprie a fiecărui om, fără a exclude celelalte persoane. Întregul ființei atot-omului, după înțelesul celei de-a doua porunci: «Să iubeşti pe aproapele ca însuți pre tine», trebuie şi se poate cuprinde în propria-i ființă. Atunci tot răul ce se petrece în lume va să se înțeleagă nu ca fiind ceva străin, ca al său propriu.

Dacă fiecare persoană-ipostas omenesc, zidit după chipul Ipostaselor absolute dumnezeieşti, este în stare a cuprinde în sine plinătatea ființei atot-omului, aşa cum şi fiecare Ipostas Dumnezeiesc este purtător a toată plinătatea Ființei Dumnezeieşti – acesta fiind înțelesul adânc al celei de-a doua porunci – atunci şi lupta cu răul, cu răul cosmic, fiecare o va face începând cu sine însuşi.

Starețul însuşi vorbea totdeauna numai despre dragostea lui Dumnezeu, şi niciodată despre dreptate, dar eu înadins l-am provocat la o convorbire despre aceasta. El a spus, mai mult sau mai puțin, următoarele:

«Despre Dumnezeu nu se poate spune că este nedrept, sau că în El se află nedreptate, dar nici nu se poate spune că este drept, aşa cum înțelegem noi dreptatea. Sfântul Isaac Sirul zice: „Nu îndrăzni a numi pe Dumnezeu drept. Căci unde este acea dreptate: noi am greşit, iar El Şi-a dat pe Fiul cel Unul-Născut crucii?" Iar la cele spuse de Cuviosul Isaac se poate adăuga: Noi am greşit, iar Dumnezeu pe Sfinții Îngeri i-a pus în slujba mântuirii noastre. Dar şi Îngerii, plini fiind de dragoste, ei înşişi au dorința de a ne sluji, şi în această slujire primesc asupră-şi durerile. Dar iată că şi vietățile necuvântătoare, şi tot restul făpturii au fost date de către Domnul legii stricăciunii, căci nu li se cuvenea a rămâne slobode de acea lege, atunci când omul,

pentru care ea fusese făcută, prin păcatul lui ajunsese rob stricăciunii. Astfel că unii de bunăvoie, iar alții nu de bunăvoie, însă „toată zidirea împreună-suspină şi împreună-chinuieşte până acum" (Rom. 8: 20-22), împreună-pătimind cu omul. Iar aceasta nu este legea dreptății, ci legea iubirii».

Dragostea lui Hristos, ca Dumnezeiască putere, ca dar al Duhului Sfânt Care singur lucrează în toți, adună ființial totul întru una; iubirea îşi însuşeşte viața celui iubit. Cel ce iubeşte pe Dumnezeu este cuprins în viața Dumnezeirii; cel ce iubeşte pe aproapele cuprinde în ființa sa ipostatică viața fratelui; cel ce iubeşte întreaga lume, în duh îmbrățişează întreaga lume.

Acea mare rugăciune pentru lume cu care se ruga Fericitul, marele Stareț Siluan, duce tocmai la o astfel de înțelegere sau, mai bine zis, simțire a părtăşiei ființiale a propriei ființe personale cu ființa atot-omenirii. Dacă se poate spune, cum fac mulți filosofi contemporani, că perceperea prin simțirile noastre a oricărui obiect nu este doar un act psihic subiectiv, străin de ființarea obiectivă a însuşi obiectului, ci este însuşi obiectul care prin lucrarea sa reală pătrunde în conştiința noastră, înfiripându-se astfel o părtăşie în ființă, atunci cu atât mai mult trebuie să vorbim despre părtăşie în ființă acolo unde lucrează unul harul dumnezeiesc a-toate-pătrunzător al Sfântului Duh – Atotțiitorul.

NEÎNCETATA RUGĂCIUNE A STAREȚULUI

Domnul înainte de ieşirea Sa a spus: «Vine stăpânitoriul lumii cesteia, şi întru Mine nimic are» (Io. 14: 30).

Cel ce a încercat cu adevărat cândva în viața sa să păzească poruncile lui Hristos, acela într'o oarecare măsură poate înțelege nemărginita măreție a spuselor Lui, nemărginire pentru tot omul, de-a lungul întregii istorii a lumii.

În zilele vieții pământești a lui Hristos, oamenii, ascultându-L, se aflau în aceeași nedumerire ca și acum. Ceea ce grăia Hristos nu era «dupre om» (Gal. 1: 11); aceasta o vedeau toți, și nefiind în stare să conceapă arătarea lui Dumnezeu într'un chip atât de smerit, au strigat: «Drac are»; iar alții ziceau: «Nu, cuvintele Sale nu sânt cuvintele unui îndrăcit». «Deci ziceau mulți dintre ei: Drac are și se nebunește; pentru ce îl ascultați?» Dar alții le-au răspuns: «Cu adevărat proroc este», și «dezbinare s'a făcut în norod pentru Dânsul» (Io. 7: 20; 7: 43; 8: 48-49 și 52; 9: 16; 10: 19-21).

Starețul Siluan era om, și cuvintele rugăciunii Bisericii deplin i se potrivesc: «Nu este om ce va viia și nu va greși»; și totuși, în cuvântările și în scrierile sale întâlnim cuvinte ce covârșesc măsura omului obișnuit, ducând către acel prag unde nu ajunge înțelegerea oamenilor «normali»; și cu toate acestea, nu încape și nu poate încăpea îndoiala că ceea ce spunea despre sine era curat adevărul. Aproape o jumătate de veac a trăit în Mănăstire sub ochii a multe sute de oameni, dintre care mulți trăiesc până astăzi[1]: a trăit în condițiile vieții de obște, unde cât se poate de limpede iese la iveală orice boală psihică; mulți nu l-au iubit; unii îl ocărau în față, numindu-l «înșelat»; alții spuneau: «O, blestemat sfânt!», el însă **niciodată** nu a răspuns necuviincios. Desigur, aceasta era darul harului, pentru care toată viața și-a petrecut-o într'o nevoință fără seamăn.

Spre a nu încărca peste măsură cartea, nu voi reda acì toate cuvintele Fericitului Stareț, care depășesc hotarele măsurii obișnuite a omului și pe care cititorul atent le va afla în Scrierile sale, de pildă, acolo unde el, întemeindu-se pe experiența sa de mulți ani, spune că la Sfinți rugăciunea niciodată nu se întrerupe, sau următoarele:

«La început, necercat fiind, am primit un gând de curvie; m'am dus la duhovnic și i-am spus: „Am primit un gând de

[1] Părintele Sofronie scria cartea în 1947. (N. tr.)

curvie". Duhovnicul îmi zice: „Niciodată să nu primești". Și de atunci au trecut patruzeci și cinci de ani, și nici o singură dată nu am primit gând de curvie, niciodată pe nimeni nu m'am mâniat, căci sufletul meu își aminteşte de dragostea Domnului și de îndulcirea Duhului Sfânt, și uit de ocări».

S'a petrecut și următoarea întâmplare. Printre frații Mănăstirii se afla un minunat nevoitor, Shimonahul Spiridon, care o jumătate de veac a trăit în obște. Din fire era un om zdravăn, puternic trupește și sufletește, și foarte iubitor de osteneală. Era un adevărat monah puternic în nevoință. Din primii ani în viața monahală el a iubit rugăciunea lui Iisus și a petrecut neclintit în această «lucrare» care cere o deosebită răbdare, luare-aminte și înfrânare. Ca și cei mai mulți monahi din Sfântul Munte, Părintele Spiridon era foarte simplu, aproape analfabet, dar cu toate acestea era un om înțelept; din îndelunga deprindere cu «lucrarea minții» dobândise o înțelegere limpede a puterilor omenești, a însușirilor sufletului. Înțelegea că rugăciunea minții cere ca mintea să se slobozească de toate întipăririle, și cu tăria unei adânci credințe purta această nevoință de neajuns celor mai mulți.

Ascultarea Părintelui Spiridon era una plină de griji: era iconom la Krumița, metocul Mănăstirii aflat în partea de nord-vest a peninsulei Athosului. Îndeletnicirile de bază ale gospodăriei Krumiței erau livezile de măslini și podgoriile. Ultimii trei sau patru ani din viața sa și i-a petrecut în bolnița Mănăstirii, suferind rău de un reumatism ce îi deformase încheieturile mâinilor și picioarelor și îl lipsise de putința de a mai lucra.

S'a întâmplat ca într'o iarnă, când Starețul Siluan se îmbolnăvise de o gripă și zăcuse câtăva vreme în bolniță, să i se dea o «laviță» lângă Părintele Spiridon. În acea vreme în odaia alăturată se afla un ierodiacon bolnav.

Într'o zi Părintele Spiridon ședea pe lavița sa cu fața către

Părintele Siluan; acesta zăcea îmbrăcat, adică în dulamă şi încins, cum este totdeauna obiceiul nevoitorilor la Athos, ca semn că sânt gata zi şi noapte a se ridica la rugăciune. Părintele Spiridon vorbea de rugăciune iar Starețul Siluan îl asculta în tăcere.

- Uite, te sileşti şi te sileşti să păzeşti rugăciunea, iar când te îndeletniceşti cu vreo treabă care-ți cere ceva gândire, iată că se întrerupe rugăciunea... Dacă trebuie să cureți măslinii şi te uiți la crengi şi chibzuieşti cum să le cureți mai bine, odată îți pierzi rugăciunea – zicea Părintele Spiridon.

La aceste cuvinte Starețul Siluan s'a ridicat de pe laviță, s'a încălțat cu cizmele, şi-a pus un cojoc călduros, căci era frig, şi spunând încetişor: «Cu noi aşa nu se întâmplă», a ieşit din bolniță şi s'a dus la chilia sa.

Uimit, Părintele Spiridon a şezut câtăva vreme nedumerit, iar apoi s'a dus la patul ierodiaconului bolnav din odaia alăturată, i-a povestit convorbirea cu Părintele Siluan şi i-a zis:

- Părinte diacon, îl cunoşti bine pe Starețul Siluan; spune-mi, ce înseamnă cuvintele «Cu noi aşa nu se întâmplă»?

Diaconul tăcea. Părintele Spiridon a zis mai departe:

- Sau rătăceşte, sau este mare.

Ierodiaconul, cunoscându-l pe Părintele Spiridon ca fiind un nevoitor bătrân şi cercat, îi spune:

- Părinte Spiridon, înşivă puteți mai bine decât mine să înțelegeți ce înseamnă aceste cuvinte.

Părintele Spiridon a rămas pe gânduri încă o vreme, apoi s'a dus, zicând:

- Da, uimitor lucru.

V

PENTRU LINIŞTIREA MINŢII ŞI RUGĂCIUNEA CURATĂ

Toată viaţa Fericitului Stareţ Siluan era rugăciune. Se ruga neîncetat, schimbând de-a lungul zilei chipul rugăciunii după împrejurările vieţii zilnice. Avea şi darul înaltei rugăciuni a minţii, căreia îi închina cu precădere vremea nopţii, când putea avea deplina linişte şi întunerecul prielnice unei astfel de rugăciuni.

Feluritele forme sau chipuri ale rugăciunii sânt îndeobşte unul din punctele cele mai însemnate ale nevoinţei; la fel era şi pentru Stareţ, drept care îmi îngădui să mă aplec asupra lor.

PENTRU CELE TREI CHIPURI ALE RUGĂCIUNII

Rugăciunea este făurire, cea mai înaltă făurire, făurirea cu precădere, şi în vârtutea acestui lucru este nesfârşit de felurită; şi totuşi este cu putinţă o împărţire a ei în diferite chipuri, în legătură cu aşezarea sau îndreptarea puterilor duhovniceşti mai de seamă ale omului, ceea ce fac şi Părinţii Bisericii.

În această privinţă rugăciunea coincide cu treptele fireşti ale dezvoltării duhului omenesc. Prima mişcare a minţii este o mişcare în afară; a doua – întoarcerea asupră-şi; iar a treia – mişcarea către Dumnezeu prin omul lăuntric.

Potrivit acestei rânduieli Sfinţii Părinţi au deosebit trei chi-

puri ale rugăciunii: primul, în vârtutea neputinței minții de a se înălța nemijlocit către curata gândire la Dumnezeu, poartă trăsătura închipuirii; al doilea – a cugetării; iar al treilea – a afundării în contemplare. Cu adevărat drept, cuvenit și roditor, Părinții îl socotesc numai pe cel de-al treilea; dar având în vedere neputința omului la începutul căii sale către Dumnezeu, le socotesc firești și pe celelalte două chipuri ale rugăciunii și, la vremea lor, folositoare. Cu toate acestea ei arată că dacă omul se mulțumește cu primul chip al rugăciunii și îl cultivă în viața sa duhovnicească, pe lângă nerodire, sânt cu putință și adânci tulburări duhovnicești. În ce privește al doilea chip, deși depășește cu mult pe primul prin vrednicia sa, totuși rămâne de asemenea puțin roditor, și nu scoate pe om din neîncetata luptă cu gândurile, și nu îi dă să atingă nici slobozirea de patimi, și cu atât mai puțin curata contemplare. Al treilea și cel mai desăvârșit chip al rugăciunii este acea stare a minții în inimă, când cel ce se roagă din adâncul ființei sale stă slobod de chipuri, cu mintea curată înaintea lui Dumnezeu.

Întâiul chip al rugăciunii ține pe om într'o necontenită rătăcire, într'o lume închipuită, în lumea visătoriei și, dacă vreți, a înfăptuirii poetice; cele dumnezeiești și, îndeobște, tot ce este duhovnicesc este înfățișat în felurite chipuri de-ale fanteziei, iar apoi chiar și viața reală a omului se pătrunde treptat de elemente din sfera fanteziei.

Cu al doilea chip al rugăciunii intrările lăuntrice ale inimii și ale minții rămân larg deschise spre a fi pătrunse de tot ce este străin, ceea ce face ca omul să trăiască neîncetat suspus celor mai felurite înrâuriri din afară; astfel, neînțelegând ce se petrece în realitate cu dânsul în chip obiectiv, adică în ce fel răsar în el toate aceste gânduri și lupte, se dovedește neputincios a se împotrivi năvalei patimilor așa cum se cuvine. Cu o astfel de rugăciune omul primește uneori har și dobândește o stare sufletească bună, dar starea sa lăuntrică, nefiind cea dreaptă, nu poa-

te rămâne în ea. Ajungând la o oarecare înclinare spre cunoaşterea religioasă şi o relativă bună-cuviinţă în purtarea sa, şi mulţumindu-se cu această stare, treptat el se lasă atras către theologhisirea intelectuală. Pe măsura sporirii acesteia, lupta lăuntrică cu patimile subţiri – slava deşartă şi mândria – devine tot mai întortocheată şi sporeşte măsura pierderii harului. În desfăşurarea sa, acest chip al rugăciunii, a cărei principală trăsătură este concentrarea atenţiei în minte, îndreaptă pe om spre contemplarea raţionalist-filosofică, ducându-l, la fel ca şi cel dintâi chip al rugăciunii, într'o lume închipuită, abstractă. Desigur, acest fel de închipuire abstractă a minţii este mai puţin naiv, mai puţin grosolan şi mai puţin depărtat de adevăr decât cel dintâi.

Al treilea chip al rugăciunii – **împreunarea minţii cu inima** – este pe deplin **starea duhovnicească firească** a duhului omenesc, dorită, căutată, dăruită de sus. Împreunarea minţii cu inima o cunoaşte tot credinciosul, atunci când se roagă cu luareaminte, «din inimă»; într'o mai mare măsură o cunoaşte când îi vine umilinţa şi dulcele simţământ al iubirii de Dumnezeu. Plânsul umilinţei în rugăciune este semnul credincios că mintea s'a unit cu inima şi că rugăciunea şi-a aflat locul cel dintâi, cea dintâi treaptă a înălţării către Dumnezeu; iată de ce el este atât de preţuit de către toţi nevoitorii. Dar în cazul de faţă, vorbind despre cel de-al treilea chip al rugăciunii, am în vedere un alt lucru încă şi mai mare: **mintea ce stă cu rugăciune şi luareaminte în inimă**.

Urmarea caracteristică, proprie acestei mişcări şi a sălăşluirii minţii înlăuntru este curmarea lucrării închipuirii şi slobozirea minţii de tot chipul ce ar pătrunde-o. Astfel mintea devine întreagă auz şi vedere, şi vede şi aude fiece gând ce se apropie **din afară**, înainte ca acesta să pătrundă în inimă. Săvârşind rugăciunea într'o astfel de stare, mintea nu numai că nu îngăduie gândurilor a pătrunde în inimă, dar le şi respinge, păzindu-se astfel a se amesteca cu ele, lucru prin care se ajunge la

tăierea a toată lucrarea patimii încă din cel dintâi al ei stadiu, din însăşi zămislirea ei. Problema este cât se poate de adâncă şi complexă, şi nu putem acì decât să o pomenim în treacăt.

PENTRU DESFĂŞURAREA GÂNDULUI

Păcatul se înfăptuieşte trecând prin anume trepte ale înfiripării sale lăuntrice.

Cea dintâi treaptă este apropierea din afară a unei oarecari înrâuriri duhovniceşti, care la început poate să nu fie deloc limpede şi închegată. Prima treaptă a închegării – ivirea vreunui chip în câmpul vederii lăuntrice a omului – neatârnând de voia lui, nici nu i se socoteşte păcat. În unele cazuri chipurile acestea poartă un caracter cu precădere văzut, în altele, cu precădere gândit, dar cel mai adesea al amândurora. Dar fiindcă şi cele văzute atrag după sine un anume tip de gând, nevoitorii numesc toate chipurile «gânduri».

La omul nepătimaş mintea «stăpânitoare», fiind puterea cunoscătoare a ființei, poate să se plece asupra gândului ce vine, rămânând totuşi slobodă de stăpânirea lui. Dacă însă în om se află «loc», teren potrivit, cum ar fi o înclinare către duhul ce se cuprinde în gând, atunci energia lui încearcă să pună stăpânire pe lumea sufletească, adică pe inima omului; aceasta o dobândeşte trezind în sufletul mai nainte înclinat către patimă un oarecare simțământ de desfătare propriu unei anume patimi. Tocmai în această desfătare constă «ispita». Însă nici clipita desfătării, deşi vădeşte mărturia nedesăvârşirii omului, nu i se socoteşte încă drept păcat: este doar «îmbierea» păcatului.

Mai departe, desfăşurarea gândului păcătos se poate înfățişa în linii generale precum urmează: desfătarea la care îmbie patima atrage către sine atenția minții, clipită de o deosebită însemnătate şi plină de răspundere, căci împreunarea minții cu gândul alcătuieşte o condiție prielnică dezvoltării lui, dacă mintea nu se rupe de la îmbiere printr'un act de voire lăuntrică, ci

petrece mai departe cu atenţia în ea; atunci începe înclinarea către dânsa, un dialog plăcut cu ea, apoi «legătura», care poate trece la un deplin «consimţământ» activ. Mai departe, tot crescând desfătarea pătimaşă, ea poate stăpâni mintea şi voinţa omului, ceea ce se numeşte «robie». După aceasta toate puterile celui robit de patimă se vor îndrepta către o mai mult sau mai puţin hotărâtă înfăptuire a păcatului, de nu vor fi piedici din afară în calea înfăptuirii lui.

O asemenea robie poate rămâne singura, fără a se mai reînnoi vreodată, dacă ea nu a fost decât urmarea lipsei de experienţă a omului ce petrece în nevoinţă şi în luptă. Dar dacă robirea se tot repetă, ea poate deveni «deprindere» a patimii şi atunci toate puterile fireşti ale omului încep a-i sluji.

De la cea mai timpurie ivire a lucrării îndulcitoare a patimii, numită mai sus «îmbiere», trebuie să înceapă lupta care se poate prelungi pe toate treptele desfăşurării gândului păcătos; şi la fiecare treaptă gândul poate fi biruit, şi astfel a nu se săvârşi în faptă; dar totuşi, încă din clipa clătinării voii este de faţă un element al păcatului, şi va fi nevoie de pocăinţă spre a nu pierde harul.

Omul necercat duhovniceşte, de obicei întâmpină gândul păcătos de-abia după ce el a trecut neobservat de primele trepte ale desfăşurării sale, adică atunci când a căpătat de acum o oarecare putere, sau chiar mai mult: când se apropie de primejdia de a săvârşi faptic păcatul.

Pentru a nu ajunge acì, neapărat trebuie ca mintea să se aşeze cu rugăciune în inimă. Aceasta este o nevoie esenţială pentru fiece nevoitor ce doreşte, printr'o pocăinţă adevărată, a se întări în viaţa duhovnicească, deoarece, precum am spus mai sus, într'o astfel de stare păcatul se taie din însăşi zămislirea sa. Acì s'ar cuveni a pomeni cuvântul Proorocului: «Fiica Vavilonului ticăloasă ... fericit carele va cuprinde şi va repezi pruncii tăi de piatra» numelui Iisus Hristos (vezi Ps. 136: 8-9).

Această lucrare minunată, de neajuns delăsătoarei majorităţi,

se dobândește printr'o mare osteneală, și de către foarte puțini. Ea nu este deloc simplă, deloc ușoară; și, în căutarea unei scurte dar limpezi expresii, mă voi afla nevoit, iară și iară, neputincios a mă întoarce asupra ei din felurite unghiuri, fără să nădăjduiesc totuși a o deșerta sau a o putea înfățișa cât de cât mulțămitor.

Esența căii nevoinței Starețului poate fi înfățișată în puține cuvinte: paza inimii de tot gândul din afară prin atenția lăuntrică a minții, pentru ca, îndepărtând toată înrâurirea străină, să ajungă a sta înaintea lui Dumnezeu în rugăciune curată.

Această lucrare se numește **liniștirea minții**. Noi am moștenit-o, prin predanie vie și scrisă, de la Sfinții Părinți, din primele veacuri ale creștinismului până în zilele noastre. Drept aceea, se poate vorbi despre calea nevoinței Starețului, precum el însuși o făcea, ca despre calea monahismului dreptslăvitor îndeobște.

Fericitul Stareț spunea:

«Dacă ești de-Dumnezeu-cuvântător, atunci te rogi curat; dacă te rogi curat, atunci ești de-Dumnezeu-cuvântător».

Monahul-nevoitor nu este theolog în înțelesul academic al cuvântului, ci theolog în alt sens, căci prin rugăciunea curată se învrednicește de adevărate contemplări dumnezeiești. Începutul căii către rugăciunea curată este lupta cu patimile. Mintea, în măsura curățirii de patimi devine mai puternică în lupta cu gândurile și mai statornică în rugăciune și gândirea la Dumnezeu; iar inima, slobozindu-se de întunecarea patimilor, vede toate cele duhovnicești mai curat, mai limpede, până la deplina încredințare a simțământului.

Monahul preferă această cale, căii theologiei cărturărești. În ochii săi, contemplării filosofice abstracte îi este cu putință să ajungă până la a vedea că experiența și conceptele noastre em-

pirice nu se potrivesc lui Dumnezeu, astfel încât să ajungă la starea când mintea începe să «tacă»; însă «tăcerea minții» theologului-filosof rămâne cel mai adesea departe de adevărata contemplare de Dumnezeu, măcar că se apropie de hotarele ei.

A atinge adevărata contemplare fără curățirea inimii este cu neputință. Numai inima curățită de patimi este în stare de o anume răpire, contemplând pe Dumnezeul ce rămâne de neajuns. Într'o astfel de răpire mintea, din bucurie, tace, neputincioasă din pricina măreției celor contemplate.

Pe altă cale merge theolog-gânditorul către starea contemplării, şi pe alta nevoitor-monahul. Mintea celui din urmă nu se îndeletniceşte cu nici un fel de gândire; ea doar ca un străjer, în linişte, ia aminte ca nimic din afară să nu intre în inimă. Numele lui Hristos şi porunca Sa – iată din ce trăiesc inima şi mintea în această «sfințită tăcere»; ele trăiesc o viață-una, cercetând tot ce se săvârşeşte lăuntric, nu cu o cercetare logică, ci printr'un anume simțământ duhovnicesc.

Mintea, împreunându-se cu inima, petrece într'o stare ce-i dă putința a vedea fiece mişcare ce are loc în «sfera subconştientului». (Acest termen al psihologiei ştiințifice contemporane îl folosesc acì în mod convențional, deoarece el nu corespunde cu noțiunile antropologiei nevoinței orthodoxe.) Petrecând înlăuntrul inimii, mintea observă împrejurul ei chipurile şi gândurile ce se ivesc venind din tărâmul fiinţării cosmice şi încercând să pună stăpânire pe inima şi mintea omului. Sub forma unui gând, adică a unui gând legat de un oarecare chip, este prezentă energia unui anume duh. Presiunea gândurilor ce vin din afară este foarte mare şi, spre a o slăbi, monahul este nevoit de-a lungul întregii zile să nu-şi îngăduie nici o privire pătimaşă, nici o legătură pătimaşă cu nimic. Monahul se străduieşte necontenit spre a împuțina până la ultima limită cu putință numărul întipăririlor din afară, altminteri, în ceasul rugăciunii lăuntrice a minții, tot ce se întipărise năvăleşte asupra inimii ca nestăvilita prăvălire a unui zid, aducând multă tulburare.

Țelul monahului este de a ajunge la trezvia neîncetată a minții în inimă; iar când, după mulți ani de astfel de nevoință – **cea mai grea** dintre toate celelalte nevoințe – simțământul inimii se subțiază, iar mintea, din **multul plâns**, primește puterea de a se lepăda de toată năvala gândurilor pătimașe, atunci starea rugăciunii devine neîncetată, și simțământul lui Dumnezeu, de față și lucrător, dobândește putere mare și limpezime.

Calea «Areopaghiților» este alta: în ea precumpănește gândirea, iar nu rugăciunea. Umblând pe acea cale ei adesea se înșală, căci dobândind ușor înțelegerea intelectuală până și a formelor apofatice ale theologiei, se mulțumesc cu desfătarea intelectuală pe care o cearcă. Nedând însemnătatea cuvenită patimilor nebiruite, ușor se închipuie ajunși la cele despre care grăiesc scrierile Areopaghitului, când de fapt, în covârșitoarea majoritate a cazurilor, atingând structura logică a sistemului său theologic, ei nu ajung cu adevărat la Cel căutat.

Esența «liniștirii» Starețul o vedea nu în zăvorâre, și nu în îndepărtarea în pustie, ci în a petrece neîncetat în Dumnezeu. Având în vedere marea însemnătate a acestui punct, mă voi apleca asupra lui mai în amănunt.

Starețul spunea că și zăvorârea, și îndepărtarea în pustie nu erau în sine decât mijloace ajutătoare, și nicidecum un țel. Ele pot ajuta la împuținarea întipăririlor și înrâuririlor din afară, la îndepărtarea de la zarva lumească, și astfel să înlesnească rugăciunea curată, dar numai în cazul când îndepărtarea s'a săvârșit după bunăvoirea lui Dumnezeu, iar nu după a sa voie – căci în acest caz și zăvorârea, și pustia, și toată altă nevoința rămâne neroditoare, fiindcă esența vieții noastre nu constă în nevoințele de-sine-voite, ci în ascultarea voii lui Dumnezeu.

Mulți cred că cel mai înalt chip al vieții este liniștirea în

pustie, alţii socotesc a fi zăvorârea; unii preferă nebunia pentru Hristos, alţii slujirea pastorală, sau osteneala theologiei cărturăreşti, şi altele asemenea. Stareţul socotea că nici unul din aceste chipuri ale nevoinţei nu este în sine cel mai înalt chip al vieţii duhovniceşti, ci fiecare dintre ele poate fi un chip înalt celui pentru care el corespunde cu voia lui Dumnezeu; iar voia lui Dumnezeu pentru fiecare om poate fi una aparte.

Dar oricare ar fi voia lui Dumnezeu pentru fiecare om, când este vorba de unul sau altul dintre chipurile nevoinţei, sau de locul şi forma slujirii, în toate împrejurările rămâne de neapărată trebuinţă căutarea rugăciunii curate.

Rugăciunea, Stareţul o socotea a fi curată atunci când se aduce cu umilinţă, astfel încât şi inima, şi mintea împreună trăiesc cuvintele rostite ale rugăciunii ce nu se lasă întreruptă de nimic, nici de risipirea minţii în ceva din afară, nici de cugetarea la ceva străin rugăciunii trăite. Precum am spus mai sus, acest chip al rugăciunii este starea duhovnicească firească, cât se poate de roditoare sufletului, fiind cunoscut într'o măsură sau alta foarte multor credincioşi; însă doar în rare împrejurări trece în starea rugăciunii desăvârşite.

Celălalt chip al rugăciunii este când mintea se închide în inimă şi acolo, în linişte, în afara gândurilor şi chipurilor străine se deprinde întru pomenirea Numelui lui Dumnezeu. Această rugăciune este însoţită de o necontenită nevoinţă; este o lucrare ce atârnă într'o anume măsură de libera voire a omului; ea înseamnă osteneală, lucrare a nevoinţei. Ceea ce s'a spus mai sus despre acest minunat chip al rugăciunii minţii – anume faptul că dă putinţa de a vedea gândul înainte de a pătrunde în inimă, sau, spre a ne exprima convenţional, dă putinţa de a controla adâncurile subconştientului, de a se slobozi de tulburările în care este ţinut omul din pricina ivirii a tot felul de influenţe din tărâmul întunecat al subconştientului, mai bine zis, din adâncul fără de fund al vieţii cosmice păcătoase – toate acestea nu sânt decât aspectul negativ al lucrării, pe când aspectul ei pozitiv co-

vârșește orice idee omenească.

Dumnezeu Lumină neapropiată este. Ființarea Lui este mai presus de tot chipul, nu numai materialnic, ci și al minții – și de aceea câtă vreme mintea omului se îndeletnicește cu gândirea, cu cuvintele, cu conceptele, cu chipurile, el nu a ajuns la desăvârșirea rugăciunii.

Mintea zidită a omului, făptura zidită a omului, stând înaintea Minții celei dintâi, înaintea Dumnezeului personal, numai atunci își atinge adevărata și desăvârșita rugăciune curată când, din dragoste pentru Dumnezeu, lasă îndărăt toată zidirea sau, cum iubea a zice Starețul, desăvârșit uită lumea, și până și propriul trup, astfel încât nu mai știe omul – oare fusese în trup, sau afară de trup în ceasul rugăciunii?

O astfel de rugăciune **curată** în înțelesul cel mai înalt al cuvântului este un dar rar al lui Dumnezeu; ea nicicum nu atârnă de străduința omenească, ci puterea lui Dumnezeu vine, și cu o nepresimțită grijă și negrăită gingășie îl trece pe om în lumea Luminii Dumnezeiești; sau, mai bine zis, se arată Lumina Dumnezeiască și cu dragoste îmbrățișează întreg omul, astfel încât el nu-și mai poate aminti de nimic, nu mai poate cugeta nimic.

Anume având în vedere rugăciunea mai sus pomenită, Starețul spunea:

«Cine curat se roagă, acela este de-Dumnezeu-cuvântător».

Cel ce nu a avut această experiență, acela nu a ajuns la theologhisirea înțeleasă ca stare a dumnezeieștii vederi. Mintea ce nu a cunoscut vreodată curăția, care nu a contemplat vreodată lumina vecinică Dumnezeiască, oricât de ascuțită ar fi ea prin experiența sa intelectuală, neapărat supusă închipuirii, va trăi din presupuneri și, în încercările sale de a cunoaște cele Dumnezeiești, își va clădi plăsmuiri care, din nefericire, adesea sânt primite ca adevărate descoperiri și contemplări dumnezeiești, fără a-și cunoaște înșelarea.

LA TEMEIUL LINIŞTIRII STĂ PORUNCA LUI HRISTOS: SĂ IUBEŞTI PE DUMNEZEU DIN TOATĂ MINTEA ŞI DIN TOATĂ INIMA

Unii dintre Sfinţii Părinţi, în scrierile lor ascetice, osebesc între două chipuri ale vieţii duhovniceşti, cea lucrătoare şi cea contemplativă, numind pe prima dintre ele calea păzirii poruncilor.

Stareţul Siluan gândea puţin altfel: şi el împărţea viaţa în lucrătoare şi contemplativă, dar şi pe una şi pe alta deopotrivă le socotea ca pază a poruncilor. Temeiul de început al nevoinţei liniştirii minţii îl vedea în cuvintele celei dintâi porunci: Să iubeşti pe Dumnezeu din toată inima, din toată gândirea, din tot sufletul. El scrie:

«Cel ce a cunoscut dragostea lui Dumnezeu va zice: Nu am păzit poruncile. Măcar că mă rog zi şi noapte, şi toată bunăsăvârşirea încerc a făptui, ci porunca pentru dragostea lui Dumnezeu nu am plinit. Doar în rare clipite ajung la porunca lui Dumnezeu, dară sufletul ar dori în toată vremea să petreacă în ea. Când în minte se adaugă gânduri străine, atunci mintea cugetă şi pe Dumnezeu, şi acel lucru; cu alte cuvinte, porunca: Să iubeşti din **toată** mintea şi din **toată** inima – nu este deplin împlinită; dar când mintea deplin este în Dumnezeu, şi nu sânt şi alte gânduri, atunci se împlineşte cea dintâi poruncă» (cap. «Marea ştiinţă», p. 470).

În experienţa nevoinţei rugăciunii curate mintea, despuindu-se de tot chipul şi conceptul, se învredniceşte, după adâncă pocăinţă şi mult plâns, de adevărata vedere a lui Dumnezeu.

Liniştirea minţii [Isihasmul] totdeauna a întâlnit mulţi potrivnici, mai cu seamă în Apus; aceştia, neavând experienţa cuvenită, în înţelegerea lor abstractă a acestui chip al rugăciunii

credeau că este vorba de căutarea unui procedeu mecanic care să ducă la contemplarea Dumnezeiască. Dar, firește, nu este așa.

Dumnezeu, absolut liber fiind, nu poate fi supus nici unei lucrări mecanice, și în nici un caz vreunei constrângeri. Liniștirea minții este însoțită de o mare lepădare de sine și este o nevoință dintre cele mai grele. Libera dorință a omului de a-și asuma această mare suferință pentru o mai bună pază a poruncilor lui Dumnezeu atrage dumnezeiescul har, dacă nevoința se săvârșește în duhul smereniei.

Omul mândru, orice mijloace ar folosi, nu ajunge la adevărata părtășie cu Dumnezeu. Mintea, prin singură dorința omului, nu se împreunează cu inima adâncă, dar și dacă pătrunde cumva în inimă, se va vedea acolo numai pe sine, propria-i zidită frumusețe – măreață, căci zidită după chipul lui Dumnezeu; dar pe Dumnezeul adevărat nu-l va afla.

Iată de ce Fericitul Siluan, luptându-se pentru a se smeri, alerga la acea armă de foc pe care i-o dăduse Domnul:

«Ține-ți mintea în iad, și nu deznădăjdui».

Acest om, neșlefuit din punct de vedere intelectual, «simplu» și «incult», adesea s'a învrednicit de curata contemplare Dumnezeiască a minții, drept care cu adevărat și pe bună dreptate spunea: «Dacă te rogi curat, ești de-Dumnezeu-cuvântător». Și iarăși: «Credincioși sânt mulți pe pământ, dar din aceia care să **cunoască** pe Dumnezeu, foarte puțini».

Prin cunoaștere el înțelegea nu speculații gnostice theologice, ci experiența viei părtășii, experiența împărtășirii Dumnezeieștii Lumini.

Cunoașterea este – **împreună-ființare**.

TEMEIUL ANTROPOLOGIC AL LINIȘTIRII MINȚII

Urmărind în *Viața* de față a înfățișa experiența pozitivă a Starețului, în măsura putințelor mele, nu am dorit să dau un ca-

racter ştiinţific-formal acestei scrieri şi, drept aceea, ocolesc în principiu prea multele paralele şi citate din scrierile Sfinţilor Părinţi.

Lucrarea de faţă este încercarea de a înfăţişa chipul Stareţului şi a descrie calea duhovnicească străbătută de el, care, deşi se află deplin în şuvoiul predaniei nevoinţei Bisericii Orthodoxe, fiind cu adevărat un fenomen viu, poartă pecetea originalităţii şi este de nerepetat.

Problemele dogmatice atinse acì nu constituie un tratat de theologie. Ne aplecăm asupra lor pentru faptul că întreagă înaintarea lăuntrică a vieţii duhovniceşti se leagă în chip organic de conştiinţa dogmatică. Schimbaţi ceva în conştiinţa dogmatică, şi neapărat se va schimba într'o măsură corespunzătoare şi înfăţişarea voastră duhovnicească, şi numaidecât şi chipul fiinţării voastre duhovniceşti. Şi iarăşi, abaterea de la adevăr în viaţa duhovnicească lăuntrică va înrâuri o schimbare în conştiinţa dogmatică.

Vorbind despre liniştirea minţii, pe care atâta o iubea Stareţul, socotim nu de prisos a înfăţişa în câteva cuvinte temeiul antropologic al acestei lucrări, aşa cum reiese din însăşi cercarea. Antropologia Stareţului poate fi înfăţişată prin cuvintele Cuviosului Macarie cel Mare şi ale Cuviosului Isaac Sirul, ale căror scrieri le cunoştea foarte bine.

«Nici din firea Dumnezeirii este sufletul, nici din firea întunerecului vicleşugului, ci este oareşicarea făptură înţelegătoare (*noera*), şi frumoasă, şi mare, şi minunată, şi bună, asemănare şi chip al lui Dumnezeu; şi pentru călcarea [poruncii], intră într'însul vicleşugul patimilor întunerecului» (Sf. Macarie cel Mare, *Omilii* 1, 7[1]).

«Dumnezeu, pre cel zidit dupre chip, nepătimaş l-au zidit...,

[1] Sf. Macarie Eghipteanul, *Omilii*, trad. de Macarie Ieromonahul, Ed. Predania, Bucureşti, 2009, p. 29. (N. tr.)

drept aceea patimile nu sânt în firea sufletului..., ci sânt un oarecare adaos, şi vinovat de ele este însuşi sufletul» (Sf. Isaac Sirul, «Cuvântul 82»).[1]

«Când se vor încuia simțirile prin liniştire ... atunci vei vedea ... care este firea sufletului şi ce comori ascunse are întru dânsul» (acelaşi).

Când spuncam că mintea ce stă cu rugăciunea în inimă vede de acolo fiecare gând ce se apropie de inimă înainte ca el să pătrundă în ea, aveam în vedere energia «viclenelor patimi» ce vin asupra sufletului din afară, fiind, după spusa Sfântului Isaac, «adăugite», iar nu parte din firea sufletului. Tuturor acestor lucruri adăugite, pripăşite, străine, ce încearcă să pătrundă în inimă, mintea din inimă le stă împotrivă cu rugăciune, şi prin ea le respinge.

Dar este cu putință o şi mai adâncă pătrundere a minții în inimă, când ea, cumva, prin lucrarea lui Dumnezeu, într'atât se împreunează cu inima, încât se despoaie deplin de tot chipul şi conceptul, şi în acelaşi timp se închid toate intrările inimii față de tot ce este străin; iar atunci sufletul intră într'un «întunerec» de un ordin cu totul aparte, învrednicindu-se apoi de negrăita stare înaintea lui Dumnezeu cu mintea **curată**.

«Cine curat se roagă, acela este de-Dumnezeu-cuvântător», zice Stareţul. De-Dumnezeu-cuvântător – nu în înțelesul academic al cuvântului, ci în înțelesul: de-Dumnezeu-văzător, de-Dumnezeu-cunoscător.

Dar este ceva şi mai presus de aceasta: stările când omul în chip ființial şi cu o limpezime de netăgăduit se împărtăşeşte de

---

[1] Într'una din variantele textului Sfântului Isaac, citatul este oarecum diferit: «Patimile nicicum adăugire sânt dintru pricinuirea sufletului... căci Dumnezeu dupre nepătimaş chip au făcut... şi nu este drept a zice că ale sufletului sânt patimile, şi că întru acestea se mişcă». Am păstrat varianta din ruseşte, fiind în concordanță cu interpretarea de mai jos a Părintelui Sofronie. (N. tr.)

vecinica viaţă şi de negrăita odihnă în Dumnezeu. Cu toate acestea, nu îndelung rămâne omul într'o astfel de stare, şi dacă Domnul, pentru cele de El singur cunoscute sfaturi, binevoieşte să-i îndelungească viaţa pe pământ, el se întoarce din nou în această lume şi, precum Apostolul Petru pe Thavor, grăieşte despre petrecerea sa lăuntrică cu Dumnezeu: «Bine este nouă, Doamne, a fi cu Tine acì».

EXPERIENŢA VECINICIEI

Liniştirea minţii este o viaţă minunată prin bogăţia şi măreţia sa, care, în descrierea sa, din pricina osebirii ei, apare ca o neorânduială plină de contradicţii. Nu mă îndoiesc că mulţi dintre cei ce gândesc logic se pot sminti la cuvântul despre faptul că omul, la un moment dat, în chip fiinţial şi cu o limpezime de netăgăduit este dus în viaţa vecinică. Este o vădită absurditate faptul de a deveni vecinic pentru un anume răstimp. Dar voi încerca să lămuresc întrucâtva această expresie.

Vremea şi vecinicia sânt, în înţelegerea nevoitorului, două chipuri osebite ale fiinţării. Cel dintâi, adică vremea, este chipul fiinţării făpturii necontenit născându-se şi desfăşurându-se în mişcarea sa, fiind în chip de necuprins de-Dumnezeu-făcută dintru nimic. Cel de-al doilea, adică vecinicia, este chipul dumnezeieştii fiinţări, căreia nu i se pot atribui conceptele noastre de întindere şi orânduire. Vecinicia este lucrarea-una, fără întindere, a negrăitei plinătăţi a fiinţării dumnezeieşti, care fiind mai presus de lume, fără întindere cuprinde toată plinătatea lumii făcute. Vecinic în esenţă este Unul Dumnezeu. Vecinicia nu este ceva abstract sau aparte fiinţând, ci Însuşi Dumnezeu în a Sa fiinţare. Când omul, pentru bunăvoirea lui Dumnezeu, primeşte darul harului, atunci, părtaş fiind Dumnezeieştii vieţi, se face nemuritor, nu numai în înţelesul nesfârşitei îndelungiri a vieţii sale, dar şi fără-de-început, deoarece acel tărâm al fiinţării Dumnezeieşti, unde este dus, nu are nici început, nici sfârşit.

Vorbind acì despre om ca devenind «fără-de-început» am în vedere nu preexistența sufletului, şi nici preschimbarea firii noastre făcute în Dumnezeiască fire fără-de-început, ci părtăşie la viața Dumnezeiască fără-de-început, în vârtutea îndumnezeirii făpturii prin lucrarea harului.

Când mintea şi inima, îndreptate spre Hristos, se unesc cu o tainică unire, nu din a lor străduință, ci din lucrarea lui Dumnezeu, atunci omul cu adevărat se regăseşte în cea mai adâncă urzeală a sa; atunci el, ca minte după chipul lui Dumnezeu, ca duh după asemănarea lui Dumnezeu, ca ipostas (persoană) nemuritor, nevăzut vede pe Dumnezeu; câtă vreme însă este legat de trup, cunoaşterea lui nu atinge desăvârşirea, şi nu poate înțelege în ce chip va fi vecinica sa ființare după ce va trece ultimul prag al vieții pământeşti, adică dezlegarea sa de îngreuierea trupească şi intrarea sa, de acum în afara greutății ei, în tărâmul luminii fără de început al Dumnezeirii, dacă va binevoi Domnul să-l primească. Însă întrebarea: Cum va fi vecinica ființare? – se pune nu în clipa vedeniei, când sufletul întreg este în vecinicul Dumnezeu, şi nu ştie de este oare în trup, sau în afara trupului, ci de-abia atunci când vede din nou această lume, când din nou îşi simte chingile trupului şi, în acelaşi timp, se găseşte din nou cu un oarecare înveliş al trupului asupra sa.

În sine însuşi, adică în limitele ființei sale zidite, omul nu are viață vecinică. Împărtăşindu-se de Dumnezeiasca viață după darul harului, el devine vecinic. Această vecinicie o poate trăi încă de acum, nu în aceeaşi măsură totdeauna, ci uneori mai mult, alteori mai puțin.

Toate aceste expresii sânt paradoxale, dar poate următoarea va fi mai pe înțeles: în măsura în care sântem în Dumnezeu, în aceeaşi măsură sântem vecinici.

În măsura în care – în aceeaşi măsură; dar nu este vorba acì de cantitate, ci de darul lui Dumnezeu.

În starea vedeniei sufletul nu întreabă nimic. Negrăitul act al intrării sale în lumea Dumnezeiască se săvârşeşte nu prin pro-

pria-i voie, că nici nu-şi poate dori ceea ce nu a cunoscut mai înainte; însă actul acesta nu este fără învoirea sa, în sensul că în oarecari clipe de mai nainte el şi-a arătat buna voire, tânjind fierbinte către Dumnezeu prin paza poruncilor Sale. Vedenia este preîntâmpinată de multe suferinţe, de mult plâns, de o adâncă pocăinţă cu plânsul adâncii inimi, de plânsul fierbinte ce arde în om mândria trupească, sufletească, şi duhovnicească.

Nu poate omul, câtă vreme este în trup, să atingă desăvârşirea cunoaşterii, dar ceea ce îi dă Dumnezeu este adevărata, neîndoielnica, fiinţial-cercata trăire a vecinicei Împărăţii, şi chiar dacă aceasta este «în parte», cum zicea Stareţul, cu **deplină încredinţare** ştie despre ea.

Cel zidit «dupre chipul lui Dumnezeu» este zidit şi pentru viaţa «dupre asemănare». Dobândind «mântuirea» în Dumnezeu, el dobândeşte viaţa asemenea vieţii lui Dumnezeu Însuşi. Dumnezeu este Cel ce pretutindenea Este şi toate cunoaşte, iar Sfinţii, în Duhul Sfânt, primesc asemănarea putinţei pretutindenea a fi, şi toate a cunoaşte. Dumnezeu este Lumină, iar Sfinţii în Duhul Sfânt devin lumină. Dumnezeu este Iubire ce îmbrăţişează tot ce fiinţează, iar Sfinţii în Duhul Sfânt, cu dragostea lor îmbrăţişează lumea întreagă. Dumnezeu este Unul Sfânt, iar Sfinţii sânt şi ei sfinţi în Duhul Sfânt. Sfinţirea însă nu este un concept etic, ci fiinţial. Sfânt nu este cel ce stă la înălţime în ce priveşte morala omenească sau în ce priveşte viaţa sa ca nevoinţă, sau chiar rugăciune (şi fariseii posteau, şi rosteau «îndelungi rugăciuni»), ci unul ce poartă în sine Duhul Sfânt. Singur Dumnezeu este Adevărul şi Viaţa, iar cei părtaşi Duhului Sfânt devin vii şi adevăraţi, pe când cei ce se abat de la Dumnezeu mor duhovniceşte şi se duc în «întunerecul cel mai din afară».

Spunând mai sus că omul, chemat întru fiinţă, prin actul făuritor al lui Dumnezeu, dintru «nimic», nu are întru sine viaţă

vecinică, nicidecum nu gândesc că, murind, el se întoarce din nou întru «nimic», în deplina neființă. Nu. Abătându-se de la Dumnezeu, întorcându-se de la El, înzestrat fiind cu libertate, el se îndepărtează de Viață și de Lumină, către tărâmul vecinicei morți și către întunerecul cel mai din afară; dar întunericul și moartea nu sânt acel «nimic», acea neființă din care a fost chemată făptura către a fi; ele sânt «starea» făpturii înțelegătoare, de nedesființat în esența sa. Întorcându-se de către Dumnezeu, făptura nu poate totuși ajunge într'un tărâm neajuns lui Dumnezeu: și în iad dragostea lui Dumnezeu îmbrățișează pe toți; dar pe când celor ce Îl iubesc le este bucurie, ea le devine chin celor ce Îl urăsc.

Vorbind despre experiența veciniciei și învierea sufletului, vorbesc despre marea bunăvoire a lui Dumnezeu care, revărsându-se asupra omului, îl «răpește» în tărâmul Vecinicei Lumini, dându-i a trăi neîndoielnic propria-i slobozenie din moarte, propria-i vecinicie.

«Întorcându-se» din starea vedeniei, deși un oarecare «văl» acoperă iarăși omul, totuși conștiința sa personală și viziunea lumii se preschimbă esențial, și nu pot rămâne neschimbate din multe pricini. Experiența căderii și pătimirii sale îi descoperă și în toți ceilalți aceeași tragedie. Experiența propriei nemuriri îl duce la a vedea și în fiecare om un frate nemuritor. Experiența vie a veciniciei și contemplarea lăuntrică a lui Dumnezeu întru despuierea de zidire, în chip neînțeles umplu sufletul de dragoste pentru om și pentru toată făptura. Reiese că numai cel ce a cunoscut măreția omului în propria-i experiență duhovnicească este cu adevărat în stare a prețui și iubi pe tot împreună-omul.

Și iată încă un fenomen de neînțeles: în clipa vedeniei, după expresia Starețului, «lumea este desăvârșit uitată»; vremea contemplării nu este nicidecum vremea cugetării; gândirea obiș-

nuită, discursivă, se întrerupe atunci; lucrarea minţii rămâne şi pe mai departe, dar o lucrare de un chip cu totul aparte; şi, uimitor lucru, cum acea nevedere, după ieşirea omului din ea îmbracă forma gândurilor şi simţămintelor... Starea vedeniei este lumina iubirii lui Dumnezeu, iar lucrarea acelei iubiri naşte în suflet noi simţăminte şi noi gânduri despre Dumnezeu şi lume.

Cea dintâi «răpire» şi vedenie se dă omului de sus, fără ca el să o caute, căci neştiind de ea, nici nu o putea căuta. Dar după aceea nu o mai poate uita, şi cu multă durere a inimii iară şi iară o caută, şi nu numai pentru sine, ci şi pentru toţi oamenii.

ÎNCEPUTUL VIEŢII DUHOVNICEŞTI: LUPTA CU PATIMILE

Antropologiei ascetice privitoare la lucrarea minţii îi vom mai adăuga câte ceva, spre a lămuri această lucrare şi urmările ei.

Ţinându-şi atenţia în inimă cu rugăciune, nevoitorul încearcă să-şi păzească mintea curată de tot gândul. Gândurile pot fi fireşti omului în împrejurările existenţei sale pământeşti, dar pot fi şi urmările înrâuririlor drăceşti. Când nevoitorul se roagă, se leapădă pentru o vreme, în măsura putinţelor, de nevoile firii sale; iar gândurile de obârşie drăcească în orice caz le izgoneşte de la sine. Aşa se face că în ceasul rugăciunii el respinge toate gândurile, şi cele fireşti, şi cele drăceşti.

Căzând pradă înrâuririi diavoleşti omul îşi pierde libertatea cea asemenea lui Dumnezeu şi cade de la viaţa dumnezeiască. O astfel de stare, fiind o suferinţă, se numeşte în graiul nevoitorului «patimă». Prin această denumire se exprimă pe de-o parte ideea pătimirii, în sensul de pasivitate şi robie, pe de altă parte ideea suferinţei, în sensul năruirii şi al morţii. «Tot cel ce săvârşeşte păcatul, rob este păcatului; ci robul nu rămâne în

casă în veac: fiul rămâne în veac» (Io. 8: 34-35). Astfel, în starea patimii păcătoase suferința se înfățișează sub două chipuri, adică înrobirea și năruirea, și de aceea «robul păcatului» nu poate avea conștiința măreției slobozeniei, asemenea celei dumnezeiești, a omului ca fiu al lui Dumnezeu.

Patimile au puterea de a atrage la sine, însă înțelenirea sau întărirea oricărui chip sau gând pătimaș în suflet nu se înfăptuiește niciodată fără învoirea omului, căci în toată ființarea nu există **nimic** atât de puternic încât să poată lipsi omul liber de putința de a se împotrivi sau de a lepăda. Însă când un anume gând sau chip pătimaș se întărește în suflet, omul devine mai mult sau mai puțin înrobit. Patimile sânt «înrobiri» de felurite intensități sau puteri.

Puterea atrăgătoare a patimii constă în făgăduința desfătării. Suferința, în înțelesul năruirii, este urmarea desfătării pătimașe. Dacă în mișcarea pătimașă nu s'ar afla elementul desfătării, ci ar începe de îndată suferința, ea nu ar putea pleca sieși voința omului. Patima, ca suferință și moarte, este percepută îndată numai de omul duhovnicesc ce a cunoscut lucrarea de-viață-făcătoare a harului Dumnezeiesc ce naște în suflet o respingere, o «ură» față de mișcarea pătimașă din sine.

Începutul vieții duhovnicești este lupta cu patimile. Dacă lupta ar implica numai lepădarea desfătării, ea ar fi ușoară. Mai grea în această luptă se arată a fi a doua etapă, și anume când patima nesatisfăcută începe a chinui omul cu cele mai felurite boli. În acest caz nevoitorul are trebuință de o foarte mare și îndelungată răbdare, căci urmarea binefăcătoare a stării împotriva patimii nu vine îndegrab.

Este firesc ca omul, în starea sa de acum, să-și petreacă întreaga viață în luptă, dar există și două stări extreme în care se observă absența acesteia. Cel nepătimaș nu are a se lupta, în sensul că îndulcirea pe care i-o arată patima nicicum nu-l ademenește, și totul se reduce la un gând «gol». Și cel ce este supus

năvalei gândurilor, dar nu şi puterii lor ademenitoare, poate fi numit nepătimaş. Iar semnul deplinei înrobiri este de asemenea lipsa luptei; dar, în acest caz, pricina este faptul că la toate nivelele desfăşurării gândului pătimaş omul nu numai că nu se împotriveşte, ci el însuşi merge în întâmpinarea lui, trăieşte prin el.

În condiţiile fiinţării pământeşti a trupului, omul are şi patimi nepăcătoase, adică suferinţe sau nevoi fără împlinirea cărora prelungirea vieţii este cu neputinţă – de pildă hrana, somnul ş.a.m.d. Pentru răstimpuri de scurtă durată nevoitorul trece cu vederea aceste nevoi, iar dacă glasul lor începe să ameninţe cu boli, atunci în anumite împrejurări nevoitorul, în hotărârea sa de a nu li se supune, merge până la moarte; dar este de însemnat că în astfel de cazuri moartea de obicei nu vine, ba chiar mai mult, omul este păzit de Dumnezeu într'o măsură şi mai mare. Această hotărâre bărbătească este de trebuinţă, altminteri nu se poate dobândi slobozenia de gânduri chiar şi pentru o scurtă vreme.

Mintea ce se afundă în inima adâncă, în însuşi actul acestei afundări prin rugăciune se despoaie de tot chipul, nu numai văzut, ci şi gândit, şi în starea acestei curăţii se învredniceşte a sta înaintea lui Dumnezeu; iar ceea ce purcede din acest adânc de dincolo de chipuri, chiar dacă mai târziu se şi toarnă sub formă de gând sau îmbracă vreun oarecare chip, nu mai este patimă, ci adevărata viaţă în Dumnezeu.

În această stare se vădeşte că sufletul firesc tânjeşte către Dumnezeu, şi Îi este asemenea, şi este nepătimaş prin firea sa.

Prin schimbarea stărilor – când părtăşie cu harul, când ridicarea lui – omul se convinge neîndoielnic că «viaţă în sine nu are»; că viaţa sa este în Dumnezeu; că în afara Lui – moartea. Când sufletul se învredniceşte de cercetarea Luminii Dumnezeieşti, trăieşte aievea viaţa cea vecinică, adică pe Dumnezeu; iar unde este Dumnezeu, acolo se află şi o **slobozenie** de negrăit prin cuvânt, căci atunci omul se află în afara morţii şi a fricii.

În această stare omul se cunoaşte pe sine, şi cunoscându-se,

cunoaşte omul îndeobşte, în vârtutea stării de-ó-fiiere a întregului neam omenesc.

În adâncul său, acolo unde se descoperă adevărata asemănare cu Dumnezeu a firii omeneşti, acolo unde iese la lumină măreaţa sa chemare, nevoitorul vede ceea ce rămâne desăvârşit necunoscut celui ce nu s'a adâncit în inima sa.

În stihirile înmormântării Cuviosul Ioan Damaschin spune:

«Plâng şi mă tânguiesc când cuget la moarte, şi văz în morminturi zăcând cea dupre chipul lui Dumnezeu plăzmuită a noastră frumseţe, fără de chip şi fără de slavă...».

Astfel plânge şi se tânguieşte tot cel ce a cunoscut în Dumnezeu cea întâi-zidită frumuseţe a omului, când, întorcându-se de la negrăitul ospăţ duhovnicesc din cămara cea adâncă a inimii, vede împărăţind în lume starea morţii fără de chip şi fără de slavă.

VI

PENTRU FELURILE ÎNCHIPUIRII ŞI LUPTA CU EA

Îndrăznind a scrie despre «sfinţita liniştire», pe care atâta o iubea Stareţul Siluan, mă văd nevoit să vorbesc despre neapărata luptă a nevoinţei cu închipuirea. Şi această problemă a vieţii duhovniceşti este cât se poate de grea şi de complexă, şi nu nădăjduiesc să o pot arăta în chip mulţumitor. Având în vedere că sarcina mea principală este aceea de a înfăţişa o anume experienţă concretă, mă văd silit a descrie doar acea conştiinţă şi acele noţiuni aflate până acum la nevoitorii Sfântului Munte, şi de care se ţinea însuşi Stareţul, lăsând deoparte teoriile psihologiei ştiinţifice contemporane. Nu mă voi avânta a critica nici a compara, fie pe unele, fie pe altele; voi însemna doar că în multe privinţe ele nu coincid, deoarece la temeiul concepţiilor ascetice se află noţiuni cosmologice şi antropologice cu totul diferite.

Stareţul scrie:

«O, fraţilor, să uităm pământul şi toate câte sânt într'însul, căci ne abate de la vedenia Sfintei Treimi, Care este neajunsă minţii noastre, dar pe Care Sfinţii o văd în ceruri în Duhul Sfânt. Iar noi să petrecem în rugăciune, fără nici o închipuire...» (p. 392)

«Când sufletul în Duhul Sfânt cuncaşte pe Domnul, în fiece clipă, neîncetat, el se minunează de milosârdia lui Dumnezeu şi de măreţia şi puterea Sa, iar Domnul Însuşi cu al Său har, milostiv, ca o mamă iubitoare de prunci învaţă sufletul smeritele, bunele gânduri, şi îi dă a-L simţi de faţă şi apropiat, şi sufletul, în smerenie, vede pe Domnul fără nici un gând» (p. 305).

Capacitatea închipuirii este foarte variată în manifestările sale. Nevoitorul se luptă mai nainte de toate cu aspectul închipuirii ce se leagă de lucrarea patimilor grosolane, trupeşti. El ştie că fiece patimă îşi are chipul propriu, căci ea ţine de sfera lumii zidite, fiinţând neapărat într'o formă sau alta, purtând un anume chip. Lucrarea poftei pătimaşe în om, în chip firesc dobândeşte putere doar atunci când chipul patimii, primit înlăuntru, atrage către sine mintea. Dacă mintea se abate de la chipul adus de patimă, aceasta nu se poate dezvolta şi se stinge. De pildă, când vine o poftă trupească, deşi fiziologic este firească, nevoitorul îşi păzeşte mintea de chipul ce se naşte în ea venind din afară şi cu care patima o îmbie; iar dacă mintea nu primeşte chipul, patima nu-şi poate desfăşura lucrarea, şi neapărat se stinge. Vorbind acì de minte, avem în vedere nu judecata, nu gândirea logică a minţii, ci ceea ce s'ar defini poate mai bine prin cuvântul «atenţie». O astfel de păzire a minţii de chipul patimii dă deplina putinţă, dovedită de experienţa milenară a nevoinţei, de a păzi de-a lungul întregii vieţi înfrânarea întreg-cugetătoare, chiar şi purtând un trup puternic, cum vedem în pilda Stareţului. Şi dimpotrivă, dacă mintea omului primeşte cu îndulcire chipul pătimaş, atunci energia acestuia va stăpâni tiranic până şi un trup neputincios, bolnav şi istovit.

Să luăm altă patimă – ura. Şi ea îşi are propriul chip, şi dacă mintea se păzeşte de a i se da, patima nu se poate dezvolta; însă dacă se uneşte cu ea, atunci patima, în măsura acelei uniri, îşi va dobândi o putere crescândă şi va putea ajunge până la a pune stăpânire.

Un alt fel de închipuire cu care se luptă de obicei nevoitorul se numeşte visătorie. Omul se îndepărtează de la starea reală a lucrurilor din lume şi trăieşte în tărâmul fanteziei. Roadele fanteziei, cea neputincioasă a zidi ceva ce nicicum nu există, ceva cu totul «dintru nimic», nu pot purta un caracter desăvârşit străin de lumea înconjurătoare; cu alte cuvinte, în ele neapărat vor fi elemente din lumea reală, precum se întâmplă în visuri, şi pentru aceea ele nu sânt absolut de neajuns. De pildă, un om sărac îşi închipuie că a ajuns împărat, sau proroc, sau un mare savant. Istoria cunoaşte cazuri când oameni săraci din păturile cele mai de jos ale societăţii au ajuns împăraţi, ş.a.m.d., însă, de obicei, aceasta nu se întâmplă cu cei **visători**.

Nădăjduiesc că cititorului îi este limpede ce înţeleg vorbind despre «visătorie» şi, spre a nu lungi cuvântul, voi trece la un alt fel de manifestare a puterii închipuirii. Omul, folosindu-se de putinţa de a-şi aminti şi reprezenta, poate cugeta, de pildă, la rezolvarea vreunei probleme tehnice, iar atunci mintea-i va căuta prin cugetare putinţa practică de a înfăptui vreo idee sau alta. Acest fel de îndeletnicire a minţii ce se însoţeşte de închipuire are o mare însemnătate în cultura omenească şi este de neapărată trebuinţă în viaţă; nevoitorul însă, căutând rugăciunea curată, năzuieşte a se îngrădi pe sine în toate prin neagonisire, astfel încât nici acest fel de închipuire să nu-l împiedice ca «gândul cel dintâi şi puterea cea dintâi să o dea lui Dumnezeu», adică să se adune întreg în Dumnezeu.

Şi în sfârşit, încă un fel de închipuire de care voiesc să vorbesc este încercarea minţii de a pătrunde în taina fiinţei şi a atinge lumea Dumnezeiască. Astfel de încercări neapărat se însoţesc de închipuire, pe care mulţi sânt înclinaţi a o numi cu înalta denumire de creativitate theologică. Nevoitorul liniştirii minţii şi al rugăciunii curate se luptă hotărât în sine cu acest fel de «creativitate», fiindcă este un demers potrivnic rânduielii

ființării reale, în măsura în care omul creează astfel pe Dumnezeu după chipul său și după asemănarea sa.

Este cu putință ca spusele mele să stârnească multe nedumeriri și împotriviri, dar nu mă voi putea opri asupra lămuririlor, nădăjduind a fi, cu oarecare bunăvoință, înțeles cum se cuvine.

Nevoitorul rugăciunii se întemeiază pe credința că Dumnezeu ne-a făcut pe noi, și nu noi Îl facem pe Dumnezeu; drept aceea, ocolind toată făurirea theologică sau filosofică, se îndreaptă cu nevăzută rugăciune către Dumnezeu; și dacă bunăvoirea lui Dumnezeu se va pogorî către rugător, și-i va fi dat să guste apropierea lui Dumnezeu, chiar și atunci cunoașterea lui Dumnezeu cea mai presus de chip se va îmbrăca într'un chip sau altul, însă acel chip nu va fi «născocit» de către nevoitor sau proroc, ci «dat» lui de sus.

Nevoitorul rugăciunii caută pe Dumnezeu – pe Făcătorul său; iar Dumnezeu, prin pogorământul și bunăvoirea Sa dă cunoașterea despre Sine în chipuri pe înțelesul omului. Aceste chipuri ard în om patimile și îl sfințesc; dar dacă le va socoti ca fiind încununarea descoperirii, va cădea în rătăcire, și atunci până și chipurile date de sus i se vor putea preface într'o piedică de netrecut spre o mai desăvârșită cunoaștere de Dumnezeu.

Gândul făuritor al lui Dumnezeu se înfăptuiește și se întrupează în lume, dar libertatea făpturii merge în sens contrar: ea caută pe Însuși Dumnezeu, în Care își găsește ultimul țel și înțeles al ființării sale. Țelul lumii făcute nu este ființarea sa în sine, pentru sine, chipul ființării sale, ci ca făptura să cunoască pe Făcătorul și să se îndumnezeiască.

Pricina facerii lumii este prisositoarea bunătate a lui Dumnezeu, și nicicum neapărata trebuință a întrupării lui Dumnezeu-Cuvântul; cu alte cuvinte, întruparea lui Dumnezeu-Cuvântul nicicum nu a fost o **neapărată trebuință** pentru Însuși Cuvântul, și nici facerea lumii nu a fost doar actul premergător al

întrupării lui Dumnezeu.

Pogorârea Cuvântului nu dovedeşte valoarea de sine stătătoare a lumii, ci ţelul sau înţelesul pogorârii se descoperă în numele pe care l-a primit, smerit întrupându-se, Dumnezeu-Cuvântul: **Iisus-Mântuitor** – «Şi vei chema numele Lui Iisus: că Acesta va mântui pre norodul Său de păcatele lor» (Mt. 1: 21).

Dumnezeu nu este lumea ideală, în sensul de lumea ideii; iar chipul lumii de faţă, empirice, nu este întruchiparea lumii ideale Dumnezeieşti, adică o întruchipare fără de care însăşi fiinţa Dumnezeiască s'ar afla lipsită, nedesăvârşită.

În tot ce este făurire omenească, ideea omului îndreptată către lume îşi caută propria întrupare, înfăptuire, fără de care ea ar rămâne neîncununată în a sa dezvoltare; însă în lumea Dumnezeiască întruparea lui Dumnezeu-Cuvântul nu este încununarea unui proces theogonic, adică încununarea unei dezvoltări în însăşi Dumnezeirea, şi deci de neapărată trebuinţă pentru Însuşi Dumnezeu, pentru deplinătatea fiinţării Sale.

Acesta, pe scurt, este temeiul dogmatic al rugăciunii duhovniceşti despre care vorbim.

Rugăciunea duhovnicească nu este nici făurire artistică, nici lucrare ştiinţifică, nici cercetare sau cugetare filosofică, nici theologie abstractă, raţională. Viaţa duhovnicească nu este împlinirea năzuinţelor noastre emoţionale prin realizarea lor, adică înfăptuire în trăiri sau în chipuri materializate – de pildă arta. Toate cele pomenite acì alcătuiesc felurite aspecte ale manifestării închipuirii. Unele pot fi socotite mai înalte, altele mai puţin înalte, adică este cu putinţă a stabili o ierarhie a acestor forme după o rânduire axiologică – totuşi ele toate se raportează la sfera închipuirii ce trebuie depăşită, căci altminteri va fi cu neputinţă a atinge şi rugăciunea desăvârşită, şi adevărata theologie, şi o viaţă cu adevărat plăcută lui Dumnezeu.

Aşadar calea nevoitorului orthodox este următoarea: el caută pe adevăratul Dumnezeu-Făcătorul, drept aceea, prin rugăciunea minţii, duce o luptă cu miile de felurite chipuri, şi cu cele

văzute, adică cele ce poartă o anume formă exterioară, o înfățișare, o proiecție a spațiului și a vremii, o culoare, și altele asemenea, și cu cele gândite, adică conceptele – pentru ca, despuindu-se de tot chipul făcut, să se roage lui Dumnezeu **față către Față**.

Dumnezeu făurește lumea, iar această făurire este parte din rânduiala pogorământului; omul însă merge către Dumnezeu în rânduiala înălțării, iar în înălțarea sa de la făptură către Dumnezeu nevoitorul nu neagă realitatea și valoarea făpturii, ci doar nu o absolutizează și nu o îndumnezeiește, nu vede în ea un țel în sine și o valoare în sine. Dumnezeu nu a făcut lumea pentru ca El Însuși să trăiască viața făpturii, ci pentru ca făptura înțelegătoare să se împărtășească de a Sa Dumnezeiască ființare; iar dacă făptura înțelegătoare nu ajunge la îndumnezeirea ce nu se poate săvârși fără împreună-lucrarea sa, atunci se pierde însuși sensul ființării ei. Din această conștiință se naște marea încântare înaintea lui Dumnezeu-Făuritorul, din contemplarea făpturii și din cea mai deplină înțelegere a tot ce este în lumea zidită; dar totodată aceeași conștiință duce la desprinderea de tot ce este făurit, pentru a contempla pe Dumnezeu. Această desprindere nu este o lepădare a ființării reale, făurite – în sensul despuierii de ea sau al negării ei ca «iluzie»; nu este nici zbor poetic sau filosofic în sfera înaltelor și minunatelor chipuri sau «idei pure», oricât de înalte ar fi ele din punct de vedere axiologic, deoarece și o astfel de situație ne-ar strămuta din nou într'o lume închipuită. Nu, ea este **tindere** către Dumnezeul cel Viu și adevărat, în vârtutea dragostei pentru El, în vârtutea chemării noastre de a trăi în Dumnezeu, Cel ce este Țelul în Sine și Valoarea în Sine. În Dumnezeu este încununarea ce nu are nevoie de întrupare, în Dumnezeu desăvârșirea, în afara luptei și a tragismului. Dumnezeu nu este «dincolo de bine și de rău», căci El este Lumină în care nici un întunerec nu este.

Pentru credinciosul simplu şi smerit slobozirea de sub stăpânirea închipuirii se dobândeşte prin simpla şi întreaga năzuinţă de a trăi după voia lui Dumnezeu. Este ceva atât de **simplu**, şi totodată «ascuns de la cei înţelepţi şi înţelegători», şi nu este cu putinţă a o lămuri în cuvinte.

În această căutare a voii lui Dumnezeu se cuprinde «lepădarea» de lume. Sufletul doreşte a trăi cu Dumnezeu şi Dumnezeieşte, şi de aceea se leapădă de voia proprie şi de închipuiri ce nu pot zidi adevărata fiinţare, ci se adeveresc a fi «întunerecul cel mai din afară».

Lumea voii omeneşti şi a închipuirilor este lumea «nălucirilor» adevărului. Această lume la om este aceeaşi cu cea a căzuţilor diavoli, drept care închipuirea este poartă deschisă lucrării diavoleşti.

Şi chipurile diavoleşti, şi cele făurite de însuşi omul pot înrâuri asupra oamenilor, schimbându-le înfăţişarea şi chipul, dar într'un astfel de caz un lucru este de neocolit: tot chipul zidit de însuşi omul sau însuflat de diavoli şi primit în suflet va stâlci chipul duhovnicesc al omului zidit după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. O asemenea «făurire», în sfârşitul dezvoltării sale duce la «îndumnezeirea» de sine a făpturii, adică la afirmarea principiului Dumnezeiesc ca fiind cuprins în însăşi firea omului. În vârtutea acestui fapt, religia firească, adică religia minţii omeneşti, în chip fatal va primi un caracter pantheist.

Şi chipurile omeneşti, şi cele diavoleşti îşi au puterea proprie, uneori cât se poate de mare, dar nu pentru că sânt reale în sensul ultim al cuvântului, precum este puterea Dumnezeiască ce făureşte dintru nimic, ci pentru că voia omului înclină către ele; şi numai în cazul când înclină către ele omul se formează după ele. Dar Domnul slobozeşte de sub stăpânirea patimilor şi a închipuirilor pe cel ce se pocăieşte, iar creştinul slobozit de ele îşi râde de puterea chipurilor.

Puterea răului cosmic asupra omului este uriaşă, şi nimeni dintre urmaşii lui Adam nu o poate birui fără Hristos şi în afara

lui Hristos; El este Iisus-Mântuitorul în adevăratul și singurul înțeles al cuvântului. Iată credința nevoitorului dreptslăvitor, și pentru aceea rugăciunea liniștirii minții se săvârșește prin neîncetata chemare a numelui lui Iisus Hristos, de unde și rugăciunea aceasta a primit denumirea de «rugăciunea lui Iisus».

Monahul ce se *liniștește,* în greaua nevoință a luptei cu închipuirea care stâlcește viața duhovnicească se întâlnește cu nenumăratele ei manifestări ce se pot clasifica în diferite feluri. Starețul le reducea la cele patru forme mai sus pomenite, ceea ce îi dădea putința de a înfățișa esența problemei.

Cea dintâi formă privește lupta în general cu tot ce este patimă.

Cea de-a doua este proprie celui ce se roagă după chipul cel dintâi. De această formă a închipuirii se leagă de asemenea cunoscuta metodă a «cugetării la Dumnezeu» sau a «meditației», când omul, prin închipuire, își făurește în minte scene din viața lui Hristos sau alte chipuri sfinte. De obicei începătorii sau nevoitorii necercați înclină către o astfel de lucrare. Cel ce lucrează o asemenea rugăciune «închipuitoare» nu își închide mintea în inimă pentru lăuntrica trezvie, ci rămânând în latura vizuală a chipurilor, precum socotește el, dumnezeiești, de sine făurite, se aduce pe sine în starea unei aprinderi sufletești (emoționale) care, în cazul unei mai mari concentrări, poate duce până la un anume tip de extaz patologic. Într'un asemenea caz el se bucură de «înfăptuirile» sale, se lasă atras de ele, le cultivă, le socotește duhovnicești, harice, ba chiar înalte, pe sine se vede ca sfânt și văzător al dumnezeieștilor taine, dar drept rezultat ajunge până la halucinații, se îmbolnăvește rău sufletește, și în cel mai bun caz rămâne «în înșelare», petrecându-și viața într'o lume a fantasmelor.

Cât despre a treia şi a patra formă a închipuirii, se poate spune că ele stau la temeiul a toată cultura raţionalistă, şi deci unui om cult îi este deosebit de greu a se lepăda de ele, căci el vede în acea cultură bogăţia sa duhovnicească, a cărei lepădare este neasemuit mai grea decât a celei materialnice. Această împrejurare duce la un fenomen ciudat ce ni s'a dat a observa, anume că printre nevoitorii simpli şi cu puţină carte, ce au iubit rugăciunea minţii, mai adesea se întâlneşte atingerea unei mari înălţimi şi curăţii, decât printre cei învăţaţi, care în covârşitoarea majoritate a cazurilor rămân la al doilea chip al rugăciunii.

Cei adânc religioşi şi înclinaţi către nevoinţă desluşesc cu uşurinţă a treia formă a închipuirii ca fiind o întoarcere către pământ; şi vădită fiindu-le nepotrivirea ei în ce priveşte rugăciunea, lupta cu ea în ceasul rugăciunii se simplifică. Altfel stau lucrurile cu cea de-a patra formă, care poate atinge o nesfârşită subţirime şi să treacă drept viaţă în Dumnezeu. Deosebita însemnătate a acestei probleme a nevoinţei ne îndeamnă a ne apleca asupra ei mai amănunţit.

La cel ce se roagă după întâiul chip precumpăneşte închipuirea visătoare, iar la cel ce se roagă după al doilea chip – ispita de a dobândi totul pe calea raţiunii. Aceştia din urmă îşi concentrează viaţa în minte. Mintea lor nu este împreunată cu inima şi neîncetat trage către în afară, în năzuinţa de a înţelege şi a stăpâni totul. Având o oarecare experienţă duhovnicească adevărată, dar una încă neîndestulată, ei încearcă cu «propria minte» să plinească lipsurile acelei experienţe şi să pătrundă în taina fiinţării Dumnezeieşti, iar atunci **neapărat** cad în închipuire. În înfocarea lor, ei nu vor sau nu pot să înţeleagă că răstoarnă adevărata ierarhie a fiinţării, adevărata orânduire a lucrurilor, şi parcă uitând că Dumnezeu ne-a făcut după al Său chip şi a Sa asemănare, ei înşişi încep să făurească, trecând în

Dumnezeiasca ființare elemente după chipul şi asemănarea lor. Sfera ideală în care trăiesc astfel, în cazul unei anume înzestrări intelectuale le dă o pretinsă superioritate asupra celorlalți, condiție ce le măreşte încrederea în sine.

Aberația caracteristică la care duce al doilea chip al rugăciunii este raționalismul.

Theologul raționalist îşi clădeşte sistemul asemenea unui arhitect ce zideşte un castel sau o biserică, folosind concepte empirice şi metafizice în calitate de materiale de construcție şi grijindu-se nu atât de conformitatea zidirii sale ideale cu realitatea adevăratei ființări, cât de măreția şi armonia operei sale ca întreg, şi de aspectul său logic.

Oricât de ciudat ar părea, dar mulți oameni mari nu au făcut față acestei ispite, în realitate naivă, al cărei temei ascuns este mândria.

Născăturile rațiunii sânt atât de iubite acestor gânditori, pe cât îi este unei mame pruncul, rodul pântecelui său. Ei îşi iubesc facerea ca înşişi pe sine, căci identificându-se cu ea, se încuie în propria lor sferă. În astfel de cazuri nici o influență omenească din afară nu este în putere a-i ajuta, şi dacă ei înşişi nu se leapădă de pretinsa lor bogăție nu vor ajunge niciodată la rugăciunea curată şi la adevărata contemplare.

Tot cel ce se roagă după al treilea chip ştie greutatea unei asemenea lepădări, dar cuvântul despre aceasta îl vom lăsa pe mai târziu.

Mulți theologi-filosofi, în realitate raționaliști, se înalță până în sfera gândirii mai presus de rațiune – sau mai curând, aş zice, mai presus de logică – dar această sferă mai presus de logică nu

este încă lumea Dumnezeiască, ci se cuprinde în limitele firii făcute a omului şi, ca atare, accesibilă înţelegerii în ordinea firească.

Viziunile lor mentale nu se încadrează în limitele gândirii ennomice, adică ale logicii formale, ci trec în sfera metalogicii şi a gândirii antinomice, însă şi atunci rămân esenţial rezultatul lucrării raţionale.

Depăşirea raţionalismului îngust ennomic dovedeşte o înaltă cultură intelectuală, dar aceasta încă nu este «credinţa cea adevărată» şi adevărata Dumnezeiască vedere.

Astfel de oameni, care adeseori deţin deosebite capacităţi de gândire raţionalistă, tocmai din pricina capacităţilor lor se înalţă cât se poate de consecvent la cunoaşterea relativităţii legilor gândirii omeneşti şi a neputinţei de a turna întreaga fiinţare în chingile de oţel ale deducţiilor logice, prin această cunoaştere ridicându-se la contemplări mai presus de raţiune, sau mai curând, mai presus de logică – însă şi atunci ei contemplă doar frumuseţea celor zidite după chipul lui Dumnezeu; şi în vârtutea faptului că pentru prima oară intră în acea sferă a «tăcerii minţii», ei cearcă un oarecare «fior mistic» şi îşi înţeleg contemplarea ca fiind experienţa unei Dumnezeieşti împărtăşiri mistice, pe când în realitate rămân încă în hotarele firii omeneşti zidite.

Categoriile în care se mişcă mintea-judecata în astfel de cazuri trec dincolo de hotarele dimensiunilor vremii şi întinderii şi dau celui ce contemplă astfel simţământul atingerii înţelepciunii vecinice. Este ultimul hotar la care poate ajunge mintea raţională în căile desfăşurării sale fireşti şi ale contemplării de sine. Această experienţă, orice interpretare i s'ar da, adică oricare ar fi definiţia dogmatică ce i se atribuie, în esenţa sa este o experienţă de ordin pantheist.

Ajungând la hotarele «unde se mărgineşte lumina cu întunerecul» (Iov 26: 10), omul contemplă frumuseţea propriei minţi, pe care mulţi au luat-o drept Dumnezeirea. Lumina contemplată

de el este lumină, dar nu acea Lumină Adevărată în care nu este nici un întunerec, ci lumina **firească** a minții omului zidit după chipul lui Dumnezeu.

Această lumină a minții, ce depășește prin vrednicia sa lumina oricăror cunoașteri empirice, tot atât de întemeiat ar putea fi numită **întunerec**, căci ea este întunerecul despuierii sau al abstracției, și Dumnezeu nu este în ea; și poate că în acest caz, mai mult decât în oricare altul, s'ar putea pomeni cuvântul Domnului: «Ia aminte ca lumina carea este întru tine să nu fie întunerec» (Lc. 11: 35). De fapt prima catastrofă cosmică, cea mai nainte de istorie, căderea Luceafărului, adică a lui Lucifer, devenit întunerec, a fost urmarea contemplării pline de iubire de sine a propriei frumuseți – contemplare ce a sfârșit prin îndumnezeire de sine.

Vorbim într'un grai rece și nelegat, însă cel ce s'a aflat în aceste locuri duhovnicești poate va zice:

«Da, dar asta-i cumplit... Unde este garanția adevăratei Dumnezeiești împărtășiri, iar nu a uneia visătoare, filosofice, pantheiste?»

Fericitul Stareț Siluan spunea categoric că o astfel de garanție în ordinea supusă controlului nostru logic este dragostea de vrăjmași. Spunea:

«Domnul este smerit și blând, și Își iubește zidirea, și unde este Duhul Domnului, acolo neapărat va fi smerita iubire pentru vrăjmași și rugăciunea pentru lume. Iar dacă tu nu ai o asemenea dragoste, cere, și ți-o va da Domnul, Cel ce au zis: „Cereți și se va da vouă, căutați și veți afla" (Mt. 7: 7)».

Și nimenea să îndrăznească a înjosi acest semn «psihologic», căci o astfel de stare psihică este urmarea adevăratei lucrări Dumnezeiești. Dumnezeu, Cel ce mântuiește, mântuiește **întreg** omul, drept pentru care nu numai mintea-duhul, ci și sufletis-

mul-emoţia, şi gândirea, şi însuşi trupul – pe toate le luminează Dumnezeu.

Prin cele spuse, de-abia dacă ating, şi doar în treacăt, cele mai grele probleme seculare ale vieţii duhovniceşti a omului. Departe de mine pretenţia de a le înfăţişa în chip dialectic, spre a le putea înţelege cu mintea. De m'aş afla în faţa unei astfel de sarcini, neapărat ar fi trebuinţă să cercetez un întreg şir de pilde istorice, însă voi lăsa altora această lucrare. Personal, socotesc cu neputinţă o astfel de lămurire abstractă, şi sânt convins că singura cale spre a dobândi adevărul este credinţa şi experienţa vie, calea adică a vieţii însăşi. Cu toate acestea trebuie spus acì că o astfel de experienţă pe care o am în vedere nu atârnă de singură voirea omului, ci i se dă de sus, ca un dar al bunăvoirii lui Dumnezeu. Experienţa filosofică şi experienţa pantheistă este cu putinţă în rânduiala posibilităţilor şi voirii fireşti a omului; experienţa creştină însă, a Dumnezeieştii părtăşii celei mai presus de fire, depăşeşte limitele voirii noastre.

Viaţa creştină este împreună-glăsuirea a două voi: cea Dumnezeiască şi cea zidită, omenească. Dumnezeu poate să Se arate oricărui om, în toate căile sale, în orice clipă a vremii şi în fiece loc duhovnicesc sau fizic, dar El Însuşi, fiind mai presus de toată constrângerea, niciodată nu sileşte libertatea chipului Său; iar dacă libertatea celui zidit se întoarce cu iubire de sine asupră-şi, sau de se va afirma ca principiu Dumnezeiesc nezidit şi fără-de-început, atunci, oricât de înaltă va fi contemplarea, ea va rămâne încuiată lucrării harului Dumnezeiesc.

Părtăşia cu Dumnezeu se dobândeşte pe căile rugăciunii, iar cuvântul îmi este despre rugăciune. Dacă trec într'o măsură şi în sfera dialecticii nu o fac în nădejdea de a convinge astfel pe cineva, ci spre a arăta calea rugăciunii ca trecând prin acest tă-

râm al ființării omenești. În orice încercare de a raționaliza experiența duhovnicească văd posibilitatea a tot felul de împotriviri. Această posibilitate se explică prin faptul că fiecare dintre noi este slobod de a statornici în sfera ideală a viziunii sale despre lume orice valoare ierarhică.

Continuându-mi cuvântul despre rugăciune, mă străduiesc a înfățișa în chip sistematic una dintre cele mai grele lupte pe care o întâlnește în calea sa pravoslavnicul nevoitor, trecând de la cel de-al doilea chip al rugăciunii către al treilea, anume: lupta cu **închipuirea minții.**

Observându-se cu luare-aminte, omul va descoperi o trăsătură psihologică a gândirii raționale pe care o putem defini drept certitudinea lăuntrică a gândirii noastre; altfel spus, ca evidența subiectivă a dreptății deducțiilor minții noastre. Există o oarecare putere constrângătoare în dovezile rațiunii, în demonstrațiile ei, și este nevoie de o mare cultură și de o adâncă experiență duhovnicească pentru a scoate la iveală această stranie înșelare; însă spre a ne slobozi de stăpânirea ei va trebui neapărat ajutorul Dumnezeiesc.

Dezvăluirea acestei înșelări este într'o oarecare măsură cu putință și pe căile analizei teoretice a legilor fundamentale ale gândirii noastre, adică legea identității (a noncontradicției) și legea temeiului îndestulător.

Prima, adică legea identității, este momentul static al gândirii noastre; este punctul ei de sprijin neclintit, mort, tocmai prin această neclintire.

Al doilea moment al gândirii noastre – dinamic – se exprimă prin legea temeiului «îndestulător». Experiența de veacuri a istoriei a arătat cât se poate de convingător toată relativitatea acestei legi; hotărârea privind îndestularea temeiului este totdeauna subiectivă. Ceea ce unuia îi pare îndestulător, altuia

nicidecum. Iar dacă vom cerceta mai adânc, vom vedea că în realitate el nu este niciodată deplin îndestulător.

Nevoitorului orthodox i se dezvăluie relativitatea gândirii noastre pe altă cale – cum, de altfel, şi toate problemele vieţii le rezolvă pe alte căi, anume a credinţei şi a rugăciunii. El crede nu neputincioasei sale judecăţi, ci Marelui Dumnezeu. El este încredinţat că poruncile lui Hristos sânt o măsură negreşalnică, un dreptar al adevărului, că, în însăşi esenţa lor, ele sânt Dumnezeiască putere şi însăşi vecinica viaţă, şi această încredinţare îl duce la a sta neîncetat sub judecata lui Dumnezeu, fiind singura dreaptă. Fiecare faptă, fiecare cuvânt, fiecare mişcare cât de mică a gândului sau a simţământului, chiar nevăzute din afară – toate le supune judecăţii cuvântului lui Hristos.

Când harul Sfântului Duh ne pătrunde şi devine puterea lăuntrică ce lucrează în noi, atunci în chip firesc mişcarea sufletului nostru se apropie de desăvârşirea poruncilor; iar când se ivesc ceasuri de părăsire de către Dumnezeu, de îndepărtare a lui Dumnezeu, iar luminarea Dumnezeiască se preschimbă în greul întunerec al răscoalei patimilor, atunci toate se schimbă în noi, şi o mare luptă se desfăşoară în suflet.

Multe şi felurite sânt luptele duhovniceşti, însă cea mai adâncă şi mai grea dintre ele este lupta cu mândria. Mândria este potrivnica Dumnezeieştii legi. Răsturnând Dumnezeiasca rânduială a fiinţării, ea aduce pretutindenea destrămare şi moarte. Ea se arată şi în plan trupesc, dar cel mai caracteristic îi este nebunirea în planul gândului, al duhului. Punându-se pe sine pe primul plan, se războieşte spre a stăpâni asupra a toate, şi în această luptă arma sa de căpetenie este mintea-judecata (*Ratio*).

Judecata, luându-o înainte cu dovezile sale, respinge poruncile lui Hristos, şi dintre ele pe: «Nu judecaţi, ca să nu fiţi judecaţi» (Mt. 7: 1), ca fiind nebunie. Ea spune că putinţa de a judeca alcătuieşte vrednicia distinctivă a omului, că în această

putință se cuprinde superioritatea sa față de întreaga lume; numai mulțămită ei va putea stăpâni.

Spre a-şi întări întâietatea în ființare ea își va înfățișa izbânzile sale, cultura sa; va pune înainte o mulțime de dovezi, puternice prin evidența lor, manifestate, chipurile, în experiența vieții istorice; faptul că ei şi numai ei îi aparține dreptul de a hotărî, dreptul de a statornici şi a constata care este adevărul; ea se numeşte pe sine rațiunea ce rostuieşte ființarea.

Impersonală în legile lucrării sale şi fiind, în esență, doar una dintre manifestările vieții omeneşti, una dintre energiile persoanei, judecata, atunci când i se dă locul cel dintâi în viața duhovnicească a omului, va ajunge până la a începe să se lupte şi împotriva izvorului ei, adică împotriva principiului personal.

Înălțându-se, precum socoteşte, până la ultimele înălțimi, pogorându-se, precum i se pare, până în cele mai adânci străfunduri, ea va încerca să atingă limitele ființei spre a da tuturor propriile ei «definiții»; şi neatingându-şi țelul, cade neputincioasă şi hotărăşte: «Dumnezeu nu există!»

Apoi, continuându-şi lupta pentru stăpânire, cu îndrăzneală şi în acelaşi timp strâmtorată, va zice:

«Dacă Dumnezeu există, **cum** mă voi învoi că acel Dumnezeu nu sânt eu?» (Expresia aparține unuia care a urmat această cale.)

Neatingând limitele ființării şi atribuind sieşi această nețărmurire, ea se înalță cu mândrie şi zice:

«Am cercetat totul, şi niciunde nu am găsit ceva mai mare decât mine, prin urmare – eu sânt Dumnezeu».

Şi într'adevăr, mintea-judecata, când asupra ei şi în ea se concentrează viața duhovnicească a omului, împărățeşte şi stăpâneşte în caracteristica sa sferă abstractă, până într'atât încât ceva mai mare decât sine nu află, şi sfârşeşte prin a recunoaşte în sine principiul dumnezeiesc.

Este ultima limită a închipuirii minții, şi în acelaşi timp ultimul străfund al căderii şi al întunerecului.

Sânt oameni care merg întru întâmpinarea pretenţiilor mai sus pomenite ale minţii şi le primesc ca adevăr, dar nevoitorul dreptslăvitor intră în luptă cu ele. În această luptă se descoperă amestecul puterilor străine, cu care lupta atinge un caracter tragic şi ajunge la o deosebită încordare, iar ieşirea biruitoare a nevoitorului este cu putinţă numai prin credinţa ce biruieşte lumea. «Tot cel născut din Dumnezeu biruieşte lumea; şi aceasta este biruinţa carea a biruit lumea, credinţa noastră» (1 Io. 5: 4).

Spre a rezolva asemenea probleme monahul nu se aşază în fotoliul confortabil al unui birou, ci în liniştea nopţii, departe de lume, de nimeni auzit, nici văzut, cu mare plâns cade înaintea lui Dumnezeu, rugându-se:

«Dumnezeule, milostiv fii mie, păcătosului», precum vameşul, sau ca Petru:

«Doamne mântuieşte-mă» (Lc. 18: 13; Mt. 14: 30).

În duh el vede desfăşurându-se înaintea sa hăul fără-de-fund al «întunerecului celui mai din afară», şi drept aceea rugăciunea îi este fierbinte... Cuvântul este neputincios a arăta taina acestei viziuni şi puterea acestei lupte ce se poate îndelungi ani de zile, câtă vreme omul nu s'a curăţit de patimi, câtă vreme nu a venit Dumnezeiasca lumină care descoperă neadevărul judecăţilor noastre, care duce sufletul în întinderile nemărginite ale adevăratei vieţi.

Mult am vorbit cu Stareţul pe aceste teme; el spunea că pricina luptei nu zace în judecată ca atare, ci în mândria duhului nostru; din mândrie se întăreşte lucrarea închipuirii, iar din smerenie ea încetează; mândria încearcă să zidească **propria-i** lume, iar smerenia primeşte viaţa de la Dumnezeu.

După ani îndelungați de luptă grea Fericitul Stareț dobândise puterea de a se ține cu mintea în Dumnezeu, respingând gândurile ce veneau. În lupta cu vrăjmașii el răbdase foarte multe suferințe, dar când l-am cunoscut vorbea despre trecut cu o mare pace sufletească și în cuvinte foarte simple:

«Minte cu minte se luptă... Mintea noastră – cu mintea vrăjmașului... Vrăjmașul a căzut din mândrie și închipuire, și tot acolo ne trage și pe noi... Această luptă cere multă bărbăție... Domnul lasă pe robul Său să se lupte, dar Însuși caută asupra lui, precum căuta supra Marelui Antonie când se lupta cu dracii... Îți aduci aminte, desigur, că în Viața Sfântului Antonie se spune că se sălășluise într'un mormânt; acolo dracii l-au bătut până la a-și pierde simțirile. Apropiatul care slujea Cuviosului l-a dus la biserica satului; noaptea, când Antonie și-a revenit în simțiri, l-a rugat să-l ducă înapoi în mormânt. Cât se poate de bolnav, el nu putea sta în picioare și se ruga culcat; după rugăciune iarăși a fost supus cruntei năvale a dracilor, și când, răbdând grele dureri din partea lor, și-a ridicat ochii și a văzut lumină, atunci a cunoscut în ea venirea Domnului, și a zis:

- Unde dară erai Tu, Milostive Iisuse, când vrăjmașii mă răneau?

Iar Domnul i-a răspuns:

- Acì eram, Antonie, și căutam asupra bărbăției tale.

Așadar trebuie tot mereu să ne amintim că Domnul vede lupta noastră cu vrăjmașul, și deci să nu ne înfricăm, măcar de și întregul iad s'ar năpusti asupra noastră, ci să avem bărbăție».

«Sfinții s'au învățat lupta cu vrăjmașul; ei știau că vrăjmașii lucrează înșelător prin gânduri, și de aceea de-a lungul întregii vieți nu primeau gândurile. Gândul la început vine nu sub o formă rea, însă mai apoi smulge mintea de la rugăciune și începe de acum să o rătăcească; de aceea neapărat trebuie respinse toate gândurile, chiar și cele ce par a fi bune, iar mintea păstrată curată în Dumnezeu... Și dacă totuși vine vreun gând, nu trebuie să ne tulburăm, ci să nădăjduim cu tărie în Dum-

nezeu şi să rămânem în rugăciune... Nu trebuie să ne tulburăm, fiindcă vrăjmaşii se bucură şi de tulburarea noastră... Roagă-te, şi gândul se va duce... **Este calea Sfinţilor**».

Despre mândrie Starețul spunea că nu este capăt pretenţiilor sale. În scrierile lui aflăm următoarea pildă:

«Un vânător iubea să cutreiere pădurile şi ţarinile după vânat. Odată, urmărind îndelung prada, a urcat pe un munte înalt şi, ostenit, s'a aşezat pe o piatră mare să se odihnească. Văzând un stol de păsări ce zburau de pe o culme pe alta, a început să se gândească: „De ce Dumnezeu nu a dat aripi omului, să poată zbura?" În aceeaşi clipă trecea pe acolo un smerit sihastru, şi cunoscând gândul vânătorului, i-a spus:

Iată, tu gândeşti că Dumnezeu nu ţi-a dat aripi; dar dacă ar fi să ţi se dea aripi, oricum nu vei fi mulţumit, şi vei zice: „Aripile mele sânt slabe, şi nu pot zbura cu ele până la cer ca să văd ce este acolo". Iar dacă ţi se vor da aripi atât de puternice cât să te poţi înălţa până la cer, şi atunci vei fi nemulţumit şi vei zice: „Nu înţeleg ce se petrece acì". Iar dacă ţi se va da înţelegere, iarăşi vei fi nemulţumit, şi vei zice: „De ce nu sânt eu un înger?" Şi dacă te vei face înger, iarăşi vei fi nemulţumit şi vei zice: „De ce nu sânt un heruvim?" Şi dacă te vei face heruvim, vei zice: „De ce nu mi-a dat Dumnezeu să ocârmuiesc cerul?" Iar dacă ţi se va da să ocârmuieşti cerul, şi atunci vei fi nemulţumit şi, la fel ca un oarecare altul, cu îndrăzneală vei căuta şi mai mult. Deci totdeauna smereşte-te, şi mulţumeşte-te cu ce ţi s'a dăruit, şi atunci vei trăi cu Dumnezeu.

Vânătorul a înţeles că sihastrul grăise adevărul şi a mulţumit lui Dumnezeu că-i trimisese monahul care să-l înţelepţească şi să-i descopere calea smereniei».

Starețul foarte stăruitor întărea că smerirea spre a-şi curăţi mintea de toată închipuirea este calea Sfinţilor:

«Sfinţii spuneau: „Mă voi munci în iad". Iar aceasta în ciuda faptului că săvârşeau minuni. Din cercare ei ştiau că dacă sufle-

tul se osândește iadului, dar totodată nădăjduiește în milosârdia lui Dumnezeu, atunci puterea lui Dumnezeu va veni în suflet și Duhul Sfânt limpede va purta mărturia mântuirii. Prin osândirea de sine sufletul se smerește, și gândurile nici nu vor mai avea loc în el, ci va sta cu mintea curată înaintea lui Dumnezeu.

Iată înțelepciunea duhovnicească».

Cu fierul omul sfredelește pământul ca să dobândească din sânurile lui păcura, și își atinge țelul. Cu mintea omul sfredelește cerul, spre a hrăpi Dumnezeiescul foc, dar este lepădat de către Dumnezeu pentru mândrie.

Dumnezeieștile vedenii se dau omului nu atunci când el le caută, ci atunci când sufletul se pogoară în iadul pocăinței și se simte cu adevărat mai rău decât toată făptura. Însă contemplările, dobândite oarecum năsâlnic, cu mintea, nu sânt adevărate, ci «părelnice»; iar când acest «părelnic» se ia drept adevăr, atunci în sufletul omului se făuresc împrejurări ce îngreuiază până și putința lucrării harului, adică a adevăratei contemplări.

Contemplarea prin har descoperă lucruri ce covârșesc până și cea mai bogată creativitate a închipuirii, precum zice dumnezeiescul Pavel: «Cele ce ochiul nu a văzut, și urechea nu a auzit, și la inima omului nu s'au suit» (1 Cor. 2: 9). Când, asemenea Apostolilor, omul este răpit în Dumnezeiasca vedenie a Luminii, de-abia după aceea theologhisește, «povestind» despre cele văzute și cunoscute. Adevărata de-Dumnezeu-cuvântare nu este născocirea minții-judecății omului sau urmarea cercetării critice, ci povestirea despre acea viață unde, prin lucrarea Sfântului Duh, omul fusese dus. Odată cu aceasta i se dă uneori și cuvântul, dar alteori întâlnește greutăți în a afla concepte prin care s'ar putea cumva povesti despre cele ce sânt mai presus de tot chipul și conceptul pământesc. Dar, în ciuda acestor greutăți și a trebuinței de a afla felurite forme de expresie, cel ce a cunoscut,

acela, şi sub alte expresii, va deosebi cele cu adevărat contemplate, de născocirea visătoare, rațională, oricât de genială ar fi aceasta din urmă.

VII

DESPRE STRĂVEDERE ŞI CHIPURILE EI

Închizând intrările în inimă, punând acolo strajă mintea dezbrăcată de toată închipuirea şi cugetarea, dar întrarmată cu rugăciunea şi cu numele Iisus Hristos, nevoitorul intră în luptă cu toată înrâurirea şi cu tot gândul ce vine din afară. În aceasta constă esenţa trezviei minţii. Ţelul îi este lupta cu patimile. Într'un înţeles mai larg şi mai cuprinzător biruinţa asupra patimilor se dobândeşte prin paza poruncilor lui Hristos; dar în cazul de faţă vorbesc despre chipul anume al trezviei nevoinţei, care începe după ce nevoitorul, trecând prin cunoscutele etape ale dezvoltării duhovniceşti, părăseşte rugăciunea închipuirii cea după primul chip, iar apoi şi pe a doua, văzând prin cercare nedesăvârşirea ei.

Paza minţii şi a inimii de toate gândurile se însoţeşte de o lungă luptă, deosebit de grea şi de subţire. Omul, trăind în mijlocul unei nesfârşite mulţimi de înrâuriri şi impresii dintre cele mai felurite, ca urmare a neîncetatelor lor schimbări nu ajunge să le înţeleagă nici firea, nici puterea. Nevoitorul însă, lucrătorul liniştirii minţii, îndepărtându-se de toate cele din afară, străduindu-se de-a lungul zilelor şi nopţilor a restrânge numărul impresiilor ce vin din afară până la minimul posibil, îndepărtându-se, drept aceea, de la a căuta asupra lumii din afară din curiozitate, de a auzi convorbiri străine, de a citi cărţi – se adună asupra fiinţei sale lăuntrice cu toată puterea şi acolo intră într'o **luptă corp la corp** cu gândul. Numai astfel îi poate cu-

noaşte firea şi puterea, uneori uriaşă. Omul ce nu destul ia aminte la cele din lăuntru, uşor cade pradă gândului şi i se face rob. Plecându-şi voia către gând, omul se aseamănă, ba chiar se identifică duhovniceşte cu duhul a cărui energie era cuprinsă în gând. Primind în suflet gândul pătimaş, care foarte adesea este rezultatul înrâuririi diavoleşti, omul se face unealta lucrării diavoleşti.

Mintea ce adânc se roagă simte uneori apropierea din afară a vreunui duh, dar dacă rugăciunea atentă nu se întrerupe, acela se va îndepărta neprimit, astfel încât omul nu va putea spune, după rugăciune, cine, pentru ce şi cu ce venise.

Uneori, în vremea unei rugăciuni adânci se întâmplă ceva greu de lămurit. Pe lângă minte trec unele fenomene luminoase ce încearcă să atragă la sine privirea minţii; iar dacă mintea nu se întoarce către dânsele, atunci ele grăiesc, cum ar fi, minţii: «Eu îţi aduc înţelepciune şi înţelegere, iar dacă tu nu mă primeşti numaidecât, poate niciodată de acum înainte nu o să mă mai vezi». Însă mintea cercată nicicum nu se întoarce către ele, iar ele se îndepărtează nu numai neprimite, ci şi necunoscute. Nu ştie sigur mintea nici dacă acela fusese cumva un vrăjmaş sau un înger bun; ştie însă din cercare că, oprindu-se şi cercetând ceea ce gândul strălucit adusese, îşi va pierde rugăciunea, iar apoi va trebui s'o caute din nou printr'o grea trudă. Experienţa a arătat că în ceasul rugăciunii nu trebuie să te pleci nici chiar asupra gândurilor ce par bune, căci astfel mintea neapărat va întâlni şi altele şi, precum zicea Stareţul, «curată nu va ieşi». Pierderea rugăciunii curate este o pagubă pe care nimic nu o poate înlocui.

Luptând spre a-şi păstra libertatea, nevoitorul duce o luptă atât de încordată cu gândul, încât cel ce nu a cercat-o din experienţă nici nu-şi poate da seama. În această luptă lăuntrică cu gândul, în această împotrivire faţă către faţă, în care sufletul începătorului nu arareori suferă în parte o înfrângere, dar uneori mai şi biruieşte, nevoitorul are putinţa de a observa caracterul

gândului până la o uimitoare subțirime; astfel încât, deși nu va săvârși în faptă păcatul ce-i fusese pus înainte, va cunoaște totuși lucrarea (energia) fiecărei patimi cu mult mai adânc și mai amănunțit decât cel ce este stăpânit de ea. Acesta din urmă poate observa asupra sa și asupra celorlalți ivirea energiei unei anume patimi, însă spre a ajunge la o mai adâncă cunoaștere a ei neapărat va trebui să atingă locul duhovnicesc unde petrece cel ce se roagă după al treilea chip al rugăciunii și vede fiece patimă din însăși zămislirea ei.

Cunoașterea patimilor dobândită prin biruirea lor duce la străvederea din cercare. Dar trebuie spus că străvederea ce vine ca urmare a experienței unei îndelungate lupte cu patimile nu poate ajunge la desăvârșirea pe care o are darul străvederii cel după osebita lucrare a harului. Cea dintâi, după anumite mișcări, după față, după unele cuvinte, după felul tăcerilor sau al convorbirilor, după atmosfera psihică pe care o răspândește omul, află cele despre starea lui duhovnicească; cu toate acestea cel mai sigur temei pentru a judeca cele despre om este convorbirea cu el, deoarece din cuvântul său iese la iveală și măsura adevăratei sale experiențe duhovnicești, și ceea ce nu este decât urmarea învățăturii din afară. A doua însă, adică străvederea după har, toate le cunoaște prin rugăciune și nu are nevoie de prezența omului.

În cursul îndelungatei lupte lăuntrice nevoitorul întâmpină, pe lângă cele arătate mai sus, trei chipuri ale străvederii: prima – în vârtutea unei intuiții, firească unor oameni, dar subțiată prin viața postnicească; a doua – prin lucrare drăcească; iar a treia – prin darul harului.

Cel dintâi chip poate fi de folos omului înclinat spre cucernicie și smerit, și poate fi bine întrebuințat, căci ajută la o mai îndeaproape pază a poruncilor lui Hristos în privința aproapelui.

Pe cel mândru şi pătimaş îl va vătăma, căci îi înmulţeşte prilejurile patimilor şi-i înlesneşte putinţa de a le împlini.

Al doilea chip este deosebit de primejdios pentru cei ce-l primesc, căci mai curând sau mai târziu va duce la o bolnăvicioasă năruire a tuturor puterilor sufleteşti şi duhovniceşti ale omului, schimonosindu-i până şi înfăţişarea.

Al treilea chip se însoţeşte de cea mai mare răspundere, şi este izvorul multor suferinţe duhovniceşti pentru cel ce îl poartă. Celui mândru el nici nu i se dă.

Toate trei chipurile străvederii pricinuiesc suferinţe. La cel dintâi, adică al intuiţiei fireşti, suferinţele sânt urmarea subţirimii mai deosebite a sistemului neuropsihic. La cel de-al doilea, ele apar în vârtutea caracteristicii cu totul pierzătoare, dezbinătoare, a lucrării diavoleşti, lucru ce adesea nu se vădeşte decât după scurgerea unui răstimp îndelungat. Acestei străvederi, chiar de-şi arată uneori putinţa de a «citi» un gând străin, omul adânc, lăuntric, îi rămâne totuşi de neajuns. Ea se arată a fi ceva mai de încredere în legătură cu evenimente de un caracter exterior. Celui ce o primeşte îi dă prilej a se îndulci de slava deşartă.

Adevărata străvedere duhovnicească este darul harului. Cu această străvedere se deschid adâncurile sufletului omenesc, adesea tăinuite de la însuşi omul. Ea nu are nici urmă de caracter psihopatologic şi pricinuieşte suferinţă celui ce o poartă numai întrucât, fiind un dar al lui Dumnezeu, este plină de dragoste şi îi este dat a vedea cu precădere latura «fără de chip şi fără de slavă» a omului. Este suferinţa iubirii. Cel ce poartă acest dar niciodată nu doreşte a-l păstra; înălţarea şi slava deşartă îi sânt străine.

În cuvântul de mai sus am afierosit un loc aparte chipului străvederii ce izvorăşte din experienţă. Sfinţii Părinţi îl numesc

darul osebirii și îl socotesc a fi cea mai înaltă înfăptuire a nevoinței. Esența lui constă, pe de-o parte, în putința de a cunoaște pricinile unui anume fenomen duhovnicesc, dacă purcede adică de la har, sau de la înrâuriri diavolești, sau din rânduiala dezvoltării firești a omului; pe de altă parte, în faptul de a cunoaște rânduiala vieții duhovnicești, înșiruirea stărilor duhovnicești și relativa lor valoare sau vrednicie.

Darul acesta este cât se poate de prețuit de nevoitori, pentru că el întotdeauna vine nu altfel decât ca urmare a îndelungii experiențe a luptei cu patimile, experiența marilor iviri și cercetări ale harului, experiența multor ispite și năvale drăcești. El este de mare preț la povățuitori, căci vrăjmașul iubește a se îmbrăca în chip de înger de lumină și rari sânt cei ce pot limpede a-l recunoaște.

Îmi sânt cunoscute cazuri când Fericitul Stareț Siluan mainainte-vedea prin rugăciune «cele de departe ca fiind apropiate», sau când mai nainte a văzut viitorul omului, sau când i s'au descoperit adâncile taine ale sufletului omenesc – lucruri despre care mulți ar putea purta mărturie, pe care înșișiși le-au cunoscut și sânt încă în viață; cât despre el însuși, nu numai că nu tânjea după aceasta, dar nici nu îi dădea multă însemnătate. Sufletul îi era adâncit în împreună-pătimirea cu lumea; era întreg adunat în rugăciunea pentru lume și, în viața sa duhovnicească, mai mult decât toate prețuia această iubire.

Dintr'o îndelungă părtășie cu Fericitul Stareț am avut putința de a mă convinge că îi erau cunoscute tainele duhului, și deci era cu adevărat un «credincios îndreptător». După deosebitele cercetări ale harului, rare în istoria Bisericii, de care el s'a învrednicit, după aproape o jumătate de veac de neslăbită nevoință în care a petrecut, după câteva greșeli pe care le-a suferit de-a lungul primei jumătăți a îndelungatei sale vieți de nevo-

inţă, Starețul se apropiase de acea măsură a cunoaşterii, de acea măsură a desăvârşirii ce făcuse din el un neîndoielnic reazem pentru alţii.

Cunoştea ierarhia stărilor duhovniceşti, adică înşiruirea creşterii duhovniceşti, lucru atât de însemnat, ba uneori chiar de neapărată trebuinţă spre a asigura o nepoticnită propăşire. Un fenomen adesea întâlnit în viaţa duhovnicească, şi a monahilor, şi a nemonahilor, este răsturnarea sau deformarea acestei ierarhii, constând în faptul că o anume stare duhovnicească sau înfăptuire ascetică mulţumeşte pe om, iar el respinge ceea ce îi stă în cale ca treaptă următoare, socotind noua stare a fi mai prejos decât cea dintâi, punând astfel hotar propriei propăşiri.

Starețul avea cunoaşterea din cercare a căii duhovniceşti. El învăţa despre trei etape esenţiale ale căii: cea dintâi – primirea harului; cea de-a doua – pierderea harului; şi cea de-a treia – întoarcerea harului sau redobândirea sa prin nevoinţa smereniei. Mulţi au primit harul, şi nu numai cei ce sânt în Biserică, ci şi cei din afara ei, căci la Domnul nu este părtinire; dar nimeni nu a păstrat primul har, şi foarte puţini l-au redobândit. Cine nu cunoaşte această a doua perioadă, cine nu a trecut experienţa nevoinţei pentru redobândirea harului, acela în esenţă nu are adevărata cunoaştere duhovnicească.

Starețul Siluan era bogat nu numai prin experienţa lăuntrică personală, dar şi teoretic era bine încunoştinţat în ce priveşte scrierile ascetice ale Părinţilor Bisericii, şi, prin darul lui Dumnezeu, era nu numai credincios predaniei Bisericii, ci şi în sine însuşi repeta experienţa marilor Părinţi.

Citea foarte puţin; nu îi plăcea să citească, căci faptul de a citi îi îngreuia rugăciunea; dar îi plăcea să asculte, dat fiind că, neîntrerupând rugăciunea lui Iisus, în acelaşi timp putea lua aminte la citire. Asculta citirile în biserică în vremea slujbelor de noapte; puţin citea la el în chilie; multe îşi însuşise prin convorbire vie cu ceilalţi nevoitori ai Sfântului Munte, dintre care nu puţini erau bogat înzestraţi. Multă vreme, prin anii '30,

mergea adesea la prietenul său, Shimonahul Cassian, pe când acesta locuia lângă Mănăstire, la «Chiparoşi». Părintele Cassian îl iubea şi mult îl cinstea pe Stareț, îi prețuia venirile, şi cu dragoste îi citea cu glas. Starețul își amintea bine multe din scrierile Sfinților Părinți, lucru înlesnit de trăirea aceleiaşi experiențe. A ține minte cele duhovniceşti este foarte greu, căci în viața duhovnicească sânt prea puține expresii, înfățişări exterioare, pe care să se poată sprijini memoria materială; oare nu de aceea Domnul Atotştiutorul Şi-a predat învățătura despre tainele Împărăției în chipuri vii ale realității şi în pilde?... Este cu putință a obține un oarecare surogat al cunoaşterii duhovniceşti prin «învățătura din afară», ceea ce se observă la oamenii cu experiență intelectuală bogată, însă firește, a-şi aminti cu adevărat învățătura Părinților poate numai cela ce însuşi a trecut prin toate, căruia i-a fost dat de sus cunoaşterea prin cercare a tainelor lumii duhovniceşti.

Acest om «simplu», din îndelungata sa luptă a ieşit un iscusit cunoscător şi al metodelor, şi al mijloacelor nevoinței; această cunoaştere, prin puterea sa duhovnicească, la făcut să fie, pe de-o parte, slobod lăuntric de robia formei; pe de alta, l-a izbăvit de a rătăci pe căi străine, nedumerit şi neînțelegând ce se petrece.

Multe căi străine se găsesc paralel cu adevărata cale. Multe sfere închise, străine creştinismului, se înfățişează vederii minții nevoitorului, şi nu va putea osebi între ele de nu va fi cu el lumina Dumnezeiască. Starețul, care se învrednicise a vedea în Duhul Sfânt pe Hristos, care fusese dus de Duhul Sfânt la a vedea lumina nezidită, purta în sine acea lumină, şi astfel putea deosebi cu uimitoare pătrundere curatul adevăr, de măştile şi nălucile adevărului, care neapărat vor întâmpina omul în căile sale duhovniceşti.

VIII

PENTRU DUMNEZEIASCA LUMINĂ NEZIDITĂ ŞI FELURILE CONTEMPLĂRII EI

Dumnezeiasca lumină nezidită, prin firea ei este întru totul deosebită de lumina fizică. Contemplându-o, mai întâi de toate se iveşte simţământul Dumnezeului celui Viu care cuprinde întreg omul; simţământul nematerialnic, al Celui Nematerialnic; simţământ al minţii, dar nu raţional; simţământ cu stăpânitoare putere, ce răpeşte omul într'altă lume, însă cu o grijă de nedescris, astfel încât nici nu surprinde clipa când aceasta s'a săvârşit cu el, şi nu ştie atunci de sine – oare în trup fusese, sau în afara trupului. În acea clipă se conştientizează atât de real, atât de puternic şi de adânc, ca niciodată în viaţa de zi cu zi, şi totodată uită de sine şi de lume, atras fiind de dulceaţa iubirii lui Dumnezeu. În duh vede pe Cel Nevăzut, respiră prin El; este deplin în El.

Acestui simţământ mai presus de minte, atotcuprinzător, al Dumnezeului celui Viu, i se adaugă vederea luminii; dar lumină cu totul alta, prin firea sa, decât lumina fizică. Însuşi omul petrece atunci în lumină şi se aseamănă luminii contemplate, se înduhovniceşte de către ea, şi nu mai vede sau simte nici materialitatea sa, nici a lumii.

Vedenia vine în chip neînţeles, în vremea când nu este aşteptată; vine nu din afară, şi nici chiar din lăuntru, ci într'un chip neînţeles cuprinde duhul omului, ducându-l în lumea Dumnezeieştii lumini; şi nu poate spune de va fi fost acela un extaz,

o uimire, adică ieşirea sufletului din trup, pentru că nici întoarcerea în trup el nu o percepe. Astfel, în acest fenomen nu este nimic patologic.

Dumnezeu este cel ce lucrează; omul – primeşte. Şi nu cunoaşte atunci nici întindere, nici vreme, nici naştere, nici moarte, nici gen, nici vârstă, nici poziție socială sau ierarhică, nici alte condiții sau relații ale acestei lumi.

Venit-a Domnul, Începătorul cel Neînceput şi Lumina Vieții, milostiv să cerceteze sufletul ce se căieşte.

Lumina Dumnezeiască se vede independent de împrejurări, şi în întunerecul nopții, şi în lumina zilei. Bunăvoirea lui Dumnezeu cercetează uneori astfel încât nu se pierde nici simțământul trupului, nici al lumii înconjurătoare. Atunci omul poate rămâne cu ochii deschişi şi în acelaşi timp să vadă **două** lumini, adică şi lumina fizică, şi lumina Dumnezeiască. Vedenia aceasta Sfinții Părinți o numesc vedenie cu ochii **fireşti**. Totuşi nu înseamnă că vederea Dumnezeieştii lumini este întru totul analoagă obişnuitului proces psihofiziologic al vederii fireşti; adică nu înseamnă că lumina Dumnezeiască, asemenea celei fizice, independent de teoria ştiințifică a luminii pe care o primim, produce un anume stimul al nervului optic care apoi trece în procesul psihologic al vederii, căci lumina Dumnezeiască este **alta** prin firea ei, este lumina minții, lumina duhului, lumina iubirii, lumina vieții.

Chip al Dumnezeieştii lumini în lumea fizică este lumina firească. Precum vederea celor ce ne înconjoară este cu putință numai în lumină, iar dacă lumina este puțină, atunci ochiul deabia desluşeşte obiectele, şi dacă lumina este mai puternică le vede mai bine, şi, în sfârşit, în deplina lumină a soarelui vederea îşi dobândeşte deplinătatea – tot astfel şi în lumea duhovnicească toată adevărata vedenie este cu putință **nu altfel** decât în lumina Dumnezeiască. Dar această lumină se dă omului nu în aceeaşi măsură: şi credința este lumină, dar mică; şi nădejdea

este lumină, dar nu desăvârşită; şi dragostea este lumină, iar aceasta – desăvârşită.

Lumina nezidită, asemenea soarelui, luminează lumea duhovnicească şi dă să se vadă căile duhovniceşti, altfel nevăzute. Fără această lumină omul nu poate nici înţelege, nici contempla, şi nici, cu atât mai puţin, a împlini poruncile lui Hristos, căci petrece în întunerec. Lumina nezidită poartă în sine vecinica viaţă şi puterea Dumnezeieştii iubiri; mai bine zis, ea însăşi este şi vecinica viaţă, şi Dumnezeiasca iubire.

Cine nu a văzut cu putere şi încunoştinţare lumina nezidită, acela la adevărata contemplare nu a ajuns. Cel ce mai nainte de vederea neziditei lumini îndrăzneşte «cu propria-i minte» a tinde spre contemplarea tainelor duhului, acela nu numai că nu le va vedea, dar şi calea către ele şi-o închide. El va vedea doar măştile şi nălucile adevărului, fie zidite de el însuşi, fie aduse lui de puterea potrivnică a visătoriilor diavoleşti.

Adevărata contemplare vine de sus, fără osteneală, liniştit. Contemplarea duhovnicească nu este aceeaşi cu cea abstractă, intelectuală; ea este calitativ **alta**; este lumina vieţii, dăruită de sus prin bunăvoirea lui Dumnezeu, şi calea firească spre ea – nu chibzuinţă, ci pocăinţă.

Lumina Dumnezeiască este vecinica viaţă, Împărăţia lui Dumnezeu, nezidita lucrare a Dumnezeirii. Ea nu se cuprinde în firea făcută a omului, fiind de o fire străină nouă, şi de aceea nu se poate **descoperi** în noi prin nici un mijloc de-al nevoinţei, ci vine numai şi numai ca dar al milosârdiei lui Dumnezeu.

L-am întrebat pe Stareţ: În ce fel poate omul să cunoască aceasta prin cercare? Fericitul Stareţ întărea că atunci când Dumnezeu se arată în lumină mare nu mai încape nici o urmă de îndoială că este Domnul, Făcătorul şi Atotţiitorul. Dar cine

s'a învrednicit a vedea doar puțină lumină, acela, de se va întemeia nu pe credința mărturiei Părinților Bisericii, ci doar pe propria-i experiență, nu va putea cunoaşte limpede firea ei ca fiind străină de cea a sufletului. Numai experiența următoare a repetatelor cercetări şi părăsiri, care îl vor învăța să osebească lucrarea Dumnezeiască de cea firească a omului, poate fi pentru el calea către o astfel de cunoaştere.

Când rugăciunea omului pentru prima oară trece întru vedere a Dumnezeieştii lumini, cele ce le trăieşte şi le contemplă îi sânt atât de noi şi neobişnuite încât nu poate înțelege nimic; simte că limitele ființei sale negrăit s'au **lărgit**, că lumina venită l-a trecut de la moarte la viață, dar, din pricina măreției celor petrecute rămâne în uimire şi nedumerire, şi doar după repetate cercetări începe să înțeleagă darul primit de la Dumnezeu. Sufletul în vremea vederiei şi după ea petrece plin de adâncă pace şi dulce iubire a lui Dumnezeu; nu se mai află în el tânjire către slavă, nici către bogăție, nici către vreo altă fericire pământească, şi nici măcar către viața însăşi, ci acestea toate i se par nimicuri, şi «cu dorire este tras» către cea vie nemărginire a lui Hristos, în Care nu este nici început, nici sfârşit, nici întunerec, nici moarte.

Dintre cele două feluri ale contemplării Dumnezeieştii lumini, descrise mai sus, Starețul dădea întâietate celui în care «lumea este desăvârşit uitată», adică cel în care, în vremea rugăciunii, duhul omului, aflat în afara chipurilor lumii, este ridicat în tărâmul luminii nețărmurite, căci o astfel de vedenie dă o mai mare cunoaştere a tainelor «veacului ce va să fie». În starea unei asemenea vedenii sufletul îşi trăieşte cât se poate de lucrător împărtăşirea cu Dumnezeiasca viață, şi cu adevărat ccarcă o astfel de venire a lui Dumnezeu pentru care limba nu poate grăi. Iar când vedenia se sfârşeşte, pentru pricini necunoscute omului şi neatârnând de voia sa, precum şi fără ea începuse, atunci sufletul se întoarce cu oarecare zăbăvnicie la sim-

ţirea lumii înconjurătoare, şi în lina bucurie a iubirii lui Dumnezeu se strecoară o oarecare subţire întristare pentru faptul că din nou stă să vadă lumina soarelui acesta materialnic.

Omul este chipul lui Dumnezeu, dar se pune întrebarea: Ce anume în el este chip al lui Dumnezeu? Sau, cu alte cuvinte: în ce se cuprinde acest chip? În trup? În alcătuirea psihică sau psihofizică a omului? În triada puterilor sau manifestărilor sale sufleteşti?... Răspunsul la întrebare este deosebit de complex. Nu se exclud oarecari frânturi şi oglindiri ale chipului lui Dumnezeu în toate cele mai sus pomenite, însă esenţialul se află în **chipul fiinţării**. Prin darul bunăvoirii, făptura zidită se împărtăşeşte cu Fiinţa nefăcută, fără de început. Cum este cu putinţă? Este tot atât de negândit şi de neajuns pe cât este de neajunsă taina facerii lumii dintru «nimic»; şi totuşi, astfel este bunăvoirea Cerescului Tată, încât cel zidit «după chip şi după asemănare» este înzestrat cu putinţa de a primi îndumnezeirea, adică a deveni părtaş Dumnezeieştii vieţi, a primi Dumnezeiescul chip al fiinţării, a se face un dumnezeu după har.

Omul **primeşte** îndumnezeirea; adică în actul îndumnezeirii Dumnezeu este principalul lucrător, iar omul – cel primitor. Cu toate acestea primirea nu este o stare pasivă, iar faptul îndumnezeirii se poate săvârşi nu altfel decât cu consimţământul însuşi omului; în caz contrar dispare însăşi putinţa îndumnezeirii. În aceasta constă deosebirea între primul act al facerii şi pasul său următor: îndumnezeirea făpturii înţelegătoare.

Dacă neajuns de mare este taina facerii lumii îndeobşte, atunci taina facerii a vecinici dumnezei este încă neasemuit mai mărcaţă. Dacă toată viaţa ce ne înconjoară este uimitoare prin măreţia minunii ei, atunci conştientizarea Dumnezeieştii minuni în omul ce se înalţă în lumea Neziditei Lumini atinge un neasemuit mai mare adânc şi putere.

Pentru fiecare om, de se va pleca asupra faptului ființării sale, ea îi va fi prilejul unei mari uimiri. Mi s'a întâmplat să întâlnesc oameni care, înălțându-se în sfera mentală, proprie omului după fire, au rămas uimiți de măreția zărilor ei luminate; dar când omul, prin lucrarea lui Dumnezeu, intră în lumea Neziditei Lumini, atunci «uimirea de Dumnezeu» pe care o cearcă atinge o stare desăvârșit cu neputință a o exprima, și el nu poate afla cuvinte, nici chipuri, nici suspinuri de mulțămită.

PENTRU NEPĂTIMIREA DUPĂ ASEMĂNAREA LUI DUMNEZEU

Lumina nezidită ce purcede din Dumnezeul cel nepătimitor, arătându-se, împărtășește omului acea nepătimire după asemănarea lui Dumnezeu, care este și țelul ultim al nevoinței creștine.

Dar se pune întrebarea: Ce este nepătimirea? După forma sa filologică, conceptul este negativ. Nu cumva este negativ și în înțelesul său real? Nu cumva înțelesul său este lepădare a ființării? Nu. Nepătimirea creștină nu este lepădare a ființării, ci învestmântare într'o nouă viață, sfântă, vecinică, adică în Dumnezeu. Apostolul Pavel spune: Noi «nu voim a ne dezbrăca, ci pre deasupra a ne îmbrăca, pentru ca să se înghită cel muritoriu de către viață» (2 Cor. 5: 4).

Năzuind către nepătimire, pravoslavnicul nevoitor năzuiește către o vie și adevărată părtășie cu Dumnezeu, pe Care Îl știe a fi nepătimitor.

Nepătimirea lui Dumnezeu nu este ceva mort, static; ei nu îi este propriu a nu lua parte la viața lumii și a omului. Nepătimirea lui Dumnezeu nu este lipsa în El a mișcării, a împreună-pătimirii, a iubirii. Dar de-abia rostim cuvintele de mai sus, și în mintea noastră se înfățișează aceste concepte în limitarea lor empirică, dând astfel naștere unui întreg șir de nedumeriri. Mișcarea, împreună-pătimirea, iubirea ș.a.m.d., nu introduc oare

vreun relativism în ființa lui Dumnezeu? Vorbind astfel, oare nu proiectăm asupra lui Dumnezeu un antropomorfism nevrednic de El?

Dumnezeu este întreg viață, întreg iubire; Dumnezeu este lumină în carea nici un întunerec este, adică întunerecul suferinței înțelese ca destrămare şi moarte, întunerecul necunoaşterii, al neființei sau al răului, întunerecul nebiruitelor nedesăvârşiri şi contradicții lăuntrice, al năruirilor sau al sfâşierilor ființării. Dumnezeu este un Dumnezeu viu, dinamic, însă dinamica Dumnezeieştii vieți este nesfârşita şi cea fără de început plinătate a ființării ce înlătură orice proces al vreunei «dumnezeieşti deveniri» (theogonii).

Dumnezeu este nepătimitor, dar nu nepărtaş la viața făpturii. Dumnezeu iubeşte, se îndură, împreună-pătimeşte, se bucură – dar niciuna din acestea nu aduce în ființarea Lui destrămare, relativism, **patimă**. Dumnezeu poartă grijă de făptura Sa până la cele mai mici amănunte, cu o precizie matematică; El mântuieşte ca un Tată, ca un Prieten; mângâie ca o mamă; ia parte în chipul cel mai apropiat la toată istoria omenirii, la viața fiecărui om, însă prin aceasta nu se aduce nici schimbare, nici clătinare, nici înşiruire în Însăşi Ființa Dumnezeiască.

Dumnezeu trăieşte întreaga tragedie a lumii, dar nu înseamnă că în Însuşi Dumnezeu, în sânurile Dumnezeirii, ar avea loc vreo tragedie sau s'ar desfăşura vreo luptă ca urmare a propriei Sale nedeplinătăți sau a unui întunerec ce s'ar afla în El Însuşi.

Dumnezeu iubeşte lumea, lucrează în lume, vine în lume, Se întrupează, suferă, ba chiar moare trupeşte, neîncetând a fi neschimbat în ființarea Sa cea mai presus de lume. Toate acestea le săvârşeşte la fel de nepătimaş precum, întru a Sa vecinicie, îmbrățişează fără întindere, şi totodată întreaga întindere şi înşiruire a ființării făpturii. În Dumnezeu staticul şi dinamicul alcătuiesc o astfel de unime ce nu lasă să se adauge ființării Sale nici unul din feluritele noastre concepte.

Năzuind către nepătimirea asemenea lui Dumnezeu, pravoslavnicul nevoitor gândește acea nepătimire nu ca pe o «rece nepăsare», nu ca pe o «despuiere de o existență iluzorie», nu ca pe o contemplare a celor aflate «dincolo de bine și de rău», ci ca viață în Duhul Sfânt.

Cel nepătimaș este plin de dragoste, de împreună-pătimire, de părtășie, dar toate acestea purced de la Dumnezeu Care lucrează în el. Nepătimirea se poate defini ca «dobândirea Duhului Sfânt», ca Hristos viețuind în noi. Nepătimirea este lumina vieții celei noi, născând în om noi și sfinte simțăminte, noi dumnezeiești gânduri, o nouă lumină a vecinicului înțeles.

Sfinții Părinți ai Bisericii definesc nepătimirea ca «înviere a sufletului mai nainte de obștească înviere din morți» (Ioan Scărarul, Cuv. 29: 4), ca «pătrundere în nețărmurita nețărmurire» (Avva Thalasie, 1: 56).

Calea firească spre nepătimire:

Credința înțeleasă nu ca o convingere logică, ci ca simțământul Dumnezeului celui Viu; din credință se naște frica judecății lui Dumnezeu; din frică – pocăința; din pocăință – rugăciunea, mărturisirea, lacrimile. Pocăința, rugăciunea și lacrămile înmulțindu-se și adâncindu-se, duc la început către o slobozire în parte de patimi, de unde se naște nădejdea. Nădejdea înmulțește trudele nevoinței, rugăciunea și lacrimile; subțiază și adâncește simțământul păcatului, în vârtutea cărui fapt crește frica, ce trece într'o cât se poate de adâncă pocăință, care înclină milosârdia lui Dumnezeu, iar sufletul se învrednicește de harul Sfântului Duh plin de lumina Dumnezeieștii iubiri.

Și credința este dragoste, dar una mică; și nădejdea este dragoste, dar nedesăvârșită. De fiecare dată când sufletul se înalță de la o măsură mai mică a iubirii către una mai mare, va

trece negreşit prin frică. Dragostea, ivindu-se, izgoneşte frica; dar, odată gonită de o mică dragoste, când sufletul trece către una mai mare, frica iarăşi se naşte, şi apoi iarăşi se biruieşte de dragoste; şi singură desăvârşita iubire, după marele Apostol al iubirii, desăvârşit izgoneşte frica, adică acea frică în care este chin.

Există şi o altă frică a lui Dumnezeu, în care nu se află chin, ci bucurie şi suflu al sfintei vecinicii. Iată cum vorbeşte Stareţul despre această frică ce nu trebuie să părăsească omul câtă vreme se află în hotarele fiinţării sale pământeşti:

«Înaintea lui Dumnezeu trebuie să trăieşti în frică şi în dragoste. În frică, pentru că El este Domnul; în frică, pentru a nu scârbi pe Domnul cu vreun gând rău; în dragoste, pentru că Domnul este dragoste».

Liniştirea minţii monahului dreptslăvitor s'a născut în chip firesc din adânca pocăinţă şi din năzuinţa de a păzi poruncile lui Hristos. Ea nicicum nu este un adaos artificial al theologiei areopaghitice în viaţa duhovnicească. Învăţăturile theologice ale «Areopaghitului» nu contrazic rezultatele liniştirii, şi în acest sens ele merg în aceeaşi direcţie şi coincid cu ea; dar socotesc a fi de neapărată trebuinţă a arăta, ca un fapt de însemnătate esenţială, că punctul de pornire şi temeiul liniştirii nu este filosofia abstractă a theologiei apofatice, ci pocăinţa şi lupta cu «legea păcatului» (Rom. 7: 23). Şi tocmai pe această cale, în năzuinţa de a face poruncile lui Hristos singura şi atotcuprinzătoarea lege a vecinicei noastre fiinţări, se va cunoaşte că Dumnezeu este **de neajuns**; şi tocmai pe această cale se leapădă duhul omului de toate chipurile lumii şi se ridică mai presus de lume.

Aceasta din urmă se săvârşeşte cu el atunci când adânc se recunoaşte ca «mai rău decât toată făptura».

PENTRU ÎNTUNERECUL DESPUIERII

Dumnezeu, lumină fiind, în care nu este nici un întunerec, totdeauna se arată în lumină și ca lumină. Însă săvârșind rugăciunea «făuritoare»[1] a minții, sufletul nevoitorului întâlnește un oarecare întunerec de un ordin aparte, cuvântul despre care va părea a fi tot atât de contradictoriu și de paradoxal ca și cele mai multe elemente ale experienței duhovnicești creștine. Contradicția apare pe de-o parte din pricina firii acestei experiențe, iar pe de alta din pricina «locului» sau punctului de vedere din care se privește și se determină faptul duhovnicesc.

În întunerecul despre care vorbim se adâncește lăuntric sufletul nevoitorului când, printr'un act voit, prin mijlocirea anumitor metode ascetice, se despoaie de toată înfățișarea și închipuirea lucrurilor văzute și cugetărilor gândite și conceptelor, când își «oprește» mintea și închipuirea: pentru aceea el se poate numi «întunerecul despuierii». Rugăciunea aceasta s'a obișnuit a se numi «făuritoare», deoarece se săvârșește după o metodă deosebită consacrată ei.

De vom căuta a defini «locul» duhovnicesc al acestui întunerec, se poate spune că el se află la hotarul ivirii luminii nezidite; dar când lucrarea rugăciunii minții se săvârșește fără cuvenita pocăință și fără năzuința în rugăciune către Dumnezeu, atunci sufletul despuiat de toate înfățișările poate petrece un anume răstimp în întunerecul despuierii fără a vedea pe Dumnezeu, căci într'însul, în întunerecul în sine, Dumnezeu nu este.

Petrecând în întunerecul despuierii mintea cearcă un anume fel de îndulcire și de liniște, iar dacă cumva se întoarce asupră-și, poate simți o oarecare asemănare de lumină, care însă nu este

---

[1] «Făuritoare» (în rusă: «artistică» - *hudojestvennaia*; în greacă: «științifică» - *epistimoniki*): termen consacrat unei anume practici isihaste de rugăciune. (N. tr.)

lumina nezidită a Dumnezeirii, ci trăsătura firească a minții zidite după chipul lui Dumnezeu. Ca ieşire din hotarul vremelniciei această contemplare apropie mintea de cunoaşterea celor netrecătoare, dând astfel omului o nouă cunoaştere, dar o cunoaştere încă abstractă – şi vai celui ce socoteşte această înțelepciune ca fiind cunoaşterea adevăratului Dumnezeu şi această contemplare ca părtăşie la Dumnezeiasca ființare. Vai, deoarece într'un astfel de caz întunerecul despuierii ce stă la hotarul adevăratei dumnezeieşti vedenii se va preface într'un acoperemânt de nepătruns al Dumnezeirii şi într'un zid de neclintit, ce va despărți de Dumnezeu mai mult decât întunerecul răbufnirii patimilor josnice, decât întunerecul văditelor năvale drăceşti sau decât întunerecul pierderii harului şi al părăsirii de către Dumnezeu. Vai, deoarece aceasta ar fi o rătăcire, o înşelare, căci Dumnezeu în întunerecul despuierii încă nu se află. Dumnezeu se arată în lumină şi ca lumină.

Numind cunoaşterea noastră rațională şi conştiința noastră reflexivă «lumină», atunci, din acest punct de vedere, putem într'un oarecare sens vorbi despre «întunerecul vederii lui Dumnezeu», care vedere este de necuprins în concepte raționale, Dumnezeu rămânând neînțeles şi neajuns minții noastre. Însă expresia «întunerecul despuierii» este foarte relativă, căci Dumnezeu este Lumină în care nici un întunerec este, şi se arată totdeauna ca lumină; şi arătându-Se, duce pe om întru lumina vecinicei Dumnezeieşti ființări.

Lucrarea Dumnezeieştii lumini mistuie patimile în omul păcătos, drept care, la anume răstimpuri, ea se poate trăi ca foc mistuitor. Arderea în acest foc o va cerca negreşit tot creştinul nevoitor ce doreşte cucernic să trăiască.

Întunerecul despuierii nu este singurul «loc» unde se arată lumina nezidită a Dumnezeirii. Dumnezeu Se poate arăta la tot omul, în toate căile lui, până și prigonitorilor Săi. Desigur, prin arătarea Sa răpește omul din această lume, și în acest sens iarăși urmează despuierea sau sustragerea de la chipurile simțite și de la conceptele gândite, dar acì va fi o altă rânduială și o altă înșiruire a faptelor. Iar cel căruia Dumnezeu va binevoi a-i arăta lumina Sa, acela de acum nu se va mai înșela cu lumina firească a propriei minți. Astfel, rătăcirea de care am vorbit ceva mai sus este cu putință numai în cazul când omul, mai nainte de a i se arăta lumina nezidită, va ajunge prin practici de ale nevoinței la întunerecul despuierii și se va încrede în sine, neurmând povățuirea Părinților.

Când lumina ce s'a arătat părăsește omul, sufletul se strâmtorează și dorește după ea, și din nou însetat o caută prin toate mijloacele, oricâte va afla, și câte învață Părinții Bisericii, și printre ele – rugăciunea făuritoare a minții. Întrebuințarea acestei arte ascetice, precum a arătat-o experiența de veacuri, este deplin îngăduită, dar nu trebuie să i se exagereze însemnătatea; precum și, dimpotrivă, nu trebuie lepădată, așa cum fac unii neînțelepți. Metoda făuritoare nu este de neapărată trebuință mântuirii; ea este doar un sprijin în cazurile când lucrarea harului, care împreunează cu ușurință mintea cu inima, slăbește. Atunci împreunarea minții cu inima este căutată din greu de însuși omul.

În chip firesc rugăciunea făuritoare trebuie să se însoțească de un cuprins pozitiv, adică trebuie să purceadă din simțământul pocăinței și tinderea către Dumnezeu; altfel ea rămâne doar o lucrare ascetică negativă care, în vârtutea negativismului ei, nici nu se poate primi ca țel, ci doar ca mijloc, în empirica noastră stare prezentă a căderii în păcat și a stăpânirii patimilor asupra noastră, când păcatul ce lucrează în noi a devenit aproape legea ființării noastre pământești.

Și acì vom spune din nou cele din sfârșitul cuvântului dina-

inte, anume că liniştirea pravoslavnică nu este un adaos artificial vieţii «apofatice areopaghitice». Nu. Ea izvorăşte dintr'o adâncă pocăinţă. La temeiul ei, după cuvântul Stareţului Siluan, stă porunca lui Hristos: «Să iubeşti pre Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, şi din tot sufletul tău, şi din toată vârtutea ta, şi din tot cugetul tău» (Lc. 10: 27). Apofatica despuierii ascetice se cere de către căutarea Dumnezeului celui Viu, «pe Care sufletul Îl ştie»; de către căutarea slobozirii minţii de toate chipurile lumii, spre a sta înaintea lui Dumnezeu în deplinătatea iubirii, faţă către Faţă, cu mintea curată şi cu rugăciunea curată a inimii. Este mai nainte de toate rugăciune, iar nu analiză filosofică raţională.

Stareţul iubea liniştirea făuritoare şi se folosea de ea neîncetat. I se dădea uşor, căci rugăciunea inimii nici nu se întrerupsese vreodată din clipa când primise acest dar de la Maica Domnului.

Săvârşirii rugăciunii făuritoare a minţii îi este prielnică o cât mai deplină netulburare cu putinţă din partea tuturor îmboldirilor simţurilor, şi mai presus de toate întunerecul şi liniştea. Stareţul, ca de altfel toţi cei ce s'au nevoit cu liniştirea, se străduia să afle aceste înlesniri exterioare. Acì voi pomeni câteva neînsemnate amănunte ale vieţii sale, cunoscute mie. Când era încă destul de tânăr pentru liniştire «s'a cerut» de la Igumen la Vechiul Russikon, unde şi-a ridicat o mică «colibă» osebită, nu departe de corpul de chilii al obştii (la cinci minute de mers pe jos către sud-est). Acolo l-a primit şi pe Părintele Stratonic. Nu multă vreme a vieţuit la Vechiul Russikon; din nou a fost mutat la Mănăstire şi numit iconom. Atunci se închidea în chilia sa, îşi ascundea ceasornicul în dulap spre a nu-i auzi ticăitul, iar uneori îşi îndesa pe cap fesul monahal gros, din lână, încât să-i acopere ochii şi urechile. Când a început să se îngrijească de magazia de

provizii ce se află în afara zidurilor Mănăstirii, atunci în încăperea largă a magaziei își rânduise un ungher prielnic liniștirii, unde își petrecea nopțile, venind la biserică pentru Utrenie, înainte de care se deschideau porțile Mănăstirii. În magazie a răcit și mai rău, și mult suferea de reumatism. Boala îl silea în ultimii ani ai vieții pământești să rămână în chila din lăuntrul Mănăstirii, pe care o încălzea bine. Ultima sa chilie era la același etaj cu chilia igumenului. Noaptea se ducea adeseori într'o altă chilie mică, ce îi slujea drept magazie de lemne, aflată la același etaj, în rând cu alte chilii care, după împuținarea numărului fraților obștii fuseseră preschimbate în depozite de lemne, într'un coridor înfundat și adânc, cu pereți de piatră deosebit de groși. În această cămăruie de piatră afla și o mai mare însingurare, și deplină liniște și întunerec.

Pentru un observator din afară Starețul rămăsese până la sfârșitul zilelor sale un om «obișnuit». Trăia așa cum, de altfel, trăiesc monahii buni: își împlinea ascultările, se înfrâna întru toate, păzea tipicele și rânduielile Mănăstirii, se împărtășea de două ori pe săptămână – în posturi, de trei ori. Munca în magazie era simplă și, pentru puterile lui, chiar ușoară. Îi lua destul de puțină vreme, deși se cerea să fie de față în timpul zilei. Până la sfârșit el a rămas liniștit și binevoitor; nu avea izbucniri, și nici o înfățișare pătimașă nu îi stâlcea chipul, nici cel lăuntric, nici cel din afară. Ca un adevărat nevoitor cercat, știa să nu se arate în afară, stând înaintea Tatălui, după porunca Domnului, în taină. Până la sfârșit a rămas departe de interesele lumești și fără de păs față de lucrurile acestei lumi; dar în adâncul inimii purta neîncetat focul iubirii lui Hristos.

IX

PENTRU HAR ŞI PENTRU CONŞTIINŢA DOGMATICĂ NĂSCUTĂ DIN EL

În scrierile Fericitului Stareţ neîncetat revine cuvântul «har». Pentru o mai bună înţelegere a noimei acestui cuvânt îmi voi îngădui a mă opri asupra a ceea ce înţelege prin har monahul orthodox.

Cuvântul rusesc «har» (*blagodati*) exprimă în parte ideea lui theologică, înţelesul firii sale: «bună-dăruirea» lui Dumnezeu sau darul bunătăţii lui Dumnezeu, nezidita putere (energie) mai presus de lume a Dumnezeirii.

Omul este zidit după chipul lui Dumnezeu-Făuritorul. În fiierea omului zidit nu este nimic nezidit. Acest chip făcut al lui Dumnezeu nu poate fi părtaş fiierii Dumnezeieşti, dar este înzestrat cu putinţa de a intra în părtăşie cu Dumnezeirea nezidită prin împărtăşirea harului Său. Şi deşi omul nu se face părtaş fiierii Dumnezeieşti, totuşi, prin har, devine părtaş Dumnezeieştii vieţi.

Harul, ca energie zidită a lui Dumnezeu, în înţelegerea pravoslavnică este «Dumnezeirea». Când Dumnezeirea binevoieşte a se împreuna cu fiierea omenească omul vede, simte în sine lucrarea Dumnezeieştii puteri ce îl preschimbă, îl face asemenea lui Dumnezeu, de acum nu doar potenţial, «după chip», ci faptic, «după asemănarea» fiinţei. Harul-Dumnezeirea sfinţeşte omul, îl îndumnezeieşte, adică îl face un dumnezeu.

Porunca lui Hristos nu este, precum am mai spus, o normă etică, ci este în sine viața vecinică dumnezeiască. Omul firesc nu are această viață în ființa (esența) sa cea făcută, drept care omul cu ale sale puteri nu poate face voia lui Dumnezeu, adică a trăi după poruncile lui Dumnezeu; dar îi este firesc să tânjească după Dumnezeu, după fericita vecinică viață. Tânjirea omului firesc nu ar rămâne decât tânjire, fără putința înfăptuirii sale reale, de nu ar veni întru întâmpinare Dumnezeiasca putere – harul, «buna-dăruire» – care și este în sine ceea ce se caută, adică vecinica Dumnezeiască viață.

În experiența sa nevoitorul creștin se încredințează că harul, prin lucrarea sa, nu poate fi decât de obârșie dumnezeiască. Din experiență se convinge că în însăși firea omului o astfel de putere nu există. Apoi iarăși din experiență se încredințează că nu numai omul caută pe Dumnezeu, ci și Însuși Dumnezeu caută pe om, ba chiar într'o măsură neasemuit mai mare. Dumnezeu neîncetat caută omul, și deci de îndată ce omul își arată năzuința către bine și către înfăptuirea lui, îndată și harul îl preîntâmpină. Cu toate acestea, lucrarea sau înrâurirea harului nu sânt în nici o măsură supuse voirii omului. Harul vine și pleacă prin voirea de nesilit, absolut slobodă a lui Dumnezeu. Orice ar face omul însuși, de nu va binevoi Dumnezeu, omul rămâne în afara vieții adevărate, în afara dumnezeieștii lumini, în «întunerecul cel mai din afară».

Cunoscând aceasta din propria-i cercare, dreptslăvitorul monah înțelege tot sensul vieții sale ca fiind dobândirea harului Sfântului Duh.

Problema dobândirii harului era miezul vieții Starețului Siluan; aceasta se exprima în neîncetata sa năzuință către el, în neîncetatele sale convorbiri despre felul de a-l dobândi și pricinile pentru care se pierde.

Întemeindu-mă pe datele Istoriei Bisericii şi pe convorbirile cu mulţi nevoitori am ajuns la concluzia că experienţa harului, în cei ce s'au învrednicit de mari cercetări şi vedenii, se însuşeşte mai adânc numai după trecerea unui răstimp al multor ani de nevoinţă şi ia forma cunoaşterii duhovniceşti – pe care prefer să o definesc drept conştiinţă dogmatică, însă nu în înţelesul academic al cuvântului.

Experienţa istorică a Bisericii, în care includ pe cea a Sfinţilor Apostoli şi a marilor Părinţi din vechime şi din vremea noastră, arată că acest răstimp este de cel puţin cincisprezece ani. Astfel, întâia epistolă a Apostolului Pavel către Thessalonikeni a fost scrisă cam la cincisprezece ani după ce i se arătase Domnul pe calea către Damasc. La mulţi acest răstimp se îndelungeşte până la douăzeci, douăzeci şi cinci, treizeci de ani, şi chiar mai mult. Evangheliştii şi ceilalţi Apostoli şi-au scris mărturiile şi epistolele la mulţi ani după Înălţarea Domnului. Sfinţii Părinţi, în cele mai multe cazuri, au povestit despre vedeniile şi despre experienţa lor către sfârşitul căii nevoinţei lor. În viaţa Starețului Siluan vedem că trecuseră mai mult de treizeci de ani înainte ca el să-şi reverse experienţa sa în scris cu o conştiinţă dogmatică deplină şi coaptă. Atât de îndelungată este călătoria însuşirii harului.

Conştiinţa dogmatică pe care o am în vedere acì se naşte din experienţa duhovnicească independent de lucrarea raţională a minţii noastre. Punerea în cuvinte a experienţei nu are la Sfinţi caracterul unor construcţii scolastice, ci este o deschidere a sufletului. Cuvântul despre Dumnezeu şi despre viaţa în El vine fără speculaţie, simplu; se naşte în suflet de la sine.

Conştiinţa dogmatică a nevoinţei nu este reflexia raţională asupra experienţei trăite lăuntric, care de altfel este psihologic firească. Nevoitorii se feresc de căile judecăţii, căci judecata reflexivă nu numai că scade intensitatea contemplării Luminii, dar duce şi la întreruperea adevăratei contemplări; iar atunci sufletul se afundă în întunerec, rămânând doar cu singură cu-

noașterea abstractă rațională, lipsită de puterea vieții.

Ce folos a specula despre firea harului, iar lucrarea lui a nu o simți lăuntric? Ce folos a ritorici despre lumina Thavorică, fără a petrece ființial în ea? Este oare vreo noimă în a theologhisi despre Treime, fără a purta în sine sfânta putere a Tatălui, smerita iubire a Fiului, nezidita lumină a Sfântului Duh?

Conștiința dogmatică, înțeleasă drept cunoaștere duhovnicească, se dăruiește de către Dumnezeu – precum și toată adevărata viață în Dumnezeu este cu putință nu altfel decât prin venirea lui Dumnezeu. Ea nici pe departe nu a fost pusă totdeauna în cuvinte sau în scris. Când asupra omului se pogoară bunăvoirea lui Dumnezeu lipsește din suflet năzuința de a lămuri experiența în concepte raționale și explicații logice. Sufletul nu are nici o nevoie de ele, căci știe cu încredințare, deși nedovedit, dar nici trebuindu-i dovezi, că trăiește prin adevăratul Dumnezeu. Și dacă mai rămâne în el putere, va tânji către o mai mare deplinătate; dacă însă lucrarea dumnezeiască îi covârșește puterile, atunci va rămâne tăcut, într'o fericită sleire.

Cu neputință este a învestmânta în chip desăvârșit în cuvânt experiența duhovnicească; nu poate cuvântul omenesc a înfățișa cu îndestulă măsură viața duhului. Cele de negrăit și de neajuns în ordinea gândirii logice se ating ființial. Prin credință și prin vie împărtășire se cunoaște Dumnezeu; iar când intervine cuvântul omenesc, cu relativismul și cu nestatornicia sa, atunci se deschid orizonturile nesfârșitelor nedumeriri și împotriviri.

Se poate spune cu încredințare că nimeni dintre sfinți nu ar fi căutat o expresie prin cuvânt a experienței sale duhovnicești, și această «taină a veacului ce vine» ar fi rămas pentru totdeauna sub tăcere, dacă nu le-ar fi revenit sarcina de a învăța pe aproapele, dacă iubirea nu ar fi născut nădejdea că poate cineva, «fie și un singur suflet», cum scrie Starețul, va auzi cuvântul și, primind pocăința, se va mântui.

Temeiurile cunoaşterii dogmatice se dau din plin încă din cea dintâi cercare a harului; iar dacă acest aspect al fiinţării duhovniceşti, una şi nedespărţită, nu se înfăţişează limpede din prima clipă, nu este pentru că darul lui Dumnezeu ar avea vreun neajuns în sine, ci fiindcă însuşirea sa de către om se însoţeşte de un proces lăuntric îndelungat.

Când omul întâia oară vede Dumnezeiasca lumină nezidită, când întâia oară este dus în lumea vecinicei fiinţări, în vârtutea noutăţii vedeniei şi a neamăsurării şi nepotrivirii ei cu toată lumea materială ce ne înconjoară el este izbit de nedumerire şi rămâne într'o fericită uimire, nefiind în putere a o pune în cuvinte. Va rămâne tăcut sau va îngăima ceva aproape fără noimă. De nu este chemat a binevesti altora, atunci cele auzite, graiurile de necuprins de limba omenească le va ascunde în inima sa.

Dar oricât de mare este cel dintâi dar al harului Dumnezeiesc, câtă vreme nu va fi însuşit, omul din nou poate cădea pradă nu numai clătinărilor, ci şi căderilor. Minunată pildă a acestui fapt avem în Apostolul Petru. Pe Thavor îl vedem într'o fericită nedumerire; apoi, în vremea suferinţei lui Hristos, el se leapădă; iar după curgerea multor ani, în epistola sa, din nou grăieşte despre vedenia de pe Thavor ca despre o mărturie a adevărului.

Răstimpul procesului însuşirii harului nu este acelaşi la toţi. De obicei însă calea însuşirii lui este, în linii mari, precum urmează. Cea dintâi experienţă a Dumnezeieştii cercetări cutremură adânc întreg omul şi îl trage în întregime spre viaţa lăuntrică, spre rugăciune, spre lupta cu patimile. Este o perioadă bogată în simţământul inimii şi prisoseşte în trăiri atât de puternice, că mintea pe de-a-ntregul este trasă a se alătura lor. Următoarea perioadă, pierderea harului, adânceşte omul într'o mare durere şi într'o nedumerită căutare a pricinii pierderii şi a căilor de a se întoarce la darul lui Dumnezeu. Şi abia după

trecerea multor ani de schimbări ale stărilor duhovniceşti, însoțite de obicei de citirea Sfintelor Scripturi şi a scrierilor Sfinților Părinți ai Bisericii, de convorbiri cu povățuitori duhovniceşti şi cu alți nevoitori ai bunei-cinstiri, după o îndelungă luptă cu patimile omul descoperă în sine lumina cunoaşterii căilor Duhului ce a venit tainic, «fără pândire» (Lc. 17: 20). Această cunoaştere, pe care am numit-o conştiință dogmatică, este viața adâncă a duhului, şi nicicum o abstractă «gnoză».

Dumnezeu nu zavistuieşte. Dumnezeu nu este iubitor de sine şi nu este iubitor de cinstire. El Însuşi smerit şi răbdător caută pe fiecare om în toate căile sale, drept pentru care oricine poate într'o măsură mai mică sau mai mare a cunoaşte pe Dumnezeu, nu numai în Biserică, ci şi în afara ei, cu toate că desăvârşita cunoaştere a lui Dumnezeu fără Hristos sau în afara lui Hristos este cu neputință (Mt. 11: 27).

În afara lui Hristos nici o experiență duhovnicească (mistică) nu dă omului să cunoască Dumnezeiasca Ființă ca fiind Una, neajunsă, absolută Obiectivitate în Trei Subiecte, neajunse, absolute – cu alte cuvinte, ca Treime de-o-fiiere şi nedespărțită. În Hristos însă această descoperire, această cunoaştere se face lumina vecinicei vieți ce se revarsă asupra tuturor manifestărilor ființării omeneşti.

În scrierile Stareţului Siluan se poate vedea limpede că el trăia fără nici o contradicție Un Dumnezeu în Trei Persoane. În rugăciunile sale foloseşte unul şi acelaşi nume – Tată, Domn, Stăpân, Împărat, Ziditor, Mântuitor ş.a. – fie aparte, pentru fiecare Persoană a Sfintei Treimi, fie pentru Unimea celor Trei Persoane.

Potrivit mărturiei neclătite a Stareţului, Dumnezeirea lui Iisus Hristos se cunoaşte în Duhul Sfânt. Cel ce a cunoscut astfel Dumnezeirea lui Hristos prin cercare duhovnicească zã-

reşte în El necontopita unime a celor două firi şi a celor două voiri. Tot aşa, în Duhul Sfânt, prin cercare duhovnicească se cunoaşte firea nezidită a Dumnezeieştii lumini şi celelalte dogme ale credinţei noastre. Însă acì neapărat trebuie spus că acea conştiinţă dogmatică ce vine prin cercarea harului se deosebeşte calitativ de conştiinţa dogmatică – asemănătoare ei în cele din afară – care este urmarea fie a «credinţei din auz», fie a învăţăturii academice, fie a unei convingeri filosofice, fiind o reprezentare mentală abstractă.

«Una este a crede în Dumnezeu, şi alta a cunoaşte pe Dumnezeu», zice Stareţul.

Reprezentările mentale abstracte pot corespunde cu adevărul vieţii, dar şi în acest caz, străine fiind unei adevărate cercetări a harului, ele nu sânt acea cunoaştere a lui Dumnezeu care, în esenţa sa, este viaţă vecinică (Io. 17: 3). Totuşi şi ele sânt preţioase, căci în orice clipă pot sluji omului în planul adevăratei vieţi duhovniceşti.

Theologul intelectualist va spune poate despre scrierile Stareţului: «Eu nu aflu acì bogăţia gândirii theologice; nu văd acì cunoaşterea dogmatică». El zice acestea pentru că duhovnicia sa aparţine unui alt plan al vieţii religioase.

Theologul raţionalist se preocupă de o mulţime de probleme şi le caută rezolvarea pe căile speculaţiei raţionale. Experienţa sa religioasă nu este mare; ea aparţine cu precădere sferei raţiunii, iar nu viei părtăşii cu Dumnezeu. El socoteşte erudiţia sa ştiinţifică şi experienţa raţională ca fiind o bogăţie duhovnicească şi o vede ca fiind atât de înaltă, încât orice altă experienţă, în ochii lui, cade pe al doilea plan.

Omului cu adevărat duhovnicesc, care caută via părtăşie cu Dumnezeu, care trăieşte prin Dumnezeu, îi este vădită naivitatea pasiunilor raţionalistului. El rămâne nedumerit; într'un

anume sens, nu poate înțelege cum un om inteligent se mulțumește cu propriile presupuneri și construcții abstracte. De pildă, raționaliștii se zbat de veacuri să rezolve problema legăturii dintre har și libertatea făpturii. Ei par să uite că este o altă cale spre a da de capătul problemei: calea cunoașterii ființiale a împreună-lucrării harului Dumnezeiesc și slobozeniei omului. Este calea pe care a mers Starețul Siluan. Ea, de altfel, este calea Bisericii. Biserica este puternică și bogată nu prin erudiția sa științifică, ci mai presus de toate prin adevărata deținere a darurilor harului. Biserica trăiește Duhul Sfânt, Îl respiră, și știe din părtășie cum lucrează Acesta, așa cum știe și în ce limite lucrează libertatea omului.

Împreună-lucrarea harului și a slobozeniei este nesfârșit de felurită. Felurimea este urmarea, pe de-o parte, a măsurii, sau a treptei, sau a puterii harului; pe de altă parte, a stării duhovnicești a fiecărui om în parte. Potrivit mărturiei Părinților Bisericii și a Starețului, când Domnul vine în sufletul omului, când Lumina lui Dumnezeu cuprinde **întreg** omul, când omul întreg este în Dumnezeu, el își pierde, cum ar veni, libertatea; atunci libertatea sa se arată doar în faptul că se dăruiește întreg lui Dumnezeu, și de acum nu mai lucrează de la sine, ci doar primește cele dăruite de Dumnezeu. Într'o asemenea stare omul **nu întreabă nimic** (Io. 16: 23). Cu alte cuvinte, atunci dispar toate întrebările, toată «problematica».

Vorbind astfel nicicum nu gândesc să resping temeiul și firescul căutărilor orbecăitoare și întrebărilor sufletului. Nu. Ci vorbim despre căi diferite. Pe când unul se mulțumește cu planul rațional și caută răspuns în el, altul îl caută pe calea adevăratei ființări. Raționalistul, spre a-și împlini căutările minții, clădește cele mai complexe sisteme theologico-filosofice; depune un efort uriaș, dacă nu pentru a dovedi în mod dialectic, măcar pentru a dezvolta și înfățișa starea lucrurilor așa cum îi apar lui. Nu arareori le închină toate puterile, bogatele sale

înzestrări, întreaga viață. Şi în chip curios, lucrul ce-i scapă din vedere este tocmai netemeinicia acestei cercetări.

Oare este cu putință a răspunde la întrebările ce țin de viața vecinică pe astfel de căi? Şi chiar de ar fi cu putință, este oare cunoaşterea abstractă adevărata viață? Oare duhul omului va putea să se mulțumească cu astfel de soluții naive?

Încă din anii tinereții Fericitul Stareț simțea nevoia adevăratei vieți; el căuta fierbinte acea realitate ce poartă în sine mărturia netăgăduită a duhului nostru pentru vecinica ființare, precum netăgăduită este nemijlocita mărturie a conştiinței noastre pentru faptul existenței noastre pământeşti.

Istoria gândirii omului şi a experienței sale duhovniceşti a cunoscut un moment deosebit atunci când s'au rostit cuvintele: «Gândesc, deci ființez» (Descartes). Un alt filosof al vremii noastre conştientiza altfel viața: «Eu aş fi zis: Iubesc, deci ființez; pentru că socotesc că un temei mai adânc spre a ne conştientiza ființarea este dragostea». Alții ar putea zice: «Mănânc, merg – deci ființez», adică: «Fiecare lucrare sau manifestare a eului meu este dovada ființării mele».

Toate aceste expresii poartă elementul reflexiei judecății la întrebarea: Oare ființez? Dar şi în afara acestei reflexii, în sfera irațională a conştientizării de sine tot omul se conştientizează ca ființând.

Astfel, există stări duhovniceşti când omul ştie cu încredințare, cu o nemijlocită cunoaştere, că nu moare, că este părtaş vieții vecinice; când Duhul Sfânt, potrivit cuvântului Stareților, poartă mărturie în suflet pentru mântuire. Şi căutarea unor astfel de răspunsuri la problemele ce ni se înfățişează este cu adevărat vrednică de bărbatul înțelept. Calea aceasta este calea vieții, pe care merge Biserica lui Hristos. Bogăția Bisericii constă în adevărata experiență a Dumnezeieştii ființări. Iar Fericitul Stareț este bogat tocmai prin această experiență a vecinicei ființări dăruite de Duhul Sfânt, şi pe ea se şi întemeiază.

Stareţul spune:

«O, Duhule Sfinte... Tu mi-ai descoperit o neajunsă taină».

Iar dacă ar fi să-i spunem: «Descoperă-ne dară această taină pe care Duhul Sfânt ţi-a dat să o cunoşti», ar urma un răspuns nu aşa cum îl căutam. El spune:

«Duhul Sfânt nevăzut dă sufletului cunoaştere».

«El mi-au dat a cunoaşte pe Domnul – pe Ziditorul meu. El mi-au dat a cunoaşte cât de mult ne iubeşte Domnul... A lămuri aceasta este cu neputinţă...» (p. 387).

Iată cât de sărac este Stareţul din punct de vedere dialectic. Totuşi ar fi o greşală a gândi că aceasta este urmarea lipsei sale de cultură. Însă chiar şi omul deosebit de înzestrat intelectual şi capabil de o gândire raţionalistă va rămâne la fel de tăcut când se va atinge de fiinţarea despre care vorbeşte Stareţul. Acolo nu poate fi vorba de «bogăţia» gândului şi a conceptelor theologice. Cuvântul omenesc nu este în putere a înfăţişa viaţa către care sântem chemaţi, pe care o dăruieşte Dumnezeu. Până şi Însuşi Domnul S'a ferit de a o înfăţişa în cuvânt, zicând: «Dară când va veni Acela, Duhul adevărului, povăţui-va pre voi întru tot adevărul... Şi într'acea zi nu Mă veţi întreba nimic» (Io. 16: 13; 23).

X

ÎNCERCĂRI DUHOVNICEŞTI

Omului, cu Dumnezeu nu-i este totdeauna uşor. În perioada îndepărtării harului, care de obicei este foarte îndelungată, Dumnezeu uneori poate apărea sufletului ca un neînduplecat călău. Neatingând mila lui Dumnezeu, în ciuda unei nevoinţe şi trude limită, omul suferă atât de cumplit încât, dacă ar fi cu putinţă, s'ar lepăda de tot, până şi de a mai fi.

În ce constă suferinţa lui? A răspunde la această întrebare nu este uşor.

Cercând pe Dumnezeu, cunoscând viaţa în lumina Feţei Sale, sufletul de acum nu îşi mai află odihna în nimic din cele ale lumii, nici mângâiere, şi nimica nu-l mai poate împlini; şi în acelaşi timp este înconjurat de orice, în afară de Dumnezeu. Tot ce cunoscuse ca rău, ca întunerec, toată lucrarea diavolească îl înviforează; şi chinul patimilor uneori duce până la ultima încordare; iar Dumnezeu Se poartă ca şi cum S'ar fi depărtat de om şi nu ia aminte la niciuna din chemările lui. Precum cea mai neputincioasă dintre făpturi, el atârnă deasupra cumplitului hău şi strigă către Dumnezeu după ajutor, însă toate strigătele lui rămân neauzite. Dumnezeu rămâne ca şi nepăsător faţă de toate suferinţele lui. Sufletul îşi conştientizează abaterea de la dragostea lui Dumnezeu şi este sfâşiat de conştiinţa nedreptăţii sale şi de schimbarea lui Dumnezeu, dar în acelaşi timp strigă către El pentru milostivire şi nu o află. Dumnezeu apare sufletului

doar ca un văditor al nelegiuirilor, şi sufletul se sfârşeşte din pricina vădirii. El conştientizează dreptatea judecăţii lui Dumnezeu, dar aceasta nu îi micşorează suferinţele. Nu închipuit, ci cu adevărat afundându-se în umbra morţii, şi neaflând cu sine pe Dumnezeu pe Care zi şi noapte Îl cheamă, sufletul suferă de nerăbdat. (Anume astfel de zile de părăsire de Dumnezeu sânt cele pe care le alege îndeosebi vrăjmaşul.)

Se naşte întrebarea: Pentru ce toate acestea?

În vremea însăşi încercării sufletul nu o poate pricepe ca pe o arătare a milostivirii lui Dumnezeu, ca încrederea pe care Dumnezeu i-o arată, ca dorire a lui Dumnezeu să împărtăşească omului sfinţenia şi plinătatea fiinţării în Sine. Sufletul ştie numai una – Dumnezeu l-a părăsit, după ce îi arătase Lumina Sa, şi astfel i-a înmulţit peste măsură suferinţele. Şi când, istovit întru sfârşit, încă nu vede pe Dumnezeu plecându-Se asupra lui cu a Sa milostivire, atunci se nasc astfel de gânduri şi simţăminte despre care se păstrează tăcerea. Sufletul se pogoară în iad, dar nu aşa cum se pogoară cei ce nu au cunoscut Duhul lui Dumnezeu şi nu poartă în sine lumina adevăratei de-Dumnezeu-cunoaşteri, fiind deci orbi; nu, el se pogoară acolo în stare de a cunoaşte întunerecul pe care îl contemplă.

Aceasta nu se întâmplă decât celor ce au cunoscut Dumnezeiescul har şi apoi l-au pierdut. Sămânţa iubirii lui Dumnezeu pe care o poartă sufletul în adâncul său naşte atunci în el o pocăinţă ce prin puterea şi deplinătatea sa întrece măsura conştiinţei religioase obişnuite. Omul cu mare plânset tinde către Dumnezeu **din toată fiinţa sa**, din toată puterea sa, şi astfel se învaţă adevărata rugăciune ce îl smulge din această lume într'alta, unde aude graiuri de nerostit în limba omenească. De nerostit, căci odată îmbrăcate în cuvinte şi concepte obişnuite, tot cel ce le va auzi nu va vedea şi nu va înţelege din ele nimic mai mult decât ceea ce a cunoscut din propria-i experienţă. Iar când sufletul va fi trecut întregul şir de grele încercări, va vedea limpede în sine că nu este în lume un astfel de loc, o astfel de

suferință, o astfel de bucurie, o astfel de putere, o astfel de făptură care să-l poată smulge de la dragostea lui Dumnezeu; şi deacum întunerecul nu mai poate înghiți lumina acestei vieți.

Cu Dumnezeu, omului nu-i este totdeauna uşor. Tot aşa, a trăi cu sfinții nu este totdeauna uşor. Mulți gândesc naiv că viața cu sfinții este plăcută şi plină de bucurie; le pare rău că sânt înconjurați de păcătoşi şi visează să întâlnească vreun sfânt. Din întâlniri ocazionale, care adesea umplu câte un suflet îndurerat cu o luminoasă nădejde şi cu noi puteri, ei trag concluzia că a petrece cu sfinții întotdeauna întraripează astfel sufletul. Este o înşelare. Nici un sfânt nu poate slobozi sufletul de neapărata luptă cu păcatul ce trăieşte în noi. El poate a împreună-lucra cu rugăciunea, a ajuta prin cuvânt şi povață, a îmbărbăta prin pilda sa, dar nu poate a slobozi de trudă şi de nevoință. Iar când sfântul ne cheamă şi ne atrage spre a trăi după porunci, el poate apărea ca «aspru». Iată că unii au şi spus-o, şi până astăzi spun despre Însuşi Hristos că: «Greu (aspru) este cuvântul acesta; cine poate să-l audă?» (Io. 6: 60). Aşa şi cuvântul sfinților, când cer de la noi paza poruncilor în curăție, devine peste puteri şi «aspru».

Starețul Siluan era totdeauna blând, îngăduitor, gingaş, dar în realitate niciodată nu se abătea de la ceea ce învățase de la Dumnezeu. Atitudinea lui era simplă şi limpede: «Domnului Îi este milă de toți... El atâta au iubit oamenii, că au luat asupră-Şi povara întregii lumi... Şi de la noi El voieşte să iubim pe fratele». Când îl auzi pe Stareț simți din tot sufletul că spune adevărul, însă a-i urma se dovedeşte a fi peste măsura puterilor. Şi mulți l-au părăsit. Mireasma sa duhovnicească îți năştea în suflet o adâncă ruşine pentru sineți, şi simțământul propriei duhori şi murdării. Dacă vă veți plânge lui de cei ce vă jignesc,

deși vă va înțelege durerea, vă va împărtăși întristarea, nu însă și mânia. Dacă vă veți gândi să răsplătiți cu rău pentru răul ce vi s'a pricinuit, de-acum se va mâhni de voi. Dacă veți socoti un lucru dăunător a răspunde omului rău cu binele, el se va nedumeri cum, creștini numindu-vă, socotiți că a se purta potrivit poruncii lui Hristos ar putea naște vreo daună. Poruncile lui Hristos erau pentru el o lege de o desăvârșire absolută – și singura cale spre a birui răul din lume și către vecinica lumină. Paza lor nu poate decât să fie de folos; de folos și celui ce urmează lor, și celui față de care se-mplinesc. Nu este și nu poate fi vreun caz când urmarea poruncilor lui Hristos ar putea pricinui vătămare, dacă vom judeca vătămarea nu ca pe o pagubă vremelnică și exterioară, ci în planul adevăratei și vecinicei vieți, căci porunca lui Hristos este manifestarea binelui absolut.

S'a întâmplat într'o zi ca un ieromonah să spună Starețului că dacă toți vor face așa cum spune el, atunci vrăjmașii se vor folosi și răul va birui. În acea clipă Starețul a rămas tăcut, pentru că cel ce i se împotrivise nu era în stare să primească cuvântul; dar mai apoi a zis – nu lui, ci altuia: «Oare duhul lui Hristos poate gândi cuiva rău? Oare către aceasta sântem noi chemați de către Dumnezeu?»

Viclenia cugetului în omul pătimaș este mare și subțire. În viața duhovnicească, omul stăpânit de patimă o înfățișează adesea ca pe o căutare a dreptății și a folosului, și nu arareori ca pe o luptă spre slava lui Dumnezeu. În numele lui Hristos, Cel ce S'a dat pe Sine morții pentru vrăjmașii Săi, oamenii uneori sânt gata să lupte până la sânge – însă nu propriul sânge, ci al «fratelui-vrăjmașul». Așa a fost în toate vremile, dar viața Starețului a coincis cu un moment istoric când o astfel de scâlciere dobândise o deosebită putere.

«Oare asta este calea lui Hristos?», spunea el amărât.

«Aspru» cuvântul Stareţului. Cine poate să-l audă? A trăi potrivit lui, înseamnă a se preda chinurilor, nu numai în înţelesul osebit al cuvântului, ci şi în viaţa zilnică.

Nu-mi mai aduc aminte unde anume se povesteşte despre un om cucernic care toată viaţa a cerut Domnului să-i dea o moarte mucenicească; şi când s'a apropiat ceasul morţii sale paşnice a spus cu durere: «Domnul nu mi-a ascultat rugăciunea». Dar de abia a rostit acele cuvinte, că a şi primit încunoştinţarea că toată viaţa sa fusese mucenicească şi primită ca mucenicie.

Stareţul spunea că harul primit la început fusese «ca şi cel al mucenicilor», astfel încât se şi gândea că poate Domnul îi rânduise o moarte mucenicească; dar, asemenea acelui om cucernic, el s'a săvârşit în pace. Stareţul a fost în cea mai înaltă măsură cu trezvie întru toate. Nu s'a dat visării în privinţa desăvârşirii; cunoscând însă desăvârşita iubire a lui Hristos, toată viaţa s'a nevoit cu tărie spre a o dobândi. Mai mult decât oricine ştia că «duhul este osârduitor, dar trupul neputincios», drept care zicea că uneori vedem în oameni dorinţa de a suferi pentru Hristos, dar, **fără har, până şi în trup**, omul nu poate purta chinurile. Pentru aceea nu trebuie să îndrăznim a dori o astfel de nevoinţă; dar dacă Domnul cheamă, trebuie să-I cerem ajutorul, iar El va ajuta.

Stareţul nu căuta mucenicia, deşi cunoscuse harul «mucenicesc». În schimb, viaţa sa fusese cu adevărat mucenicească. S'ar putea spune şi mai mult. Mucenicul, uneori, pentru un scurt răstimp de bărbătească mărturisire, primeşte drept răsplată viaţa. Dar a se nevoi zeci de ani, precum Stareţul, şi zeci de ani a se ruga pentru lume precum se ruga el – «a te ruga pentru oameni este a-ţi vărsa sângele» – aceasta este mai presus decât o simplă mucenicie.

Calea creştinului este, în orice caz, mucenicie; iar cel ce o străbate cum se cuvine, greu se va hotărî să o propovăduiască. Sufletul lui este plin de dorirea de a-şi vedea fratele părtaş

vecinicei lumini; suferințele însă doreşte singur să le poarte, drept care mai întâi de toate va alerga către rugăciunea pentru lume.

În hotarele vieții pământeşti, în acest tărâm mai nainte rânduit de Dumnezeu spre vădirea putințelor libertății, nu numai a celor bune, ci şi a celor rele, nimeni şi nimic poate pune capăt în chip desăvârşit manifestării răului; în schimb, rugăciunea iubirii, puternică este a schimba foarte multe din desfăşurarea lucrurilor şi a înmicşora dimensiunile răului.

«Viața era lumina oamenilor; şi lumina întru întunerec luminează, şi întunerecul nu o a cuprins» (Io. 1: 4-5). Întunerecul neființei nu poate înghiți lumina vieții. Tot binele ce purcede de la Dumnezeu şi se întoarce la Dumnezeu este **nepieritor**. Rugăciunea este una dintre cele mai înalte forme ale bunei ființări, nepieritoare, vecinice. Este «partea cea bună care nu se ia» niciodată (vezi Lc. 10: 42).

În căutarea mântuirii, a sa şi a aproapelui, nevoitorul, adunat asupra omului său lăuntric, vede în sine puterea «legii păcatului» (Rom. 7: 23). Văzând cum păcatul omoară, **îl** omoară (Rom. 7: 11), în ciuda tuturor strădaniilor de a face binele, ajunge adesea până aproape de deznădejde, şi în această îngreuitoare stare el se roagă.

Îmi amintesc de o vizită de neuitat. A venit la noi un monah pustnic. Avea pe atunci în jur de şaptezeci de ani. Trăia într'un loc singuratic aflat între Mănăstire şi Schit, într'o râpă lângă un pârâu, în mijlocul pădurii. Avea fața chinuită, brăzdată, palidă, de mult nespălată, de culoare cenuşie, iar părul şi barba nepieptănate, cărunte, cenuşii închise; ochii îi erau înfundați, albastru-cenuşii. Îndelung am vorbit împreună. Iată ce povestea despre sine:

«De mulți ani mă doare sufletul la gândul că iată noi, monahii, ne-am lepădat de lume, am părăsit şi părinți, şi patrie, am

lăsat toate cele ce alcătuiesc de obicei viaţa oamenilor, am dat făgăduinţe înaintea lui Dumnezeu, a Sfinţilor Îngeri şi a oamenilor să trăim după legea lui Hristos; ne-am lepădat de propria voie şi ducem o viaţă care de fapt este mucenicească, şi tot nu propăşim în bine. Oare mulţi dintre noi se vor mântui? Eu cel dintâi pier. Văd şi pe ceilalţi că-i stăpânesc patimile. Iar când întâlnesc mireni, văd cum trăiesc ei într'o mare neştiinţă, negrijulii, şi nu se pocăiesc. Şi iată, câte puţin, fără să-mi dau seama, am început a mă ruga pentru lume. Mult am plâns la gândul că dacă noi, monahii, cei ce ne-am lepădat de lume nu ne mântuim, atunci cu lumea ce va fi? Şi aşa, treptat, durerea mea creştea, până când am început să plâng, de-acum cu lacrimi de deznădejde. Şi iată anul trecut, când aşa deznădăjduit, ostenit de plâns, zăceam noaptea pe duşumea, Domnul S'au arătat şi m'au întrebat: „De ce plângi aşa?"... Eu tac... „Au nu ştii că Eu voi judeca lumea?"... Eu iarăşi tac... Domnul zice: „Voi milui pe tot omul care, fie şi o dată în viaţă, a chemat pe Dumnezeu"... Mi-a venit gândul: „Atunci noi pentru ce ne muncim atâta zi de zi?" Domnul, la mişcarea gândului meu, răspunde: „Cei ce suferă pentru porunca Mea, în Împărăţia Cerului vor fi prietenii Mei, dar pe ceilalţi doar voi milui". Şi S'au depărtat Domnul.»

Aceasta s'a petrecut cu dânsul aievea. Tot atunci el a povestit şi alte două vedenii pe care le avusese într'un somn uşor, după o dureroasă rugăciune pentru lume.

Nu voi numi pe acel monah, căci este încă în viaţă, şi mă voi feri de a cântări vedenia. L-am ascultat fără cel mai mic semn al vreunei atitudini faţă de povestirea sa, urmând pravila riguroasă a părinţilor athoniţi de a fi cât se poate de grijulii când este vorba de vedenii. Poate că prudenţa mea neprimitoare, sau poate altceva nepotrivit din atitudinea mea l-a îndepărtat pe Stareţul-monah, căci după aceea n'a mai revenit. Este drept că avusesem gândul îndrăzneţ să-l cerc mai departe. Oare aceasta să-l fi scârbit? Nu ştiu.

În vremea împreună-petrecerii mele cu monahii Sfântului Munte am întâlnit nouă oameni care iubeau a se ruga pentru lume şi care se rugau cu lacrimi. Odată am auzit convorbirea dintre doi monahi. Unul zicea:

- Nu pot înțelege, de ce Domnul nu dăruieşte pace lumii dacă fie şi un singur om Îl roagă cu stăruință?

Celălalt a răspuns:

- Şi cum este cu putință deplina pace pe pământ, dacă rămâne fie şi un singur om cu rea-voință?

Dar să ne întoarcem la tema noastră.

Cu Dumnezeu, omului nu-i este totdeauna uşor.

Mă repet, dar tema convorbirii noastre este una ce nu ne îngăduie să o ocolim. Cercul gândurilor nevoitorilor nu este unul bogat, nici felurit, dar ele privesc o viață ce nicicum nu se poate însuşi uşor. Trec veacuri, şi în îndelunga lor curgere aceeaşi experiență se tot repetă aproape neschimbată; şi în ciuda acestui fapt nu mulți cunosc desfăşurarea nevoinței creştine, şi se pierd pe cale. Domnul au zis: «Strâmtă este poarta şi îngustă calea ce duce la viață, şi puțini sânt carii află pre ea» (Mt. 7: 14).

Voiesc din nou a vorbi despre ceea ce fusese subiectul îndelungilor convorbiri ale Stareţului Siluan cu Părintele Stratonic. Calea creştinului, în linii mari, este precum urmează. La început omul este atras către Dumnezeu de darul harului, şi odată atras începe îndelungul răstimp al încercărilor. Libertatea omului este pusă la încercare, precum şi încrederea sa în Dumnezeu, iar uneori ele sânt «aspru» supuse încercării. De obicei la începutul întoarcerii către Dumnezeu cererile abia rostite, şi cele mici, şi cele mari, repede şi minunat le împlineşte Dumnezeu; dar când începe perioada încercărilor totul se schimbă, şi cerul pare a se închide şi a rămâne surd tuturor rugăciunilor. Creştinului râvni-

tor toate în viaţă îi devin grele. Purtarea oamenilor faţă de el se înrăutăţeşte, încetează să-l mai cinstească; ceea ce altora li se iartă, lui nu i se iartă; osteneala lui aproape întotdeauna se răsplăteşte mai prejos de norme, trupul uşor i se îmbolnăveşte; firea, împrejurările, oamenii – toate se întorc împotriva lui. Toate înzestrările sale fireşti, nu mai prejos decât ale altora, el nu şi le poate înfăptui. Tuturor acestora li se adaugă multe năpădiri ale puterilor drăceşti. Şi cea de pre urmă, cea mai grea suferinţă, de nepurtat – Dumnezeu îl părăseşte. Atunci suferinţa îşi atinge culmile, căci prin aceasta de pe urmă **întreg omul** este atins, în toate planurile fiinţei sale.

Dumnezeu părăseşte omul?... Oare este cu putinţă?... Şi totuşi, în suflet, în locul simţământului apropierii de Dumnezeu, pe care îl cercase, vine altul, acela că El este nesfârşit, neajuns de departe, dincolo de lumile stelelor, şi toate chemările omului pier neputincioase în nesfârşitele văzduhuri. Lăuntric, sufletul îşi înteţeşte strigătul către El, dar nu vede nici ajutor, nici măcar păs. Totul devine greu. Totul se dobândeşte prin osteneli neamăsurat de multe, mai presus de puteri. Viaţa sa devine una de suferinţe, şi omului i se iveşte gândul că asupra lui atârnă blestemul şi mânia lui Dumnezeu. Dar când trec aceste încercări, abia atunci vede omul că nepătrunsă pronia lui Dumnezeu grijuliu îl păzise în toate căile sale.

Experienţa milenară, trecută din neam în neam, de-a lungul veacurilor, spune că atunci când Dumnezeu vede credincioşia sufletului nevoitorului, precum o văzuse pe cea a lui Iov, îl duce peste hăuri şi culmi de neatins oricărui altuia. Cu cât mai deplină şi mai tare este credincioşia şi încrederea omului în Dumnezeu, cu atât mai mare va fi şi măsura încercării şi deplinătatea experienţei, ce poate atinge praguri vădit la ultimele limite cu putinţă omului.

Câtă vreme mândria în om este puternică el poate fi supus atacurilor unei deosebit de chinuitoare deznădejdi, a iadului, care scâlciază toate închipuirile despre Dumnezeu şi despre căile proniei Sale. Sufletul mândru, petrecând în suferinţă apăsătoare şi în întunerecul iadului, socoteşte pe Dumnezeu ca fiind pricina chinurilor sale şi Îl gândeşte ca fiind nesfârşit de crud. Lipsit de adevărata viaţă în Dumnezeu, el cântăreşte toate din punctul de vedere al stării sale bolnăvicios-suferinde, şi începe să-şi urască şi propria viaţă, şi îndeobşte toată fiinţarea lumii. Rămânând în afara luminii Dumnezeieşti, în deznădejdea sa ajunge până la a-şi închipui însăşi fiinţarea lui Dumnezeu ca fiind o totală absurditate, fapt ce îi măreşte tot mai mult scârba faţă de Dumnezeu şi faţă de tot ce înseamnă a fiinţa.

De o astfel de deznădejde şi ură omul scapă prin credinţă, căci prin credinţă se mântuieşte; credinţă în dragostea şi milosârdia lui Dumnezeu, credinţă în cuvântul Său, credinţă în mărturia Părinţilor Bisericii. Poate că cei mai mulţi dintre creştinii evlavioşi nu şi-au trăit învierea de-a lungul vieţii lor, însă credinţa în ea îi păzeşte. Despre această credinţă adeseori vorbea Stareţul, citând cuvântul Domnului: «Fericiţi cei ce nu au văzut, şi au crezut» (Io. 20: 29). Vine ceasul când această credinţă duce pe om din întunerecul şi strâmtorarea robiei în întinderile adevăratei, nestricăcioasei vieţi, a cărei măreţie este una cu totul aparte, neasemănătoare cu ideea omenească obişnuită privind măreţia şi frumuseţea.

Altfel lucrează vrăjmaş-diavolul cu cei ce îl primesc, şi altfel cu cei ce se luptă cu el. Una este suferinţa mândrei deznădejdi, şi alta cea a sufletului cucernic, atunci când Dumnezeu îngăduie satanei să războiască sufletul. Această ultimă ispită este deosebit de grea, şi rareori este îngăduită.

Când omul, părăsit de Dumnezeu din pronie, cearcă pentru întâia oară apropierea satanei, întreaga sa făptură, şi sufletul, şi trupul, cad pradă unei mari suferinţe şi frici ce nu se poate asemui cu frica de răufăcători şi de ucigaşi, căci în ea se cuprinde întunerecul vecinicei pierzanii. Sufletul ajunge atunci să cunoască CE este diavolul; să cunoască puterea sălbăticiei lui; şi covârşit de uriaşul rău ce i se înfăţişează se chirceşte pe de-a-ntregul. De groază, de deznădejde şi de cutremur ajunge într'o asemenea neputinţă încât nu află în sine puterea de a se ruga. Nu simte cu sine pe Dumnezeu-Ocrotitorul, iar vrăjmaşul îi spune: «Eşti în stăpânirea mea... iar în Dumnezeu să nu nădăjduieşti, şi uită de El: este de neînduplecat». În astfel de clipe sufletul ce nu doreşte să primească pe diavol, fie se sfârşeşte, nemişcat şi fără cuvânt, cu gândul la Dumnezeu, fie, într'un caz mai bun, află în sine puterea de a chema Numele lui Dumnezeu. De-abia mai târziu va înţelege că anume în această luptă Dumnezeu fusese cu cea mai mare luare-aminte către dânsul.

Din scrierile Stareţului veţi vedea că în două rânduri a cercat o astfel de luptă cu satana. Prima dată l-a mântuit faptul că rostise rugăciunea lui Iisus: înainte s'o sfârşească, i S'a arătat Domnul. A doua oară era de-acum mai tare şi mai plin de bărbăţie, şi a aflat în sine puterea de a se aşeza şi a chema pe Dumnezeu în rugăciune, primind atunci drept răspuns neobişnuitele şi straniile cuvinte: «Ţine-ţi mintea în iad şi nu deznădăjdui».

Atunci a cunoscut cu ce armă se biruieşte diavolul, la apropierea căruia sufletul de fiecare dată va întoarce către sineşi toată puterea urii, şi se va osândi vecinicelor chinuri ca pe cel mai cumplit vrăjmaş al său, adăugând: «Iar Dumnezeu este sfânt, adevărat şi binecuvântat în veci».

Întrarmat cu o asemenea armă sufletul se slobozeşte de toată frica şi se face de neajuns vrăjmaşului. Un astfel de suflet «cer-

cat», la fiecare atac al vrăjmașului, cu multă ură se va arunca în hăul vecinicului întunerec, ca fiind vrednic de aceasta; iar vrăjmașul se va îndepărta de la el, nerăbdând puterea focului ce-l întâmpină, și sufletul, de acum slobod de el, poate cu mintea curată să se îndrepte către Dumnezeu în rugăciune.

«Vrăjmașul a căzut din mândrie». Mândria este începutul păcatului; ea cuprinde toate aspectele răului: slava deșartă, iubirea de slavă, iubirea de stăpânire, răceala, cruzimea, nepăsarea față de suferințele aproapelui; visătoria minții, întețita lucrare a închipuirii, expresia diavolească a ochilor, trăsătura diavolească a întregii înfățișări; întunecarea, strânsoarea, deznădejdea, ura; zavistia, simțământul de josnicie și, la mulți, răbufnirea poftei trupești; apăsătoarea neliniște lăuntrică, neascultarea, frica de moarte sau, dimpotrivă, dorința de a-și pune capăt vieții; și în sfârșit, nu arareori, deplina nebunie. Iată semnele duhovniciei demonice. Dar câtă vreme nu răbufnesc în afară limpede, la mulți ele rămân neobservate.

Nu neapărat toate semnele pomenite vor caracteriza pe cel ce s'a «înșelat» cu gânduri, sau cu vedenii, sau cu «descoperiri» drăcești. La unii precumpănește megalomania, iubirea de slavă și iubirea de stăpânire; la alții – apăsarea, deznădejdea, neliniștea ascunsă; la alții – zavistia, sau întunecarea și ura; la mulți – pofta trupească. Dar în toți neapărat va fi prezentă închipuirea și o mândrie ce se poate ascunde până și sub chipul ultimei slugărnicii.

Când omul este înșelat de către vrăjmași și le urmează, nu înțelege CE este vrăjmașul, nu cunoaște puterea luptei față către față cu el, și suferă deoarece este dus de vrăjmaș de la lumina

adevăratei vieţi în întunerecul în care acela petrece. Suferinţele acelea poartă asupră-le pecetea orbirii duhovniceşti. În unele cazuri vrăjmaşul aduce o neliniştită îndulcire a unei mândre conştiinţe a părutei sale măreţii; în altele, naşte în suflet o puternică durere, îmboldindu-l împotriva lui Dumnezeu; iar sufletul, neînţelegând adevărata pricină a suferinţelor sale, se întoarce cu ură împotriva lui Dumnezeu.

Sufletul cucernic însă, care a cunoscut iubirea lui Dumnezeu, suferă din pricina luptei faţă către faţă cu vrăjmaşul, din pricina marii puteri a răului diavolului îndreptate asupra lui, şi omul vede limpede că această putere l-ar putea zdrobi până la capăt.

În primul caz, de obicei sufletul mult se zbate, neaflând ieşire către Dumnezeu. În cel de-al doilea, Dumnezeu se arată omului într'o mare lumină, de îndată ce va fi trecut vremea încercării, a cărei îndelungare şi putere sânt de Dumnezeu rânduite. La unii ea ţine în jur de trei minute, la alţii un ceas sau mai mult; dar un nevoitor a petrecut în ea timp de trei zile. Durata încercării poate atârna, pe de-o parte, de o mai mică intensitate a încordării luptei, pe de altă parte, de o mai mare putere de îndurare a omului, căci nu toţi au aceeaşi putere sufletească.

Nu este ispită mai puternică decât lupta sufletului cu satana, descrisă mai sus. Această durere întrece toate năpastele cu putinţă pe pământ. Dar este o altă suferinţă al cărei chin întrece şi pe aceasta. Este suferinţa sufletului rănit până în străfunduri de dragostea lui Dumnezeu şi care nu ajunge la Cel dorit.

Este de neînţeles cum se poartă Dumnezeu cu sufletul. Născând în el o dragoste fierbinte, în chip curios se ascunde apoi de el, iar când sufletul se stinge din pricina părăsirii, din nou vine lin, cu a Sa negrăită mângâiere. În anumite clipe chinul părăsirii de către Dumnezeu depăşeşte toată suferinţa

iadului, însă se deosebește de ea prin faptul că într'însul se cuprinde puterea de-viață-făcătoare a lui Dumnezeu ce preface durerea în dulcea fericire a iubirii lui Dumnezeu.

Omul, trăind sub povara acestui trup greoi, nu poate rămâne neclătinat. În anume clipe de rugăciune curată sufletul nevoitorului se atinge de adevărata vecinică viață, care este ultimul și singurul ei țel. Dar când se sfârșește acea rugăciune el din nou se pogoară în starea unui mijlociu simțământ de Dumnezeu, sau chiar a simțământului trupesc al lumii, împreună cu care revine negura trupească și slăbește puterea încunoștințării lăuntrice.

La mulți oameni simțământul trupesc al lumii este atât de statornic, încât ei aproape că nu cunosc altceva, devenind «trup» ce nu primește legea lui Dumnezeu. Nevoitorul însă trăiește întoarcerea de la rugăciunea curată către îngreuierea simțământului trupesc al lumii ca pe o îndepărtare de la Domnul. Apostolul Pavel spune: «Petrecând în trup, depărtați sântem de la Domnul... Încredere avem și bine voim mai vârtos a fi depărtați de trup și să petrecem cu Domnul» (2 Cor. 5: 6-8). Doar printr'o neîncetată nevoință se va putea păzi nevoitorul de a fi necontenit tras în jos de către trup cu povara sa. Și cu cât mai dese și mai prelungite sânt stările sale duhovnicești, cu atât mai împovărător își trăiește revenirea la simțământul trupesc al lumii.

Când nevoitorul, unit de duhul iubirii lui Dumnezeu, se roagă cu adânc plânset, atunci, atingând o stare mai presus de care în acea clipă nu are puterea să se ridice, el cearcă odihna duhului din pricina apropierii către Dumnezeu; dar când rugăciunea se sfârșește, odihna rămâne în suflet doar un oarecare

răstimp, uneori mai îndelungat, alteori mai scurt, iar apoi din nou începe a se învifora. Schimbările stărilor duc la urmări felurite. Unii, într'un anume loc al căii lor duhovniceşti, ajung la o măsură a rugăciunii ce le umple sufletul de frică şi cutremur, iar apoi treptat coboară şi slăbesc în rugăciune. Alţii, suflete bărbătoase, dimpotrivă, cresc necontenit, căutând o deplinătate din ce în ce mai mare a rugăciunii, şi aceasta până când se va fi înrădăcinat în suflet dorirea, ba chiar nevoia lor, cea de a nu se cruţa până în sfârşit, de a-şi «urî şi pierde sufletul». Dar nici aceasta, precum vedem din scrierile Stareţului, nu este încă iubirea de pe urmă, pe care Domnul dă să o cunoască robii Săi, şi din îndulcirea căreia omul uşor rabdă suferinţa, ba chiar şi moartea.

Fericitul Stareţ ştia cât se poate de încredinţat că iubirea ce o învăţase de la Duhul Sfânt este **Adevărul** care, în fiinţiala sa autenticitate, stă mai presus de orice îndoială. Cercase această treaptă a cunoaşterii când i S'a arătat Domnul. El spunea că atunci când Însuşi Domnul Se arată sufletului, acesta nu poate să nu cunoască în El pe Făcătorul şi Dumnezeul său. Prin lucrarea Sfântului Duh, îi fusese dat să contemple desăvârşita sfinţenie a lui Dumnezeu, şi din toată inima, din toată fiinţa sa tânjea către însuşirea şi agonisirea acestei sfinţenii.

Cel aflat pe această cale nu poate a se deda gândirii raţionale abstracte nici măcar pentru tainele credinţei. Sufletul lui se leapădă de toată «judecata gândului» ce poartă caracteristica unei căderi de la întregul şi unimea vieţii duhului ce tânjeşte cu rugăciune către Dumnezeu. Din necontenita petrecere în rugăciune, amintirea celor din afară slăbeşte, şi de nu ar veni în ajutor obişnuinţa dobândită în anii dinainte, care îl slobozeşte de neapărata trebuinţă de a gândi gesturile vieţii de zi cu zi, el nu ar putea nici pe acelea să le săvârşească.

«Sufletul, ce a cunoscut pe Domnul şi îndulcirea Duhului Sfânt, s'a făcut ca ieşit din minți; şade, tace, a grăi nu voieşte; şi ca ieşit din minți caută asupra lumii, şi nu o doreşte, şi nu o vede. Iar oamenii nu ştiu că el priveşte pe iubit Domnul, şi lumea a rămas parcă în urmă şi uitată, şi nu doreşte sufletul să gândească la ea, căci nu este într'însa desfătăciune» (p. 537).

CAP. XI

«ȚINE-ȚI MINTEA ÎN IAD ŞI NU DEZNĂDĂJDUI»

În contemplarea duhovnicească nevoitorul se face văzător al unor lucruri ce pentru covârşitoarea majoritate rămân o taină, însă se află neputincios a povesti despre această taină, deoarece, transpusă în limba omenească, ea se înfăţişează celui ce o aude într'un chip cu totul altul. Graiul cuvintelor şi conceptelor omeneşti este cât se poate de limitat în putinţa de a împărtăşi starea lăuntrică. O neapărată condiţie pentru a se putea înţelege este faptul de a avea o experienţă comună sau identică. Unde nu este experienţă comună, nu se va ajunge nici la înţelegere, căci îndărătul fiecărui cuvânt se ascunde întreaga noastră viaţă; fiecare dintre noi adaugă fiecărui concept cuprinsul experienţei sale, drept care toţi vorbim neapărat în limbi diferite. Însă în vârtutea faptului că neamul omenesc este de-ó-fiiere, este cu putinţă ca şi prin cuvânt să trezeşti o nouă experienţă în sufletul celui ce aude, şi astfel să naşti cumva în el o nouă viaţă. Iar dacă aceasta este adevărată în împărtăşirile noastre omeneşti, cu atât mai mult va fi acolo unde va lucra şi Dumnezeu. Cuvântul lui Dumnezeu, acolo unde este o anume înclinare a sufletului ce-l primeşte, aduce cu sine cu adevărat o nouă viaţă, iar aceasta este viaţa cuprinsă în el, adică vecinică.

Având în vedere nu numai nedesăvârşirea mijloacelor noastre – graiul, dar încă şi propria-mi neştiinţă şi neputinţă, îmi voi îngădui totuşi să mă întorc la dialogul-rugăciune, curios prin

forma sa, de care am pomenit mai sus, și anume la cuvintele: «Ține-ți mintea în iad și nu deznădăjdui».

Cine a citit Evanghelia nu se poate să nu fi luat aminte la originalitatea convorbirilor lui Hristos. Văzute din afară, formal, ele nu par să aibă nici o dreaptă înșiruire. Să luăm, de pildă, convorbirea cu Nicodim, cu Samarineanca, cu Ucenicii la Cina cea de Taină. Grija lui Hristos nu se îndreaptă atâta la ceea ce spune omul, cât la ceea ce zace în adâncul lui și la ce poate primi el de la Dumnezeu.

Tot așa și în rugăciunea-dialog a Starețului Siluan: văzută din afară, nu pare a avea mult sens, ba unora chiar le poate părea pur și simplu o aiureală fără noimă. Dar de ni s'ar dezvălui adevăratul ei cuprins și puterea descoperirii date prin ea lui Siluan, am putea spune cu încredințare că întreaga noastră făptură s'ar cutremura până în străfunduri.

Starețul Siluan zeci de ani plânsese «până la fierbinți lacrămi», ca lumea să cunoască pe Dumnezeu. El purta în cugetul său faptul că dacă toate noroadele – el gândea noroadele, purtându-le în dragostea rugăciunii inimii sale – ar ști dragostea și smerenia lui Dumnezeu, atunci asemenea Apostolului Pavel, ele ar lăsa ca pe niște gunoaie (vezi Flps. 3: 7-8), ca pe niște jucării toate împătimirile lor, tot ceea ce le absoarbe întreaga ființă, și ar începe să caute această smerenie și această dragoste din toate puterile, zi și noapte. Iar dacă s'ar întâmpla așa, întreagă fața pământului s'ar schimba, și soarta tuturor oamenilor și a întregii lumi și-ar schimba chipul, precum zicea Starețul, «întru un ceas». Atât este de mare acea putere.

Vi se pare oare straniu auzind că lui Siluan i s'a descoperit atunci taina căderii și a răscumpărării, și toate căile duhovnicești ale omului? Dumnezeiescului Petru, pe Thavor, și în ziua Pogorârii Sfântului Duh, i s'a descoperit cu o vădire de netăgăduit că «nu este alt nume sub cer dat oamenilor, prin care să li se dea a se mântui». Nu numai bătrânii și cărturarii lui Israil s'au minunat de afirmarea hotărâtă a lui Petru și Ioan, oameni

«proşti şi necărturari», precum povesteşte Scriptura (vezi Fap. 4: 12-13), ci şi până azi ne uimim cu toții. Fără să vrem ni se naşte întrebarea: «O, Petre, de unde ştii tu, simplu şi necărturar fiind, ce nume sânt date sub cer? Oare îți erau cunoscute istoriile culturilor şi religiilor Chinei, Indiei, ale Vavilonului, ale Eghipetului şi celelalte?».

«Necărturarului şi prostului» Siluan aşijderea i s'au descoperit taine ascunse «celor înțelepți şi pricepuți», iar noaptea când s'a petrecut acea rugăciune-convorbire mai presus de fire are o deosebită însemnătate în viața sa. Lumea este adâncită în întunerecul necunoaşterii duhovniceşti. Calea către vecinica viață neîncetat se propovăduieşte în toate limbile, totuşi adevărata ei cunoaştere o dobândeşte doar câte unul într'o generație.

«Ține-ți mintea în iad şi nu deznădăjdui».

Neînțeleasă grăire! Ce înseamnă a ține mintea în iad? Nu înseamnă oare a-ți închipui ceva asemănător cu picturile ieftine zugrăvite de închipuirea naivă a omului? În acest caz – nu. Părintelui Siluan, ca şi altor mari Părinți – de pildă Antonie cel Mare, Sisoe cel Mare, Macarie şi Pimen cei Mari – li s'a dat în timpul vieții să trăiască real starea chinurilor iadului. Drept urmare a repetării acestei stări ea se întipăreşte adânc în inima lor, astfel încât pot în chip voit să şi-o reînnoiască în suflet, să se întoarcă la ea printr'o mişcare lăuntrică a duhului. Iar ei recurgeau la această lucrare de fiecare dată când în sufletul lor se ivea vreo patimă, mai cu seamă cea mai adâncă şi mai subțire dintre ele – mândria.

Lupta cu mândria este ultima treaptă a luptei cu patimile. În prima perioadă nevoitorii se luptă cu patimile grosolane trupeşti, apoi cu iuțimea şi, în sfârşit, cu mândria. Ultima luptă este, fără îndoială, cea mai grea. Ştiind dintr'o îndelungă cercare că mândria duce la pierderea harului, nevoitorul, printr'o

anume mișcare lăuntrică, se pogoară cu sufletul în iad, și în focul iadului arde în sine toată lucrarea patimilor.

Starețul observa că majoritatea oamenilor, apropiindu-se de acest hotar, se îngrozesc, din lipsă de bărbăție, și nu fac față. Iată de ce și Marele Sisoe vorbea despre aceasta sub formă de întrebare: «Cine poate purta gândul lui Antonie? Totuși cunosc un om (era chiar el, Sisoe) care **poate** să-l poarte».

Starețul Siluan lămurea că Sisoe avea în vedere gândul pe care Marele Antonie îl învățase de la curelarul din Alexandria. Cuviosul Antonie se ruga ca Domnul să-i descopere măsura la care ajunsese. Și îi fu vestit că la măsura Curelarului el nu ajunsese. Ajungând la Curelar, Cuviosul îl întrebă cum trăiește, iar acela răspunse că o treime din câștig o dădea Bisericii, o treime săracilor, iar restul păstra pentru propriile nevoi. Antonie, care își lepădase toate avuțiile și trăia în pustie într'o mai mare sărăcie decât Curelarul nu se uimi de o asemenea lucrare. Nu în aceasta îl întrecea. Atunci îi spuse Curelarului: «Domnul m'a trimis la tine să aflu cum viețuiești». Smeritul Curelar îl cinstea pe Antonie și, înfricoșându-se de un astfel de cuvânt, îi spuse: «Nimica fac, doar lucrez, mă uit la trecători și gândesc: Toți se vor mântui, eu unul voi pieri».

Antonie fusese trimis de Dumnezeu să învețe de la Curelar. Antonie, care fusese pregătit spre a înțelege drept acel cuvânt printr'o îndelungă și deosebită nevoință, de care întreg Eghipetul se uimea, din darul lui Dumnezeu a simțit puterea gândului Curelarului și a înțeles cu adevărat că la măsura lui nu ajunsese. Întorcându-se în pustie, a început să se învețe acea lucrare.

Marelui Antonie, întemeietorul monahismului răsăritean, îi fusese dat, împreună cu înțelegerea, și puterea de a purta gândul. El îi învăța acea lucrare și pe sihaștrii în stare a primi nu lapte, ci hrană tare. De la el au învățat-o și alți mari Părinți ai pustiei, și au trecut-o drept moștenire, drept comoară neprețuită veacurilor următoare. Aceeași lucrare îmbracă la fiecare o altă

cxpresie; astfel, Pimen cel Mare spunea ucenicilor: «Credeți-mă, fiilor, unde satana este, acolo și eu voi fi»; dar, în esență, ea revine la aceeași.

Fericitul Stareț Siluan spunea că mulți nevoitori apropiindu-se de această stare, de neapărată trebuință pentru curățirea de patimi, deznădăjduiesc, și de aceea nu pot merge mai departe. Dar cel ce știe că «Domnul mult ne iubește», se slobozește de lucrarea pierzătoare a ultimei deznădejdi și pricepe cum înțelept **să stea la hotarul ei**, astfel încât și arde în sine, prin puterea flăcării iadului, toată patima, fără ca în același timp să cadă pradă deznădejdii.

Povestirea Starețului este simplă, precum simplu a fost și cuvântul curelarului din Alexandria, precum simplu vorbea și Cuviosul Sisoe cel Mare sau Cuviosul Pimen, sau ceilalți Părinți; puterea cuvântului însă și adâncul tainei acelei lucrări rămân necunoscute tot celui ce nu a cercat, asemenea lor, muncile iadului pe de-o parte, și marile daruri ale harului, pe de alta.

Întreaga îndelungă viața de nevoință a Starețului, și mai cu seamă după acea noapte, a fost o fierbinte căutare a smereniei. Iar dacă vom voi a cunoaște chipul și taina luptei sale spre a dobândi smerenia, va trebui să ne aplecăm asupra neobișnuitelor sale cuvinte:

«Cântul meu iubit: Curând voi muri, și ocarnic sufletul meu se va pogorî în iad, și acolo singur eu voi suferi în întunecata temniță, și amarnic mă voi tângui: Tânjește sufletul meu dupre Domnul, și cu lacrimi Îl caut pre El. Cum să nu Îl caut? El mai nainte pre mine m'au căutat, și S'au arătat mie, păcătosului».

Când spunea: «ocarnic sufletul meu se va pogorî în iad», acestea nu erau doar cuvinte, ci adevărata trăire a suferințelor iadului ce se alipise de inima lui, astfel încât el putea în chip voit, printr'o mișcare lăuntrică a duhului, să le reînnoiască în

sine, uneori într'o măsură mai mare, alteori într'una mai mică. Iar când focul chinului iadului își făcuse lucrarea dorită, adică stinsese gândul pătimaș, atunci înaintea atotmistuitoarei lucrări a acestui foc punea împotrivă lucrarea mântuitoare a iubirii lui Hristos, pe care de asemenea o cunoștea și o purta în inima sa.

Această lucrare o învățase primind răspunsul «Ține-ți mintea în iad și nu deznădăjdui». Cu prima parte a «cântului său iubit» el se adâncea în iad, cu a doua se întorcea la pomenirea iubirii lui Dumnezeu și se izbăvea de deznădejde. «Și nu deznădăjdui».

A face precum Starețul puțini pot. Din necontenita petrecere în această nevoință sufletul dobândește o deosebită obișnuință și putere de a răbda, așa încât pomenirea iadului într'atâta o însușește sufletul, că îi devine aproape nedespărțită. Neapărata trebuință a unei astfel de statornicii este cerută de faptul că omul, «în lume viețuind și trup purtând», este neîncetat supus înrâuririi păcatului ce-l înconjoară, de care sufletul precum cu o platoșă se apără prin aceea că se smerește până în iadul cel mai dedesupt.

Starețul spune: «Domnul Însuși m'au învățat cum trebuie a mă smeri: „Ține-ți mintea în iad, și nu deznădăjdui". Și astfel se biruiesc vrăjmașii; dar când eu cu mintea ies din acel foc, gândurile prind din nou putere». (p. 323)

Din sărăcăcioasele și nelimpezile mele graiuri este cu neputință a dobândi adevăratul înțeles al acestei minunate și negrăite vieți, în care suferințele până la limita firii omenești se împletesc cu fericirea până la limita firii omenești. Una o însoțește pe cealaltă în chip de neînțeles. Și dacă ar fi numai suferința, ea ar fi cu neputință de purtat. Și dacă ar fi numai fericirea, și aceasta ar fi cu neputință de purtat.

CAP. XII

PENTRU CUVÂNTUL LUI DUMNEZEU ŞI LIMITELE PUTINŢEI FĂPTURII

Fiecare gând omenesc, fiecare cuvânt omenesc este energie, putere. Iar dacă aceasta este adevărat în privinţa gândului şi cuvântului omenesc, cu atât mai mult în privinţa cuvântului lui Dumnezeu, cuvântului lui Hristos.

Când auzim cuvântul lui Hristos din Evanghelii, înmiresmat, lin, dulce: «Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pre Dumnezeu»..., sau: «Nouă poruncă dau vouă, să vă iubiţi unii pre alţii»..., sau: «Învăţaţi de la Mine, că Eu sânt blând şi smerit cu inima» – să nu uităm că blândul cuvânt al lui Hristos este neatinsa, nehotărmurita putere ce a chemat dintru întunerecul nefiinţei către lumina vieţii tot ce fiinţează, toate nenumăratele lumi, toată felurimea de nesocotit a făpturilor înţelegătoare şi neînţelegătoare.

Cuvântul lui Hristos, învestmântat în smerita simţită formă ce poate fi cuprinsă de cuvântul făurit omenesc, care poate fi turnat până şi în scris, acest cuvânt în adâncul său, în rădăcinile sale, este lucrarea Marelui, Atotputernicului, Atotfăcătorului Dumnezeu, şi pentru el trebuie spus aceeaşi ce s'a spus în Scriptură pentru Dumnezeu Însuşi, anume că este «foc mistuitor» către care tot cel născut din pământ dator este a se apropia cu cea mai mare cucernicie şi teamă (Evr. 12: 28-29).

«Cu foc lămurit este cuvântul tău foarte» (Ps. 118: 140), zice

Psalmistul.

Cuvântul lui Hristos este cel mai tainic cuvânt; el este neapropiat şi de neajuns până şi minților celor mai înalte, şi în acelaşi timp este atât de simplu şi limpede, încât până şi pruncii îl pot înțelege.

Cuvântul lui Hristos este atât de apropiat şi pe înțeles, atât de firesc, atât de adânc înrudit cu inima noastră omenească, şi în acelaşi timp nu este nici o îndoială că el nesfârşit covârşeşte puterea firii făcute: este Dumnezeiesc, de neatins, mai presus de fire şi, precum zice Apostolul Pavel, nu este de la om, nici dupre om (Gal. 1: 11-12).

Cuvântul lui Hristos îndreptat către omul slobod este blând şi nenăsâlnic, şi în acelaşi timp nemărginit, nicicum pe măsura puterilor omeneşti, fiind cuvânt de absolută autoritate, cuvântul singurului Stăpân al întregii făpturi. «Cerul şi pământul vor trece, dară cuvântul Meu nu va trece», spune Hristos.

Cuvântul lui Hristos, primit cu o credință adâncă, duce omul către viața vecinică pe o cale pe care va întâlni multe lucruri neobişnuite, necunoscute de către cei ce nu urmează lui Hristos. Pe această înaltă cale, tot ce poate trăi şi cunoaşte omul în ființarea sa i se descoperă. Lumina cuvântului lui Hristos atinge ultimele străfunduri ale întunecatului adânc, vădind firea a mulțime de năluci ale adevărului ce atrag către sine omul în întunerec. Cuvântul lui Hristos este foc care cearcă tot ce zace în om, şi îndeobşte în ființarea lumii, căci precum dă mărturie Apostolul Pavel, «nu este zidire nearătată înaintea Lui» (Evr. 4: 13).

Cuvântul lui Hristos este duh şi viață vecinică, plinătatea iubirii şi bucuriei cerurilor. Cuvântul lui Hristos este nezidita Dumnezeiască lumină... El se îndreaptă nu către judecata logică superficială, ci către inima adâncă a omului, şi cel ce, în întâmpinarea lui, îşi va deschide inima până în străfunduri spre a primi în chip vrednic această Dumnezeiască lumină, spre a se contopi cu ea întru una, se va face asemenea lui Dumnezeu.

Cuvântul lui Hristos, odată primit în viața omului, îndumnezeieşte omul.

«Pre Dumnezeu nimenea niciodinioară a văzut; cel Unul-Născut Fiul, Carele este în sânul Tatălui, El L-au făcut cunoscut» (Io. 1: 18). Arătarea lui Dumnezeu-Cuvântul (Logosul) în trup şi cuvântul Lui stau la temeiul vieții creştinului. Viața aceasta este de netâlcuit celor ce nu o cunosc din cercare, drept care zadarnică va fi toată încercarea de a înfățişa în cuvânt locul duhovnicesc unde se află în acea clipă omul. Înaintea lui se dezvăluie şi hăul «întunerecului celui mai din afară», şi vecinica lumină a Dumnezeirii, iar el însuşi se află între cele două. El se roagă atunci în duh, suferind din pricina conştientizării marii sale nevoi. Se roagă cu cea mai mare încordare, deplin adunat în întreaga sa făptură.

Când Cuviosul Serafim din Sarov stătea o mie de zile şi o mie de nopți pe piatră, chemând: «Dumnezeule, milostiv fii mie, păcătosului», fiecare poate înțelege măcar în parte că duhul lui petrecea într'o mare, uriaşă luptă.

Antonie cel Mare, Arsenie cel Mare, Serafim din Sarov şi ceilalți Părinți ai noştri – toți au fost oameni de o deosebită bărbăție ce s'au lepădat de lume şi au defăimat toată primejdia; iar când aceştia plâng, plâng nu pentru pierderea vreunei avuții, nici pentru vreo altă pagubă vremelnică, ci vădit înaintea privirii lor se înfățişează ceva mult mai înfricoşat decât toată primejdia ce şi-o închipuie omul pe pământ.

Acestor mari nume şi altora asemenea lor îmi voi îngădui să adaug şi numele Starețului Siluan. Când citim ce zice el despre plânsul lui Adam la care «lua aminte întreaga pustie», marea pustie a lumii, nu trebuie să uităm că plânsul acela era al lui, al lui Siluan. El trăia marea tragedie a căderii omului. Plângea marele plânset, înaintea căruia tot plânsul omenesc, sufletesc,

este nimic. A plânge astfel nu poate decât cel ce a văzut vecinica lumină a lui Dumnezeu. Cei ce nu au văzut sau, precum zice însuși Starețul, nu au cunoscut pe Dumnezeu, nu pot cunoaște acele suferințe, nici pot plânge cu astfel de plâns.

Vorbind cu Starețul mi s'a întărit încredințarea că înaintea creștinului credincios, înaintea nevoitorului sfânt se descoperă limitele putințelor omului. Toate problemele vieții omenești se vor înfățișa înaintea sa, iar aceasta cu o deosebită putere: problema vieții și a morții, problemele libertății și înfăptuirii, înțelesul vieții și al suferinței; legăturile între descoperire și credință, între credință și cunoaștere, între lege și har, vecinicie și vreme; problema lui Dumnezeu și a legăturii Sale cu lumea și cu omul, a destinului lumii și a judecății lui Dumnezeu.

Experiența marilor nevoitori poartă mărturie că înaintea lor s'a desfășurat întregul lanț al acestor probleme, întregul șir al viziunilor dogmatice, dar toate acestea se petrec în împrejurări aparte, cu totul diferite de lucrarea științifică academică. Duhul omului este dus de duhul lui Hristos către cunoașterea lui Dumnezeu, cunoaștere ființială, astfel încât însuși cuvântul *cunoaștere* semnifică nu o însușire abstractă, intelectuală, nu înțelegere rațională, ci pătrundere în dumnezeiasca ființare, împărtășire în ființă.

Când spun că înaintea creștinului nevoitor se descoperă limitele putințelor omenești; când vorbesc despre deplinătatea experienței creștinești, adică atot-omenească, am în vedere nu experiența diferitelor profesii, sfera cunoașterii științifice sau a feluritelor situații familiale, sociale, sau ale vârstelor, și altele asemenea. Nu. Vorbesc despre experiența pe care o poate avea

omul în ce priveşte hăul căderii şi experienţa pocăinţei şi a învierii în Hristos.

Cea dintâi, adică experienţa profesională, a cunoaşterii ştiinţifice, a poziţiilor sociale, şi altele, aparţine existenţei vremelnice, empirice; cea de-a doua, experienţa răscumpărării şi învierii în Hristos, este cea a veciniciei. Cea dintâi se arată drept o fărâmiţare şi nesfârşită felurime; cea de-a doua înfăţişează asemănarea omului cu Dumnezeu şi unimea neamului omenesc. Cea dintâi, când omul o are, nu poate adăuga nimic celei de-a doua; iar când omul nu o are, întru nimic o împuţinează. Însă cea dintâi este fundalul şi, într'o anume măsură, condiţia celei de-a doua. Tot omul, cât se poate de mărginit fizic, nu poate avea decât o foarte mărginită experienţă de primul fel, însă duhul omului este astfel încât şi în această mărginită fiinţare empirică nu se lipseşte de putinţa deplinătăţii celei de-a doua.

Experienţa celei de-a doua rânduieli, în străfundurile ei, nu atârnă de condiţiile empirice ale vieţii omului. Altfel spus, nu există şi nu pot exista condiţii exterioare în care petrecerea în poruncile lui Dumnezeu să fie absolut cu neputinţă.

Cineva ar putea zice: Oare nu este o pretenţie prea mare a spune că experienţa creştină epuizează deplinătatea fiinţării atot-omeneşti? Oare nu este această experienţă, asemenea celorlalte, doar una din felurimile nesfârşit de bogate ale fiinţării cosmice, alcătuită din multele sfere ale realităţilor accesibile unei anume experienţe, de pildă: una a ştiinţei, alta a artei, a treia a filosofiei, a patra a pantheismului, a cincea a creştinismului ş.a.m.d.?

Vorbind despre epuizarea putinţelor fiinţării omeneşti mă întemeiez pe faptul că viaţa fiecărei făpturi înţelegătoare se mişcă între două limite: una – dragostea pentru Dumnezeu până la

ura de sine; cealaltă – dragostea de sine până la ura de Dumnezeu.

Nici una din făpturile cuvântătoare nu poate ieși din aceste limite în vreuna din faptele sale. Tot ce se petrece în viața noastră personală nu este decât duhovnicească determinare-de-sine, anume în această rânduială, fie că ne dăm seama de aceasta rațional, fie că determinarea-de-sine are loc în adâncul irațional al duhului, de unde purcede și însăși gândirea rațională.

Definind cele două limite întâmpinăm aceleași două cuvinte – dragoste și ură – doar că într'o altă înșiruire, într'o altă relație. Cu toate acestea diferența acì nu este doar în înșiruire, ci și în adâncul înțeles al cuvintelor. Într'un caz – sfânta și desăvârșita dragoste și sfânta și desăvârșita ură; în cel de-al doilea – greșalnica de-sine-iubire și greșalnica ură. Cea dintâi ură este urmarea deplinei iubiri de Dumnezeu, deplinei adunări în Dumnezeu a puterilor făpturii noastre, până la uitarea de sine, până la nedorirea de a se întoarce asupră-și. Această nedorire a întoarcerii asupră-și își asumă un caracter categoric, iar atunci se definește fie ca «mânie», fie ca «ură» de sine. Fiecare întoarcere asupră-și împuținează sau chiar întrerupe petrecerea în lumina Dumnezeirii, și de aceea cel ce cunoaște iubirea lui Dumnezeu și totodată durerea pierderii ei, se leapădă cât se poate de răspicat și de mânios de tot ce duce la o astfel de pierdere.

Cu totul altceva trebuie spus în privința urii de Dumnezeu. Cei ce se iubesc pe sine până la ura de Dumnezeu sânt cei ce «au iubit mai mult întunerecul decât lumina» (Io. 3: 19).

Tema aceasta îmi depășește puterile, și deci voi curma cuvântul despre ea.

Dumnezeu cheamă pe toți. Dar nu toți răspund chemării Lui. Cei ce au răspuns sânt greu încercați de către Dumnezeu, iar greul încercării Dumnezeu îl amăsoară cu gradul credincioșiei

şi dăruirii faţă de Dânsul. Cei ce iubesc pe Dumnezeu trec prin multe grele ispitiri. Aş voi acì să ating o problemă cât se poate de însemnată, despre care totuşi nu ştiu deloc cum să mă exprim. Nu aflu nici cuvinte, nici căi de a lămuri această temă. De este cu putinţă, încercaţi să mă înţelegeţi din următoarele neputincioase cuvinte.

Cel ce iubeşte pe Dumnezeu trece prin astfel de suferinţe, pe care cel ce nu are o credinţă adâncă în Dumnezeu nu le-ar putea răbda, ci s'ar îmbolnăvi sufleteşte. Din credinţa adâncă şi din dragoste se naşte marea bărbăţie despre care vorbeşte Stareţul. Este bărbăţia ce izbăveşte omul de a se îmbolnăvi când întâlneşte lumea duhurilor rele.

Cel ce iubeşte pe Dumnezeu ştie aceste suferinţe, dar, în ciuda experienţei lor, nu numai că rămâne normal, adică îşi păstrează putinţa stăpânirii de sine, putinţa controlului de sine logic şi moral, şi tot ce se poate numi semn al normalităţii, ci câştigă în plus şi un neasemuit mai mare adânc şi subţirime a acestor putinţe decât se observă la omul de rând.

Cine a cunoscut din cercare măreţia şi greutatea căii creştine, acela se află sfâşiat de două simţăminte: unul – fierbintea dorire ca toţi să cunoască pe Adevăratul Dumnezeu şi lumina vecinicei vieţi; celălalt, frica: Dacă cumva cel chemat nu va putea purta greutatea încercărilor? Iată de ce unul ca acesta într'o mai mare măsură se îndreptează către Dumnezeu cu rugăciunea pentru mântuirea tuturor şi a fieştecăruia, decât către propovăduire. Adevăratul creştinism aproape că nu se propovăduieşte în lume, căci această propovăduire depăşeşte puterile omului. În aşa fel este adevăratul creştinism în esenţa sa, încât niciodată nu se manifestă agresiv.

De-a lungul întregii istorii a creștinismului putem urmări marea grijă a sfinților nevoitori atunci când s'ar părea cuvenit să grăiască deschis despre experiența dată lor. Grija lor izvorăşte, pe de-o parte, din conştiința că dacă oamenii, care oricum se tem de suferințe şi şovăielnic iau asupra lor chiar şi o mică nevoință, ar auzi despre greutățile şi mâhnirile ce avuseseră de suferit, ei pur şi simplu s'ar îndepărta de creştinism; pe de altă parte, Sfinții Părinți ştiau că uneori Dumnezeu cheamă la această nevoință cu harul său, iar atunci ceea ce pare de nerăbdat celor ce nu cunosc dragostea lui Dumnezeu se înfățişează într'o cu totul altă lumină.

Nevăzut este Dumnezeu, şi nevăzute căile duhovniceşti către El; şi cum este cu putință a înfățişa în cuvânt tainica viață, plină de măreața luptă pe care o duce Hristos pentru vecinica viață a omului zidit de El şi iubit de El?

Dumnezeu ocroteşte libertatea omului, ca fiind cel mai prețios principiu din el, şi deci cu smerenie atrage sufletul către dragostea Sa; dar pe această cale a iubirii omul se întâlneşte cu năsâlnicul diavol. Domnul o îngăduie. El povățuieşte sufletul omului nu prin a-l cruța de întâlnirea cu răul, ci prin faptul că-i dă puterea să biruiască tot răul.

Calea omului către Dumnezeu este plină de mari lupte. Duhul nevoitorului ce năzuieşte către vecinica iubire Dumnezeiască, spre a se face cu adevărat înțelegător şi în stare de această iubire, neapărat va trece printr'un lung şir de încercări.

De la dragostea lui Dumnezeu vor smulge pe nevoitor protestele rațiunii, ale rațiunii proprii, ce nu poate cuprinde sau primi legea lui Hristos, care ei, rațiunii, i se înfățişează drept nebunie. În clipele părăsirii de către Dumnezeu astfel de proteste pot

dobândi o deosebită putere.

De la dragostea lui Dumnezeu vor smulge pe nevoitor: uneori dorul de a trăi, alteori frica de a muri; uneori îmboldirile către desfătări, alteori boli sau foamete, sau prigoane şi alte suferinţe; uneori înălţimea şi lumina unor alte descoperiri şi izbânzi; alteori adâncul şi mare-cuviinţa unor alte trăiri; uneori măreţia altor agonisiri, sau lărgimea altor putinţe; uneori vedenia îngerilor sau a altor făpturi cereşti, alteori tirania înfricoşatelor puteri ale întunerecului.

Cu deplină întemeiere se poate afirma că, pe calea dobândirii iubirii lui Dumnezeu, creştinul nevoitor va întâlni un întreg şir de ispite şi de încercări cu putinţă, astfel încât mai târziu, cu oricine s'ar întâlni nevoitorul, cunoscut îi va fi întregul complex al trăirilor aceluia. De acì şi putinţa Stareţilor de a înţelege sufletul fiecărui om, oricine ar fi el, fără a lua în seamă rangul lui, ori vârsta trupească, ori nivelul duhovnicesc, ori experienţa luptei cu patimile.

Mă hotărăsc să afirm – legătura cu Stareţul m'a încredinţat de aceasta – că toate căile omului sânt cunoscute creştinului nevoitor, pe când propriile sale căi sânt ascunse privirilor străine (vezi 1 Cor. 2: 15-16).

DESPRE ÎNSEMNĂTATEA RUGĂCIUNII PENTRU LUME

Fericitul Stareţ scrie: «Monahul este un rugător pentru întreaga lume... Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, dă monahului dragostea Sfântului Duh, şi din această dragoste inima monahului necontenit se întristează pentru norod, că nu toţi se mântuiesc. Însuşi Domnul într'atâta Se întrista pentru norod, că S'au dat pe Sine morţii pe

cruce. Şi Maica Domnului aceeaşi durere pentru oameni purta în inima Ei... Pe acelaşi Duh Sfânt L-au dat Domnul Apostolilor şi Sfinţilor noştri Părinţi, şi păstorilor Bisericii. În aceasta stă slujirea noastră lumii, şi de aceea nici păstorii Bisericii, nici monahii nu trebuie să se îndeletnicească cu lucruri lumeşti, ci să urmeze Maicii Domnului, Carea în Biserică, în „Sfânta sfintelor", zi şi noapte se învăţa în legea Domnului şi petrecea în rugăciune pentru norod».

Rugăciunea pentru întreaga lume, pentru întreg Adamul, duce adesea la îndepărtarea de la a sluji omului aparte. Poate că cineva va întreba: Oare o astfel de îndepărtare de la slujirea aparte nu este lepădarea a ceva concret pentru ceva abstract? Fireşte că nu, deoarece întreg Adamul nu este o abstracţie, ci deplinătatea cea mai concretă fiinţării omeneşti.

Firea fiinţării atot-omului este astfel încât fiece persoană aparte, biruind în sine răul, prin biruinţa sa dă o lovitură atât de mare răului cosmic încât urmările ei se vor răsfrânge în chip binefăcător asupra destinelor întregii lumi. Pe de altă parte, răul cosmic are o astfel de fire încât, odată biruit în ipostasuri (persoane) omeneşti aparte, el suferă o lovitură a cărei însemnătate şi ale cărei dimensiuni sânt total neproporţionale cu cantitatea.

Un singur sfânt este un fenomen cât se poate de preţios pentru întreaga omenire. Sfinţii, prin simplul fapt al existenţei lor, fie şi necunoscută lumii, dar cunoscută lui Dumnezeu, fac să se pogoare pe pământ, peste întreaga omenire, marea binecuvântare a lui Dumnezeu. Starețul scrie:

«Iată, gândesc că pentru aceşti oameni Domnul păstrează lumea, căci ei sânt atât de plăcuţi lui Dumnezeu, şi Dumnezeu totdeauna ascultă pe smeriţii Săi robi, şi nouă tuturor ne este bine pentru rugăciunile lor». (p. 515)

«Lumea stă prin rugăciune, dar când va slăbi rugăciunea, lumea va pieri»... «Poate vei zice că acum nu mai sânt astfel de monahi care să se roage pentru întreaga lume; dar eu îți spun că atunci când nu vor mai fi rugători pe pământ lumea se va sfârşi, vor veni mari năpaste; şi încă de acum sânt în lume». (p. 438)

Sfinții trăiesc prin dragostea lui Hristos, care este Dumnezeiasca putere ce zideşte şi păzeşte lumea, şi de aceea este atât de mare însemnătatea rugăciunilor lor. Sfântul Varsanufie[1], de pildă, mărturiseşte că în vremea lui rugăciunea a trei bărbați păzea lumea de catastrofe. Din pricina unor sfinți necunoscuți lumii se schimbă curgerea evenimentelor istorice şi chiar cosmice, drept care fiece sfânt este un fenomen de însemnătate cosmică ce depăşeşte hotarele istoriei pământului şi trece în lumea veciniciei. Sfinții sânt sarea pământului; ei sânt sensul fiinţării lui; ei sânt rodul pentru care el se păzeşte. Iar când pământul va înceta a rodi sfinți, se va ridica de la dânsul puterea ce păzeşte lumea de catastrofe.

Fiecare sfânt – precum Antonie, Arsenie, Nicolae, Efrem, Serghie, Serafim, şi alții asemenea lor – alcătuieşte cea mai de preț vecinică moştenire a întregii lumi, măcar că lumea nici nu voieşte să o ştie, şi adesea îşi omoară prorocii.

Sânt oameni care, în chip ciudat, nu înțeleg măreția faptelor duhovniceşti, în vârtutea înrădăcinării acestor fapte în Fiinţarea Dumnezeirii fără-de-început. Aceşti oameni înțeleg viața religioasă, duhovnicească, drept trăiri subiective, psihologice, care se sting de îndată ce se sfârşesc în suflet. Din îndelunga părtăşie cu

[1] Stareț din Palestina, sec. VI. (N. tr.)

Starețul și din cuvintele sale mai sus pomenite vedem că el socotea stările duhovnicești ca fiind deosebit de mari în înțelesul lor vecinic, ființial. Rugăciunea pentru vrăjmași și pentru întreaga lume o simțea ca vecinică viață, ca Dumnezeiască lucrare în sufletul omului, ca har nezidit și dar al Sfântului Duh; și câtă vreme lumea va primi acest dar, ea va dăinui, dar de cum nu va mai fi pe pământ, în întreagă mulțimea oamenilor, fie și un singur purtător al acestui har, de îndată istoria pământului va înceta, și nici o știință omenească, nici o cultură nu va putea împiedeca această pieire.

Experiența de zi cu zi ne arată netăgăduit că până și cei ce primesc în suflet porunca lui Hristos pentru dragostea către vrăjmași, în viața lor nu o înfăptuiesc. De ce? Mai întâi de toate pentru că, fără har, noi nu putem a iubi vrăjmașii; dar dacă cei ce înțeleg că aceasta le depășește puterile firești ar căuta de la Dumnezeu ajutorul harului, precum zice Starețul, fără îndoială că l-ar primi.

Din nefericire precumpănește fenomenul contrariu: nu numai necredincioșii, ci și cei ce se mărturisesc creștini se tem a se purta față de vrăjmași după poruncile lui Hristos. Ei presupun că aceasta va folosi numai vrăjmașilor; că vrăjmașii care, priviți prin prisma neagră a urii, se înfățișează de obicei ca neavând nimic bun, se vor folosi de «slăbiciunea» lor, și vor răspunde iubirii fie prin a-i răstigni, fie prin a-i călca nerușinat în picioare și a-i robi; iar atunci răul, a cărui personificare de obicei se închipuie a fi vrăjmașul, va birui.

Gândul despre «slăbiciunea» creștinului este total greșit. Sfinții au îndeajunsă putere spre a stăpâni asupra oamenilor, dar merg pe calea contrarie: ei înșiși se robesc fratelui, și astfel dobândesc o dragoste ce în esența sa este nepieritoare. Pe această cale ajung la biruința care rămâne în veci, pe când biruința prin

putere nu este niciodată statornică, fiind, prin firea ei, nu atât slava, cât ocara omenirii.

Starețul înțelegea şi întruparea lui Dumnezeu-Cuvântul, şi întreaga viață pământească a lui Hristos ca dragoste pentru întreaga lume, măcar că aceasta este plină de vrăjmăşie pentru Dumnezeu. Asemenea şi pe Duhul Sfânt L-a cunoscut într'o dragoste care, prin arătarea sa, izgoneşte toată ura, precum lumina izgoneşte întunerecul; într'o dragoste care aseamănă pe om cu Hristos până în cele mai lăuntrice mişcări ale sufletului. Aceasta şi este, potrivit învățăturii Starețului, adevărata credință.

«Mulți au cercetat toate credințele, însă adevărata credință nu au cunoscut-o aşa cum se cuvine; dar cel ce în smerenie va ruga pe Dumnezeu, ca Domnul să-l lumineze, da-va lui Domnul a cunoaşte cât de mult iubeşte El omul». (p. 310)

Oamenilor le este frică să se arunce în focul pe care Domnul l-a adus pe pământ. Le este frică să ardă în el şi să-şi «piardă» sufletul. Însă cei ce nu s'au înfricat de această credință (Lc. 17: 33; Io. 12: 25), precum vedem în pilda Starețului, ştiu că au aflat viața cea vecinică – şi o ştiu atât de limpede, că nu le trebuie altă mărturie, fără numai duhul ce poartă mărturia în ei înşişi (1 Io. 3: 14; 5: 10).

Ani îndelungați viața Starețului a fost rugăciune pentru lume; şi, într'un chip necunoscut nouă, harul lui Dumnezeu îl încunoştința că, atâta vreme cât va fi în lume o astfel de dragoste şi rugăciune, lumea se va păzi de către Dumnezeu, dar când iubirea pentru vrăjmaşi va dispărea cu totul de pe fața pământului, atunci lumea va pieri în focul dezbinării atotcuprinzătoare.

Calea Starețului este calea sfinților, arătată de Însuşi Hristos,

dar lumea, în întregul ei, nu a primit-o. Luptându-se cu răul ce se manifestă până și fizic, oamenii aleargă către forța fizică. Pe această cale se află chiar și creștini. În Biserica Apuseană, în Evul Mediu, lupta fizică cu răul căpătase o îndreptățire dogmatică pe care nu a lepădat-o nici până astăzi. Pe atunci ea apărea sub forma «sfintei inchiziții», dar astăzi ia alte forme, care însă, în esența lor duhovnicească, rămân identice. De asemenea, și în istoria Bisericii Pravoslavnice – și istoria din vechime, și cea prezentă, până în zilele noastre – se cunosc multe cazuri când se înclina către ideea luptei fizice cu răul, dar, din fericire, acestea erau răbufnirile unor ierarhi răzleți, sau ale unor grupări bisericești; dar Însăși Biserica nu numai că nu a sfințit și nu a dogmatizat asemenea mijloace, ci totdeauna a mers pe calea urmării lui Hristos cel Răstignit, Carele a luat asupră-Și povara lumii.

Starețul avea o adâncă și limpede conștiință că răul nu se biruiește decât cu binele; că lupta prin silnicie nu duce decât la înlocuirea unei tiranii cu alta. De multe ori mi-a fost dat să vorbesc cu el pe această temă. Spunea: «În Evanghelie este spus limpede... Când samarinenii nu au voit să-L primească pe Hristos, Apostolii Iacov și Ioan au voit să aducă foc din cer spre a-i pierde, însă Domnul i-a oprit, zicând: Voi nu știți ai cărui duh sânteți... Eu nu am venit să pierd pe oameni, ci să-i mântuiesc (vezi Lc. 9: 52-56). **Și noi datori sântem să avem numai acest gând – ca toți să se mântuiască**».

Dumnezeu a binevoit – spre rușinea și ocara mea – să-mi îngăduie a fi apropiat Starețului și a vedea în parte la el ce minunată viață a adus pe pământ Hristos; a vedea cum, în una și aceeași inimă, în chip neînțeles împreună petrec adânca și tarea pace și adâncul, marele plâns; bucuria și liniștea pentru toate, și totodată marea suferință a duhului ce trăiește tragedia omenirii.

Legea vecinicei vieți – de putem îngădui acì cuvântul lege –

se cuprinde în cele două porunci: cea a dragostei de Dumnezeu, şi cea a dragostei pentru om, pentru aproapele. Dar când nevoitorul se îndepărtează de lume, el se îndreaptă cu precădere, la începutul vieţuirii sale, către porunca cea dintâi şi către propria-i pocăinţă, asumând o trăsătură ce poate părea egoistă. Mai târziu, când pocăinţa atinge o anume măsură a deplinătăţii şi când harul se atinge de sufletul nevoitorului, începe a lucra în el dragostea lui Hristos, revărsându-se asupra oamenilor şi asupra întregii omeniri. Atunci, fie şi rămânând în pustie şi nevăzând lumea cu ochii trupeşti, el o vede în duh şi îi trăieşte adânc suferinţele, căci le trăieşte cu conştiinţa creştină a faptului că fiece om este o mare şi vecinică valoare de nerepetat.

Oriunde se va duce omul, în orice pustie s'ar închide, de va fi pe căile adevăratei vieţi în Dumnezeu va trăi tragedia lumii, ba chiar neasemuit mai încordat şi mai adânc decât cei ce vieţuiesc în mijlocul lumii, căci aceştia nu cunosc cele de care sânt lipsiţi. Oamenii suferă din pricina multor lipsuri, dar, cu rare excepţii, lipsa lor de căpetenie nu o cunosc. Cei lipsiţi de bucuriile vremelnice, cercând nevoia lor, se îndurerează şi plâng; dar cu ce plâns s'ar tângui întreaga lume, dacă ar conştientiza lipsa ei cea de căpetenie, şi cu ce căutare ar căuta acel «singur lucru care trebuieşte»?

Există o durere pentru lume adevărată, sfântă, iubită lui Dumnezeu; dar este şi una strâmbă, întunecată. În sufletul omului ce nu a cunoscut desăvârşita iubire, cele două porunci ale lui Hristos nu arareori se află într'o crâncenă împotrivire. Cel ce iubeşte pe Dumnezeu iese din lume şi se afundă într'un egoism duhovnicesc şi, ca şi nepăsător faţă de ce se întâmplă în lume, îşi mântuieşte **propriul** suflet. Cel ce pătimaş iubeşte lumea oamenilor, îi trăieşte suferinţele. Purtând în sine durerea pentru lume, el se ridică împotriva lui Dumnezeu, socotindu-L pricina

suferințelor de care este plină întreaga lume; și uneori se ridică până la o puternică învrăjbire. În Fericitul Stareț însă se putea vedea, după chipul lui Hristos, și cea dintâi, și cea de-a doua iubire, în unirea lor firească, în ciuda feluritelor lor înfățișări: biruitoare în vecinicie, iubirea suferă în lumea noastră a păcatului.

Dumnezeu mi-a îngăduit a vedea în parte cum plângea Starețul pentru ca lumea să nu se lipsească de harul Sfântului Duh, ce îi fusese dat să-l cunoască. Se chinuia cu adâncă «durere», și pentru «toate noroadele pământului» cerea de la Dumnezeu milosârdia.

Așadar, adevărata dragoste de Dumnezeu se răsfrânge într'o adevărată dragoste pentru om, și pentru aceea Starețul afirma neîncetat că «cine nu-și iubește vrăjmașii, în acela nu este dragostea lui Dumnezeu».

«Durerea pentru vrăjmași» – nu o milă disprețuitoare avea el în vedere, ci **durerea** unei inimi iubitoare – era pentru dânsul însemnul adevărului căii lui Dumnezeu.

CUVÂNTUL CEL DE PE URMĂ

Dacă cu ochiul minții vom arunca o privire asupra celor două mii de ani de istorie a creștinătății ni se va înfățișa o nesfârșită bogăție a înfăptuirilor culturii creștine. Uriașe biblioteci, pline de marile opere ale minții și duhului omului. Nenumărate academii, universități, institute, unde sute de mii de tineri, apropiindu-se de țărmul acestui măreț ocean, uneori cu răsuflarea tăiată, alteori cu inima bătând, mulțămitori pentru cinstea și fericirea date lor, alteori cu fierbinte năzuință, lepădând și somnul, și grija trupului, însetați beau apa cea vie a înțelepciunii. Zeci de mii de măreațe biserici, minunat zidite de geniul omenesc. Nenumărate, neprețuite opere ale celorlalte arte: muzică,

pictură, sculptură, şi încă multe altele. Stareţul însă, parcă neluând în seamă toate acestea, se oprea la una: smerenia şi iubirea vrăjmaşilor – aceasta cuprinde totul.

Îmi amintesc că, într'o clipă a vieţii mele, atras de scrierile Sfinţilor Părinţi, i-am spus întristat: «Rău îmi pare că nu am nici putere, nici vreme să mă adâncesc în theologie». La care el a răspuns:

«Şi socoteşti aceasta a fi ceva mare?»... Tăcând eu, adăugă: «După mine, mare este numai una: a te smeri, căci mândria ne împiedică a iubi».

Au fost împrejurări în viaţa mea când Dumnezeu mi-a arătat că Stareţul era cu adevărat purtător al Duhului Sfânt, şi deci cuvântul i-l credeam fără să-l trec prin nepotrivita şi jalnica mea judecată. Şi nici acum aflu în sinemi nici cea mai mică împotrivire lui, ci simt în inimă cuvântul lui că este cuvântul **cel de pe urmă**.

Domnul a adunat întreagă legea şi prorocii în două porunci cât se poate de scurte (Mt. 22: 40). Iar la Cina cea de Taină, înaintea însăşi ieşirii Sale la moartea pe cruce, zicând Apostolilor: «Mai mare dragoste decât aceasta nimenea are, ca cineva sufletul să-şi puie pentru prietenii săi», a adăugat: «Voi prietenii Mei sânteţi... am zis vouă prieteni, că toate câte am auzit de la Tatăl Meu cunoscute am făcut vouă» (Io. 15: 13-15). Tot aşa, în aceste puţine cuvinte s'a spus totul; iar în afara lor toate legile, toţi prorocii, toate culturile sânt **nimic**.

Au trecut zece ani din ziua săvârşirii Stareţului, şi de aceea a devenit cu putinţă să înfăţişez credincioşilor cuvântul său. În vremea vieţii cuvântul se spune numai celor mai apropiaţi şi credincioşi prieteni, dar şi aceasta în clipe rare şi deosebite, căci nu ştie omul cum îşi va săvârşi călătoria; nu ştie dacă prin viaţa

şi moartea sa îşi va îndreptăţi cuvântul.

Şi eu, dacă cuvântul ar fi al meu, nu l-aş rosti, căci nu-l îndreptățesc prin viața mea, nici nu-i pot purta judecata. În cazul de față însă lucrul meu se poate asemăna cu al poştaşului ce aduce scrisoarea nu de el scrisă, sau al zețarului ce culege o scriere străină. Cu toate acestea îndrăznesc să gândesc cuvântul Stareţului ca fiind vrednic de cea mai mare luare-aminte şi studiu, nu unul exterior, desigur, ci prin însăşi viața. Nu cunosc pe nimeni care atât de hotărât, cu atâta adevărată apostolicească încredințare, sau mai bine zis cunoaştere, să fi afirmat că dragostea de vrăjmaşi este **singurul** neîndoielnic criteriu al adevărului – iar aceasta nu numai în sens soteriologic, adică în întocmirea vieții duhovniceşti-morale care să mântuiască omul, dar şi în plan dogmatic, adică al reprezentării abstract-ideale a Ființei lui Dumnezeu.

Lumea întreagă, până şi în ziua de astăzi, caută criteriul adevărului. Credinciosul îl recunoaşte a fi Biserica, pentru că Ea este «stâlp şi întărire a adevărului» (1 Tim. 3: 15), în vârtutea legăturii Ei ființiale cu Capul-Hristos, al Cărui trup tainic este Ea, în vârtutea necontenitei petreceri şi lucrări a Duhului Sfânt într'însa, după făgăduința lui Dumnezeu. Însă experiența istorică a vădit a fi neîndestulat de limpede această referință, căci Biserică se numeşte nu numai cea Una şi adevărată, ci toate celelalte aşa-zise biserici, şi nu există vreun semn exterior care să deosebească netăgăduit adevărata Biserică de cele aşa-zise. Însă criteriul înfățişat de Stareț poate fi numit «universal» pentru că dă putința fiecăruia nu numai a-şi recunoaşte, prin controlul conştiinței vieții duhovniceşti în manifestarea sa psihologică, locul duhovnicesc în care se află, adică a-şi cunoaşte adevărul sau neadevărul căii înaintea lui Dumnezeu, dar şi a deosebi învățătura adevăratei Biserici de tot adaosul străin şi scâlciat ce i se aduce.

Mărturisirea dogmatică a Bisericii constituie o unime organică, întreagă şi de nedespărțit, din care nu este cu putință

după propria voie a desprinde elemente aparte. O oarecare greşală, oriunde ar fi, neapărat se va răsfrânge asupra felului vieţii duhovniceşti a omului; şi chiar de este cu putinţă ca unele greşeli şi abateri în gândirea despre fiinţarea Dumnezeiască şi despre porunci să nu se răsfrângă păgubitor asupra lucrării mântuirii, sânt totuşi cu putinţă şi astfel de abateri şi de scâlcieri care să prăpăstuiască mântuirea.

Învăţătura Bisericii nu se prezintă ca o cunoaştere «pură», iar dogmele Ei nu sânt o învăţătură abstractă despre fiinţarea Dumnezeiască, ceea ce ar fi o «gnoză» străină Bisericii. Nu. Dogmele adevăratei Biserici totdeauna poartă două însuşiri: una «ontologică»[1], cealaltă soteriologică. Drept casă a Dumnezeului Celui Viu, Ea mai presus de toate şi mai mult decât toate se apleacă asupra problemei **vieţii**; scopul şi misiunea Ei sânt mântuirea omului, şi de aceea atenţia principală nu este asupra «ontologiei» abstracte, ci asupra mântuirii. Iar mântuirea se dobândeşte prin paza poruncilor lui Hristos, pentru dragostea de Dumnezeu şi de aproapele. Cea de-a doua poruncă a lui Hristos cuprinde în sine şi porunca Domnului: «Iubiţi pre vrăjmaşii voştri».

Stareţul **aşa** L-a cunoscut pe Hristos Ce i S'a arătat, şi stăruia că aceasta este singura adevărată şi sigură cale către acea cunoaştere a lui Dumnezeu care este vecinica viaţă; este calea către cunoaşterea lui Dumnezeu prin venirea şi sălăşluirea Sa în sufletul omului (Io. 17: 3; 14: 21-23).

Adevărata Biserică totdeauna păzeşte învăţătura lui Hristos neatinsă, dar nu toţi cei ce se socotesc a fi mădulare ale Bisericii, ba chiar grăiesc în numele Ei, înţeleg acea învăţătură, căci porţile iubirii Ei sânt larg deschise fiecăruia, oricare ar fi propăşirea lui duhovnicească, numai să mărturisească credinţa şi dorinţa sa de a se mântui. În vârtutea acestui fapt viaţa empi-

[1] Folosesc aci cuvântul urmând terminologia theologic-filosofică acceptată (de la „ontologie" – „învăţătura despre fiinţă").

rică a Bisericii mereu înfățișează un amestec de adevăr, izvorât din sfințenia vieții, și neadevăr, adăugit de păcatele mădularelor Sale neputincioase, fără a exclude și pe unii din reprezentanții sfintei ierarhii.

Această împrejurare îngreuiază cât se poate de mult putința de a deosebi adevărata Biserică de așa-zisele biserici, care de asemenea pot pretinde la continuitatea istorică din vremile apostolice, care de asemenea propovăduiesc o învățătură dogmatică întemeiată pe Sfânta Scriptură, însă cu adaosuri străine adevărului Dumnezeiesc și voii lui Dumnezeu. Izvorul răstălmăcirilor și scâlcierilor este voia păcătoasă, fie omenească, fie drăcească, ce adesea nu se poate demonstra logic – nu numai altora, dar nici sieși a lămuri. Și iată că în toate aceste împrejurări criteriul arătat de Starețul Siluan este prețios, deoarece dă putința negreșalnic a deslușî prezența unei voi străine Dumnezeului «Carele voiește ca toți oamenii să se mântuiască» (1 Tim. 2: 1-6) și Care ne-a dat porunca: «Iubiți pre vrăjmașii voștri».

Această poruncă a lui Hristos, fiind răsfrângerea în lume a iubirii atotdesăvârșite a Dumnezeului Întreit-Unul, este piatra cea din unghi a întregii noastre învățături; este ultima sinteză a întregii noastre theologii; este «puterea cea de sus» și «prisosul de viață» dat de Hristos (Io. 10: 10); este «botezul cu Duh Sfânt și cu foc» de care vorbește Ioan Botezătorul (Mt. 3: 11). Cuvântul «Iubiți pre vrăjmașii voștri» este focul aruncat de Domnul pe pământ prin venirea Sa (Lc. 12: 49); este nezidita Dumnezeiască Lumină ce a strălucit Apostolilor pe Thavor; este limbile de foc în care Duhul Sfânt S'a pogorât asupra Apostolilor în foișorul Sionului; este Împărăția lui Dumnezeu în noi «venind întru putere» (Mc. 9: 1): este deplinătatea omenirii și desăvârșirea asemănării cu Dumnezeu (Mt. 5: 44-48).

Oricât de înțelept, și învățat, și nobil ar fi omul, dacă nu iubește pe vrăjmași, adică pe tot omul, la Dumnezeu nu a ajuns.

Şi dimpotrivă, oricât ar fi de simplu, şi sărac, şi «neştiutor», dacă poartă în inima sa această iubire, «petrece în Dumnezeu, şi Dumnezeu în el petrece». A iubi pe vrăjmaşi în afara celui Unul Adevăratul Dumnezeu, întărea Stareţul, este cu neputinţă. Purtătorul unei asemenea iubiri este părtaş vecinicei vieţi, a cărei neîndoielnică mărturie o poartă în sufletul său. El este sălaş Duhului Sfânt, şi în Duhul Sfânt cunoaşte pe Tatăl şi pe Fiul, şi aceasta cu adevărată şi de-viaţă-purtătoare cunoaştere; şi în Duhul Sfânt este frate şi prieten al lui Hristos, este fiu al lui Dumnezeu şi dumnezeu după har.

Căutând asupra Fericitului Stareţ Siluan, nu arareori gândeam:

Sub orice aspect am privi viaţa creştină ea ni se înfăţişează întru totul contradictorie mersului obişnuit al vieţii omeneşti şi măsurilor ei. Pretutindenea observăm un straniu paradox.

Creştinul se smereşte în inima sa până în ultimul grad, se înjoseşte în propria-i conştiinţă «mai prejos decât toată făptura», iar prin această smerenie se înalţă la Dumnezeu şi se face mai presus decât toată făptura.

Creştinul se depărtează de lume; în «egoista» sa grijă pentru propria-i mântuire el părăseşte toate ca fiind nefolositoare; îşi «urăşte» tată şi mamă şi copii, de sânt; se leapădă de toată legătura trupească şi sufletească; în năzuinţa sa către Dumnezeu el «urăşte» lumea şi se afundă deplin în adâncul inimii sale. Şi când pătrunde cu adevărat acolo, spre a da război acolo cu satana, spre a-şi curăţi inima de toată greşalnica patimă, atunci în aceeaşi inimă a sa, în adâncul ei, se întâlneşte cu Dumnezeu, şi în Dumnezeu începe a se vedea legat în chip nedespărţit de întreaga fiinţare a lumii, şi nu-i mai este atunci nimic străin, nimic în afară.

Rupându-se la început de lume, o află din nou în sine prin

Hristos, dar de acum într'un chip cu totul aparte, legat fiind de ea cu «legătura dragostei» pe vecie. Atunci fiece om, oricât de îndepărtat ca loc sau ca perioadă istorică în care a trăit, este cuprins prin rugăciune în viața sa vecinică. Atunci își dă seama că inima sa nu este doar un mădular trupesc, nici un organ al vieții sufletești, ci altceva, ce nu se lasă definit, ceva în putere a atinge pe Dumnezeu, izvorul întregii ființări. În adâncul inimii sale creștinul într'un chip anume trăiește întreagă istoria lumii ca pe a sa proprie, și nu numai pe sine se vede, ci întreaga lume a oamenilor, întreagă mulțimea gândurilor și trăirilor duhovnicești cu putință, și nu-i mai este atunci om străin, ci pe fiecare îl iubește, precum a poruncit Hristos.

Pentru a rămâne în dragostea lui Dumnezeu trebuie neapărat ca și mânia, și «ura» să-și atingă ultima încordare, însă ele sânt îndreptate asupra păcatului ce trăiește în mine, asupra răului ce trăiește în mine – în **mine**, iar nu în fratele.

Toată puterea stării-împotrivă răului cosmic se adună în adâncul inimii creștinului, pe când în cele din afară, după porunca Domnului, el «nu se împotrivește răului» (Mt. 5: 39).

Inima creștinului se teme de toate, până și de cea mai mică mișcare a vreunui gând sau simțământ nu bun; ea se neliniștește de toate, pentru toate o doare și se mâhnește, și în același timp nu se teme de nimic, de absolut nimic; măcar de și «cerul și pământul s'ar ciocni», măcar de și munții cu sunet ar cădea asupra capetelor noastre, cu toată păruta lor greutate, dar inima adâncă a creștinului rămâne într'o liniște neînfricată.

Creștinul este făptura cea mai neajutorată; el se află sub loviturile tuturor și ale fiecăruia; creștinul este rob și lepădătură tuturor (1 Cor. 4: 13), și în același timp el și numai el rămâne slobod și neatins, în înțelesul cel mai adânc și desăvârșit al cuvântului.

Începând cu lepădarea, cu respingerea și cu «ura», după cuvântul lui Hristos: «De vine către Mine cineva, și nu urăște pre tatăl său, și pre mumă, și pre muiere, și pre copii, și pre frați, și

pre surori, încă şi sufletul său, nu poate ucenic al Meu să fie» (Lc. 14: 26); şi iarăşi: «Deci aşa fieştecarele din voi carele nu se leapădă de toate avuţiile lui (fie în planul material, fie intelectual, fie sufletesc), nu poate ucenic al Meu să fie» (Lc. 14: 33) – creştinul sfârşeşte prin a dori să-şi pună sufletul pentru Hristos şi «pentru prietenii şi neprietenii săi».

Aşadar toate lepădând, de toate rupându-se, toate «urând», creştinul primeşte de la Dumnezeu darul vecinicei duhovniceşti iubiri pentru toţi şi pentru toate. Toate părăsind, de toate îndepărtându-se, el se face deţinătorul unor bogăţii neasemuit mai mari, adevărate şi vecinice. «Nimic având, toate cuprindem» (2 Cor. 6: 10).

Astfel, comparând cu viaţa obişnuită, viaţa creştină se arată întru totul contradictorie, paradoxală.

În întâlnirile cu Stareţul adesea gândeam: «Merge cu picioarele pe pământ, cu mâinile munceşte, şi trăieşte printre oameni ca omul cel mai de rând, dar nimeni afară de Dumnezeu nu-l cunoaşte».

CAP. XIII

SFÂRŞITUL STAREŢULUI

A trăi creştineşte este cu neputinţă: creştineşte se poate numai muri, precum murea Apostolul Pavel în toate zilele (1 Cor. 15: 31).

În neputincioasa-mi încercare de a descrie fie cât de puţin calea duhovnicească a marelui Stareţ mă apropii de săvârşirea căii vieţii sale pământeşti, care, în limbajul omenesc obişnuit, se numeşte moarte, dar în graiul credincioşilor – săvârşit. În ultimii ani ai vieţii sufletul Stareţului neîncetat trăgea către rugăciunea pentru lume. Până în sfârşit rămăsese liniştit şi paşnic în afară, dar foarte adesea expresia ochilor îi era una adunată, îndurerată. În convorbiri revenea cel mai adesea la două teme; spunea:

«„Merg către Tatăl Meu şi Tatăl vostru, către Dumnezeul Meu şi Dumnezeul vostru". Gândeşte-te, ce cuvinte milostive sânt acestea... Domnul ne face pe toţi o singură familie».

Spunea iarăşi:

«Roagă-te pentru oameni... Fie-ţi milă de norodul lui Dumnezeu».

Zicerii mele că a te ruga pentru oameni este greu, el a răspuns:

«Bineînţeles că este greu... a te ruga pentru oameni înseamnă a-ţi vărsa sângele... dar este nevoie de rugăciune... Tot ceea ce ne-a învăţat vreodată harul trebuie ţinut până la sfârşitul vieţii... Domnul uneori părăseşte sufletul pentru a-l cerca, pentru ca

sufletul să-şi arate înţelegerea şi bunăvoirea, dar dacă omul nu se sileşte a lucra, va pierde harul; însă dacă-şi va arăta bunăvoirea, atunci harul îl va iubi şi nu-l va mai părăsi».

Era vădit că «harul îl iubise şi nu-l mai părăsea».

În structura lumii se observă o rânduială ierarhică, o împărţire în mai presus şi mai prejos: **piramida fiinţării**. Însă în conştiinţa omului întâlnim ideea egalităţii, ca o nevoie de neocolit a cugetului nostru adânc.

Unii observând, pe de-o parte, lumea psihofizică, şi pe de altă parte, fiinţarea duhovnicească empiric dată a omului, şi văzând şi în una, şi în cealaltă, aceeaşi piramidă a inegalităţii, ajung la gândul unei inegalităţi până şi în firea omului, ca fiind ceva ontologic de neocolit; şi din convingere filosofică, fie pătimaşă, fie nepătimaşă, înăbuşă în ei înşişi cerinţa conştiinţei. Alţii, purcezând tocmai de la această neîncetată cerinţă a cugetului adânc, a adâncii conştiinţe a duhului omenesc, năzuiesc necontenit către înfăptuirea egalităţii în fiinţarea omenirii.

Este însă oare cu putinţă egalitatea, acolo unde principalul temei al fiinţei este libertatea? Din experienţa miilor de ani ce s'au scurs din istoria omenirii se impune răspunsul – **nu**.

Atunci ce este de făcut spre a schimba această rânduială a lucrurilor pe care duhul nostru nu o poate primi? Desigur, a respinge cea mai adâncă sete a duhului – aceea de a vedea pe toţi oamenii egali în deplinătatea lor – **nu putem**.

Să ne întoarcem la Hristos şi să vedem cum dezleagă El problema.

Domnul nu neagă realitatea inegalităţii ierarhiei, împărţirii în mai presus şi mai prejos, mai mare şi mai mic, dar această Piramidă a fiinţării El o întoarce cu vârful în jos, şi astfel atinge ultimul grad al desăvârşirii.

Neîndoielnicul vârf al Piramidei este Însuşi Fiul Omului,

Singurul, adevăratul, vecinicul Domn; iar El spune despre Sine că «nu a venit să I se slujească, ci să slujească și să-Și dea sufletul răscumpărare pentru mulți» (Mt. 20: 28). Despre îngeri noi am primit învățătura că sânt făpturi mai presus de noi prin cunoaștere și chipul ființării, în comparație cu viața noastră pământească, dar despre ei Apostolul vorbește ca despre «duhuri slujitoare, trimițându-se spre slujba celor ce au a moșteni mântuirea» (Evr. 1: 14). Ucenicilor Săi, Domnul le poruncește să-I urmeze pilda ce le-a dat spălându-le picioarele (Io. 13: 15). El le spune: «Știți că domnii păgânilor domnesc preste ei, și cei mari stăpânesc pre ei. Ci între voi nu va fi așa: ci carele va voi între voi a fi mai mare, să fie vouă slujitoriu; și carele va voi între voi a fi întâiu, să fie vouă rob» (Mt. 20: 25-27; Mc. 10: 42-44). Astfel se determină rostul și înțelesul ierarhiei Bisericești, și anume, ridicarea celor ce stau mai prejos, până la treapta desăvârșirii duhovnicești pe care se află cei ce stau mai sus în rânduiala ierarhică, potrivit cuvântului Apostolului: «Și acela au dat pre unii apostoli, pre alții proroci, pre alții binevestitori, pre alții păstori și dascăli, pentru săvârșirea sfinților spre lucrul slujbei, spre zidirea trupului lui Hristos; până ce vom ajunge toți la unimea credinței și a cunoașterii Fiului lui Dumnezeu, întru bărbat desăvârșit, întru măsura vârstei plinirii lui Hristos» (Efes. 4: 11-13).

Hristos ca Făcător, adică pricinuitor sau, cu alte cuvinte, «Pricina» ființării lumii, a luat asupră-Și povara păcatului întregii lumi. El este vârful piramidei răsturnate, vârful pe care apasă povara întregii piramide a ființării.

Cei ce urmează lui Hristos, într'un chip de netâlcuit se aseamănă Lui, primind asupra lor poverile și neputințele altora: «Datori sântem, cei puternici, slăbiciunile celor neputincioși a purta» (Rom. 15: 1).

Vorbesc acì despre toate acestea spre a arăta osebirea carac-

teristică a căii creştine, a ceea ce mi s'a dat a vedea în viaţa lăuntrică a Stareţului. Îmi recunosc neputinţa de a dezvălui în cuvinte şi chipuri această viaţă.

Creştinul merge **în jos**, acolo în adâncul piramidei răsturnate, unde se adună o greutate zdrobitoare, unde este şi Cel ce a luat asupră-Şi păcatul lumii – Hristos.

Când de inimă se atinge marele har al lui Dumnezeu, începe să lucreze în ea puterea dragostei lui Hristos, şi tras de această dragoste, sufletul cu adevărat se lasă în adâncul piramidei răsturnate, tânjind către Hristos, asemănându-se Lui. În limitele puterilor sale, omul ia asupră-şi povara fraţilor lui.

Şi acì se înfăptuieşte o stare pe care nu este cu putinţă a o descrie în cuvânt. Adâncul şi puterea suferinţelor trăite de-a lungul vieţii sale au umplut inima de o copleşitoare milă pentru tot ce suferă; iubirea împreună-pătimitoare ajunge până la a se jertfi din toată fiinţa sa pentru binele celor apropiaţi, şi totodată, dragostea nestăvilit trage întreg omul către Dumnezeu: mintea, inima, până şi trupul, întreagă alcătuirea omului este trasă către Dumnezeu într'o adâncă, fierbinte rugăciune, cu plâns pentru oameni, uneori pentru câte unul aparte, cunoscut sau necunoscut, alteori pentru toată «cea din veac» omenire; iar uneori, după îndelungi suferinţe ale iubirii, sufletul întreg se dă lui Dumnezeu, şi uită lumea.

«Când sufletul este în Dumnezeu, lumea este cu totul uitată, iar sufletul vede pe Dumnezeu».

Când s'a adus lăuntric jertfa, adică atunci când lăuntric totul a fost dat, în om se naşte o linişte întru toate, vine o adâncă pace lăuntrică, pacea lui Hristos, carea covârşeşte toată mintea omenească (Flps. 4: 7).

În adâncul piramidei răsturnate, străfundul-înălţimea, care este Cel ce a luat asupră-Şi păcatul şi povara întregii lumi din iubire faţă de lume, Hristos cel răstignit, o cu totul altă viaţă se descoperă, o cu totul altă lumină, altă mireasmă. Într'acolo dra-

gostea trage pe nevoitorul lui Hristos. Dragostea lui Hristos chinuie pe alesul ei, îl strâmtorează și îi face viața nesuferit de grea, câtă vreme nu-și află cea de pe urmă dorire, iar căile pe care și le alege spre a atinge acest ultim țel sânt neobișnuite.

«A te ruga pentru oameni înseamnă a-ți vărsa sângele».

Și am văzut, și port mărturia Fericitului Stareț Siluan, că rugându-se pentru oameni, pentru întreaga omenire, pentru întreg Adamul, în această rugăciune el își dădea întreaga viață.

O asemenea rugăciune este pocăință pentru păcatele oamenilor și, ca pocăință, înseamnă a lua asupră-și poverile lor, iar ca rugăciunc pentru întreaga lume înseamnă, într'o oarecare măsură, a purta poverile lumii. Dar pentru a se ivi în om îndrăzneala spre o astfel de rugăciune, pocăința în sine însuși trebuie să fi atins întâi o oarecare desăvârșire, căci dacă el va trăi mai departe în păcat și în patimi, în loc de a purta în sine poverile fraților, va așeza propria-i povară asupra lor. Pentru a se împărtăși cu patimile lui Hristos pentru lume, pentru a fi «părtaș patimilor Sale» (Flps. 3: 10; 1 Pt. 4: 13) trebuie să înceteze păcatul (1 Pt. 4: 1).

A trăi creștinește este cu neputință; creștinește se poate numai muri. Câtă vreme omul trăiește în această lume, în acest trup, tot mereu va fi acoperit ca de un văl ce nu îi dă să petreacă desăvârșit și neîncetat în Dumnezeul către Care tânjește sufletul. Câtă vreme omul este în acest trup, în această latură a vieții sale, el se află pururea condiționat de viața pământească, și deci toată facerea sa va purta și ea un caracter relativ, iar desăvârșirea nu și-o va atinge altfel decât prin marea taină a morții, care va pune pecetea vecinicului adevăr pe întreaga cale pământească străbătută sau, dimpotrivă, va vădi minciuna ei. Moartea, ca destrămare a vieții organice a trupului este asemănătoare la toți oamenii, însă ca eveniment duhovnicesc își do-

bândeşte la fiecare în parte sensul şi însemnătatea ei osebită.

În cartea de faţă nu îmi propun sarcina, cu neputinţă de împlinit, a deplinei dezvăluiri a tainei vieţii duhovniceşti creştine; nu dezleg acì nici o problemă. Sarcina mea constă doar în a mă atinge de ea măcar în parte, şi astfel, întemeindu-mă pe experienţa Stareţului, aşa cum l-am observat, să arăt că nevoitorul creştin, povăţuindu-se de porunca lui Hristos, neapărat se va opri la condiţia fără de care nu este cu putinţă împlinirea acelei porunci, şi anume: «Dacă cineva nu-şi va urî sufletul, nu poate ucenic al Meu să fie» (vezi Lc. 14: 26).

Când creştinul, în fierbintea năzuinţă către desăvârşirea poruncită, primeşte adânc în suflet şi această condiţie, arătată de Însuşi Domnul, atunci începe experienţa despre care cu multă întemeiere se poate spune că aduce omul către ultimele hotare ce îi este cu putinţă a atinge.

Hristos este Dumnezeu desăvârşit şi om desăvârşit. Om desăvârşit şi în înţelesul ultimei desăvârşiri cu putinţă, şi în înţelesul de om adevărat, real. El Singur, Omul desăvârşit, a deşertat până la capăt toată deplinătatea experienţei omeneşti, iar cei ce Îi urmează, călăuziţi de porunca Sa şi de Duhul Său, doar se apropie de acea deplinătate, nedeşertându-o – cel puţin în limitele vieţii pământeşti.

Vorbind despre deplinătatea experienţei atot-omeneşti, sânt încredinţat că omul o poate atinge în toate împrejurările, astfel încât monahismul nu este în această privinţă o excepţie de la starea obştească. Fiecăruia dintre noi îi este dată aceeaşi poruncă, altfel spus, nici unul dintre noi nu este micşorat înaintea lui Dumnezeu, ci fiecare deopotrivă se cinsteşte. Fiecăruia dintre noi îi este dată suma – dacă se îngăduie să vorbim astfel – cu care se poate dobândi ultima desăvârşire la care poate ajunge omul, al cărei preţ este pentru toţi şi pentru fiecare unul şi ace-

laşi: a nu se cruța până în sfârşit. A nu se cruța până în sfârşit nu înseamnă doar «a-şi împărți toate avuțiile şi a-şi da trupul să se arză» (vezi 1 Cor. 13: 3), ci a ne lepăda de tot ce avem (vezi Lc. 14: 33), în măsura ființării noastre ca făptură osebită de Dumnezeu, şi a osebirii noastre, a împotrivă-punerii noastre egoiste față de aproapele, de împreună-omul.

În deplinătatea sa, aceasta nu se dobândeşte decât prin moarte, drept care a trăi creştineşte, esențial nu se poate; creştineşte se poate numai muri.

Fericitul Stareț spunea adesea că Duhul Sfânt l-a învățat să iubească cu dragostea lui Hristos. A iubi cu dragostea lui Hristos înseamnă a bea paharul lui Hristos, acel pahar pentru care Însuşi Omul-Hristos a rugat pe Tatăl «să-l treacă». Dragostea lui Hristos este fericire ce nu se compară cu nimic din lumea aceasta, şi totodată este suferință mai presus de toate suferințele, suferință până la moarte. Acest ultim prag, moartea, este şi ultima ispitire a iubirii noastre şi a libertății. Cel ce fie în parte, fie de departe merge pe urma lui Hristos, «suindu-se spre Ierusalim», acela va înțelege frica pe care o cercau Ucenicii Săi urmându-I (Mc. 10: 32). Aceasta pentru că fiecare facere după porunca lui Hristos trece prin cercare, iar altfel **nu se poate**; şi de-abia după cercare îşi primeşte vecinica vrednicie. Nevoitorul, cunoscând această lege duhovnicească, adesea cu adâncă temere se hotărăşte a se avânta în lucrarea dragostei; dar apoi, când trece prin cercare şi înțelege măreția darului lui Dumnezeu către om – slobozenia cea asemenea lui Dumnezeu şi viața asemenea Lui – nu mai află nici cuvinte, nici suspinuri spre a-şi spune mulțămitoarea dragoste pentru Dumnezeu.

Sânt împrejurări în viața nevoitorului când deplin se hotărăşte la moarte, dar de obicei acel foc îl poartă tăinuit în suflet, fără să se înfățişeze în deplina sa putere; însă în starea lui îm-

puţinată, ce nu îşi arată în afară lucrarea, el este de neapărată trebuinţă chiar şi în viaţa de zi cu zi, spre a petrece după puteri în paza poruncii.

În rugăciunea pentru lume cea din multă dragoste, omul ajunge până acolo unde nu se cruţă întru nimic; iar când această jertfă lăuntrică va fi fost adusă, sufletul ajunge într'o adâncă pace întru toate. Însă după încetarea rugăciunii, iarăşi văzând lumea afundată în suferinţe şi în întunerec, este din nou îndemnat spre rugăciune, iar aceasta până în ultima clipă a vieţii.

Revenind de la rugăciune la vârtoşenia vieţii psihofizice, sufletul cearcă o anume tristeţe pentru nedeplinătatea jertfei sale, ba chiar şi o oarecare ruşine pentru minciuna sa, precum este scris: «tot omul mincinos» (*în slavonă*: minciună) (Ps. 115: 2). Mincinos, căci nu rămâne neschimbat, iar dacă astăzi va fi zis: iubesc – mâine poate nu va mai afla în sine acea iubire. Astfel treptat se naşte în sufletul omului nevoia de a-şi birui minciuna vieţii şi a-şi duce rugăciunea până la dreptatea ultimă, ceea ce nu se atinge decât după moarte.

Joi, 2/15 Septemvrie 1938, dimineaţa către ora cinci (după ora Athosului, unsprezece), m'am dus la Stareţ în magazie şi l-am aflat, ca întotdeauna, liniştit; vorbea cu glasul lui obişnuit, scăzut. Din afară nu am observat la el nici o schimbare; se îndeletnicea cu munca sa obişnuită.

După masa de dimineaţă, către ora zece, m'am dus la el în chilie. Şedea pe scaun, lângă măsuţă. Văzându-l schimbat, l-am întrebat:

– Stareţ, ce aveţi?

– Nu mi-e bine.

– Ce aveţi?

– Nu știu.

Ridicându-se de pe scaun, s-a lăsat greoi pe pat, rezemându-se cu spatele de perete, sprijinindu-și trupul cu mâna dreaptă în poziția jumătate culcat; îndreptându-și încet grumazul, și-a ridicat capul: pe fața sa era întruchipată suferința.

L-am întrebat:

– Stareț, vreți să muriți?

– Eu încă nu m'am smerit, a răspuns el.

Puțin câte puțin și-a ridicat picioarele pe pat, iar capul și l-a lăsat pe pernă; și așa, îmbrăcat, zăcea. După ceva tăcere, am zis:

– Stareț, poate mai bine v'ar fi în bolniță.

– N'aș vrea să merg la bolniță, că acolo este lume, și apoi iarăși mă vor pune, ca data trecută, sub ceas, și ticăitul lui stinghereşte rugăciunea.

– Dar ací nu puteți rămâne bolnav; cine vă va putea sluji?... Și acolo, totuși, este mai ușor.

– Dacă mi-ar da odaie separată, aș merge la bolniță.

Spunându-i că «mă duc să vorbesc cu doctorul», m'am dus la Părintele Thoma, monahul ce răspundea de bolniță, căruia i se spunea «doctor». Părintele Thoma nu avusese în lume vreo formare medicală, dar lucrând toată viața în bolnițele Mănăstirii, dobândise o experiență bogată și chiar unele cunoștințe teoretice. Era un om înzestrat cu o pătrunzătoare intuiție medicală și era foarte folositor Mănăstirii, deoarece la Athos nu sânt adevărate spitale și doctori.

Bolnița Mănăstirii Sfântului Panteleimon ocupă două caturi, astfel că este împărțită în două saloane: cel de sus și cel de jos. Încăperea salonului de jos era o sală mare împărțită în două printr'un perete. În cea de-a doua jumătate, cea din spate, cu ferestrele ce dau înspre mare, cele două unghere sânt despărțite de încăperea principală prin pereți subțiri, formând două cămărui; pe cea din dreapta doctorul, cu drag, a păstrat-o pentru Stareț.

Întorcându-mă la dânsul i-am spus că doctorul îi dă o odaie în salonul de jos. Starețul s'a învoit să se ducă, dar de acum era

atât de bolnav, că nu a putut merge singur şi a trebuit să-l sprijin. Cu durere, l-am dus la bolniţă.

Bolniţa Mănăstirii nu dispunea de nici un mijloc tehnic spre a pune un diagnostic. Nimeni nu s'a putut lămuri ce avea Stareţul; starea sănătăţii sale se înrăutăţea repede. Ca toţi cei grav bolnavi, se împărtăşea zilnic, după obiceiul Mănăstirii. Luni, 6/19, i s-a săvârşit Sfântul Maslu.

Îl cercetam adesea, dar nu îndrăzneam să-l tulbur cu vreo convorbire, ci şedeam afară, lângă uşa întredeschisă, căci cămăruia era foarte strâmtă. În vremea vieţii sale mi s'a dat adesea putinţa de a-i vedea viaţa, a auzi de la el multe din cele ce dezvăluiau înfăţişarea căii sale lăuntrice; mi-a fost cu putinţă, într'o măsură, să-i urmăresc apropierea către marea taină a morţii, însă clipa însăşi morţii mi-a rămas ascunsă.

Ultimele zile ale vieţii sale, de la începutul bolii până la moarte, Stareţul a tăcut. Când încă trăia, îmi povestise cum un shimonah, pregătindu-se în bolniţă spre a muri, îşi petrecuse toată vremea cu ochii închişi, pentru a nu tulbura pomenirea lui Dumnezeu cu vreun chip din afară. Acel shimonah, când venea la el prietenul şi împreună-nevoitorul său apropiat pe care îl iubea, vorbea cu el foarte pe scurt, fără să-şi deschidă ochii, recunoscându-şi prietenul doar după glas. Amintindu-mi de aceasta, nu tulburam liniştea Stareţului cu nici o întrebare, fără numai foarte rar.

O săptămână mai târziu starea sa devenise îngrijorătoare.

Vineri, 10/23 Septemvrie, seara, nu mult înaintea asfinţitului, a venit la el duhovnicul, Ieromonahul Serghie, pentru a-i citi canonul umilincios al Maicii Domnului la ieşirea sufletului. Ajungând la patul bolnavului, duhovnicul a spus:

– Blagosloviţi, Părinte Siluan.

Stareţul şi-a deschis ochii şi gingaş s'a uitat la noi. Faţa îi era bolnăvicios de palidă, însă liniştită. Văzându-l pe Stareţ tăcut, duhovnicul a întrebat:

– Cum e, Părinte Siluan, ne recunoașteți?

– Vă recunosc, a răspuns el cu glas slab, dar limpede.

– Și cum vă simțiți?

– Bine, mi-e bine.

Era oare acest răspuns dorința nevoitorului de a-și ascunde suferințele și a nu se plânge de boală, sau cu adevărat Starețul se simțea atât de bine duhovnicește, încât nici nu-și mai simțea boala, și nu-i tulbura pacea sufletului – nu știu.

– Am venit să ne rugăm împreună și să vă citim canonul Maicii Domnului... Voiți?, a zis duhovnicul.

– Da, voiesc... mulțumesc... mult doresc.

Duhovnicul a început a citi canonul. Starețul, palid, ședea culcat pe spate liniștit, nemișcat, cu ochii închiși; mâna dreaptă îi era pe piept, stânga pe lângă trup. Fără să-i schimb poziția mâinii stângi, grijuliu, i-am găsit pulsul; era foarte neregulat: când foarte slab, abia simțit, când ceva mai tare, dar în ambele cazuri atât de aritmic, încât într'o jumătate de minut s'a schimbat de mai multe ori.

S'a sfârșit citirea canonului. Starețul din nou a deschis ochii, ne-a mulțămit încetișor, iar noi ne-am luat rămas bun, zicând: «Pe mâine dimineață».

La miezul nopții a intrat în cămăruie infirmierul, Părintele Nicolai. Starețul îl întrebă:

- Se citește Utrenia?

- Da, răspunse infirmierul, și adăugă: E nevoie de ceva?

- Mulțumesc, de nimic.

Întrebarea liniștită a Starețului, ca și răspunsul său către infirmierul care îi oferise ajutorul, și faptul că auzea slujba, care oricum de-abia se deslușea în colțișorul său, toate acestea arată că era deplin conștient și stăpân pe sine. După sfârșitul Utreniei, adică la un ceas și jumătate după scurta convorbire, Părintele Nicolai din nou a aruncat o privire asupra Starețului și a fost foarte uimit să vadă că deja se săvârșise. Nimeni nu i-a simțit

sfârşitul; nici măcar cei ce zăceau aproape de el. Aşa de lin s'a dus la Dumnezeu.

După tipicul Bisericii, nu se cade a dezgoli trupul monahului, şi de aceea nu se face deplina spălare, ci doar cu un burete umed se face semnul crucii pe frunte, pe piept, pe mâini, pe picioare şi pe genunchi. Îmbrăcat în toate cele monahiceşti, în dulamă cu shima pe deasupra, trupul şi capul celui adormit se înfăşoară şi se coase în rasă[1], se pune pe o năsălie anume, se cântă scurta rânduială după ieşirea sufletului şi este dus în biserică, acoperit cu un văl negru brodat cu o cruce roşu închis, asemenea crucii de pe shimă.

Utrenia în bolniţă se slujeşte ceva mai repede decât în biserica mare, şi deci înaintea liturghiei rămăsese câtăva vreme în care au putut fi săvârşite toate acele puţine pregătiri ale trupului monahului spre a-l duce în biserică. Trupul Stareţului a fost pus cu năsălia în biserica bolniţei pentru liturghia celor adormiţi, după săvârşirea căreia monahii îi citeau pe rând Psaltirea.

După obiceiul Mănăstirii, Stareţul, ca unul ce trăise mulţi ani în obşte şi avusese ascultări de mare răspundere, a fost prohodit «în sobor». După Vecernie trupul său a fost dus din biserica bolniţei în biserica mare a Mănăstirii, închinată Sfântului Mare Mucenic Panteleimon, unde rânduiala prohodirii s'a săvârşit de soborul Ieromonahilor. De obicei întâi-stătătorul soborului este Igumenul, dar deoarece bătrânul Igumen, Arhimandritul Misail, în acea vreme nu mai putea ieşi din chilia sa, suferind de hemi-

---

[1] Potrivit tipicului – în mantie. Însă la sfântul Munte este tendinţa către o mai mare simplitate, astfel încât monahii nu poartă mantia de obicei, cu excepţia Ieromonahului, Canonarhului şi Eclisiarhului, în timpul slujirii în biserică.

plegie, a fost înlocuit de locţiitorul său, Ieromonahul Iustin. După săvârşirea rânduielii prohodirii monahilor trupul Stareţului a fost purtat la cimitirul aflat în afara porţilor Mănăstirii, şi, cusut în rasă, fără coşciug, a fost pus în mormânt, cântându-se rânduiala de încheiere şi «vecinica pomenire».

Săvârşitu-s'a Fericitul Stareţ, Shimonahul Siluan, în al doilea ceas al nopţii spre 11/24 Septemvrie 1938, şi a fost îngropat în aceeaşi zi, seara la ora patru.

XIV

Monahismul athonit, în treaza sa neîncredere față de om, ține pravila Părinților: «Pe nimeni mai nainte de moarte să fericești». Această dreaptă trezvie, ca toate cele din viața omului, poate depăși granițele cuvenite, devenind o teamă peste măsură față de nimicnicia omenească. Monahismul athonit ar putea fi învinuit mai curând de aceasta din urmă.

Câtă vreme era în viață, Starețul Siluan, în convorbirile sale cu monahii, nu și-a exprimat niciodată gândurile pe care cititorul le poate afla în scrierile sale; și întrucât aceste cuvinte întrec măsura omului obișnuit, firește că multor monahi li s'a ivit o teamă față de el, și unii ziceau: «Să vedem cum va muri». Mulți monahi l-au iubit pe Stareț pentru blândețea sa liniștită și neschimbata bunăvoință, dar, în chip curios, de-a lungul a aproape jumătate de veac, viața cât se poate de deosebită a Starețului a rămas pentru cei mai mulți puțin cunoscută, și de-abia după ce s'a săvârșit a fost recunoscută sfințenia sa.[1]

---

[1] Problema propriei tăinuiri în nevoință este una esențială în viața fiecărui nevoitor. Sânt multe pricini care o cer. Însă la Athos, pe lângă cele firești întregii lumi, mai sânt și unele pricini aparte. În mănăstirile și pustiile Athosului s'au adunat oameni care au părăsit lumea, și deci au trecut prin focul lepădării. Toți aceștia, cu rare excepții, în clipa unui încordat avânt către Dumnezeu au adus jertfa căreia numele îi este: „Mie lumea s'a răstignit, și eu lumii" (Gal. 6: 14). Fiecare și-a săvârșit această nevoință în măsura puterilor, și deci aproape fiecăruia i se poate părea că a săvârșit-o în deplină măsură. După o astfel de nevoință, după o asemenea jertfă, văzându-se că nu a ajuns la cele dorite, monahul este supus unei ispite aparte: „zavistia duhovnicească". Precum Cain, văzând că jertfa fratelui său Avel fusese primită de Dumnezeu, iar a sa nu, din zavistie a ajuns

Un monah, Părintele Ștefan, care slujea la farmacia Mănăstirii, mult îl iubea pe Stareț. El însuși mi-a povestit următoarele:

«Dimineața, în ziua când s'a săvârșit Starețul Siluan, părăsindu-mi lucrul, m'am dus la biserică să-i citesc din Psaltire și am cerut Domnului din toată inima să-mi dea a înțelege din citire cum își trecuse el calea monahală și dacă plăcuse lui Dumnezeu. Când am ajuns în biserică, monahul ce era acolo citea: „Dumnezeul meu ești Tu, și Te voi înălța: mărturisi-mă-voi Ție, că m'ai auzit și Te-ai făcut mie întru mântuire. Mărturisiți-vă Domnului, că este bun, că în veac este mila Lui". Văzând că terminase cathisma (a șasesprezecea), i-am spus: „Mergi și te odihnește, zic eu mai departe". S'a dus, și eu i-am luat locul la analog și am început să citesc următoarea cathismă (a șaptesprezecea): „Fericiți cei fără prihană în cale, carii umblă în legea Domnului. Fericiți carii cearcă mărturiile Lui, din toată inima vor căuta pre Dânsul... Îndreptările Tale voi păzi... Din toată inima mea am căutat pre Tine... Cu buzele mele am vestit toate judecățile gurii Tale. În calea mărturiilor Tale m'am des-

---

până la fratricid, și monahii, măcar că nu-și omoară fizic fratele, adesea îi făuresc împrejurări nesfârșit de grele duhovnicește. Dar chiar și fără aceste încercări de a pune piedici celui pe care îl vede propășind în rugăciune și în alte fapte duhovnicești, singur chinul lăuntric de a-și cunoaște nepricopsirea este destulă pricină pentru ca fiecare nevoitor să se poarte în prezența celorlalți fără a se arăta întru nimic.

În lume sânt mulți care ar dori să vadă sfințenia spre a o cinsti, iar atunci pentru nevoitor se iscă primejdia slavei deșarte. Dar sânt și cei stăpâniți de duhuri rele, cărora le este nesuferită vederea sfințeniei; nesuportându-o, ei se fac și mai răi. Cu toate acestea, covârșitoarea majoritate sânt necercați, și nu recunosc pe cel duhovnicesc. A se ascunde de unii ca aceștia este ușor și simplu. Mai greu este a te ascunde de monahi, căci necontenit petrecând în nevoință, se învață a percepe după multe semne abia zărite ce anume trăiește fratele, drept care la Athos se ivește o deosebită trebuință de a învăța a se purta astfel încât în afară să nu se vădească nimic. Și socotesc că această artă stă la mare înălțime printre cei de la Sfântul Munte.

fătat, ca întru toată bogăţia", şi celelalte ale acestui minunat psalm. Şi atunci m'am încredinţat în inimă că el plăcuse lui Dumnezeu».

După sfârşitul Stareţului un Ierodiacon a cerut Igumenului Mănăstirii binecuvântarea «să meargă la pustie». Chemat fiind în soborul bătrânilor, el a trebuit să răspundă la întrebarea de ce vrea să iasă din obşte. Ierodiaconul a răspuns că o socoteşte folositoare mântuiri sale. Atunci unul din soborul bătrânilor, Shimonahul Matthei, zice: «Oare nu este prielnic acì a te mântui? Toată viaţa sa Părintele Siluan şi-a petrecut-o în Mănăstirea noastră, şi crezi că vei găsi la pustie pe cineva mai mare ca dânsul?» Şi aceasta o spunea Părintele Matthei, care în timpul vieţii Stareţului Siluan fusese unul din cei ce se temuseră cel mai mult pentru el.

Un altul dintre cei mai bătrâni monahi ai Mănăstirii, Schimonahul Trofim, un minunat nevoitor a cărui viaţă ar fi putut sluji drept bună pildă multora, după sfârşitul Stareţului a citit o parte din însemnările lui. Cuvintele Stareţului despre dragostea lui Dumnezeu, despre smerenie, despre «a-şi ţine mintea în iad şi a nu deznădăjdui», şi altele, i-au lăsat o adâncă impresie. Îmi amintesc de întâlnirea cu el la «poarta mică» a Mănăstirii. Oprindu-mă, mi-a spus:

- Acum am văzut că Părintele Siluan a ajuns la măsura Sfinţilor Părinţi... Sfârşitul lui m'a încredinţat de aceasta.

- Părinte Trofim, mi-am îngăduit eu să zic, oare o jumătate de veac de împreună vieţuire în Mănăstire nu v'a încredinţat de aceasta, ci numai sfârşitul?

- Întotdeauna l-am iubit, şi mă bucuram să-l întâlnesc, dar mi se părea că vorbeşte prea direct cu Dumnezeu şi, drept să-ţi spun, mă temeam pentru dânsul.

- Şi cum vorbea, de vă temeaţi pentru dânsul?

- El, deşi foarte simplu, dar cumva atât de îndrăzneţ şi cutezător vorbea despre rugăciune şi despre Dumnezeu, ca despre Tatăl său firesc, încât mi se întâmpla să-l opresc şi să-i spun:

«Încetează, părinte»... Mi se părea că îşi pierduse frica lui Dumnezeu.

- Iar când îl opreaţi, el cum răspundea?

- Era întotdeauna acelaşi. Îl opresc – el tace.

- Şi se supăra oare când îl opreaţi?

- A, nu! Era un om blajin, şi nu-mi amintesc să se fi supărat vreodată.

- Părinte Trofim, ştiţi totuşi că cei înşelaţi sânt întotdeauna neascultători şi că se supără dacă sânt mustraţi. Cum de nu aţi luat aminte la aceasta?

- Da, vezi, Dumnezeu mi-a ascuns-o... Tare simplu era el. De-abia acum mi-am înţeles greşala.

- Şi ce ziceţi de însemnările lui?

- V'am spus, a ajuns la măsura Sfinţilor Părinţi.

Un episcop sârb care venise de mai multe ori la Sfântul Munte şi care mult îl iubise pe Stareţ, auzind că se săvârşise a scris în jurnalul său misionar un necrolog intitulat: «Omul marii iubiri», unde, între altele, spune despre dânsul următoarele:

«Despre acest minunat monah se poate spune doar: **dulce suflet**. Nu numai eu am simţit dulceaţa acestui suflet, ci şi fiecare închinător la Athos care s'a întâmplat să-l întâlnească. Siluan era înalt, puternic, cu o barbă mare neagră şi, datorită înfăţişării sale, nu îndată înclina un străin către el. Dar destul era o singură convorbire pentru a iubi pe acest om... Vorbea despre nemărginita dragoste a lui Dumnezeu pentru om şi ducea pe păcătos până la a se osândi pe sine cu asprime».

Povestind apoi despre unele convorbiri cu Stareţul, Episcopul scrie:

«Acest minunat nevoitor fusese un simplu monah, însă bogat în dragostea pentru Dumnezeu şi pentru aproapele. Mulţi monahi din toate laturile Sfântului Munte veneau către el după sfat, dar mai cu seamă monahi sârbi de la Hilandar şi din Schitul Sfântul Savva (al Serbiei). Ei vedeau într'însul pe părintele duhovnicesc ce îi năştea cu dragostea sa. Toţi aceştia şi-au

simțit acum dureros despărțirea de el. Și multă, multă vreme își vor aminti de dragostea Părintelui Siluan și de înțeleptele lui sfaturi».

«Și mie Părintele Siluan foarte mult mi-a ajutat duhovnicește. Simțeam cum rugăciunea sa mă întărea. De câte ori mă duceam la Sfântul Athos, mă grăbeam să-l întâlnesc »...

Autorul își încheie necrologul cu următoarele cuvinte:

«Și încă multe, multe mi-a fost dat să aud de la Părintele Siluan, și să aud despre el de la alții. Dar cine ar putea să înșiruie sau să scrie toate acestea? Cartea vieții sale este scrisă în întregime cu mărgăritarul înțelepciunii și cu aurul iubirii. Este o uriașă, nepieritoare carte. Acum ea s'a închis și, cu mâinile îngerului său păzitor, este înfățișată înaintea vecinicului și dreptului Judecător. Iar vecinicul și dreptul Judecător va zice sufletului ce atâta L-a iubit pe pământ: Credincioasă sluga Mea Siluan, intră întru bucuria Domnului tău. Amin.» (Episcop Nicolai[1])

Alt Episcop, rus, Mitropolitul Veniamin, care nu îl cunoștea pe Stareț decât prin corespondență și din cele povestite de către cei ce îl văzuseră, primind veștile sfârșitului său a scris Igumenului Iustin (18/11/1938):

«Înalt Preacuvioșia Voastră, și Cinstite Părinte Locțiitor, împreună cu frăția!

Am primit vestea de la voi despre sfârșitul Cuviosului Stareț, părintele shimonah Siluan... Fie primit în Împărăția Cerurilor!...

Nu se cade nouă, păcătoșilor, a judeca despre cei sfinți. Însuși Dumnezeu îi proslăvește precum știe. Ci spun cu deplină sinceritate că în ultimii ani eu nu am simțit de la nimeni altul o așa de mare putere a **harului** precum de la el, Părintele Siluan.

Greu de pus în cuvinte în ce consta acea putere.

---

[1] Este vorba de Sfântul Episcop Nicolai Velimirovici (1881-1956), el însuși proslăvit între sfinți de către Biserica Sârbă. (N. tr.)

Precum despre Hristos Domnul spuneau, cât era în viață pe pământ, că vorbea **cu stăpânire**, iar nu precum cărturarii... astfel și din scrisorile Părintelui Siluan simțeam **cât se poate de limpede** eu, păcătosul, o asemenea putere cum nu am simțit de la nimeni altul. **Duhul ceresc, Dumnezeiesc**... convingător dincolo de orice dovadă... ca un glas de „acolo", de la Dumnezeu... Și nu aș ști să o spun mai bine... Și de aceea îi păstrez scrisorile la mine. Și dacă nu aș ști nimic despre viața sa, despre nevoințe, despre rugăciune, despre ascultări, **singur duhul scrisorilor** îmi este destul mie, păcătosului, spre a-l socoti cuvios.

Dar voi mai povesti un caz al străvederii sale.

O mamă care trăiește acum în afara granițelor Rusiei pierduse de mult orice legătură cu fiica sa rămasă în Rusia. Și dorea să știe cum să se roage pentru ea – ca pentru una vie sau adormită?

L-a întrebat pe Starețul Siluan, iar el i-a răspuns fără urmă de îndoială că fiica ei trăiește și că îi este bine... Și într'adevăr, câteva luni după aceasta o doamnă s'a dus în Rusia, a căutat-o pe fiica pierdută, s'au văzut și a vorbit cu ea».[1]

Mai departe Mitropolitul povestește despre încă un caz de străvedere a Starețului și apoi scrie:

«Îmi îngădui să vă cer: oare nu ați binevoi să adunați în arhive mărturii despre dânsul? Desigur, aceasta ar fi și povățuitor, și mângâietor, și mântuitor pentru noi, păcătoșii.

Poate să păstrați și scrisorile sale (fie și în cópii).

Încă v'aș ruga: îngăduiți Părintelui S. să-mi trimită **ceva din lucrurile celui săvârșit** și, de asemenea, să mă mângâie cu un răspuns la scrisoarea ce i-am trimis.

Semnat: M. Veniamin»

---

[1] Despre această întâmplare știu și eu. Corespondenței Starețului cu diferite persoane eu îi slujeam drept secretar. Starețul mi-a povestit cum, în vremea rugăciunii, Dumnezeu i-a descoperit starea fiicei acestei femei.

În scrisoarea sa către mine, Mitropolitul a scris:

«Nesfârşit vă mulţămesc pentru scrisoarea în legătură cu Părintele Siluan... Însetez să ştiu mai multe despre el... În scrisoarea mea către Părintele Locţiitor veţi afla despre părerea mea faţă de Stareţul ce s'a săvârşit.

Iar dacă mi-aţi scrie şi mai multe despre dânsul, nu numai eu, ci şi mulţi alţii ar fi foarte mulţămitori.

De unde este el? Unde trăia înainte să vină la Athos? De ce a venit acolo? Cum se mântuia? Ce spunea (până şi amănuntele neînsemnate sânt importante)? Oare nu cunoaşteţi nişte întâmplări aparte? Cum se ruga?

Câtă vreme sânteţi în viaţă, precum şi alţi martori – adunaţi şi însemnaţi despre el tot, până la cele mai mici amănunte... Aceasta este **Istoria Bisericii**.

Eu îl pomenesc pe Părintele Siluan împreună cu plăcutul lui Dumnezeu, Părintele Ioan din Kronstadt, şi îi cer ocrotirea înaintea lui Dumnezeu... Încă o dată mulţămesc şi aştept, nu numai eu, încă şi mai multe noutăţi, dacă va fi plăcut lui Dumnezeu. Iar acum Părintele Siluan nu se mai primejduieşte...[1]

Semnat: M. Veniamin»

[1] Toate sublinierile şi punctele de suspensie aparţin autorului scrisorii.

ÎNCHEIERE

Asumându-mi sarcina de a rămâne în limitele celor de neapărată trebuință, dar îndestulătoare spre a pune cât mai limpede înaintea binecinstitorilor cititori cele mai însemnate clipe şi laturile esenţiale, cunoscute mie, din viaţa Fericitului Stareţ, ajung la încheierea lucrării mele.

Făcând cunoştinţă cu scrierile însuşi Stareţului în cea de-a doua parte a acestei cărţi, cititorul va vedea că multe probleme de înaltă însemnătate din punctul de vedere dogmatic şi ascetic al fiinţării omeneşti, pe care nu le-am cercetat, sânt atinse de Fericitul Părinte, ca de pildă împreună-lucrarea trupului în cunoaşterea lui Dumnezeu, sau postul, pe care foarte original îl defineşte Stareţul, şi în acelaşi timp neobişnuit de adânc – aş zice, asemănător lui Hristos: «Trebuie să mănânci atâta cât, după masă, să-ţi vină să te rogi» (vezi Lc. 21: 34). Împreună cu acestea, cititorul va întâlni în cele înfăţişate de mine un întreg şir de împrejurări pe care le-am redat cu precădere pe temeiul multor convorbiri cu Stareţul. Alegerea materialului este o sarcină neapărat condiţionată şi mărginită. Neînţeleaptă ar fi încercarea de a epuiza tot materialul; tot atât de necorespunzător ţelului ar fi şi faptul ca, prin prea multul material, să abatem gândul de la esenţialul asupra căruia cu luare-aminte se apleca părintele meu.

Pe lângă mărturiile de mai sus despre cucernica cinstire a Stareţului Siluan, îmi sânt cunoscute şi alte asemenea mărturii, precum şi nu puţine întâmplări ce arată cât de lucrătoare îi era rugăciunea pentru bolnavi şi suferinzi, sau manifestările uimitoarei sale intuiţii şi străvederi; dar înclin spre gândul de a le pune sub tăcere, pe de-o parte pentru că acele împrejurări pri-

vesc persoane ce, în mare parte, precum s'a mai spus, sânt încă în viață; pe de altă parte, pentru că nicicum nu înclin a mă lăsa atras de ele, urmând astfel duhul însuşi Stareţului, care nu le dădea multă însemnătate. Istoria cunoaşte mulţime de cazuri de vindecări şi de străvedere şi la cei ce nu erau sfinţi. Nu această latură a vieţii lui este cea cu adevărat mare.

Cuviosul Ioan Scărarul spune: «Oarecarii, pre puterea cea de minuni lucrătoare şi văzută, între darurile cele duhovniceşti mai mult decât pre toate o fericesc, neştiind că multe sânt decât aceasta mai înalte şi mai ascunse: pentru aceea şi rămân necăzute»[1]. Dar ce anume dintre cele «ascunse» poate fi mai «înalt» până şi decât darul facerii de minuni? Despre aceasta Stareţul spune următoarele:

«O, neputincios duhul meu. El se stinge ca o mică lumânare la orice adiere; dar duhul Sfinţilor ardea fierbinte ca un rug de spini, şi nu se temea de vânt. Cine-mi va da un astfel de foc, ca să nu cunosc odihnă nici ziua, nici noaptea de dragostea lui Dumnezeu? Fierbinte este dragostea lui Dumnezeu. Pentru ea sfinţii au răbdat toate scârbele şi au dobândit puterea facerii de minuni. Ei tămăduiau bolnavii, înviau morţii, mergeau pe apă, se înălţau în văzduh în vremea rugăciunii, prin rugăciune făceau să se pogoare ploaie pe pământ – dar eu aş dori să mă învăţ doar smerenia şi dragostea lui Hristos, ca pe nimenea să supăr, ci să mă rog **pentru toţi ca pentru mine însumi**». (p. 377)

Despre aceste **mai înalte** şi **ascunse** din viaţa Stareţului am încercat să vorbesc, în măsura puterilor mele. Urmărind acest scop, m'am hotărât să scriu despre căile de a dobândi libertatea duhovnicească în Dumnezeu în chip deschis, fără a trece sub tăcere sau a ascunde cele ce am auzit.

În aceeaşi *Scară* a Cuviosului Ioan este o uimitoare povestire «despre sfinţii osândiţi şi despre temniţa celor ce se pocăiesc»

---

[1] Sf. Ioann Scărariul, *Scara*, trad. Veniamin Costache, Ed. Predania, Bucureşti, 2008, p. 309. (N. tr.)

(Cuvântul 5). Sfântul scriitor, în chip prorocesc mai nainte văzând mulțimea de sminteli ce aveau să nască acele cuvinte până astăzi, zice, între altele, așa:

«Iară bărbatul cel viteaz, dintru acestea a priimit bold și săgeată de foc, și râvnă întru inima sa purtând s'a dus. Iară cela ce este mai jos decât acesta, și și-a cunoscut neputința sa, și smerită-cugetare cu lesnire câștigând prin prihănirea sa, în urma celui dintâi a alergat, însă nu știu de și l-a ajuns. Însă bărbatul lenevos să nu se atingă de cele zise, ca nu cumva și pre acel lucru pre care îl lucrează, deznădăjduindu-se, să-l risipească» (Cuvântul 5: 27)[1].

Temându-mă a sminti pe cei naivi și puțini la suflet, povestind descoperit despre greutățile luptei duhovnicești, am spus la început că «prin cuprinsul său, cartea de față **este destinată unui cerc restrâns de oameni**»; iar acum doresc să repet din nou acel cuvânt, căci oricât de simplu era Starețul Siluan, viața sa era o deosebit de înaltă și măreață nevoință a iubirii pentru Dumnezeu.

Adevărat grăiesc: multă rușine a trebuit să biruiesc înainte de a mă hotărî să scriu această Viață, căci starea lucrurilor m'a silit să nu-mi ascund apropierea de marele părinte. Sânt încredințat că tot cel ce l-a cunoscut și mă cunoaște și pe mine, va zice nemulțumit: «Și tu ai îndrăznit să scrii despre Stareț?» Iar cei ce nu l-au cunoscut, dar mă cunosc pe mine, sau poate doar m'au văzut, vor zice cu dispreț: «Dacă ucenicul este așa, înseamnă că nici învățătorul nu era mare lucru».

Recunosc că, pentru numele marelui Stareț, a avea un astfel de biograf și martor este o înjosire. Dar nu a fost altă cale... Aș fi dorit mai mult să mă ascund și să dau această scriere anonim, spre a nu înjosi cu sărăcia mea măreția Starețului, dar nu mi-am putut-o îngădui, deoarece am socotit de neapărată trebuință a purta răspunderea mărturiei pentru el. Pentru a îndreptăți în

[1] Ibid., p. 129. (N. tr.)